



Министерство образования и науки Республики Дагестан
Дагестанский научно-исследовательский институт педагогики
им. А.А. Тахо-Годи

Сектор родных языков

**ЛЕЗГИ ЧІАЛ ВА ЛИТЕРАТУРАДАЙ КІЕЛУН
КІВАЛАХУНИН ПРОГРАММАЯР
(1 – 4 классар)**

Махачкъала 2015

1 – 4 классар патал лезги ч1алан ва литературадай к1елунин программаяр кьвед лагъай несилдин Гьукуматдин федеральный образовательный стандартрин бинедаллаз туьк1уьрнава.

ГЪАВУРДА ТВАДАЙ ЧАР

И кIвалахунин программа сифтегъан умуми образованидин рекъай кьвед лагъай несилдин Гьукуматдин федеральный образовательный стандартрин (ФГОС), Россиядин гражданин руьгъдинни ахлакьдин жигъетдай вилик тухунин, ватанперес яз адан къамат арадал гъунин Концепциядин, гъакIни сифтегъан умуми образованиди гун гуьзлемишзавай нетижайрин бинедаллаз туькIуьрнавайди я.

Умуми образованидин школадин предметрин арада "Лезги чIал" предметди асул кьве месэла уьмуьрдиз къачузва:

1) чирвилер гунин (чIалаз талукъ илимдин асул положенийрихъ галаз танишарун ва гъа идан бинедаллаз кIелзавайбурук лишанрин куьмекдалди чирвилер къачунин ва логикадихъ галаз кьадайвал, яни хъсандаказ фагъум-фикир авунин ерияр кутун);

2) социально-культурный (кIелзавайбурук масадбурухъ галаз алакъа хуьн).

Алакьунин ерияр кутун: рахунрин ва кхьинрин чIал, са вич рахунин (монолог) ва масадахъ галаз суьгъбетдин жуьреда рахунин (диалог) чIал гегъеншарун, гъакIни санлай инсандин медениятдин (культурадин) дережа кълурзавай делил яз, гъа чIалал савадлудаказ, гъалатIар квачиз кхьиз алакьунин вердишвилер кутун.

Алай девирда лезги чIал чирун аялар чIалан къурулушдихъ ва адан правилаьрихъ галаз танишаруналди, гъа чIалал рахаз алакьунин чарасуз вердишвилер кутуналди сергъятламиш жезвач. И предметди школьникдик вич уьлкведин гражданин тирди чирунин, адан мировоззрение арадал гъунин карда, чирвилер къачуз, вичин кIвалах тешкилиз алакьунин, гъвечIи классра кIелзавай аялриз ахлакьдинни образованидин тербия гунин карда важиблу роль къугъвазва.

Предметдин кьетIенвал квекай ибарат я лагъайтIа, ам литературный кIелунихъ галаз сих алакъада ава. Идани "Филология" илимдин мана-

метлебдихъ галаз алакьалу яз агъадихъ галай асул везифаяр кьиле тухун кIанарзава:

* Дагъустандин чIалариз ва культурадиз талукъ майдандин садвилин ва жуьреба-жуьрвилин гьакъиндай, чIал милли кьанажагъдин асул бине тирдан гьакъиндай сифтегъан чирвилер гун;

* диалогдин ва монологдин жуьрейра рахунин ва кхьинин чIал гегъеншарун;

* масадахъ галаз рахунин алакьа хуьз алакьунин мумкинвилер гегъеншарун;

* ахлакьдинни гуьзелвилиз кьимет гуз алакьунин (эстетикадин) гьиссер мягъкемарун.

* яратмишунин кIвалахдал машгъул хьунин алакьунар гегъеншарун.

КУРСУНИН УМУМИ ХАРАКТЕРИСТИКА

Лезги чIалан курсуниз хас асул кьетIен квекай ибарат я лагъайтIа, адахъ масадбурухъ галаз алакьа хуьнин ва чирвилер гуний вахтунда литературный кIелунин курсунихъ галаз сад тир, умуми бине ава. И кьве курсунин мана-метлебдихъ урус чIал чируниз талукъ пуд тереф ава, абурук акатзава: чIалан система, рахунин кIвалах ва литературный текст. Идани чIал чирунив вири терефрихъай хъсандаказ эгечIун таъминарзава.

Курсунин программади агъадихъ галай пуд принципдин амал авунин гьисабдай сифтегъан школада дидед чIал тамамдаказ чирун таъминарзава:

1) коммуникативный;

2) познавательный (чирвилер гуний);

3) чирвилер гуний кIвалах кIелзавай гьар са касдиз талукьарунин ва яратмишунрин жигъетдай ученикрин активвал хкажунин.

Коммуникативный принципдин мурад ихътинди я:

* рахуналди алакьа хуьнин такъат яз, чIалан асул везифа аннамишун ва кьилиз акъудун;

* алакьа хуьнин шартIара дуьз рехъ хкягъиз (субъбетчиди алакьа хуьнин мураддин ва нетижадин гъавурда жез, алакьа хуьзвай шартIарилай аслу яз

жуван рахунрал гуьзчивал ийиз ва абурук дегишвилер кухтаз) алакьунин ерияр вилик тухун;

* алакьа хуьнин жуьреба-жуьре системайрихь (сивинни кхьинрин, рахунринни рахунринбур тушир) галаз таниш хьун;

* рахунин кIвалахдин нетижа (продукт) яз текст иниз талукь тайин фикирар арадал гъун;

* аялрик жуьреба-жуьре стилриз: официальный (запискаяр, чарар, малуматар ва мсб.), художественный (гьикая, шиир, мах), илимдин рекьелди чирунин стилриз майилвал авуниз ерияр кутун;

* рахунин этикадин кьайдайрал амал авуналди ва сада-садаз гьуьрмет авунал, сад садан гъавурда акьунал ва саналди кIвалах тухуз кIан хьунин рекьай бинелу яз, алакьа хуьнин руьгьдинни ахлакьдин стиль ишлемишуналди, кIелунин рекьай алакьа хуьн (муаллимди аялрихь галаз ва аялри чпи чпихь галаз алакьа хуьн) тешкилун.

Чирвилер гунин принципдин мурад ихьтинди я:

* инсанди чирвилер кьачунин лап важиблу алат ва гаф арада аваз дуьньядин агъвалатрай, сирерай кьил акьудунин такьат яз чIал чирун;

* образралди ва абстрактно-логикадин кьайдада фагьум авуникай даях кьуналди, гъвечIи классрин аялрин кьатIунар деринарун, интуиция, тайин кар хиялдиз гьиз алакьунин сергьятар гегьеншарун;

* карда арунин ва карда образралди кьатIунунин дережадилай башламишна Манаяр абстрактно-логикадин кьайдада аннамишунал кьведалди курсунин лап важиблу мурадар, манаяр галай-галайвал чирун;

* "культура" лугьудай манадин гафунай кьил акьудун, гьа и чIавуз лезги чIал чирунин метлебдин садвал таъминарун, чирзавай мана арадал атунин рекьер (адан культурадинни тарихдин чешмейрилай башламишна, кIвалахдин эхиримжи нетижадал кьведалди, яни и ва я маса мана арадал кьведалди), тайинариз куьмек гун лазим я;

* фагъум-фикир авунин гьерекатрин (гекъигунин, классификациядин, са кІалубдиз гъунин ва умумиламишунин) къурулушда ва чирвилер къачунин умуми карда анализ ва синтез авунин кІвалахар чирун;

* чІал къетІен жуьредин лишанрин система яз аннамишун;

* гафуниз чІалан четин лишандиз хъиз, чІаланни рахунрин къве терефдин уьлчмедиз хъиз килигун;

* сесинихъ яб акалдайвал ваъ, метлебдай къил акъуддайвал кІелунин ерияр кутун. ИкІ хъайила аялрини гъам гаф ван къвезвай тегьердиз, гъамни адан мана-метлебдиз фикир гуда;

* чІалан лексикадинни семантикадин тереф (гафарин мана-метлеб) ачухарунилай башламишна, адан сесеринни гъарфарин ва формально-грамматикадин (абстрактный) формадал къведалди чІал галай-галайвал чирун.

Чирвилер гунин кІвалах кІелзавай гъар са аялдиз талукъарунин ва яратмишунин жигъетдай аялрин активвал хкажунин принцинди таъминарзава:

* аялдик кІелиз ва чирвилер къачуз кІан хъунин гъиссер кутун;

* ктабдикай, дидед чІалакай ва классикадин литературадикай абур медениятдинни тарихдин къиметлу затІар тирди аннамишунин фикирар арадал гъун;

* чІал чирунин логикадин - "чІалаз талукъ илимдал асаслу тир ваъ, "аялдин патай тир" логикадин гъисабдай чІал чируниз ва я яратмишунин жигъетдай активвал къалуруниз интерес авунин гъал арадал гъун (чІалан илимди аялрив агакъарзавайди чирвилер къачунин кІвалахдин эхиримжи нетижаяр я, абур лагъайтІа рикІел хуьн патал виже къведай гъазур абстрактный кІалубар я; и чІавуз абур арадал атунин рехъ гъихътинди ятІа ачухарзавач);

* чи уьлкведин культурадин адетрал бинелу асул дибдин кІвалах - аялри чеб кьиле тухунин, таяр-туьшерихъ ва чІехибурухъ галаз алакъа хуьнин

вахтунда руьгьдинни ахлакьдин бинейр таъминарзавай кIвалахрихъ - галаз таниш хьун ва абур аннамишун, руьгьдик кутун;

* лезги чIал чирдай ва художественный эсердихъ галаз кIвалахдай чIавуз хсуси текстер туькIуьрунин рекьелди аялди яратмишунин жигьетдай вичин алакьунар ачухарун.

И принципар кьилиз акъудуни аялдин неинки чирвилерин, алакьунрин, вердишвилерин тамам кIватIал арадал гьидай, гьакIни ам инсан яз руьгьдинни ахлакьдин жигьетдай вилик фидай, адаз яшайишдин жигьетдай тежриба кIватIдай мумкинвални гузва.

Дидед чIал и принциприн бинедаллаз чируни адав карчивилелди эгечIунин гьакъикъи шартIар яратмишзава. ИкI хъайила, чIал чируник аялрин тIеам акакьда ва абуруз и кар машгъулардайди (интересный) жеда.

Дидед чIал чирунин сифтегъан девир кIелиз-кхъиз чирунихъ галаз алакьалу я. И девирда кхьинриз, чIал чируниз ва аялрин фонематикадин къатIунар ачухаруниз къетIен фикир гуда. КIелиз-кхъиз чирунихъ галаз сад хъиз, яб акализ ва рахаз алакьунин ерияр хкажунин кIвалахни кьиле тухуда. Гъавиляй аялриз кIелиз-кхъиз чирдай чIавуз "алакьа хуьниз" къетIен фикир гуда. И чIавуз инсанри чпин арада алакьа хуьнин кIвалах (кхьинрин рекьелди) арадал атайдалай инихъ алай аямдин дережада кхьинар вилик финал къведалди кечирмишнавай рехъ – культурадинни тарихдин чешмеяр вилив хуьда.

КIелиз-кхъиз чирайдалай къулухъ лезги чIал чирунал ва литературадай кIелунрал кьилди-кьилди машгъул жеда.

Лезги чIалан системадин курс чируни таъминарзава:

* алакьа хуьдай такъат яз дидед чIал къанажагълудаказ чирун (аялрин тIеам акакьдай дережада) ам, вич масадбурухъ галаз жуьреба-жуьре шартIара алакьа хуьн патал азаддаказ ишлемишдайвал чирун;

* масадбурухъ галаз алакьа хуьнин (кхьин ва рахун, яб акалун ва кIелун) алакьунар ачухарун, ученикрин савадлувилини ва зигъиндин бажарагъдин дережа хкажун;

*чІалав, адан девлетлувилив, деринвилив ва таъсирлувилив къадирлудаказ эгечІунин ерияр кутун; дидед чІалаз, ам чируниз гузвай нетижаяр артухарун;

* аялдиз вичихъ галаз рахазвайдаз ва адан фикирдиз гъуърмет ийидайвал рахунин алакъа хуъз чирун;

* кІелзавайбуруз лезги чІаланни чи ва уълкведин культурадин руъгъдинни образованидин кІвалахдиз къимет гуз чирун.

И курсунихъ коммуникативный ва чирвилер гунин макъсад аваз хъуни ва ам системный къайдадинди яз хъуни гъвечІи классрин аялар чІалан система (фонетикадин, лексикадин, грамматикадин уълчмеяр) саналди чирунал ва чІалан и уълчмеяр рахунрин ва кхьинрин чІала, алакъа хъунин жуъреба-жуъре шартІара ва жуъреба-жуъре текстера кардик хъунин къайдаяр аннамишунал желбзава.

* Курсунин мана-метлебди алакъа хъунин ва чирвилер къачунин такъат, лишанрин къетІен жуъредин система яз чІалан макъсад ва къетІенвилер аялрин тІеам акакъдай жуъреда ачухарзава.

* Курсуник чІалан жуъреба-жуъре терефриз талукъ делилрин гегъенш кІватІал акатнава. Аялриз гафунин фонетикадин составдихъ, гаф слогриз ва метлеблукъ паяриз чара авунихъ, чІалал асул паярихъ ва абурун лап важиблукъ формайрихъ, предложенийрин жуърейрихъ, предложенийрин членрихъ галаз таниш жедай, дуъздаказ кхьинин къайдаяр чирдай мумкинвал гузва. Програмада кІелзавайбур гафунин (термин галачиз) лексикадин метлебдихъ, гафарихъ са шумуд жуъре мана-метлеб хъунихъ галаз танишарун лазим тирди къалурнава.

И програмадин бинедаллаз лезги чІал чирун къилдин гъар са касдихъ элкъуърнава, гъикІ лагъайтІа и кІвалах аялдин интересар ва чирвилер къачунин жигъетдай адан мумкинвилер вилик финин дережа гъисаба къуналди тешкилзава. Гъавилай чІалаз талукъ делилар гъазур жуъреда агакъарзавач, абур къачунин кІвалах гегъеншарзава, гележегда лагъайтІа, абур къатІунунин, аннамишунин кІвалах къиле физва.

Программа чирвилер гунихъ элкѳурнаваз хѳуни инсанди чун элкѳурна кѳунвай дуьньядин шартларай, сирерай кѳил акѳудунин, рахунин куьмекдалди фагѳум-фикир авунин лап важиблѳу такъат яз, чІал чирун таъминарзава.

Программада чІал лишанрин система яз чируниз кѳетІен фикир гузва, гѳикІ лагъайтІа ида рахунрин метлебдиз талукъ ва формальный терефрин арада авай алакѳадал фикир желбдай мумкинвал гузва. Вичин нубатдай ида чІал чирунин система дегишарзава. ЧІалан мана-метлебдиз (семантикадиз) талукъ терефдиз фикир гуни образнадаказ ва логикадихъ галаз кѳадайвал фагѳум-фикир авунин кІвалах хъсандаказ вилик фидай шартлар яратмишзава. Гѳа и вахтунда рахунин жигъетдай аялрин активвал, абурун савадлувал хкаж жезва, абур дидед чІалав, адан девлетрив эгечІиз башламишзава, аялрин рахунрин чІал ачух жезва.

Программада аялар чІалаз талукъ лишанрихъ галаз танишарунилай гѳейри, фагѳум-фикир авунин кІвалахдин дибар - анализ ва синтез авун (гекъигун, классифицироватун, тайин са кІалубдиз гѳун ва умумиламишун) - чирунни кѳалурнава.

Мана-метлебдин жигъетдай программадин асул терефрик акатзава:

- * лингвистикадин рекъай чирвилерин дибар: фонетика ва орфоэпия, графика, гафунин паяр (морфемика), грамматика (морфология ва синтаксис);
- * орфография ва пунктуация¹;
- * чІал гегъеншарун.

Программадин мана-метлебдихъ ва лезги чІал чирунив эгечІунин кѳайдайрихъ са жерге кѳетІенвилер ава. ИкІ, гафунин кѳилдин паяр (состав) чирунив эгечІадалди вилик гафар арадал атуниз талукъ тапшуругъар гуда.

И программадин маса кѳетІивал чІалан паяр чирунив эгечІунин тегъердиз талукъди я. Эгер лексика чирдай чІавуз аялри кѳилдин гафуниз ва адан метлебдиз фикир гузватІа, грамматика чирдай вахтунда абуру умуми

¹ Орфографиядин ва пунктуациядин правилояр фонетика, морфология, ва синтаксис чирунихъ галаз гѳа са вахтунда чирда.

лишанар авай са десте гафарин винел кІвалахзава. Инал тІварцІиз талукъ везифайрилай умумиламишунрин везифа важиблу я. И карни абстрактно-логикадин къайдада фикир авунин мумкинвилер гегьеншарун патал герек я.

Грамматика чирун аялрин рахунрин чІал ачухарунин ва кьатІунар деринарунин такъатдиз элкъуьн патал Програмада жуьреба-жуьре терефрихъай (мана-метлебдиз ва формально-грамматикадин лишанриз талукъ) гафар классифицироватиз алакьунин ерияр кутун кьалурнава. И жуьредин алакьунри аялриз лексикада тайин мана-метлеб авай гафунихъ ва грамматикада гафарин абстрактный (умумиламишнавай) метлеб чирун патал тухузвай кІвалахдин тафаватлувилер тайинарунин карда куьмек гузва.

ИкІ эгечІуни аялар тамам са десте гафарихъ умуми лишанар (грамматикадин метлеб, яни тайин шей яз хьунин метлеб, существительныйрихъ кьадардин ва падеждин формаяр ва икІ мад) ава лагъай фикирдал гъизва.

И курсуна чІалан паяр чирунин кІвалах галай-галайвал кьиле тухудайди кьалурнава: гафар классифицировать авунин ва умумиламишунин жуьреба-жуьре дережаяр арада аваз лексикадилай грамматикадал элячІун.

Гафунин грамматикадин (умумиламишнавай) метлебдинни лексикадин (кьилдинди тир) метлебдин арада авай тафаватлувилер аннамишуни грамматика формальный жуьреда чирунивай кьерех жедай мумкинвал гузва.

Курсуна предложенияр чирунив эгечІунин тегьер дегишарнава.

Предложенидиз чІалан коммуникативный (алакъа хуьнин) асул уьлчмедиз хьиз килигзава. Сифтедай санлай предложенидин патахъай фикир арадал гъизва (метлебдинни интонациядин жигъетдай тамамвал, предложенида гафарин арада авай алакъа). Ахпа аялри предложенияр интонациядиз (эвер гунин - эвер гунинбур тушир) килигна, гьакІни рахунин тегьердиз килигна (хабар гунин, суалдин, буйругъдин) кьилди-кьилди чара

ийиз чирда. Идалай гуьгъуьниз абуру рахунрихъ галаз алакьалу жуьреба жуьре шартIара предложенидал гуьзчивал тухунин тежриба кIватIда, манайрин (понятийрин) мана-метлебар ачухарда.

Программади чирвилер гунин кIвалах тартибдик кваз, вахт-вахтунда тухуни шартIар яратмишунал фикир желбзава. И кардини чирвилер гунин кIвалахдин бинеяр кутазвайди я. ИкI хъайила вилик мурад эцигиз, гьерекатар кьиле тухунин нубатар тайинариз, абурал гуьзчивал ийиз, абурук дегишвилер кухтаз, абуруз кьимет гуз алакьунин ерияр арадал гъиз жеда.

Программада аялрик михьидаказ кхьинин вердишвилер кутун – кхьинрин жигъетдай са жуьредин "гимнастика" кьиле тухун кьалурнава. И чIавуз кхьинин чешнеяр ишлемишзава, гьарфарин умумиламишнавай элементар, гафара абурун кIватIалар кхьинин вердишвилер, гафар ва предложенияр иердаказ, ериш аваз кхьинин вердишвилер гузва, гьарфар, абурун кIватIалар гуьрчег хатIуналди кхьиначал фикир желбзава, жува жувал гуьзчивал тухузва, жува жув ахтармишзава.

Словардихъ галаз танишарун Програмадин кьилдин, лап важиблу тереф я. ГъвечIи классра кIелзавай аялар жуьре-жуьре словардихъ - орфографиядин, синонимринни антонимрин - галаз танишарзава.

Програмадин "ЧIал гегъеншарун" паюна словарь девлетлу авунилай, чIалан грамматика кьурулуш хъсанарунилай гъейри (рахунрин ва кхьинрин жуьреда), санлай чIалакай, чIалан куьмекдалди алакьа хуьникай, рахунин такьатрин (глаголар тир ва глаголар тушир) патахъай тайин фикирар арадал гъун кьалурнава.

Лезги чIалан системадин курс чирун чIалан куьмекдалди алакьа хуьниз, алакьа хуьнин такьат яз чIалаз талукъ яз кIелиз-кхьиз чирдай девирда агакьай делилар умумиламишунилай башламиш жезва.

Программада рахадайла жуван фикирар дуьздаказ ва гъавурда акьадайвал ачухариз, рахадай чIавуз чIалаз талукъ и ва я маса месэла гъялиз (разивал ийиз, гъавурда тваз, тажубвал кьалуриз, жувахъ галаз рахазвай касдин фикир тестикъариз ва икI мад), рахунин мана-метлеб, ам ачухунин

жуьре вилив хуьз алакьунин ерияр кутун лазим тирди къалурнава.

Ученикрив текстиниз талукь умуми делилрилай гьейри, жуьреба-жуьре текстериз (хабардар авун, ачухарун, веревирд авун) талукь сифтегьан делиларни агакьзава, ада художественный текстина гафунин ролдиз фикир гуз башламишзава, текстинин кьилиз талукь кIвалах тухузва, илим туькIурзава (муаллимдин куьмекдалди, текстерин стилистикадин кьетIенвилерал гуьзчивалзава).

ЧIалаз рахунин куьмекдалди алакьа хуьнин тайин шартIара ва текстера (илимдин, официальный, художественный) алакьа хуьнин такьатдиз хьиз килигуни аялриз чIал санлай тамамдаказ фикирдиз гьиз куьмекзава, идани дидед чIал чируниз абуру майилвал авунин дережа хкажзава.

УЧЕБНЫЙ ПЛАНДА ЛЕЗГИ ЧIАЛАН ЧКА

Сифтегьан школада «Дидед чIал» («Лезги чIал») чирун патал 354 сят чара авунва.

1 – классда – 150 сят: абурукай 135 сят савадлувал чирунин девирдиз (гьафтеда 5 сят, 27 кIелунин гьафте), 15 сят лезги чIал (2,5 сят, 6 кIелунин гьафте) ганва.

2 – 4 классра – 204 сят: гьар са классда - 68 сят (гьафтеда 2 сят, гьар са классда 34 кIелунин гьафте) тухуда.

Программади сифтегьан школа куьтягьзавай аялар агьадихъ галай хсуси (личностдин), предметрин алакьада авай алакьайрин ва предметрин нетижайрин алакьунрал таъминарзава.

НЕТИЖАЯР

Хсуси (личностдин) нетижаяр.

1. Жув Россиядин гражданин тирди аннамишунин бинеяр арадал гьун, жуван Ватандал, Дагьустандал, Россиядин халкьдал ва Дагьустандинни Россиядин тарихдал дамах авунин гьиссер, жув гьи миллетдикай ятIа аннамишунин гьиссер кутун. Россиядин гзаф миллетрин векилрикай ибарат

обществодин ивирар (реликвия) арадал гъун, инсанпересвилин ва демократвилин ивиррихъ ялуниин гъалар арадал атун.

2. КІелзавай касди яшайишдин жигъетдай къутъгъазвай роль къабулун ва аннамишун, КІелуниз майилвал авуниин шартІар яратмишун ва гъар са кас патал КІелунихъ метлеб хъун таъминарун.

3. Гъар са аялдиз къилди вичи кар къиле тухуниин мумкинвилер гун ва абуру ахлакъдин къанунрин патахъай чирвилерин бинедаллаз чпин гъерекатрин патахъай хиве гъатзавай жавабдарвал аннамишунин дережа хкажун.

4. Эдеблувилин, масадбурув къени ниятар аваз эгечІуниин, масадан дердидикай хабар къуниин, абурун гъавурда гъатуниин гъиссер деринарун. Ислягъвал КІанивилел, сабурлувилел, хъсан майилвилер хъунал бинелу яз масадбурухъ галаз къени рафтарвал авуниин важиблувал гъиссун.

5. Эстетикадин игътияжар, ивирар (руьгъдин девлет) ва гъиссер арадал гъун.

6. Яшайишдин жуьреба-жуьре шартІара чІехибурухъ ва таяр-туьшерихъ галаз санал КІвалахиз алакьунин, чуьруькрик къил кутун тавуниин ва гъуьжет алай шартІарай дуьзгуьндаказ экъечІдай рекьер жагъуриз алакьунин ерияр кутун.

МЕТАПРЕДМЕТДИН АРАДА АВАЙ АЛАКЪАЙРИН НЕТИЖАЯР

1. Вилик эцигнавай везифадал ва ам къилиз акъудуниин шартІарал асаслу яз, чирвилер къачуниин гъерекатар планламишиз, абурал гуьзчивал тухуз ва абуруз къимет гуз, нетижа къазанмишунин виридалайни менфятлу къайдаяр тайинариз алакьун.

2. Чирвилер къачуниин КІвалахдин мурадар ва везифаяр къабулиз ва хуьз, и КІвалах къилиз акъудуниин такъатар жагъуриз алакьун.

3. Яратмишунрин ва цІийивилер жагъуруниин жуьредин месэлаяр гъялуниин КІвалахдик экечІиз, абур гъялуниин къайдаяр чириз алакьун.

4. Чирвилер къачуниин КІвалахда агалкъун хъуниин / агалкъун тахъуниин себебрин гъавурда гъатиз, гъатта агалкъун тахъай шартІарани дуьзгуьн

гърекатар кыле тухуз алакьун.

5. Чирвилер къачунин кIвалах кыле фидайла, жува-жувал гуьзчивал авунин сифтегъан жуьрейрай кыл акъудун.

6. Чирвилер гуниин ва практикадин месэлаяр гъялун патал лишанрин кIалубар арадал гъиз ва ишлемишиз алакьун.

7. Алакъа хуьнин (коммуникативный) ва чирвилер къачунин везифайрал асаслу яз, талукъ делилар жагъурунин (справочный чешмейрай, ачух учебный информациядин майданда, интернетдай), кIватIунин, гъялуниин, анализ гуниин, агакъярунин ва баянар гуниин жуьреба-жуьре къайдаяр ишлемишун.

8. Вилик эцигзавай мурадрал ва везифайрал асаслу яз жуьреба-жуьре стилрин ва жанрайрин текстер, абурун мана къатIунна, кIелуниин вердишвилер къачун.

9. Агъадихъ галай манадин (логикадин) гърекатар кыле тухуз чирун:

- * гекъигун;
- * анализ;
- * синтез;
- * сад хътин, себебдинни нетижадин алакъаяр тайинарун;
- * лугъуз кIанзавай фикирар кIалубда тун;
- * малум тир манайрин жергедик кутун.

10. Жувахъ галаз суьгъбетзавай касдихъ яб акализ ва адахъ галаз рахаз, гъа са месэладай жуьреба-жуьре фикир аваз хъун мумкин тирди ва гъар садахъ вичин фикир жедай ихтияр авайди гъисаба къаз гъазур яз хъун. Жуван фикир ачухариз, ам делилламишиз ва вакъиайриз къимет гуз алакьун. Алакъада хъунин ва чирвилер къачунин месэлаяр гъялун патал, чIалан такъатар яз, диалогдикай ва монологдикай активдаказ менфят къачуз алакьун.

11. Саналди тир кIвалахдин умуми мурад ва ам кылиз акъудуниин рекъер тайинарун; везифаяр ва ролар паюнин патахъай меслятдал къвез,

сада садал гуьзчивал ийиз, жува жув тухузвай тегьердиз дуьзгуьн кьимет гуз алакьун.

12. Тереврин мукьвавилдин гьиссер ва санал кIвалахунин интересар фикирда кьуна, чуьруькар дуьздаказ арадай акьудиз гьазур яз хьун.

13. Объектрин ва я тайин гьерекатрин арада авай важиблу алакьяр ва рафтарвилер кьалурзавай, предметрин арада авай асул метлебар чирун.

ПРЕДМЕТДИН НЕТИЖАЯР

1. Дагьустандин чIаларин ва культурадин майдан сад ва жуьреба-жуьре

тирдан патахъай, миллетдин вичин хсуси кьанажагъдин бине яз чIалан патахъай сифтегъан фикирар арадал гьун.

2. КIелзавайбуру чIал мили культурадин девлет, инсанри чпин арада

алакья хуьнин, сад-садан гьавурда гьатунин асул такьат тирди гьиссун, лезги чIал, жуьреба-жуьре

миллетрин векилри чпин арада алакья хуьнин чIал яз лезги чIалахъ авай метлеб аннамишун.

3. Лезги чIалан курсуниз талукь кьилин манаяр (фонетикадин, лексикадин, грамматикадин) - чIалан асул уьлчмеяр тир ва чIехи алакьяр ва везифаяр лишанламишзавай манаяр (понятаяр) сифте яз чирун.

4. Гаф - им чIала вичихъ кьве тереф авай уьлчме тирдан, гафунин манадинни ада ван ийизвай тегьердин арада алакья авайдан гьавурда хьун. ЧIалан заместительный (лишан яз хьунин) везифа практикадин рекьяй карда аннамишун.

5. Лезги ва урус чIаларин нормайриз (орфоэпиядин, лексикадин, грамматикадин) ва рахунин эдебдин кьайдайриз талукь сифтегъан чирвилер кьачун. Рахунин алакья хуьнин мурадрай, везифайрай, такьатрай ва шартIарай кьил акьудун, алакья хуьнин везифаяр агалкьунралди тамамарун патал чIалан кутугай такьатар хкягъиз алакьун.

6. Инсандин умуми културадин ва ада ватандаш яз кьунвай рекьин лишан яз, дуьз рахунив ва дуьздаказ кхьинив рикIивай эгечIунин гьалар арадал гьун.

7. ЧIалан уьлчмейрихь галаз чирвилер гуниг гьерекадар кьиле тухуз вердишарун ва кьачунвай чирвилер тайин агьвалатрай кьил акьудунин, практикадин ва алакьа хуьниз талукь (коммуникативный) месэлаяр гьалун патал менят кьачуз алакьун.

КУРСУНИН МАНА-МЕТЛЕБ

Рахунин кIвалахдин жуьреяр

Яб акалун. Аквадай таьсирлу кIалубрин куьмекдалди мецин алакьа хуьнин мурад, гьалар ва нетижа гьиссун. Ван кьезвай рахунар дуьзгуьндаказ кьабулун. Теклифзавай текстиник квай делилар мецелай кьабулун, текстинин асул фикир тайинарун, адан мана-метлеб, кьилдин месэлайриз чара авуна агакьарун. Жувахь галаз суьгьбетзавай касдин рахунрихь яб акализ алакьунин (рахунрин анализ авун, жуван гаф кухтуналди рахунриз кьуват гун, суалар гун) ерияр кутун. Инсанри чпин арада рахунрин алакьа хуьзвай чIавуз гафуни, гьилерин ишарайри, чиник акатзавай гьерекадри, сес дегиш хьуни кьугьвазвай ролдал гуьзчивал авун.

Рахунар. Коммуниактивный везифа агалкьунралди кьиле тухун патал, алакьа хуьнин мурадрихь ва шартIарихь галаз кьадайвал, чIалан такьатар хкягьун. Гафар сивай ачухдаказ, гьавурда акьадайвал акьудун. Рахунин диалогдин жуьредикай гьакьикьатда дуьздаказ менфят кьачуз чирун.

Рахунрик кьил кутун, абур давамариз, акьалтIариз, фикир желб ийиз алакьунин вердишвилер кьачун. Чирвал гуниг патахьай вилик эцигнавай везифайрив кьадайвал, монологдин жуьредин рахунар авунин (шикил ачухарун, ихтилат авун, фикирар лугьун) гьакьикьи вердишвилер кьачун.

Чирвилер кьачузвай шартIара ва яшайишда алакьа хуьзвай чIавуз рахунрин эдебдин кьайдаяр (тебрик авун, сагьрай лугьун, кьакьатун, багьишламишун тIалабна, разивал кьалурун, тIалабун авун) чирун

орфоэпиядин нормаяр, дуъз интонация вилив хуън.

КІелунар. КІелзавай текстинин гъавурда гъатун. Лазим тир материал жагъурунин мураддалди кьилдин чкаяр кІелун.

Текстина якъин жуъреда къалурнавай информация жагъурун.
Текстиник квай информациядин бинедаллаз четин акъваз тийидай хътин
нетижаяр хкудун.

Текстиник квай информациядиз баянар гун ва ам умумиламишун.

Текстинин мана-метлебдиз, чІалан къетІенвилериз ва къурулушдиз анализ
ва кьимет гун.

Кхьинар. КІел-кхьин чирунин системада гъарфар, гъарфарин ибараяр,
слогар, гафар, предложенияр кхьин. Къил акъатдай, иер хатІуналди, чирвилер
гунин кІвалахдин и жуъредивай гигиенадин жигъетдай ийизвай
истемишунар

фикирда къуналди, кхьиз чирун. Чирнавай правилаьрихъ галаз къадаьвал
масанай килигиз кхьин, масада лугъуз, кхьин, яб акалнавай ва кІелнавай
текстерин мана-метлеб кхъена ачухарун (галай-галайвал, кьилдин
чкайрилай). Аялри машгъулатдин (интересный) тематикадай гъвечІи хсуси
текстер (сочинение) гъазурун (таъсир авур агъвалатрин, литературадин
эсеррин,
сюжет авай шикилрин, шикилрин кІватІалрин, видеозаписдин килигнавай
чІукунин бинедаллаз ва икІ мад.).

КІелиз кхьиз чирун.

Фонетика. ЧІалан сесер. Сесиникай чирвал, сивяй лугъунин ва я яб
гунин рекъелди ачух ва ачух тушир сесер чеб-чпивай чара авун: ачух сесери
слог арадал гъун, сивин къене сесерал манийвал гъалтун ва я гъалт тавун.

Гафунай кьилдин сесер (ачух ва ачух тушир) чара авун, гафар
слогризни сесериз анализ авун (гафуна сесерин къадар, абурун галай-
галайвал тайинарун), ударение къвезвай слог чара авун, сивяй лугъузвай ва

ван къвезвай гафар абурун слогринни сесерин кјурулуш кълурзавай схемайрив гекъигун, абуруз талукъарун, лабиал сесер ва абур дуъз лугъун.

Ганвай сес квай гафар жагъурун, сивяй лугъузвай ва клелзавай гафаринни, ганвай сесеринни слогрин кјурулуш кълурзавай схемайрин арада талукъвилер тайинарун.

А, и, у гъарфар; абур (къилди ва я гафуна) хас лишанриз килигна чара авун, сесерин гъарфар чир хъун.

Гафар слогриз паюн хъун. Гаф слогралди са цларцляй муъкуъ цларцлиз акъудун. Лабиал сесер квай гафар са цларцляй муъкуъ цларцлиз акъудун. Гафара ударение (сесиналди) чара авун, гафуна слогрин къадар тайинарун.

Клелиз чирун. Ачух ва ачух тушир сесерин гъарфар. Чирай гъарфар квай слогар клелун. Атлудай гъарфарикайни слогрикай гафар туъклуърун (сифтедай слогризни сесериз анализ авурдалай къулухъ, ахпа анализ тавуна) ва клелун.

Мана-метлебдин жигъетдай аялрин тлеам акакъдай гафар, куъруъ предложенияр ва текстер гъавурдик кваз, дуъз ва цлалцламдиз слогралди клевиз клелиз чирун.

Предложенияр, эхирда авай лишанриз килигна, лазим интонациядалди клелун.

Клелунин гигиенадин къайдайрихъ галаз танишарун.

Кхъиз чирун. Кхъинар ийидайла, дуъз ацукъиз, тетрадь партадал кирс алаз эцигиз чирун, гъиле ручка, карандаш дуъз къаз вердишарун.

Гъилин билегдин, тупларин упражненияр: къилдин цларар ва фигураяр галклурун, шикилра карандаш экъуърун ва штрихар авун; гъил алуд тавуна, нехишар члугун ва абуруз рангар ягъун.

Члехи ва гъвечли гъарфарин клалубрихъ ва акунрихъ галаз таниш хъун. Абур гафара галклурун. Сесер талукъ тир гъилин гъарфаралди къалурун. Лазим ритм хвена, гафара гъарфар чеб-чпихъ галаз галклурна кхъиз чирун. Гъарфар ва гафар цларцлел дуъз кхъин. Сифтедай сесеризни

слогриз анализ авурдалай кьулухъ, ахпа ихътин анализ галачиз, гафар ва предложенияр кхьин.

Чешнедиз килигна чин къачуна (сифте гъилин, ахпа печатдин кхьинрай) гафар ва предложенияр кхьин. Кхъейди, чешнедив гекъигна ва я слогралди к1елна, ахтармиш хъувун.

Диктовкадалди лап регъят гафар ва ихътин 3 – 5 гафуникай ибарат предложенияр кхьин.

Предложенидин кыле авай гаф ч1ехи гъарфунилай кхьин, эхирда точка эцигун. Инсанрин т1варар ва гъайванрин лак1абра ч1ехи гъарф кхъиз вердишарун.

Кхьинар авунин гигиенадин къайдайрихъ галаз танишарун.

Гаф ва предложение. Гафарин манаяр тайинарун, абуруз артух гафар чирун. Ц1ийи гафар ишлемишиз вердишарун. Гаф ва предложение къат1униз хъун. Предложенидихъ галаз к1валахун: гафар чара авун, абурун къайда дегишарун. Предложение интонациядалди к1елун.

Орфография. Дуъз кхьинин къайдаяр чир хъун. Предложенидин эхирда пунктуациядин лишанар. Предложенидин кыле авай гаф ч1ехи гъарфунилай кхьин. Хас т1варар ч1ехи гъарфунилай кхьин. Предложенидин са жинсинин членрин арада запятой.

Ч1ал гегъеншарун.

Сесерин винел к1валах. Аялар рахунриз фикир гуз вердишарун. Рахунрин вердишвилер вилик тухун: тади квачиз, ван артух хкаж тавуна, адетдин къайдада рахаз, рахунрин вахтунда нефес дуъз къачуз чирун.

Орфоэпиядин нормайрив къадайвал сивяй гафар дуъз акъудун ва хъсанарун. Дидед ч1алан вири сесер дуъз лугъун, яб гунин рекъелди абур чеб-чпивай чара авун.

Аялри бязи сесер ч1урук1а лугъунин нукъсанар туьк1уьр хъувун.

Гафунин винел к1валах. Аялриз чизвай гафарин манаяр тайинарун, абуруз артух гафар чирун. Ц1ийи гафар ишлемишиз вердишарун. Гафар дуъз

ишлемишун – затларин, лишанрин, крарин тлварар ва абурун манаяр ачухарун.

Гаф метлебар авай бязи гафарихъ, омонимрихъ, синонимрихъ ва антонимрихъ галаз танишрун.

Гафар грамматикадин жигъетдай дуъз ишлемишиз алакьун. Аялрин рахунра нугъатдин, куъчебан гафарихъ галаз женг члугун.

Предложенидин ва рахунрин винел клвалах. Школадиз къведалди аялриз авай рахунрин алакьунар вилик тухун. Муаллимдин суалдин куъмекдалди чидай мах ахъаюн ва я гъвечли гыкаядин мана-метлеб, паярин чкаяр дегишар тавуна, галай-галайвал хълагьун.

Сад ва я са шумуд шикилдай тайин тир са темадиз талукъ предложенияр ва я гъвечли гыкаяр туьклуьрун.

Клелай предложенийрай ва я текстинай суалриз жавабар гун.

Жуван яшайишдай лап регъят гъвечли гыкая туьклуьрун. Имуча-мучайриз жавабар гун, са шумуд шиир хуралай чирун.

Маса аялрин жавабриз, ихтилатриз мукьуфдивди яб гуз вердишарун.

ЛЕЗГИ ЧЛАЛАН СИСТЕМАДИН КУРС

Клелиз-кхъиз чирун

I КЛАСС

(135 сят)

Гаф. Предложение. Текст.

Гаф. Члала гьарфарин везифа. Гаф члалан рахунрин уълчме я. Гафар ибарада сад-садахъ галаз къадайбур хьун.

Предложение са акьалтлай фикир лугъузвай гафарин клватлал. Рахунрай предложенияр чара авун. Предложенида гафар чеб-чпихъ галаз алакьада хьун. Инсанрин тлвараринни фамилийрин кьиле члехи гьарф. Гъайванриз ганвай лаклабрин, шегьерринни хуьрерин, вацларин тлварарин кьиле члехи гьарф. Предложенидин кьиле члехи гьарф. Предложенидин эхирда пунктуациядин лишанар (точка, суалдин ва эвер гунин ишараяр).

Текст (умуми малумат). Текстина предложенияр манадихъ къадайвал хъун. Текстинин кыл.

Сесер ва гъарфар.

Сесер ва гъарфар. Ачух ва ачух тушир сесер, абурун арада тафават. Ачух ва ачух тушир сесер гъарфаралди къалурун.

Къуша сесер къвезвай гафар.

Туьк1уьр хъанвай (составной) **гъ, гъ, къ, къ, хъ, хъ, уь, т1, ц1, п1, ч1, к1** гъарфар ишлемишун.

Урус ч1алан гафара **ё, й, щ, о, ь** гъарфар ишлемишун.

Лабил сесер **гъв, к1в, хв, кв, св, гв, тв, т1в, хв, къв, цв, къв, хъв,** абур сивяй дуьз акъудун.

Гаф ва слог. Гафунин къат1 са ц1арц1ай муькуь ц1арц1из акъудун.

Ч1алан паяр.

Зат1ар къалурдай ва **вуж? вуч? вужар? вучар?** суалриз жаваб гудай гафар;

Зат1ари ийизвай гъерекатар къалурдай ва **вуч ийизва? вуч авуна? вуч ийида? вуч жезва? вуч хъана? вуч жеда?** суалриз жаваб гудай гафар;

Зат1арин лишанар къалурдай ва **гъихътин? гъи?** суалриз жаваб гудай гафар. Гафарал суалар эцигиз алакьун.

Предметдин нетижаяр.

Йисан эхирда I класс куьтягъзавай аялриз ихътин чирвилер, алакьунар ва вердишвилер хъун лазим я.

Чирвилер: дидед ч1алан вири сесер ва гъарфар, абурун арада тафават (сесер ван къведа, гъарфар кхъида) чир хъун. 4-5 гъвеч1и шиир хуралай чир хъун.

Алакьунар: ц1алц1амдиз слогралди гъвеч1и текстер дуьз к1елун;

- таниш тушир текст са минутда 20 – 25 гафунин еришдалди к1елун;

- предложенийрин эхирда пауза хуьн;

гафарай сесер чара авун ва абурун галай-галайвал тайинарун;

- ачух ва ачух тушир сесерин гъарфар чеб-чпивай чара авун;

гафуна ударение къведай чка тайинарун;

ч1ехи ва гъвеч1и гъарфар ва абурун галк1урунар михъиз, ачухдиз кхъин;

гъилин хат1аралди ва печатдай кхъенвай гафар ва предложенияр чин къачуна, дуъз кхъин;

диктовкадалди гафар ва 3-5 гафуникай ибарат предложенияр савадлудаказ (гъарфар ахъай тавуна, абурун к1алубар ч1ур тавуна) кхъин;

тайин темадиз талукъ 2-3 предложение туьк1уьрун;

гафар, предложенияр, текст бес къадар к1евиз ва ачухдиз к1елун;

муаллимдиз ва юлдашриз яб гуз алакьун.

II КЛАСС

Фонетика, грамматика, дуъз кхъин ва ч1ал гегъеншарун

1 – классда чирай материал тикрарун.

Сесер ва гъарфар.

Сесер ва гъарфар. Ачух ва ачух тушир сесер ва абурун арада тафават. Ачух ва ачух тушир сесер гъарфаралди къалурун.

Къуша сесер къвезвай гафар.

Туьк1уьр хъанвай (составной) гъ, гъ, къ, къ, хъ, хъ, уь, т1, ц1, п1, ч1, к1 гъарфар ишлемишун.

Ачух ва ачух тушир сесерни гъарфар: э, й, е, я, ю; о, ё, ы, ь, ъ ишлемишун.

Гужлу ва зайиф сесер.

Лабиал сесер гъв, к1в, хв, кв, св, гв, тв, т1в, хв, къв, цв, къв, хъв, абур сивяй дуъз акъудун.

Слог. Гафар слогриз пай хьун. Гаф слогралди са цларцлйй муькуь цларцлиз акъудун. Лабиал сесер квай гафар са цларцлйй муькуь цларцлиз акъудун.

Алфавит. Алфавит чир хьун. Гафар алфавитдин кьайдада эцигиз алакьун. Словардихъ галаз к1валахдайла алфавит ишлемишун.

Ударение. Ударение алай ва алачир слогар тайинариз алакьун. Словардихъ галаз к1валахун.

Гаф ва адан мана - метлеб.

Яшайишда ч1алан метлеб. Кхьинрин ва сивин рахунрин винел гуьзетунар.

Эдеблу рахунар. Танишвал гудайла, ишлемишдай гафар ва ибараяр.

Разивал кьалурдай гафар.

Предложение рахунрин уьлчме я.

Суалдиз тамам предложенийралди жаваб гун. Предложенида никай ва квекай раханват1а, тайинарун. Предложенида никай ва квекай раханват1а кьалурнавай гафар чара авун. Предложение т1уьк1уьриз алакьун. Предложенида гафарин арада алакьа (суалар эцигиз) тайинарун.

Предложенидин кьилин членар: подлежащее ва сказуемое.

Предложенидин эхирда точка, суал гуниг ва эвер гуниг лишанар эцигун. Предложенидин кьиле ч1ехи гьарф.

Ч1алан паяр.

Существительнидикай, глаголдикай, прилагательнидикай ва т1варц1извездикай умуми малуматар.

Существительное ва адан мана-метлеб.

Существительнидин мана-метлеб ва абуруз кведай (*вуж? вуч? вужар? вучар?*) суалар. Инсанрин т1вараринни фамилийрин кыле ч1ехи гярф. Гъайванриз ганвай лак1абрин, шегьерринни хуърерин т1варарин кыле ч1ехи гярф.

Существительныйяр кьадарриз дегиш хьун (танишвал). Гзафвилин кьадардин эхирар **-ар, ер, -яр** (практикадин рекьяй).

Прилагательное (танишвал).

Прилагательныйрин мана-метлеб ва абуруз (*гыхьтин? гыи?*) кведай суалар. Прилагательныйяр существительныйрихь алакьада хьун. Прилагательныйрин теквилин ва гзафвилин кьадар. Прилагательнидин мукьва ва акси гафар (практикадин рекьяй гуьзетун).

Глагол (танишвал).

Глаголдин мана-метлеб ва адаз кведай (*вуч ийизва? вуч авуна? вуч ийида? вуч жезва? вуч хьана? вуч жеда?*) суалар. Глаголар ч1ала ишлемишун. Глаголдин вахтар (практикадин рекьяй гуьзетун). Глаголдин мукьва ва акси гафар.

Т1варц1иевезар (4 сят).

Т1варц1иевезрин мана-метлеб ва адан суалар. Т1варц1иевезар ч1ала ишлемишун. Ксарин т1варц1иевезар (практикадин рекьяй гуьзетун).

Тикрарун.

Текст ва алакьалу ч1ал².

Рахунар. Инсанрин яшайишда рахунрин метлеб.

Текст. Текст паяриз паюн ва абуруз кылер гун. Сюжет авай текстинин план туьк1уьрун (муаллимдин куьмек галаз). Текстинин паярин ва я предложенийрин арада т1варц1иевезрин, союзрин, **ахпа, са сеферда, садлагьана, килигайт1а** ва ихьтин маса гафарин куьмекдалди алакьяр тайинарун.

² Грамматикадин материал чирунихь ва клелунихь галаз алакьалу яз йисан кьене тухуда.

Текстинин кылин фикир тайинарун. Текст туьк1уьр хьунин схема:
сифте кыл, кылин пай, эхир.

Гъазур ва я вирида санал туьк1уьрнавай пландай гыкаядин текстинин изложение. Вилик амаз гъазур акуна, шикилрай ва я аялриз мукьва темадай (кьугьунрикай, к1валахрикай ва мсб.) сочинение (хуралай ва кхьена). Кхьинрин к1валахрин шикил ч1угун ва я жуван фикил лугьун 2-3 предложение кутун. Кагъаз кхьин.

Рахунар хъсанарун, хуралай ва кхьена тебрик ийиз чир хьун.

Эдеблу рахунар. Т1алабун, тавакьу кьалурдай гафар ишлемишун.

МИХЬИ КХЬИНАР

Гъвеч1и гьарфар кылди-кылди ва чеб-чпихъ галк1урна кхьин; 1) **н, ш, г, п, п1, т, т1, й, н, р, у;** 2) **л, м, н, ц1, ш, ь, гь, уь, ы;** 3) **а, о, ф, д, б, я;** 4) **э, х, хь, ж, з, к, к1, кь, къ.**

Ч1ехи гьарфар кхьин: 1) **И, Ш, Ц, Щ, Ч, Л, М, А;** 2) **О, С, Э, Х, Е, Э, Я;** 3) **Ж, У, Н, К, Ю, Р, В, Ф;** 4) **Г, П, Т, Д, Б;** 5) **Уь, Хь, Хь, К1, Т1, Кь, Кь, Гь, Гь, Ш.**

Гъил алуд тавуна кхьинрин еришар яваш-яваш йигинарун.

Предметдин нетижаяр.

II класс куьтягъзавай аялриз чир хьун лазим я:

- алфавит, гьарфарин т1варар, ачух ва ачух тушир сесерин лишанар, гафунин кьат1 са ц1арц1ай муькуь ц1арц1из акъудунин кьайдаяр.

Аялрилай алакьун лазим я:

- гафар, предложенияр, 30-40 гаф авай текстер, гьарфар ахъай тийиз, артуханбур кухтан тийиз, михьи хат1аралди дуьз кхьиз.

- гафар слогриз пайиз, ударение кьвезвай слог тайинариз, гафунин кьат1 са ц1арц1ай муькуь ц1арц1из слогралди акъудиз;

- инсанрин т1варар, фамилияр, шегьерринни хуьрерин, вац1арин т1варар, гъайванрин лак1абар ч1ехи гьарфунилай кхьиз;

- къуша гъарфар къведай, лабиал сесер квай, туьк1уьр хъанвай гъарфар квай гафар дуьз кхьиз:

- е, ю, я, й, ь, ъ гъарфар квай гафар дуьз к1елиз ва кхьиз;

- фонетикадин разбор кыле тухуз; гафар слогриз пайиз, ударение алай слог чара ийиз, гафуна сесеринни гъарфарин галай-галайвал, слогрин, сесерин ва гъарфарин къадарар тайинариз;

- гафарал суалар дуьз эцигиз ва абурун куьмекдалди зат1ар, зат1арин лишанар ва крар къалурдай гафар тайинариз;

- *вуж? вужар?* суалдиз жаваб гудай гафар *вуч? вучар?* суалдиз жаваб гудайбурувай чара ийиз;

- предложенида гафарин арада алакъаяр тайинариз, предложенида кылин членар (подлежащее ва сказуемое) чара ийиз;

- предложенидин кыле ч1ехи гъарф ишлемишиз. Эхирда точка, суалдин ишара, эвер гунин ишара эцигиз;

- суалдин куьмекдалди 40-50 гаф авай текстерай изложенияр кхьиз, тайин темадай 2 – 3 предложение туьк1уьриз ва кхьиз.

III КЛАСС

2 - классда к1елай материал тикрарун.

Гаф, текст ва предложение рахунрин улчмеяр я. Зат1ар, зат1арин лишанар ва гъерекатар къалурдай гафар.

Сесер ва гъарфар. Ачух ва ачух тушир сесер. Къуша сесер къвезвай гафар. Лабиал сесер, абур сивяй дуьз акъудун.

Предложение. Алакъалу ибара.

Мана-метлебдиз килигна простой предложенийрин жуьреяр: хабардин, суалдин ва буйругъдин. Эвер гунин предложение. И жуьрейрин предложенияр туьк1уьрун. Предложенийрин эхирда эцигдай пунктуациядин лишанар.

Предложенидин кылин членар: подлежащее ва сказуемое.

Предложенидин кьвед лагъай дережадин членар (чеб-чпивай чара тавуна).

Предложенида гафарин арада алакъя.

Гегъенш ва гегъенш тушир предложенияр.

Простой ва сложный предложенияр.

Предложенидин эхирда пунктуациядин лишанар.

Алакъялу ибара (гафарин жуътер). Алакъялу ибарада кылин ва табий гафар. Суалрин куьмекдалди алакъялу ибарада ва предложенида гафарин арада алакъя.

Гаф. Гафунин туьк1уьр хьун.

Мукъва гафар. Гафунин туьк1уьр хьун. Диб ва эхир, дувул, суффикс, префикс. Гафунай дувул, префикс ва эхир чара авунин регъят дуьшуьшар (гуьзетунар). Са дувулдин гафар жагъуриз алакъян. Суффиксринни префиксрин куьмекдалди ц1ийи гафар туьк1уьрун.

Лексика

Гафунин лексикадин мана (умуми малуматар). Са мана ва гзаф манаяр авай гафар. Гафунин асул ва куьчуьрмишнавай манаяр. Синонимар. Антонимар.

Ч1алан паяр.

Существительнидикай, прилагательнидикай, глаголдикай, числительнидикай, наречидикай³, т1варц1иевезрикай⁴ умуми малуматар.

Существительное.

Существительнидин мана-метлеб. Существительнидин суалар ва предложенида адан везифаяр. Хас ва умуми существительнияр. Хас т1варарин кыле ч1ехи гъарф. Существительнидин теквилин ва гзафвилин кьадар. Существительнияр кьадарриз дегиш хьун. Существительнидин падежар. Существительнияр дибдин падежриз дегиш хьун. Мукъва ва акси

³ Наречидикай чирвилер йисан къене гуьзетуналди кыле тухуда.

⁴ Т1варц1иевезрикай чирвилер йисан къене гуьзетуналди кыле тухуда.

(синонимар ва антонимар) метлебар авай сущестительнияр ч1ала ишлемишун.

Прилагательное.

Прилагательнидикай мана-метлеб. Прилагательнидин суалар ва предложенида адан везифаяр. Мукьва ва акси метлебар авай прилагательнияр (синонимар ва антонимар) ч1ала ишлемишун. Прилагательнийрин теквилин ва гзафвилин кьадар. Прилагательнияр кьадарриз дегиш хьун. Прилагательнияр дибдин падежриз дегиш хьун.

Числительное.

Числительнидин мана-метлеб. Предложенида адан везифаяр. Кьадардин ва кьайдадин числительнияр. Бязи числительнияр дуьз кхьин.

Т1варц1иевезар.

Ксарин ва суалдин т1варц1иевезрикай (*вуж? вуч?*) умуми малумат. Ксарин ва суалдин т1варц1иевезар дибдин падежриз дегиш хьун ва падежрин эхирар дуьз кхьин.

Глагол.

Глаголдин мана-метлеб ва адаз кьведай суалар. Предложенида глаголдин везифаяр. Глаголдин мураддин форма. Глаголдин инкарвилин форма (умуми малуматар). Глаголдин вахтар. Гилан вахт. Алатай вахт. Къвезвай вахт. Глаголрин вахтарин эхирар дуьз кхьин.

Алакьалу ч1ал.

Рахунар. Инсанрин яшайишда рахунрин метлеб.

Текст. Художественно-деловой текст. Текст паяриз паюн ва абуруз кьилер гун. Сюжет авай текстинин план туьк1уьрун (муаллимдин куьмек галаз). Текстинин паярин ва я предложенийрин арада т1варц1иевезрин, союзрин, **ахпа, са сеферда, садлагьана, килигайт1а** ва ихьтин маса гафарин куьмекдалди алакьаяр тайинарун.

Текстинин кьилин фикир тайинарун. Текст туьк1уьр хьунин схема: **сифте кьил, кьилин пай, эхир.**

Изложенидиз ва сочиненидиз план туьк1уьрун (вири классди санал ва гьарда вичи-вичиз)

Классди санал ва гьарда вичи-вичиз туьк1уьрнавай пландай изложение (тамам, куьруь) кхьин.

Жуван уьмуьрдай, шикилдай, кьилел атай са дуьшуьшдай сочинение.

Кагъаз кхьин. Рахунар хьсанарун, хуралай ва кхьена тебрик ийиз чир хьун.

Эдеблу рахунар. Т1алабун, тавакьу кьалурдай гафар ишлемишун.

Гьил кьачун т1алабдайла, ишлемишдай гафар ва ибараяр.

Михьи кхьинар.

Ч1ехи ва гьвеч1и гьарфар кьилди-кьилди ва галк1урна кхьин давамарун. Гафар ва предложенияр гьил алуд тавуна, фад-фад кхьинаял эляч1ун.

Предметдин нетижаяр.

III класс куьтягъзавай аялриз чир хьун лазим я:

- гафунин паяр: эхир, суффикс, префикс, диб;
- ч1алан паяр: существительное, прилагательное, числительное, т1варц1иэвезар, глагол;
- предложенидин членар: кьилин (подлежащее ва сказуемое) ва кьвед лагъай дережадин.

Аялрилай алакьун лазим я:

- гуьрчег хат1аралди чин кьачуна ва диктовкадалди (40-50 гаф) к1елай орфограммаяр квай текст савадлудаказ кхьиз;
- фонетикадиз талукь разбор ийиз: гафар слогриз пайиз, ачух ва ачух тушир сесер жагьурна, ударение кьвезвай слогар тайинариз, гафуна сесерин ва гьарфарин кьадар тайинариз;
- туьк1уьр хьуниз килигна гафар (дувул, суффикс, префикс, эхир чара ийиз) разбор ийиз;

- ч1алан паяр чара ийиз ва абурун грамматикадиз талукъ лишанар (къадар, падеж, вахт) тайинариз;
- предложенида гафарин арада алакъяар тайинариз ва алакъялу ибараяр (гафарин жуътер) чара ийиз;
- предложение членриз (къилин ва къвед лагъай дережадин членар жагъурун, суалдин куъмекдалди абурун алакъяар тайинарун) разбор ийиз;
- вирида санал туьк1уърнавай пландай 50-60 гаф авай текстинай изложение ва сочинение кхъиз.

IV КЛАСС

Тикрарун.

Алатай классра чирай материал тикрарун.

Гаф, предложение, текст рахунрин уьлчмеяр я. Сесер ва гъарфар, абурун арада тафават. Ачух ва ачух тушир сесер. Къуша сесер къвезвай гафар. Туьк1уър хъанвай (составной) гъарфар. Ачух ва ачух тушир сесерни гъарфар: э, й, е, я, ю; о, ё, ь, ъ гъарфар ишлемишун.

Гужлу ва зайиф сесер. Лабиал сесер, абур сивяй дуъз акъудун.

Предложенида гафарин арада алакъя (суалрин куъмекдалди) тайинарун (хуралай). Предложение ч1алан уьлчме я. Предложенийрин жуъреяр: хабардин, суалдин, буйругъдин. Эвер гунин предложение. Предложенидин къилин ва къвед лагъай дережадин членар. Предложенийрин эхирда пунктуациядин лишанар. Предложенидин къилин ва къвед лагъай дережадин членар. Предложенийрин эхирда пунктуациядин лишанар.

Предложение.

Предложенидин къилин членар: подлежащее ва сказуемое. Предложенидин къвед лагъай дережадин членрикай умуми малуматар.

Анжах къилин членрикай туьк1уър хъанвай предложенияр, къвед лагъай дережадин членар кухтуна, гегъеншарун.

Манадин жигъетдай алакълу гафар (гафарин жуътер) чара авун ва са гафунилай муькуь гафунал суал эцигун. К1елай ч1алан паяр тир гафарилай гафарин жуътер туьк1уьрун.

Са жинсинин членар квай предложенийрикай умуми малуматар. Союзар (**ва, -ни, амма**) галай ва галачир са жинсинин членрин арада запятой. Са жинсинин членар квай предложенияр туьк1уьриз алакъларун ва абур дуьз к1елун.

Сложный предложеникай умуми малумат. Къве простой предложенидикай туьк1уьр хъанвай сложный предложение. Сложный предложенида пунктуациядин лишанар.

Текст.

Текст. Текстинин лишанар: текстина предложенийрин манадин садвал, текстинин кыл, кылин фикир, текстинин план. Ганвай текстиниз план туьк1уьрун. Текст туьк1уьр хъунин винел к1валах: кыл гун, предложенийрин къайда ва текстинин паяр (обзацар) корректировать авун. Текстерин жуьреяр: галай-галайвал мана ачухарунин, шикилар лугъунин, фикирар лугъунин.

Ч1алан паяр.

Существительное.

Существительнидин мана-метлеб. Существительнидин суалар ва предложенида адан везифаяр. Существительнидин къадар. –**Вал** суффикс квай существительнияр гзафвилин къадарда. Гзафвилин къадардин эхирдиз – **ар, -яр** къведай существительнияр. Существительнияр падежриз дегиш хъун. Дибдин падежрин т1варар ва суалар. Асул падеж. Актив падеж. Талукъвилин падеж. Гунугин падеж. Существительнийрин падежрин эхирар дуьз кхьин. Чкадин падежрикай⁵ умуми малуматар. Чкадин падежра существительнияр дуьз лугъуз, к1елиз ва дуьз кхьин.

⁵ Чкадин падежрин терминрин т1варар къун тавуна практикадин рекъай таниш жеда.

Прилагательное.

Прилагательнидин мана-метлеб. Прилагательнидин суалар ва предложенида адан везифаяр. Прилагательнийрин кьадар. Прилагательнийр дибдин падежриз дегиш хьун. Падежрин эхирар дуьз кхьин. Прилагательнийр гзафвилин кьадарда падежрин формайра у хвена кхьин (**ярубур - ярубуру**).

Т1варц1иевезар.

Т1варц1иевезрин мана-метлеб ва предложенида адан везифаяр. Ксарин ва суалдин т1варц1иевезрикай (*вуж? вуч?*) умуми малумат. Ксарин ва суалдин т1варц1иевезар падежриз дегиш хьун ва падежрин эхирар дуьз кхьин. Т1варц1иевезар ч1ала ишлемишун.

Глагол.

Глаголдин мана-метлеб ва предложенида адан везифаяр. Глаголдин асул форма. Глаголдин асул форма падежриз дегиш хьун. Асул формада глаголрин эхирар дуьз кхьин. Глаголдин мурадвилин форма. Глаголдин инкарвилин форма. Глаголдин префиксар ва суффиксар. Куьмекчи глаголар. Глаголар дуьз кхьин.

Наречие⁶.

Наречидикай умуми малумат. Наречидин суалар ва предложенида адан везифа. Наречияр ч1ала ишлемишун. Наречияр дуьз кхьин.

Гафарин к1валах⁷.

Ч1ала синонимар, антонимар, са мана ва гзаф манаяр авай, дуьз ва куьчуьрмишнавай манаяр авай гафар ишлемишун. Абур дуьз кхьин.

Текст ва алакьалу ч1ал.⁸

⁶ Практикадин рекьяй танишарда. Ктабдай текстер анализ ийидайла, чирвилерин дережа ахтармишдач.

⁷ Гафарин к1валах аялрихь галаз йисан кьене тухуда.

⁸ Лезги ч1алай материал к1елунихь галаз алакьалу яз, вири йисан кьене тухуда.

Рахунар, уьмуьрда абурун метлеб. К1елзавай материалдай хуралай гудай жавабрин кьет1енвилер.

Текст. Текстинин тема ва кьилин фикир, адан туьк1уьр хьун (кьурулуш). Изложенидиз ва сочиненидиз план туьк1уьрун (вири классди санал ва гьарда вичи-вичиз).

Классди санал ва гьарда вичи-вичиз туьк1уьрнавай пландай изложение (тамам, куьруь), кхьин.

Жуван уьмуьрдай, шикилдай, кьилел атай са дуьшуьшдай сочинение.

Эдеблу рахунар. Гьил кьачун т1алабдайла, ишлемишдай гафар ва ибараяр.

Михьи кхьинар.

Гьарфар гафарани предложенийра дуьз ва михьиз кхьинин вердишвилер ва алакьунар мадни вилик тухун.

Предметдин нетижаяр.

IV класс куьтягъзавай аялриз **чир хьун** лазим я: к1елай ч1алан паяр ва абурун лишанар; са жинсинин членар; гегьенш тушир ва гегьенш предложенияр; сложный предложенияр.

IV класс куьтягъзавай аялрихъ ихьтин **агалкьунар** хьун лазим я:

- к1елай темайриз талукь орфограммаяр, простой ва сложный предложенийрин препинанидин лишанар квай диктант кхьин (60-70 гаф) авай;

- разбор авун: а) гафар сесериз (ачух ва ачух тушир сесер, ударение алай ва алачир слогар тайинарун; гафуна сесерин ва гьарфарин кьадар тайинарун); б) гафар туьк1уьр хьуниз (гафарай **префикс**, **дувул**, **диб**, **суффикс**, **эхир** жагьурун); в) ч1алан паяриз (существительныйрин кьадар, падеж; прилагательныйрин кьадар, падеж; глаголдин вахт тайинарун); синтаксисдин (интонациядиз килигна предложенидин жуьре, предложенида

гафарин арада алакъя тайинарун, предложенидай подлежащее, сказуемое ва кьвед лагъай дережадин членар жагъурун);

- масадан куьмек галачиз жува-жуваз туьк1уьрнавай пландай (70 - 80 гаф) изложение кхьин, яшайишдай са вакъиадикай, экскурсиядикай, гуьзетунрай гъвеч1и гыкая кхьин.

ЛЕЗГИ Ч1АЛ ЧИРУНИН НЕТИЖАЯР.

Сифтегъан классар куьягъзавай аялриз чир хъун ва абурулай алакъун лазим я:

Фонетика.

- сесер ва гъарфар, ачух ва ачух тушир сесер, гужлу ва зайиф сесер, къуша сесер кьвезвай гафар, туьк1уьр хъанвай (составной) гъарфар, лабиал сесер;

- вири сесериз талукъ мисалар гъиз;
- гафунай сесерин характеристика гуз;
- гафуна сесеринни гъарфарин талукъвилер ва къаддарар тайинариз;
- гафар слогриз пайиз, ударение алай ва алачир слогар тайинариз.

Грамматика.

Морфология. Существительния, прилагательния, глагол, числительния, т1варц1иевезар, наречия, абурун лишанар. И ч1алан паяр сад-садавай чара авун, абуруз талукъ мисалар гъун. Предложенида и ч1алан паярин везифаяр тайинарун ва абур ишлемишиз алакъун. Туьк1уьр хъанвай ва тикрар жедай наречияр дуьз кхьин. К1елай ч1алан паярин характеристика гун.

Гафунин туьк1уьр хъун. Гафунин дувул, префикс, суффикс, эхир чара ийиз алакъун. Гафар туьк1уьр хъунин жигъетдай разбор ийиз алакъун.

Синтаксис. Аялриз ихътин алакъунар хъун лазим я:

- предложенидин кылин членар (подлежащее ва сказуемое), кьвед лагъай дережадин членар чара ийиз;
- гаф ва алакъалу ибара, алакъалу ибара, простой предложение, простой предложение ва сложный предложение сад-садавай чара ийиз;
- са жинсинин членар квай ва квачир предложенияр;

- мураддиз ва интонациядиз килигна предложенияр чеб-чпивай чара ийиз;
- кьве составдин простой предложенида грамматикадин диб чара ийиз, предложенида гафарин арада алакъя (гафарин жуьтер) чара ийиз, простой ва сложный предложенийрай са жинсинин членар жагъуриз;
- жуьреба-жуьре предложенийриз, алакъялу ибарайриз, са жинсинин членриз талукъ мисалар гъиз.

Графика, орфография, пунктуация. Сифтегъан классар куьтягъзавай аялриз ихътин чирвилер, алакъяунар ва вердишвилер хъун лазим я:

- хас т1варара, предложенидин кыле ч1ехи гъарф кхьин;
- лабиал сесер гъарфаралди дуьз къалурун;
- сад-садан патав сад хътин кьве гъарф къведай гафар, существительныйринни прилагательныйрин падежрин эхирар дуьз кхьин;
- гзафвилин къадарда актив ва адакай жезвай маса падежра кьве **р**, прилагательнидин гзафвилин къадардин –**бур** амай падежрани **у** хвена кхьин;
- **вал** суффикс квай гафар дегиш хъайила, суффиксдин **а** сес **и** сесиниз элкъяун ва дегиш хъайи **-вили** суффикс гафуник кук1урна кхьин;
- гафунин къат1 са ц1арц1яй муькуь ц1арц1из дуьз акъудун;
- предложенидин эхирда препинанидин лишанар (точка, суалдин ва эвер гунин ишараяр) дуьз эцигун;
- са жинсинин членрин арада препинанидин лишанар дуьз эцигун;
- к1елай орфограммаяр ва пунктограммаяр квай текстерай диктантар (80 гаф), изложенияр (80-100 гаф) кхьин;
- суалриз кхъена жавабар гун, гъвеч1и сочинение кхьин.

ТЕМАТИКА ДИД ПЛАНИРОВАНИЕ

I - КЛАСС

Вири санал 135 сят.

Абурукай 20 сят буквардилай вилик квай девирдиз, 115 сят буквардин девирдиз чара авунва.

САВАДЛУВАЛ ЧИРУН

(135 сят)

Тематикадин планирование	Аялрин к1валахдин характеристика	Тематикадин планирование	Аялрин к1валахдин характеристика
Буквардилай вилик квай девир (20 сят)			
К1елун		Кхынаар	
1 - тарс. (3 - чин). «Букварь» - сад лагъай учебник. «Букварда» ишлемишнавай лишанрин метлебар ва ктабдин элементар (жилдер, чинар, шикилар, форзац). Тарсуна жув тухунин къайдаяр.	Учебник вилив хуьн. Учебникдин (жилдер, чинар, шикилар, форзац) элементрихъ танишарун. Учебникда ишлемишзавай лишанрихъ галаз танишарун, гьар са лишандин метлебдин гъавурда тун ва «Букварь» учебникда абуру гьихътин чка къазватла гъавурда тун. Учебдихъ галаз гьик1 гелкъвена кландатла гъавурда тун: ктабдин чинар мукъаятдиз	1 - тарс (1-чин). Гъилин хатлар «Буквардиз» сад лагъай тетрадь. Гъилин хатларин тетраддихъ галаз танишвал. Гъилин хатларин элементар (жилд, чинар). Кхынра сифте гереке затлар. Ручкадихъ галаз танишарун. Кхыдайла дуьз ацукъиз, ручка дуьз къаз, тетрадь	Гъилин хатлар вучиз гереке ятла тайинаарун. Гъилин хатлар тетрадь вилив хуьн. Кхыдайла, дуьз ацукъиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гъил кхынаар ийиз гъазурун; гъилин билегдин упражненияр авун; тетраддин цларц1яй гъил дуьз тухуз вердишарун. Партадал гъилин хатларин тетрадь дуьз эцигун. Кхыдайла ручка дуьз

Учебникдихъ галаз к1валахдай къайдаяр.	ахъаюн, къвеч1илар тавун, ктабдин юкъва чар (закладка) тун ва мсб. И къайдаяр «<i>Букварь</i>» учебникдихъ галаз к1валахдайла ишлемишун. Жув тарсуна гык1 тухудат1а (дуъз ацукъун, жаваб гудайла гыл хкажун, жаваб гудайла къарагъун, к1евиз ва ачухдиз жаваб гун, муаллимдихъ яб акалун ва адан тапшуругъар тамамарун, юлдашдин жавабрихъ яб акалун) чирун ва вилив хуьн.. Чирвилерин йикъакай суьгъбетар авун. Чирвилери инсандин уьмуьрда ч1ехи чка къуникай лугъун.	дуъз эцигиз чирун; гыл кхынара ийиз гъазурун; гылин билегдин упражненияр; тетрадин ц1арц1ай гыл дуъз тухуз вердишарун. Гъарфарин элементар (гъвеч1и ва ч1ехи): дуъз ц1ар, вини кылихъ к1ир галай ц1арар, агъа кылихъ к1ир галай ц1арар, вини кылихъни агъа кылихъ к1ир галай ц1арар кхын. Кхынрин гигиенадин къайдаяр.	къун. «Гылин хат1арин» тетрада ганвай (пайдах, къуд пип1енди) шиклар фikirда къун, ручкадалди ва карандашдалди экъуьрун, ц1арц1ай акъуд тавун, абурун арада мензил тун. Гигиенадин къайдаяр вилив хуьн.
2 - тарс (4 - 5 чинар). Сивин ва кхынрин ч1ал. Предложение. Сифте яз школадиз атуникай. К1елунрикай мисалар. Тарсуна жув тухунин къайдаяр. Дестеда (групада) к1валахунин къайда. Рахунрин	Практикадин рекъай рахунрин ч1ал (лугъунин, яб акалунин) ва кхынрин ч1ал (кхынара, к1елун) къат1униз хуьн. Школада ва тарсуна герек зат1ар лугъун ва хордалди муаллимдихъ галаз лугъун. Гафар кваз предложенияр туьк1уьрун. Шиклдай суьгъбет туьк1уьриз алакъун. Суьгъбетдиз къил гун. Суьгъбетдай предложенияр чара ийиз чирун. Предложенияр	2 - тарс. (1 - чин). Гылин хат1арин тетрада ц1арар, нехишар ва абурун арада мензил. Гыл кхынара ийиз гъазурун. Кхынра гигиенадин къайдаяр. Пуд пип1ен шиклда экъуьрун, штрихар ч1угун, гъвеч1и кружра экъуьрун.	«Гылин хат1ар» тетрадь вилив хуьн. Гылин хат1ар вучиз герек ят1а гъавурда тун. Кхыдайла дуъз ацукъиз, ручка дуъз къаз, тетрадь дуъз эцигиз чирун; гыл кхынара ийиз гъазурун; гылин билегдин упражненияр; тетрадин ц1арц1ай гыл дуъз тухуз вердишарун. Партадал гылин хат1арин тетрадь дуъз эцигун. Кхыдайла ручка дуъз къун. «Гылин хат1ар» тетрадихъ

къайдайрихъ галаз танишвал: салам гун, салам къун, сагърай лугъун. Инсандин уьмуьрда чирвилерин чка.	гафариз чара ийиз алакъун. Гафар слогриз чара ийиз алакъун. Шикилдай суалриз жавабар гун. Инсандин уьмуьрда клелунрикай рахунар авун, мисалар гъун. Рахунирин этикет вилив хуьн. Масабуру вуч лугъузватла дикъетдаказ яб акалун, рахазвайдан гаф атлун тавун. Муаллимдин суалриз жаваб гун. Юлдашдиз школадикай жуван фикирар лугъун. Тарсуна жуван клвалахдин нетижайриз къимет гун.		галаз клвалах авун. Чешнедиз килигна (пуд пипленди, цларар) ручкадалди ва карандашдалди экъуьрун. Цлийи цларцляй кхьин хъувун, цларцляй акъуд тавун, арада мензил тун. Гигиенадин къайдаяр вилив хуьн.
3 – тарс (6 – 7 чинар) Гаф. Клелунрикай мисалар ва мисклалар. Тарсуна жув тухунин къайда. Группадихъ галаз клвалах тухунин къайда. Предложенидихъ, гафунихъ галаз танишвал. Рахунар предложенийриз, предложенияр	Шикилриз килигун. Ганвай затларин тлварар лугъун ва гуьгъуьнлай муаллимдихъ галаз хордалди лугъун. Затлар кваз предложенияр туьклъуьриз алакъун. Ганвай шикилрай затлар группайриз паюн. Шикилдай суьгъбет туьклъуьрун. Суьгъбетдиз къил гун. Суалриз жавабар гун. Сюжет авай шикилдай суьгъбет туьклъуьриз алакьун. Суьгъбетдиз къил гун. Суьгъбетдай предложенияр чара авун.	3 - тарс. (2 – чин). «Гъилин хатлар» тетрада гъвечли ва члехи алгъай цларар. Вини къилин ва агъа къилин алгъай цларар. Гъил кхьинар ийиз гъазурун. Кхьинра гигиенадин къайдаяр. Члехи ва гъвечли алгъай цларара экъуьрун. Вини къилин ва агъа къилин алгъай цларара экъуьрун.	«Гъилин хатлар» тетрадь вилив хуьн. Кхьидайла, дуьз ацукъиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гъил кхьинар ийиз гъазурун; гъилин билегдин упражненияр; тетраддин цларцляй гъил дуьз тухуз вердишарун. Ичинин шикилда экъуьрун. Гъвечли ва члехи алгъай цларара экъуьрун. Вини къилихъ ва агъа къилихъ алгъай цларара дуьз экъуьрун, цларцляй акъуд тавун. Аялрив тупларин упражненияр ийиз тун. Гигиенадин къайдаяр вилив хуьн.

гафариз, гафар слогриз чара авун.	Предложенийрай гафар чара авун. Гафар слогриз паюн. Гафара слогрин кьадар тайинарун.		
4 – тарс. (8 – 9 тарс). Предложение ва гаф. Предложенидихъ ва гафунихъ галаз танишвал. Предложенидай гафар чара авун. Гаф ва предложение кьатлуниз хьун. Гафунин мана чир хьун. Рахунар предложенийриз, предложенияр гафариз, гафар слогриз чара авун. Схема чир хьун.	Шикилрихъ галаз таниш хьун. Шикилда ганвай затларин т1варар лугьун. Затлар группайриз паюн. Затлар слогриз паюн. Слогрин кьадар тайинарун. Затларин т1варар муаллимдихъ галаз хордалди лугьун. Затларидай предложенияр туьк1уьриз алакьун. Суьгьбет туьк1уьрун ва адаз кьил гун. Шикилрихъ галаз таниш хьун. Шикилрай суьгьбет туьк1уьрун. Суьгьбетдиз кьил гун. Суьгьбетда предложенийрин кьадар тайинарун. Предложенида гафарин кьадар чара авун. Гафара слогрин кьадар тайинарун. Суалриз жавабар гун.	4 – тарс (2 - чин). «Гъилин хатлар» тетрада гъвеч1и ва ч1ехи алгъай ц1арар. Вини кьилин ва агъа кьилин алгъай ц1арар. (давамарун). Гъил кхьинар ийиз гъазурун. Кхьинра гигиенадин къайдаяр. Ч1ехи ва гъвеч1и алгъай ц1арара экъуьрун. Вини кьилин ва агъа кьилин алгъай ц1арара экъуьрун.	Кхьидайла, дуьз ацукьиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гъил кхьинар ийиз гъазурун; гъилин билегдин упражненияр; тетрадин ц1арц1ай гъил дуьз тухуз вердишарун. Партадал «Гъилин хатларин» тетрадь дуьз эцигун. Кхьидайла ручка дуьз къун. «Гъилин хатлар» тетрадихъ галаз к1валахун. Алгъай ц1арара ручка экъуьрун. Дуьз ц1ар алгъай ц1арц1ай агъуз кхьин. Пуд алгъай ч1ехи ва гъвеч1и ц1арар ч1угун. «Гъилин хатларин» тетрада ганвай чешнедай элементар ручкадалди ва я карандашдалди экъуьрун. Гафарин арада мензил тун. Гигиенадин къайдаяр вилив хуьн.
5 – тарс. (10 – 11 чинар). Слог. Гафар слогриз паюн. Гафара слогрин кьадар тайинарун. Схема анализ авун.	Шикилрихъ галаз таниш хьун. Ганвай затларин т1варар лугьун. Гафар слогриз паюн. Гаф слогралди лугьун. Гафуна слогрин кьадар тайинарун. Схемайриз фикир гун.	5 – тарс. (3 – чин). Агъа кьилихъ к1ир галай ц1арар. Вини кьилихъ к1ир галай ц1арар. Вини кьилин ва агъа кьилин к1ир галай ц1арар.	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гъил кхьинар ийиз гъазурун; гъилин билегдин упражненияр; тетрадин ц1арц1ай гъил дуьз тухуз вердишарун.

Сюжет авай шикилдай жуван гуьзетунралди суьгьбет туьк1уьриз алакьун. Зегьметдин алатар, емишар, майваяр. Зегьметдал рик1 хьун.	Схемада ачух сес ва ачух тушир сес гьи рангуналди ганват1а чир хьун. Схемада гаф гьихьтин сесинилай (ачух ва ачух тушир) башламишзават1а къалурун. Гафуна ачух сесер шумуд ават1а тайинарун. Ачух тушир сесер шумуд ават1а тайинарун. Са слогдин, кьве слогдин ва са шумуд слогдин гафар жагьурун. Ганвай гафар группайриз паюн (емишар, майваяр, зегьметдин алатар ва мсб.). Зат1арикай предложенияр туьк1уьрун. Предложенийрай гафарин къадар чара авун. Слогриз паюн ва слогрин къадар чир хьун. Суьгьбет туьк1уьрун, суьгьбетдиз къил гун. Суалриз жавабар гун. Тарсуна жуван алакьунриз къимет гун.	Гьил кхьинар ийиз гьазурун. Кхьинра гигиенадин къайдаяр. Агъа къилихъ к1ир галай ц1арара экьуьрун. Вини къилихъ к1ир галай ц1арар. Вини къилин ва агъа къилин алгъай ц1арара экьуьрун.	Партадал «Гъилин хат1арин» тетрадь дуьз эцигун. «Гъилин хат1ар» тетраддихъ галаз к1валахун. Агъа къилихъ к1ир галай ц1арар ва ручка экьуьрун. Вини къилихъ к1ир галай ц1арара ручка экьуьрун. Вини къилин ва агъа къилин алгъай ц1арара экьуьрун. «Гъилин хат1арин» тетрадда ганвай чешнедай графикадин элементар экьуьрун. Кхьинрин арада мензил тун. Гигиенадин къайдаяр вилив хуьн.
6 – тарс (12 – 15 чинар). Сесер. Гафуна авай сесер. Ачух ва ачух тушир сесер. Гафунай сесер чара авун. Ачух ва ачух	Шикилрихъ галаз таниш хьун. Зат1арин т1варар лугьун. Зат1арин т1варар группайриз паюн. Предложенияр туьк1уьрун. Предложенийрин интонациядиз фикир гун. Суьгьбет туьк1уьрун ва адаз къил гун. Муаллимдин	6 – тарс (3 - тарс). Агъа къилихъ гьалкъа галай ц1арар. Вини къилихъ гьалкъа галай ц1арар. Кхьинар ийидайла дуьз ацукьунин къайдаяр. Гьил	Кхьидайла, дуьз ацукьиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гьил кхьинар ийиз гьазурун; гъилин билегдин упражненияр; тетраддин ц1арц1ай гьил дуьз тухуз вердишарун. Партадал гъилин хат1арин тетрадь

тушир сесер, абурун кьетленвилер. Жуван гуьзетунралди сюжет авай шикилрай гьвечли суьгьбетар туьк1уьрун. Аялрин дуствал. Чи куьмекчияр.	суалриз жавабар гун. Сюжет авай шикилрай суьгьбет туьк1уьрун ва адаз кьил гун. Тлебиатдикай ва дуствиликай жуван фикирар лугьун. Гаф анализ авун; слогрин кьадар, гафуна авай сесерин кьадар, гьар са слогда шумуд сес ават1а тайинарун, гафуна авай сесер галай-галайвал лугьун ва чара авун. Ачух ва ачух тушир сесерин кьетленвилер лугьун. Ачух ва ачух тушир сесер чеб чпивай кьат1униз хьун. Ачух сесини гьик1 слог арадал гьизват1а гуьзетун. Муаллимдин куьмекдалди ихьтин фикирдал атун: ачух сесери слогар арадал гьун. Ван жезвай ва сивяй акьатзавай тегьердиз килигна, сесер сад-садакай чара ийиз алакьун. Жуьтдиз к1валахун: шикилдай сада-садаз суалар гун, юлдашдин жавабдихъ дикьетдивди яб акалун, ганвай темадай санал фикирар лугьун ва суьгьбет туьк1уьрун.	кхьинар ийиз гьазурун. Кхьинра гигиенадин кьайдаяр. Агьа кьилихъ гьалкьа галай ц1арар. Вини кьилихъ гьалкьа галай ц1арар.	дуьз эцигун. «Гьилин хат1ар» тетраддихъ галаз к1валахун. Агьа кьилихъ гьалкьа галай ц1арара экьуьрун. Вини кьилихъ гьалкьа галай ц1арара экьуьрун. Вини кьилин ва агьа кьилин гьалкьа галай ц1арара экьуьрун. Ц1арц1ай акьуд тавун. Гьилин хат1арин тетрадда ганвай чешнедай графикадин элементра экьуьрун. Графикадин элементрин арада мензил тун. Гигиенадин кьайдаяр вилив хуьн.
---	--	--	---

7 – тарс. (16 - 19). Слог арадал гъун. Гафунай кьилдин сесер (ачух ва ачух тушир) чара авун. Сюжет авай шикилрай суьгьбет туьк1уьрун. Гигенадин кьайдаяр вилив хуьн.	Шикилрихъ галаз таниш хьун. Зат1арин т1варар лугъун ва абур слогриз чара авун. Гафара слогрин кьадар къалурун. Ачух ва ачух тушир сесер чара авун, ачух ва ачух тушир сесер гъи рангаралди ганват1а къалурун. Гафарикай предложенияр туьк1уьрун ва интонациядалди лугъун. Шикилдай суьгьбет туьк1уьрун. Суьгьбетдиз кьил гун. Суьгьбет предложенийриз, предложенияр гафариз, гафар слогриз чара авун. Ачух ва ачух тушир сесер кьат1униз хьун, ачух сесери слог арадал гъун. Муаллимдин куьмекдалди суалриз жавабар гун. Гигиенадин кьайдайрихъ галаз таниш хьун.	7 – тарс. (4 - чин) Яргъивал алай элкъвей ц1арар (овалар). Кхьинар ийидайла дуьз ацукъунин кьайдаяр. Гъил кхьинар ийиз гъазурун. Кхьинра гигиенадин кьайдаяр. Яргъивал авай элкъвей ц1арар. Гъвеч1и гьарфарин паяр.	Кхьидайла дуьз ацукъиз, ручка дуьз кьаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гъил кхьинар ийиз гъазурун; гъилин билегдин упражненияр; тетраддин ц1арц1ай гъил дуьз тухуз вердишарун. Партадал гъилин хат1арин тетрадь дуьз эцигун. «Гъилин хат1ар» тетраддихъ галаз к1валахун. Яргъивал алай элкъвей ц1арара экъуьрун. Жуьреба-жуьре нехишра экъуьрун. Элкъвейбур ч1угун, гъвеч1и гьарфарин паяр кхьин. Гъилин хат1арин тетрадда ганвай чешнедай элементар экъуьрун. Ц1арц1ай акъуд тавун. Гафарин арада мензил тун. Гигиенадин кьайдаяр вилив хуьн.
8 – тарс. (20 - чин). Ачух [а] сес, А, а гьарфар. Печатдин ва ц1арц1ин гьарфар. Ч1ехи ва гъвеч1и гьарфар. <i>«Гьарфарин кассадихъ»</i>	Шикилрихъ галаз таниш хьун. Сюжет авай шикилдай суалриз жавабар гун. Схемайрихъ галаз к1валахун. Схемайра ганвай зат1ар группайриз паюн. Схемайра чара авунвай [а] сес къалурун. А, а гьарфарин чеб-чпиз ухшарвал ва тафаватлувал тайинарун, чеб-	8 – тарс (5 - чин). Гъвеч1и а ва ч1ехи А гьарфар. Ч1ехи ва гъвеч1и гьарфар гекъигун. Печатдин ва ц1арц1ин гьарфар.	Кхьидайла дуьз ацукъиз, ручка дуьз кьаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гъил кхьинар ийиз гъазурун. Чирзавай гьарфуни чешне анализ авун. Гъвеч1и ва ч1ехи гьарфарин элементар чара авун. а, А гьарфарин элементар дуьз лугъун. Гъвеч1и ва ч1ехи а, А гьарфар чеб-чпив гекъигун. Чешнеда ганвайвал

танишарун. Сюжет авай шикилрай гъвечли суьгъбет туьклуьрун.	чпивай анжах еке ва гъвечли цивилиз килигна чара жедайди къалурун. Муаллимди [а] сес сивяй гъикли акъатзаватла къалурун ва хордалди аялрив лугъуз тун. Гаф лугъудайла ана авай [а] сес чара авун ва адан къетленвилер гуьзетун. Афни гафунай [а] сес чара авун, гафуна адан чка тайинарун (сифте кьиле). Схемадай сифте кьиле, юкъва ва эхирда [а] сес авай гафар жагъурун ва лугъуз тун. Схемада ачух ва ачух тушир сесер гъи рангаралди ганватла къалурун. Печатный, члехи ва гъвечли А, а гъарфар чир хъун. Гафар слогралди клелун, абурун къадар тайинарун. Сюжет авай шиклдай суьгъбет туьклуьрун, адаз кьил гун. Муаллимдин суалриз жавабар гун. Чирай А, а гъарфарин чка «Гъарфарин кассадай» тайинарун.		а, А гъарфар кхьин. Кхъенвай гъарф анализ авун, хъсандиз кхъенвай гъарф хкягъун, адал лишан эцигун (точка). Кхъенвай гъарфунин размерар (яргъивал, гъаркъуьвал, патахъвал) ахтармишун. Кхъенвай а, А гъарфар чешнедиз килигиз гекъигун. Гигиенадин къайдаяр фикирда къун.
--	--	--	--

9 – тарс. (21 - чин). Ачух [и] сес, И, и гьарфар. Сес сивяй акъудунин къетлевилер, адан характеристика. печатдин ва цларцлин гьарфар. Члехи ва гъвечли гьарфар. <i>«Гьарфарин кассадиxъ»</i> танишарун. Сюжет авай шикилрай гъвечли суьгъбет туьклуьрун. Ачух сес [А] тикрарун.	Шикилрихъ галаз таниш хьун. Сюжет авай шикилдай суалриз жавабар гун. Схемайрихъ галаз к1валахун. Затларин т1варар лугъун. Абурукай предложенияр туьклуьрун. Схемайра ганвай затлар группайриз паюн. Схемайра чара авунвай [и] сес къалурун ва характеристика гун. [и] сес чеб-чпиз ухшарвал ва тафаватлувал тайинарун, чеб-чпивай анжах еке гъвечливилиз килигна чара жедайди къалурун. [и] сес сивяй акъуддайла, сив дардаказ ахъа хьун, амма нефес азаддиз акъатун. Муаллимди [и] сес сивяй гьик1 акъатзаватла къалурун ва хордалди аялрив лугъуз тун. Гаф лугъудайла ана авай [и] сес чара авун (т1иб, итим, ч1иж) ва адан къетленвилер гуьзетун. Сес сивяй дуьз акъудиз тун. Ичер гафунай [и] сес чара авун, гафуна адан чка тайинарун (сифте кьиле).	9 – тарс (6 - чин). Гъвечли гьарф и ва члехи гьарф И. Гъвечли ва члехи гьарфар гекъигун. Печатдин ва цларцлин гьарфар. Ачух сес [А] тикрарун.	Кхьидайла дуьз ацукъиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гьил кхьинар ийиз гъазурун. Нехишра экъуьрун. Чирзавай гьарфунин чешне анализ авун. Гъвечли ва члехи гьарфарин элементар чара авун. и, И гьарфарин элементар дуьз лугъун. Гъвечли ва члехи и, И гьарфар чеб-чпив гекъигун. Чешнеда ганвайвал и, И гьарфар кхьин. Кхьенвай гьарф анализ авун, хъсандиз кхьенвай гьарф хкягъун, адал лишан эцигун (точка). Гьарфар цларцлай акъуд тавун. Кхьенвай и, И гьарфар чешнедиз килигиз гекъигун. Ганвай шикилра экъуьрун. Ачух сес [А] тикрарун. Гигиенадин къайдаяр фикирда кьун.
---	--	---	--

	Схемадай сифте кыле, юкьва ва эхирда [и] сес авай гафар жагъурун ва лугъуз тун. Схемада ачух ва ачух тушир сесер гы рангаралди ганватла къалурун. Печатдин, члехи ва гъвечли И, и гъарфар къатлуниз хъун. Гафар слогралди клелун, абурун къадар тайинарун. Сюжет авай шикилдай суьгъбет туьклуьрун, йисан гы вахт ятла тайинарун. адаз кыл гун. Жуван гафаралди суьгъбет авун. Муаллимдин суалриз жавабар гун. Чирай И, и гъарфунин чка «Гъарфарин кассадай» тайинарун. Ачух сесер [А, И] тикрарун.		
10 – тарс. (22 - чин). Ачух [у] сес, У, у гъарфар. Сес сивяй акъудунин къетлевилер, адан характеристика. Печатдин ва цларцлин гъарфар. «Гъарфарин кассадахъ» танишарун.	Шикилрихъ галаз таниш хъун. Сюжет авай шикилрай суалриз жавабар гун. Схемайрихъ галаз к1валахун. Затларин т1варар лугъун. Абурукай предложенияр туьклуьрун. Схемайра ганвай затлар группайриз паюн. Схемайра чара авунвай у сес къалурун ва характеристика гун. У, у гъарфарин чеб-чпиз	10 – тарс (7 - чин). Гъвечли у гъарф. Члехи У гъарф Члехи ва гъвечли гъарфар гекъигун. Печатдин ва цларцлин гъарфар. Ачух сесер [А, И] тикрарун.	Кхыдайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гыл кхынар ийиз гъазурун. Чирзавай гъарф анализ авун. Гъвечли ва члехи у, У гъарфарин элементар чара авун. у, У гъарфарин элементар дуьз лугъун. Гъвечли ва члехи у, У гъарфар чеб-чпив гекъигун. Чешнеда ганвайвал у, У гъарфар кхын. Кхъенвай гъарф анализ авун, хъсандиз кхъенвай

Сюжет авай шикилрай гъвечли суьгъбет туьклуьрун. Ачух сесер [А], [И] тикрарун.	ухшарвал ва тафаватлувал тайинарун, чеб-чпивай анжах еке ва гъвечливиллиз килигна чара жедайди къалурун. [У] лугъудайла, плузарар клватл жедайди ва къаргъу хьиз вилик экъис жедайди лугъун, [у] сес са къадар члугуна хьиз лугъун. Муаллимди [у] сес сивяй гьикл акъатзаватла къалурун ва хордалди муаллимдихъ галаз лугъун. Гаф лугъудайла ана авай [у] сес чара авун (клуа, устлар, кума) ва адан къетленвилер гуьзетун. Сес сивяй дуьз акъудиз тун. Устлар гафунай [у] сес чара авун, гафуна адан чка тайинарун (сифте кьиле). Схемадай сифте кьиле, юкъва ва эхирда [у] сес авай гафар жагъурун ва лугъуз тун. Схемада ачух ва ачух тушир сесер гьи рангаралди ганватла къалурун. Печатдин, члехи ва гъвечли У, у гъарфар къатлуниз хьун. Гафар слогралди клелун, абурун къадар тайинарун.		гъарф хкъягъун, адал лишан эцигун (точка). Гъарфар цларцляй акъуд тавун. Кхъенвай у, У гъарфар чешнедиз килигна гекъигун. Ганвай шикилра экъуьрун. Ачух [А, И] сесер тикрарун. Гигиенадин къайдаяр фикирда къун.
---	--	--	---

	Сюжет авай шикилдай суьгьбет туьк1уьрун ва адаз кьил гун. Жуван гафаралди суьгьбет авун. Муаллимдин суалриз жавабар гун. Чирай У, у гьарфунин чка «<i>Гьарфарин кассадай</i>» тайинарун.		
	БУКВАРДИН ДЕВИР (115 сят)		
11 – тарс. (23 - чин). Ачух тушир [м] сес, М, м гьарфар. Ц1ийи гьарф квай гафар к1елун. Куьруь предложенияр к1елун. Шикилдай суьгьбет туьк1уьрун. Зи хуьр.	Шикилрихъ галаз таниш хьун. Гафунай [м] сес чара авун ва адаз характеристика гун. М, м гьарфарин чеб-чпиз ухшарвал ва тафаватлувал тайинарун, чеб-чпивай анжах еке ва гьвеч1ивилиз килигна чара жедайди кьалурун. [М] сес сивай гьик1 акъатзават1а кьалурун. Аялрив хордалди лугьуз гун. Схемайрихъ галаз к1валахун. Схемайра м гьарфунин чка (сифте кьиле, юкьва ва эхирда) тайинарун. Зат1арин т1варар лугьун. Зат1арикай предложенияр туьк1уьрун. Гафара ц1ийи гьарф чир хьун. Чирай гьарф квай слогар к1елун. М, м гьарфарин чка «<i>гьарфарин кассадай</i>» тайинарун.	11 – тарс. (7 – 8 чинар). Ачух тушир м, М гьарфар чирун. Гьвеч1и м гьарф. Ч1ехи М гьарф. Гьвеч1и ва ч1ехи гьарфар гекьигун. Печатдин ва ц1арц1ин гьарфар. Предложенияр кхьин.	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз кьаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гьил кхьинар ийиз гьазурун. Чирзавай гьарфунин чешне анализ авун. Гьвеч1и ва ч1ехи м, М гьарфарин элементар чара авун. М, м гьарфарин элементар дуьз лугьун. Гьвеч1и ва ч1ехи м, М гьарфар чеб-чпив гекьигун. М, м гьарфар чешнеда ганвайвал ц1арц1ай акъуд тавуна дуьз кхьин. Кхьенвай гьарф анализ авун, гуьрчегдиз кхьенвай гьарф хкягьун, адал лишан эцигун (точка). Кхьенвай М, м гьарфар чешнеда ганвайвал гекьигун. Слогар кхьин. Предложенияр кхьин. Ц1арц1ай, полядай акъуд тавун. Хас т1варар дуьз кхьин. Гьалат1ар

	Схемада ачух ва ачух тушир гъарфар гъи рангуналди ганватla къалурун. М гъарф квай гафар жува лугъун, гафуна адан чка (сифте кыле, юкьва, эхирда) тайинарун. Предложенияр интонациядалди, пауза аваз к1елун. Шикилдай суьгьбет туьк1уьрун. Суьгьбетдиз кьил гун. Суьгьбет жуван гафаралди лугъун. Тема тайинарун. «Зи хуьр» темадай суьгьбет туьк1уьрун.		квачиз кхьин. Кхьинрин гигиенадин къайдаяр тамамарун.
12 – тарс (24 - чин). Ачух тушир [л] сес, Л, л гъарфар. Ц1ийи гъарф квай гафар ва предложенияр к1елун. Предложенияр интонациядалди паузаяр хвена к1елун. Шикилдай текст туьк1уьрун.	Шикилрихъ галаз таниш хьун. Гафунай ц1ийи [л] сес чара авун, адаз характеристика гун, гъарфуналди къалурун, гафара ц1ийи сесер чирун, чирай гъарф квай гафар ва слогар к1елун, ат1ай гъарфарилай ц1ийи гъарф акъудиз тун. Л, л гъарфарин чеб-чпиз ухшарвал ва тафаватлувал тайинарун, чеб-чпивай анжах еке гъвеч1ивилиз килигна чара жедайди къалурун. «<i>Гъарфарин кассада</i>» чирай гъар са гъарфунин чка тайинарун.	12 – тарс. (9 - чин). Гъвеч1и ва ч1ехи л, Л гъарфар. Гъвеч1и ва ч1ехи гъарфар гекъигун. Печатдин ва ц1арц1ин гъарфар. Л гъарф квай слогар ва гафар кхьин. Нехишра экъуьрун. Хас т1варар кхьин. Предложенияр кхьин. Кхьинра «. , ?» ишлемишун.	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гъил кхьинар ийиз гъазурун. Кхьинрин гигиенадин къайдаяр тамамарун. Чирзавай сес анализ авун. Гъвеч1и ва ч1ехи л, Л гъарфарин элементар чара авун. Печатдин Л гъарф къалурун. л, Л гъарфарин элементар дуьз лугъун. Печатдин ва ц1арц1ин гъарфар чеб-чпив гекъигун. л, Л гъарфар чешнеда ганвайвал ц1арц1яй акъуд тавуна дуьз кхьин.

	Сесинин винел к1валах тухун. Схемайрихъ галаз таниш хьун. Слогар к1елун. Слогра л гъарфунин чка тайинарун (сифте кбиле, юкъва, эхирда). [Л] сес квей гафар гъарфарикай туьк1уьрун (лам, салам, фил). Гафарикай предложенияр туьк1уьрун. Предложенияр интонациядалди лугьун. Ганвай гафар сифте слогралди, ахпа кк1ана к1елун. Гафар группайриз паюн. Схемайра ачух ва ачух тушир сесер гьи рангуналди ганват1а къалурун. Шикилдиз килигун. Шикилдин винел суьгьбет тухун Текст жуван гафаралди лугьун. Муаллимдин суалриз жавабар гун. Текст ва шикил чеб-чпив къазват1а гекъигун. Текстинин кьилин мана тайинарун. Суьгьбетдиз кьил гун. «К1валин гъайванар» темадай са гъвеч1и суьгьбет туьк1уьрун. Гъайванрихъ жув гьик1 гелкъвезват1а, ч1ехибуруз гьихьтин куьмекар гузват1а		Кхьенвай гъарф анализ авун, иердиз кхьенвай гъарф хкягьун, адал лишан эцигун (точка). Кхьенвай л, Л гъарфар чешнеда ганвайвал гекъигун, гуьрчег кхьенвай гъарф чара авун ва ишара (точка) эцигун, кхьидайла гъа гъарфуниз килигна иердаказ кхьин. Дуьз, ц1арц1ай, полядай акъуд тавуна кхьин. Кхьей гъарфар л, Л чешнедихъ галаз гекъигун. Ц1ийи гъарф квай слогар ва гафар кхьин. Хас т1варар дуьз, ч1ехи гъарфунилай кхьин. Гъалат1ар квачиз михьидаказ кхьин. Нехишра экъуьрун.
--	--	--	---

	лугъун. Чирай гъарфар рик1ел хкун.		
13 – тарс. (25 - чин). Ачух тушир [н] сес, Н, н гъарфар. Ц1ийи гъарф квай гафар ва предложенияр к1елун. Предложенияр интонациядалди паузаяр хвена к1елун. Шикилдай текст туьк1уьрун.	Шикилрихъ галаз таниш хъун. Гафунай ц1ийи сес чара авун , адаз характеристика гун , гъарфуналди къалурун , гафара ц1ийи сесер чирун , чирай гъарф квай гафар ва слогар к1елун , ат1ай гъарфаридай ц1ийи гъарф акъудиз тун . Слогар сад-садахъ гилигун, ат1ай слогрикай гафар туьк1уьрун . « <i>Гъарфарин кассадай</i> » чирай гъар са гъарфунин чка тайинарун . Н, н гъарфарин чеб-чпиз ухшарвал ва тафаватлувал тайинарун , чеб- чпивай анжах еке ва гъвеч1ивилиз килигна чара жедайди къалурун . Сесинин винел к1валах тухун . Схемайрихъ галаз таниш хъун . Слогар к1елун . Слогра н гъарфунин чка тайинарун (сифте къиле, юкъва, эхирда). [н] сесиникай гафар туьк1уьрун (нек, нини, ини) ва абурун чка тайинарун. Гафарикай предложенияр туьк1уьрун . Предложенияр интонациядалди лугъун . Суалдин ишара квай	13 – тарс. (12 – чин). Гъвеч1и ва ч1ехи н, Н гъарфар. Гъвеч1и ва ч1ехи гъарфар гекъигун. Печатдин ва ц1арц1ин гъарфар. Н гъарф квай слогар ва гафар кхьин. Нехишра экъуьрун. Хас т1варар кхьин. Предложенияр кхьин. Кхьинра ишараяр «. , » ишлемишун. Нехишра экъуьрун.	Кхьидайла дуьз ацукъиз , ручка дуьз къаз , тетрадь дуьз эцигиз чирун ; гъил кхьинар ийиз гъазурун . Кхьинрин гигиенадин къайдаяр тамамарун . Чирзавай гъарфунин чешне анализ авун . Гъвеч1и ва ч1ехи гъарфарин элементар чара авун ва экъуьрун . н, Н гъарфарин элементар дуьз лугъун . Гъвеч1и ва ч1ехи н, Н гъарфар чеб-чпив гекъигун . Печатдин Н гъарф къалурун. н, Н гъарфар чешнеда ганвайвал ц1арц1яй акъуд тавуна дуьз кхьин. Кхьенвай гъарф анализ авун , иердиз кхьенвай гъарф хкягъун , адал лишан эцигун (точка). Кхьенвай н, Н гъарфар чешнеда ганвайвал гекъигун , гуьрчег кхьенвай гъарф чара авун ва ишараяр (точка) эцигун , кхьидайла гъа гъарфуниз килигиз гуьрчегдаказ кхьин . Дуьз, ц1арц1яй, полядай акъуд тавуна кхьин . Кхьей гъарфар н, Н чешнедихъ

	предложенияр туьк1уьрун. Ганвай гафар сифте слогради, ахпа кк1ана к1елун. Гафар группайриз паюн. Схемайра ачух ва ачух тушир сесер гьи рангуналди ганват1а къалурун. Шикилдиз килигун. Шикилдин винел суьгьбет тухун. Текст жуван гафаралди лугьун. Муаллимдин суалриз жавабар гун. Текст ва шикил чеб-чпив къазват1а гекьигун. Текстинин къилин мана тайинарун. Суьгьбетдиз къил гун. «Нехир хтана» темадай са гъвеч1и суьгьбет жува туьк1уьрун. Гъайванрихъ жув гьик1 гелкъвезват1а, ч1ехибуруз гъихьтин куьмекар гузват1а лугьун. Чирай гъарфар рик1ел хкун. Ганвай гафар ат1ай гъарфарилай туьк1уьрун ва абур к1елун.		галаз гекьигун. Ц1ийи гъарф квай гафар ва предложенияр кхьин. Хас т1варар ч1ехи гъарфунилай кхьин. Суалдин предложенидин эхирда суалдин ишара эцигун. Гъалат1ар квачиз михьидакъаз кхьин. Нехишра экьуьрун.
14 – тарс. (26 – чин). Ачух тушир [ш] сес, Ш, ш гъарфар. Ц1ийи гъарф квай	Шикилрихъ галаз таниш хьун. Гафунай ц1ийи сес чара авун, адаз характеристика гун, гъарфуналди къалурун, гафара ц1ийи сесер чирун, чирай гъарф квай гафар ва	14 – тарс. Гъвеч1и ва ч1ехи ш, Ш гъарфар. Гъвеч1и ва ч1ехи гъарфар гекьигун. Печатдин ва ц1арц1ин гъарфар.	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гьил кхьинар ийиз гъазурун. Кхьинрин гигиенадин къайдаяр тамамарун.

	ганват1а кьалурун. Шикилдиз килигун. Шикилдин винел суьгьбет тухун. Текстиниз кьил гун. Текст жуван гафаралди лугьун. Муаллимдин суалриз жавабар гун. Текст ва шикил чеб-чпив кьазват1а гекьигун. Текстинин кьилин мана тайинарун. Суьгьбетдиз кьил гун. «Шад аялар» темадай са гьвеч1и суьгьбет жува туьк1уьрун. Чирай (а, и, у, м, л, н) гьарфар рик1ел хкун. Ганвай гафар ат1ай гьарфарилай, ат1ай слогрикай туьк1уьрун ва абур к1елун.		ишара дуьз эцигун. Гьалат1ар квачиз михьдаказ кхьин. Нехишра экьуьрун.
15 – тарс (27 – 28 чинар). Ачух тушир [с] сес, С, с гьарфар. Слогралди к1елун. Ц1ийи гьарф квай слогар к1елун. Ц1ийи гьарф квай гафар к1елун. Куьруь предложенияр квай текст к1елун.	Шикилрихъ галаз таниш хьун. Гафунай ц1ийи сес чара авун, адаз характеристика гун, гьарфуналди кьалурун, гафара ц1ийи сесер чирун, чирай гьарф квай гафар ва слогар к1елун, ат1ай гьарфарилай ц1ийи гьарф акьудиз тун. Слогар сад-садахъ гилигун, ат1ай слогрикай гафар туьк1уьрун. Сес сивай дуьз акьудиз тун. «Гьарфарин кассадай» чирай гьар са гьарфунин чка тайинарун.	15 – тарс. (13 - чин). Гьвеч1и ва ч1ехи с, С гьарфар. Ч1ехи ва гьвеч1и гьарфар гекьигун. Печатдин ва ц1арц1ин гьарфар. С гьарф квай слогар ва гафар кхьин. Нехишра экьуьрун. Хас т1варар кхьин. Предложенияр кхьин. Кхьинра ишараяр «. , » ишлемишун.	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз кьаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гьил кхьинар ийиз гьазурун. Кхьинрин гигиенадин кьайдаяр тамамарун. Чирзавай гьарфунин чешне анализ авун. Гьвеч1и ва ч1ехи гьарфарин элементар чара авун ва экьуьрун. Гьвеч1и с-дин элементар кхьин. Ч1ехи С-дин элементар кхьин. с, С гьарфарин элементар дуьз

Мукъва гафарин винел гуъзетунар тухун. Чи кьугьунар ва адетар.	Сесинин винел к1валах тухун. Схемайрихъ галаз таниш хьун. Слогар к1елун. С, с гьарфарин чеб-чпиз ухшарвал ва тафаватлувал тайинарун, чеб- чпивай анжах еке-гъвеч1ивилиз килигна чара жедайди къалурун. Слогра с гьарфуни чка тайинарун (сифте кьиле, юкъва, эхирда). [С] сесиникай гафар туьк1уьрун (серг, аса, Муса) ва абурун чка тайинарун. Гафарикай предложенияр туьк1уьрун. Ганвай схемайрай предложенияр туьк1уьрун. Суалдин ишара квай предложенияр туьк1уьрун. Предложенияр интонациядалди к1елун. Текст слогралди к1елун. Гафар группайриз паюн. Схемайра ачух ва ачух тушир сесер гьи рангуналди ганват1а къалурун. Шикилдиз килигун. Шикилдин винел суьгьбет тухун. Текст к1елун. Текст жуван гафаралди лугьун. Муаллимдин суалриз жавабар гун. Текст ва шикил чеб- чпив кьазват1а гекъигун. Текстинин кьилин мана	Нехишра экъуьрун.	лугьун. Гъвеч1и ва ч1ехи с, С гьарфар чеб-чпив гекъигун. Печатдин С гьарф къалурун. с, С гьарфар чешнеда ганвайвал ц1арц1ай акъуд тавуна дуьз кхьин. Кхьенвай гьарф анализ авун, иердиз кхьенвай гьарф хкягьун, адал лишан эцигун (точка). Кхьенвай С, с гьарфар чешнеда ганвайвал гекъигун, гуьрчег кхьенвай гьарф чара авун ва ишараяр (точка) эцигун, кхьидайла гьа гьарфуниз килигна гуьрчегдаказ кхьин. Дуьз, ц1арц1ай, полядай акъуд тавуна кхьин. Кхьей гьарфар с, С чешнедихъ галаз гекъигун. Ц1ийи гьарф квай слогар ва гафар кхьин. Хас т1варар ч1ехи гьарфунилай дуьз кхьин. Суалдин предложенидин эхирда суалдин ишара дуьз эцигун. Гьалат1ар квачиз михьйдаказ кхьин. Нехишра экъуьрун.
--	---	--------------------------	---

	тайинарун. Суьгьбетдиз кьил гун. «Чи кьугьунар» ва я «Чи адетар» темадай са гьвечли суьгьбет жува туьк1уьрун. Чирай гьарфар (а, и, у, м, п, н, ш) рик1ел хкун. Ганвай гафар ат1ай гьарфикай, ат1ай слогрикай туьк1уьрун ва абур к1елун.		
16 – тарс. (29-30 чинар). Ачух тушир [р] сес, Р, р гьарфар. Слогралди к1елун. Ц1ийи гьарф квай слогар к1елун. Ц1ийи гьарф квай гафар к1елун. Куьруь предложенияр квай текст к1елун. Муьква гафарин винел гуьзетунар тухун. Зегьметди инсанда абур гьида.	Шикилрихъ галаз таниш хьун. Гафарай ц1ийи сесер чара авун, Сесинин винел к1валахун, характеристика гун. Р, р гьарфарин чеб-чпиз ухшарвал ва тафаватлувал тайинарун, чеб-чпивай анжах еке-гьвечливилiz килигна чара жедайди кьалурун. Слогар к1елун. Слогра ц1ийи гьарфуни чка (сифте кьиле, юьква, эхирда) тайинарун. Сес сивай дуьз акьудиз тун. Предложенияр слогралди к1елун. Предложенияр давамарун. Схемадиз килигна предложенияр туьк1уьрун. Хордалди ва кьилди-кьилди слогар лугьун. Ганвай гафарикай предложенияр туьк1уьрун. Схемайра ачух ва	16 – тарс. (14 – 15 чинар). Гьвечли р гьарф. Ч1ехи Р гьарф. Гьвечли ва ч1ехи р, Р гьарфар гекьигун. Печатдин ва ц1арц1ин гьарфар. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин. Суалриз жавабар гун.	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз кьаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гьил кхьинар ийиз гьазурун. Кхьинрин гигиенадин кьайдаяр тамамарун. Нехишра экьуьрун. Гьвечли ва ч1ехи р, Р гьарфарин элементар кхьин. Печатдин Р гьарф кьалурун. Предложенияр ц1ийи ц1арц1ай кхьин. Хас т1варар ч1ехи гьарфунилай кхьин. Предложенийра запятой ва эхирда точка эцигун. Кхьей гьарфар, гафар сад-садахъ гекьигун ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун ва абуруз килигиз кхьин. Ц1арц1ай, полядай акьуд тавуна дуьз кхьин.

	ачух тушир сесер гъи рангуналди ганват1а тайинарун. Са слогдин ва къвe слогдин гафар к1елун. Чирай гъарф квай гафар ва слогар к1елун. Сюжет авай шикилдай суьгъбет туьк1уьрун. Текст ван акъудна к1елун. Текст ва шикилар чеб-чпихъ къазват1а гекъигун. Текстинин манадиз килигна муаллимдин суалриз жавабар гун. Текстини кылин мана ачухарун. Мисалдин манадин гъавурда тун. «Гъарфарин кассада» ц1ийи гъарфунин чка тайинарун. Чирай гъарфар тикрарун. «Зегъметди инсандал абур гъида» кыл гана суьгъбет туьк1уьрун.		
17 – тарс (31- чин). Ачух тушир [в] сес, В, в гъарфар. Слогралди к1елун. Ц1ийи гъарф квай слогар к1елун. Ц1ийи гъарф квай гафар к1елун. Куьруь предложенияр квай текст к1елун.	Шикилрихъ галаз таниш хъун. Гафарай ц1ийи сесер чара авун, сесинин винел к1валахун, характеристика гун. Гафарай ц1ийи сесер чирун, чирай гъарфарай слогар ва гафар к1елун. Суьгъбет авун ва суалриз жавабар гун. Гафар слогралди к1елун. Гафара чирзавай гъарфунин чка (сифте кыле, юкьва, эхирда) тайинарун. Сес сивяй дуьз	17 – тарс (15 - чин). Гъвеч1и в гъарф. Ч1ехи В гъарф. Гъвеч1и ва ч1ехи в, В гъарфар гекъигун. Печатдин ва ц1арц1ин гъарфар. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин. Эвер гунин ишараяр	Кхьидайла дуьз ацукъиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гъил кхьинар ийиз гъазурун. Кхьинрин гигиенадин къайдаяр тамамарун. Чирзавай гъарф анализ авун. Гъвеч1и ва ч1ехи гъарфарин элементар чара авун. в, В гъарфарин элементар дуьз лугъун. Гъвеч1и ва ч1ехи в, В гъарфар гекъигун. Печатдин В гъарф

Предложенияр интонациядалди ва пауза аваз к1елун. Бубадин куьмекчияр.	акъудиз тун. Гафарикай предложенияр туьк1уьрун. Ганвай предложенийрик гафар кухтун ва абур слогралди к1елун. Текст слогралди к1елун. Муаллимдин суалриз жавабар гун. Шикилдай суьгьбет туьк1уьрун. Текстинин кылин мана тайинарун. Текстиниз кыл гун. Текст жуван гафаралди лугьун. «Гьарфарин кассада» ц1ийи гьарфунин чка тайинарун. Чирай гьарфар тикрарун.	ишлемишун. Суалриз жавабар гун.	къалурун. Чешнедиз килигиз кхьин. Слогар, гафар ц1ийи гьарфунилай кхьин. Гьалатлар ахъай тавуна кхьин. Хабардин ва эвер гунин предложенияр дуьз кхьин. Предложенияр ц1ийи ц1арц1яй кхьин. Хас т1варар ч1ехи гьарфунилай кхьин. Кхьей гьарфар, гафар сад-садахъ гекьигун ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун ва абуруз килигиз кхьин. Ц1арц1яй, полядай акъуд тавуна дуьз кхьин. Нехишра экъуьрун.
18 – тарс (32- чин). Ачух тушир [в] сес, В, в гьарфар (давамарун). Слогралди к1елун. Ц1ийи гьарф квай слогар к1елун. Ц1ийи гьарф квай гафар к1елун. Куьруь предлженияр квай текст к1елун. Предложенияр интонациядалди ва	Шикилрихъ галаз таниш хьун. [В] сес чирун. [В] сес квай слогар ва гафар к1елун. Ганвай гафар сесериз анализ авун ва [в] сес чара авун. [В] сес сивяй гык1 акъудун лазим ят1а аялриз къалурун. Гафар слогриз паюн. Гафар ат1ай гьарфарикай туьк1уьриз к1елун. Гафара [в] сесинин чка тайинарун (сифте кыле, юкьва, эхирда). Схемада ачух ва ачух тушир сесер гыи рангуналди ганава т1а къалурун.	18 – тарс (16 - чин). Гвеч1и в гьарф. Ч1ехи В гьарф. (давамарун). Г[м] гьвеч1и ва ч1ехи в, В гьарфар гекьигун. Печатдин ва ц1арц1ин гьарфар. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин. Эвер гунин ишараяр ишлемишун. Суалриз жавабар гун.	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гьил кхьинар ийиз гъазурун. Кхьинрин гигиенадин къайдаяр тамамарун. Чирзавай гьарф анализ авун. Гъвеч1и ва ч1ехи гьарфарин элементар чара авун. В, в гьарфарин элементар дуьз лугьун. Гъвеч1и ва ч1ехи в, В гьарфар гекьигун. Печатдин В гьарф къалурун. Чешнедиз килигиз кхьин. Слогар,

пауза аваз к1елун. Суваран сувар.	Текст к1елун. Предложенияр давамарун. Текстинин кьил адан манадихъ кьазват1а гекъигун. Текстинин мана ачухарун. Муаллимдин суалриз жавабар гун. Шикилдай суьгъбет туьк1уьрун. Текстинин кьилин мана тайинарун. Текстиниз кьил гун. Текст жуван гафаралди лугъун. «Гьарфарин кассада» ц1ийи гьарфуни чка тайинарун. Алатай тарсара чирай а, и, у, м, л, н, ш, с, р, в гьарфар тикрарун.		гафар ц1ийи гьарфунилай кхьин. Гьалат1ар ахъай тавуна кхьин. Хабардин ва эвер гуниин предложенияр дуьз кхьин. Предложенияр ц1ийи ц1арц1ай кхьин. Хас т1варар ч1ехи гьарфунилай кхьин. Кхъей гьарфар, гафар сад-садахъ гекъигун ва гуьрчег кхъейбурал (точка) ишара эцигун ва абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Ц1арц1ай, полядай акъуд тавуна дуьз кхьин. Нехишра экъуьрун.
19 – тарс (33 – 34 чинар). Ачух тушир [з] сес, З, з гьарфар. Слогралди к1елун. Ц1ийи гьарф квай слогар к1елун. Ц1ийи гьарф квай гафар к1елун. Куьруь предложенияр кваз текст туьк1уьрун. Предложенияр интонациядалди ва пауза аваз к1елун.	Шикилрихъ галаз таниш хьун. [З] сес гафара чара авун, характеристика гун, гьарф кьалурун, гафарай ц1ийи сес чир хьун, чирай гьарф квай слогар ва гафар к1елун. Муаллимдихъ галаз хордалди ва кьилди-кьилди [з] сес лугъун. Сес сивяй дуьз акъудиз тун. Гафара [з] сесинин чка кьалурун (сифте кьиле, юкьва, эхирда). Гафарикай предложенияр туьк1уьрун. Схемдиз килигна предложенияр туьк1уьрун. Суалдин предложенияр туьк1уьрун ва	19 – тарс (17 - чин). Гъвеч1и з гьарф. Ч1ехи З гьарф. Гъвеч1и ва ч1ехи З, з гьарфар гекъигун. Печатдин ва ц1арц1ин гьарфар. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин. Эвер гуниин ишараяр ишлемишун.	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз кьаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гьил кхьиначар ийиз гьазурун. Кхьинрин гигиенадин кьайдаяр тамамарун. Чирзавай гьарф анализ авун. Гъвеч1и ва ч1ехи гьарфарин элементар чара авун. з, З гьарфарин элементар дуьз лугъун. Гъвеч1и ва ч1ехи з, З гьарфар гекъигун. Печатдин З гьарф кьалурун. Чешнедиз килигиз кхьин. Слогар, гафар ц1ийи гьарфунилай кхьин. Гьалат1ар ахъай тавуна кхьин.

Бубани хтулар. Зулун йикъар.	суалдин интонациядалди лугъун. Гафарал суалар эцигун. Схемайра ачух ва ачух тушир сесер гьи рангуналди ганватла тайинарун. Шикилрай суьгъбет туьк1уьрун. Суьгъбетдиз кьил гун. Суьгъбетдин кьилин мана тайинарун. Суьгъбет жуван гафаралди лугъун. Суьгъбет шикилдихъ кьазватла гекъигун. Суьгъбетдин суалриз жавабар гун. Жуван фикирар лугъун. «Гьарфарин кассада» ц1ийиз чирай гьарфуни чка тайинарун. Алатай гьарфар а, и, у, м, л, н, ш, с, р, в, з тикрарун.		Хабардин ва эвер гуни предложенияр дуьз кхьин. Предложенияр ц1ийи ц1арц1ай кхьин. Хас т1варар ч1ехи гьарфунилай кхьин. Кхьей гьарфар, гафар сад-садахъ гекъигун ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун, абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Ц1арц1ай, полядай акъуд тавуна дуьз кхьин. Нехишра экъуьрун.
20 – тарс (35 - чин). Ачух тушир [х] сес, Х, х гьарфар. Ц1ийи гьарф квай гафар к1елун. Предложенияр ва куьруь текст к1елун. Предложенияр интонациядалди к1елун ва лишанриз килигна пауза хуьн.	Шикилрихъ галаз таниш хьун. [Х] сес гафара чара авун, характеристика гун, гьарф къалурун, гафара ц1ийи сес чир хьун, чирай гьарф квай слогар ва гафар к1елун. Муаллимдихъ галаз хордалди ва кьилди-кьилди з лугъун. Сес сивяй дуьз акъудиз тун. Гафара [х] сесинин чка къалурун (сифте кьиле, юкьва, эхирда). Гафарикай предложенияр	20 – тарс (18 - чин). Гъвеч1и х гьарф. Ч1ехи Х гьарф. Гъвеч1и ва ч1ехи х, Х гьарфар гекъигун. Печатдин ва ц1арц1ин гьарфар. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин. Хас т1варар кхьин (инсанрин). Эвер гуни ишараяр	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гьил кхьинар ийиз гъазурун. Кхьинрин гигиенадин кьайдаяр тамамарун. Гьарфарин элементар х, Х дуьз лугъун. Нехишра экъуьрун. Гьарфарин паяр кхьин. Гъвеч1и ва ч1ехи х, Х гарфар кхьин. Печатдин Х гьарф къалурун. Чешнеда ганвайвал х, Х гьарфар

	туьк1уьрун. Гафар слогриз паюн ва я гафар ат1ай гьарфарилай туьк1уьриз к1елун. Схемдиз килигиз предложенияр туьк1уьрун. Предложенияр гафар кухтуна кхьин. Гафара кими гьарфар кухтуна кхьин. Предложенияр интонациядалди к1елун. Ганвай гафарилай предложенияр туьк1уьрун. «Гьарфарин кассада» ц1ийиз чирай гьарфуни чка тайинарун. Алатай гьарфар тикрарун.	ишлемишун.	кхьин. Кхьенвай гьарф анализ авун. Кхьей гьарфар, гафар сад-садахь гекъигун ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун ва абуруз килигиз гуьрчегдиз кхьин. Гьарфарин паяр кхьин. Предложенийрин эхирда эвер гуни лишан эцигун. Хас т1варар ч1ехи гьарфунилай кхьин. Ц1арц1ай, полядай акъуд тавуна дуьз кхьин. Гьалат1ар ахъай тавуна михьидаказ кхьин.
21 – тарс (36 - чин). Ачух тушир [ф] сес, Ф, ф гьарфар. Ц1ийи гьарф квай гафар к1елун. Предложенияр ва куьруь текст к1елун. Предложенияр интонациядалди к1елун. Гафар группайриз паюн.	Шикилрихъ галаз таниш хьун. [Ф] сес гафара чар авун, характеристика гун, гьарф къалурун, гафара ц1ийи сес чир хьун, чирай гьарф квай слогар ва гафар к1елун. Муаллимдихъ галаз хордалди ва кылди-кылди [ф] сес лугьун. Гафара [ф] сесинин чка къалурун (сифте киле, юкьва, эхирда). Схемайра ачух ва ачух тушир сесер гьи рангуналди ганват1а тайинарун. Гафарилай предложенияр туьк1уьрун. Гафар слогриз паюн ва я гафар ат1ай	21 – тарс (19 - чин). Гьвеч1и ф гьарф. Ч1ехи Ф гьарф. Ч1ехи ва гьвеч1и Ф, ф гьарфар гекъигун. Печатдин ва ц1арц1ин гьарфар. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин. Хас т1варар кхьин (инсанрин). Дефис ишлемишун.	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гьил кхьиар ийиз гьазурун. Кхьинрин гигиенадин кьайдаяр тамамарун. Гьарфарин элементар ф, Ф дуьз лугьун. Нехишра экъуьрун. Гьарфарин паяр кхьин. Гьвеч1и ва ч1ехи ф, Ф гьарфар кхьин. Печатдин Ф гьарф къалурун. Чешнеда ганвайвал ф, Ф гьарфар кхьин. Кхьенвай гьарф анализ авун. Кхьей гьарфар, гафар сад-садахь

	гъарфикай туьк1уьриз к1елун. Предложенияр слогради к1елун. Слогрин къадар тайинарун. Предложенияр интонациядалди к1елун. Ганвай гафарикай предложенияр туьк1уьрун. Гафар группайриз паюн. «Гъарфарин кассада» ц1ийиз чирай гъарфунин чка тайинарун. Алатай гъарфар а, и, у, м, л, н, ш, с, р, в, з, х, ф тикрарун.		гекъигун ва гуьрчег кхъейбурал (точка) ишара эцигун, абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхъин. Гъарфарин паяр кхъин. Гафарин арада дефис ишлемишун. Хас т1варар ч1ехи гъарфунилай кхъин. Ц1арц1ай, полядай акъуд тавуна дуьз кхъин. Гъалат1ар ахъай тавуна михьйдаказ кхъин.
22 – тарс (37 – чин). Ачух тушир [к] сес, К, к гъарфар. Ц1ийи гъарф квай гафар к1елун. Предложенияр ва куьруь текст к1елун. Предложенияр интонациядалди к1елун. Гафар группайриз паюн. Тама.	Шикилрихъ галаз таниш хъун. [К] сес гафара чара авун, характеристика гун, гъарф къалурун, гафара ц1ийи сес чир хъун, чирай гъарф квай слогар ва гафар к1елун. Муаллимдихъ галаз хордалди ва кьилди-кьилди к гъарф лугъун. Сес сивяй дуьз акъудиз тун. Гафара [к] сесинин чка къалурун (сифте кьиле, юкьва, эхирда). Схемайра ачух ва ачух тушир сесер гъи рангуналди ганват1а тайинарун. Гафарикай предложенияр туьк1уьрун. Гафар слогради паюн ва я гафар ат1ай	22 – тарс (20 - чин). Гъвеч1и к гъарф. Ч1ехи К гъарф. Ч1ехи ва гъвеч1и К, к гъарфар гекъигун. Печатдин ва ц1арц1ин гъарфар. Гафар кхъин. Предложенияр кхъин. Хас т1варар кхъин (инсанрин).	Кхъидайла дуьз ацукъиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гъил кхъинар ийиз гъазурун. Кхъинрин гигиенадин къайдаяр тамамарун. Гъарфарин элементар к, К дуьз лугъун. Нехишра экъуьрун. Гъарфарин паяр кхъин. Гъвеч1и ва ч1ехи к, К гъарфар кхъин. Печатдин К гъарф къалурун. Чешнеда ганвайвал к, К гъарфар, гафар ва предложение кхъин. Кхъенвай гъарф анализ авун. Кхъей гъарфар, гафар сад-садахъ гекъигун ва гуьрчег кхъейбурал

	гъарфикай туьк1уьриз к1елун. Предложенияр слогради к1елун. Слогрин къадар тайинарун. Предложенияр интонациядалди к1елун. Ганвай гафарикай предложенияр туьк1уьрун. Гафар группайриз паюн. Текст к1елун. Текстинин кылин мана тайинарун. Текст жуван гафаралди лугьун. Текст шикилдихъ галаз къазват1а гекъигун. Текстина ахъайнавай гъарфар кукхун хъувун. Суалриз жавабар гун. «Гъарфарин кассада» ц1ийиз чирай гъарфуни чка тайинарун. Алатай гъарфар тикрарун.		(точка) ишара эцигун ва абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Гъарфарин паяр кхьин. Гафарин арада дефис ишлемишун. Хас т1варар ч1ехи гъарфунилай кхьин. Гафар ва предложенияр ц1арц1ай, полядай акъуд тавуна дуьз кхьин. Гъалат1ар ахъай тавуна михъидаказ кхьин.
23 – тарс (38 – чин). Ачух тушир [к] сес, К, к гъарфар (давамарун). Ц1ийи гъарф квай гафар к1елун.	Муаллимдихъ галаз хордалди ва кылди-кылди к гъарф лугьун. [К] сес сивай дуьз акъудиз тун. Гафара [к] сесинин чка къалурун (сифте киле, юкьва, эхирда). Схемайра ачух ва ачух тушир сесер гьи рангуналди ганват1а	23 – тарс (20 - чин). Гъвеч1и к гъарф. Ч1ехи К гъарф. Ч1ехи ва гъвеч1и К, к гъарфар гекъигун. Печатдин ва ц1арц1ин гъарфар.	Кхъидайла дуьз ацукъиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гъил кхъинар ийиз гъазурун. Кхъинрин гигиенадин къайдаяр тамамарун. Гъарфарин элементар к, К дуьз лугьун. Нехишра экъуьрун. Гъарфарин паяр

Предложенияр ва куьруь текст к1елун. Предложенияр интонациядалди к1елун. Гафар группайриз паюн. Камилан кума.	тайинарун. Гафарикай предложенияр туьк1уьрун. Гафар слогриз паюн ва я гафар атлай гьарфарикай туьк1уьриз к1елун. Предложенияр слогралди к1елун. Слогрин къадар тайинарун. Предложенияр интонациядалди к1елун. Ганвай гафарикай предложенияр туьк1уьрун. Гафар группайриз паюн. Текст к1елун. Текстинин кьилин мана тайинарун. Текст жуван гафаралди лугьун. Текст шикилдихъ галаз къазват1а гекъигун. Текстина ахъайнавай гьарфар кукхтун хъувун. Суалриз жавабар гун. «Гьарфарин кассада» ц1ийиз чирай гьарфуни чка тайинарун. Алатай гьарфар тикрарун.	Гафар кхьин. Предложенияр кхьин. Хас т1варар кхьин (инсанрин).	кхьин. Гъвеч1и ва ч1ехи к, К гьарфар кхьин. Печатдин К гьарф къалурун. Чешнеда ганвайвал к, К гьарфар, гафар ва предложение кхьин. Кхьенвай гьарф анализ авун. Кхьей гьарфар, гафар сад-садахъ гекъигун ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун, абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Гьарфарин паяр кхьин. Гафарин арада дефис ишлемишун. Хас т1варар ч1ехи гьарфунилай кхьин. Гафар ва предложенияр ц1арц1ай, полядай акъуд тавуна дуьз кхьин. Гъалат1ар ахъай тавуна михьидакъаз кхьин.
24 – тарс (39 - чин). Ачух тушир [г] сес, Г, г гьарфар. Ц1ийи гьарф квай	Шикилрихъ галаз таниш хьун. [г] сес гафараф чар авун, характеристика гун, гьарф къалурун, гафара ц1ийи сес чир хьун, чирай гьарф квай слогар ва	24 – тарс (21 - чин). Гъвеч1и г гьарф. Ч1ехи Г гьарф. Ч1ехи ва гъвеч1и Г, г	Кхьидайла дуьз ацукъиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гъил кхьинар ийиз гъазурун. Кхьинрин гигиенадин къайдаяр тамамарун.

гафар к1елун. Предложенияр ва куьруь текст к1елун. Предложенияр интонациядалди к1елун. Гафар группайриз паюн. Дидедин куьмекчияр.	гафар к1елун. Муаллимдихъ галаз хордалди ва кьилди-кьилди г гьарф лугьун. Сес сивяй дуьз акъудиз тун. Гафара [г] сесинин чка къалурун (сифте кьиле, юкьва, эхирда). Схемайра ачух ва ачух тушир сесер гьи рангуналди ганват1а тайинарун. Гафарикай предложенияр туьк1уьрун. Предложенийрин эхирда пауза хуьн. Гафар ат1ай гьарфарикай туьк1уьриз к1елун. Предложенияр слогралди к1елун. Слогрин къадар тайинарун. Ганвай гафарикай предложенияр туьк1уьрун. Гафар группайриз паюн. Суьгьбет туьк1уьрун. Текстиниз кьил гун. Суьгьбетдин кьилин мана тайинарун. Текст жуван гафаралди лугьун. Суалриз жавабар гун. Текст шикилдихъ галаз къазват1а гекъигун. «Гьарфарин кассада» ц1ийиз чирай гьарфуниин чка тайинарун. Алатай гьарфар тикрарун.	гьарфар гекъигун. Печатдин ва ц1арц1ин гьарфар. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин. Хас т1варар кхьин (инсанрин).	Гьарфарин элементар г, Г дуьз лугьун. Нехишра экъуьрун. Гьарфарин паяр кхьин. Гьвеч1и ва ч1ехи г, Г гьарфар кхьин. Печатдин Г гьарф къалурун. Чешнеда ганвайвал г, Г гьарфар, гафар ва предложениеяр кхьин. Кхьенвай гьарф анализ авун. Кхьей гьарфар, гафар сад-садахъ гекъигун ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун ва абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Гьарфарин паяр кхьин. Хас т1варар ч1ехи гьарфунилай кхьин. Гафар ва предложенияр ц1арц1яй, полядай акъуд тавуна дуьз кхьин. Гьалат1ар ахъай тавуна михьйдаказ кхьин.
25 – тарс (40 - 41)	Шикилрихъ галаз таниш хьун.	25 – тарс (22 - чин).	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз

чинар). Ачух тушир [б] сес, Б, б гьарфар. Цлийи гьарф квай гафарф к¹елун. Предложенияр ва куьруь текст к¹елун. Предложенияр интонациядалди к¹елун. Зегьмет ва мадни зегьмет.	[Б] сес гафараф чар авун, характеристика гун, гьарф къалурун, гафара цлийи сес чир хьун, чирай гьарф квай слогар ва гафар к¹елун. Муаллимдихъ галаз хордалди ва кьилди-кьилди б гьарф лугьун. Сес сивяй дуьз акьудиз тун. Гафара [б] сесинин чка къалурун (сифте кьиле, юкьва, эхирда). Схемайра ачух ва ачух тушир сесер гьи рангуналди ганват¹а тайинарун. Гафар ат¹ай гьарфарилай туьк¹уьриз к¹елун. Гафар слогралди к¹елун. Предложенияр слогралди к¹елун. Предложенийрин эхирда пауза хуьн. Слогрин къадар тайинарун. Ганвай гафарилай предложенияр туьк¹уьрун. Гафар группайриз паюн. Текст слогралди к¹елун. Текст интонациядалди к¹елун. Муаллимдин суалриз жавабар гун. Текст шикилдихъ галаз къазват¹а гекьигун. Шикилдай суьгьбет туьк¹уьрун.	Гъвеч¹и б гьарф. Ч¹ехи Б гьарф. Ч¹ехи ва гъвеч¹и Б, б гьарфар гекьигун. Печатдин ва ц¹арц¹ин гьарфар. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин. Хас т¹варар кхьин (инсанрин).	къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гъил кхьинар ийиз гъазурун. Кхьинрин гигиенадин къайдаяр тамамарун. Гьарфарин элементар б, Б дуьз лугьун. Нехишра экьуьрун. Гьарфарин паяр кхьин. Гъвеч¹и ва ч¹ехи б, Б гьарфар кхьин. Печатдин Б гьарф къалурун. Чешнеда ганвайвал б, Б гьарфар, гафар ва предложениер кхьин. Кхьенвай гьарф анализ авун. Кхьей гьарфар, гафар сад-садахъ гекьигун ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун, абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Гьарфарин паяр кхьин. Хас т¹варар ч¹ехи гьарфунилай кхьин. Гафар ва предложенияр ц¹арц¹яй, полядай акьуд тавуна дуьз кхьин. Гъалат¹ар ахъай тавуна михьйдаказ кхьин.
--	---	---	---

	Суьгьбетдиз кьил гун. Суьгьбетдин кьилин мана тайинарун. Суьгьбет жуван гафаралди хьлагьун. Суалриз жавабар гун. «Гьарфарин кассада» ц1ийиз чирай гьарфуни чка тайинарун. Алатай гьарфар тикрарун.		
26 – тарс (42 - чин). Ачух тушир [й] сес, Й, й гьарфар. Ц1ийи гьарф квай гафарф к1елун. Предложенияр ва куьруь текст к1елун. Предложенияр интонациядалди к1елун. Дефис, запятой ва эвер гунин лишанар ишлемишун.	Шикилрихъ галаз таниш хьун. [Й] сес гафараф чар авун, характеристика гун, гьарф къалурун, гафара ц1ийи сес чир хьун, чирай гьарф квай слогар ва гафар к1елун. Муаллимдихъ галаз хордалди ва кьилди-кьилди й гьарф лугьун. Сес сивай дуьз акьудиз тун. Гафара [й] сесинин чка къалурун (сифте кьиле, юкьва, эхирда). Схемайра ачух ва ачух тушир сесер гьи рангуналди ганват1а тайинарун. Гафар ат1ай гьарфарилай туьк1уьриз к1елун. Гафар слогралди к1елун. Предложенияр слогралди к1елун. Предложенийрин эхирда пауза хуьн. Слогрин къадар тайинарун. Ганвай гафарилай предложенияр	26 – тарс (23 - чин). Гъвеч1и й гьарф. Ч1ехи Й гьарф. Ч1ехи ва гъвеч1и Й, й гьарфар гекьигун. Печатдин ва ц1арц1ин гьарфар. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин. Дефис, запятой ва эвер гунин лишанар ишлемишун.	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гьил кхьи́нар ийиз гъазурун. Кхьинрин гигиенадин къайдаяр тамамарун. Гьарфарин элементар Й, й дуьз лугьун. Нехишра экьуьрун. Гьарфарин паяр кхьин. Гъвеч1и ва ч1ехи й, Й гьарфар кхьин. Печатдин Й гьарф къалурун Чешнеда ганвайвал й, Й гьарфарин паяр, гьарфар, гафар ва предложенияр кхьин. Кхьенвай гьарф анализ авун. Кхьей гьарфар, гафар сад-садахъ гекьигун ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун ва абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Гьарфарин паяр кхьин. Запятой,

	туьк1уьрун. Гафар группайриз паюн. Шикилдай суьгьбет туьк1уьрун. Суьгьбетдиз кьил гун. Суьгьбетдин кьилин мана тайинарун. Суьгьбет жуван гафаралди хьлагьун. Муаллимдин суалриз жавабар гун. «Гьарфарин кассада» ц1ийиз чирай гьарфунин чка тайинарун. Алатай а, и, у, м, л, н, ш, с, р, в, х, ф, к, г, б, й гьарфар тикрарун.		дефис ва эвер гунин лишанар предложенийра дуьз ишлемишун ва кхьин. Гафар ва предложенияр ц1арц1ай ва полядай акъуд тавуна дуьз кхьин. Гьалат1ар ахъай тавуна михьидаказ кхьин.
27 - тарс (43 - чин). Ачух тушир [т] сес, Т, т гьарфар. Ц1ийи гьарф квай гафарф к1елун. Предложенияр ва куьруь текст к1елун. Предложенияр интонациядалди к1елун. Дефис, запятой ва эвер гунин лишанар ишлемишун. Бубадихъ галаз суьгьбет.	Шикилрихъ галаз таниш хьун. [Т] сес гафараф чар авун, характеристика гун, гьарф къалурун, гафара ц1ийи сес чир хьун, чирай гьарф квай слогар ва гафар к1елун. Муаллимдихъ галаз хордалди ва кьилди-кьилди т гьарф лугьун. Сес сивяй дуьз акъудиз тун. Гафара [т] сесинин чка къалурун (сифте кьиле, юкьва, эхирда). Схемайра ачух ва ачух тушир сесер гьи рангуналди ганват1а тайинарун. Гафар ат1ай гьарфарилай туьк1уьриз к1елун. Предложенияр слогралди к1елун.	27 – тарс (24 - чин). Гъвеч1и т гьарф. Ч1ехи Т гьарф. Ч1ехи ва гъвеч1и Т, т гьарфар гекъигун. Печатдин ва ц1арц1ин гьарфар. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин. Кхьинра Дефис ишлемишун.	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гьил кхьинар ийиз гъазурун. Кхьинрин гигиенадин къайдаяр тамамарун. Гьарфарин элементар т, Т дуьз лугьун. Нехишра экъуьрун. Гьарфарин паяр кхьин. Печатдин Т гьарф къалурун. Гъвеч1и ва ч1ехи т, Т гьарфар кхьин. Чешнеда ганвайвал т, Т гьарфарин паяр, гьарфар, гафар ва предложенияр кхьин. Кхьенвай гьарф анализ авун. Кхьей гьарфар, гафар сад-садахъ

	Предложенийрин эхирда пауза хуьн. Гафарин ва слогрин кьадар тайинарун. Ганвай гафарикай предложенияр туьк1уьрун. Гафар группайриз паюн. Текст к1елун. Текстиниз кьил гун. Текстинин кьилин фикир тайинарун. Текстина авай гафарал гьарфар гилиг хьувун. Текст жуван гафаралди суьгьбет авун. Муаллимдин суалриз жавабар гун. Шиир интонациядалди к1елун. Шикилдай аялрин кьугьунрикай суьгьбет туьк1уьрун. Суьгьбетдиз кьил гун. Суьгьбетдин кьилин мана тайинарун. Суьгьбет жуван гафаралди хьлагьун. Суьгьбет шикилдихъ кьазват1а гекъигун. Муаллимдин суалриз жавабар гун. «Гьарфарин кассада» ц1ийиз чирай гьарфуни чка тайинарун. Алатай гьарфар тикрарун.		гекъигун ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун ва абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Гьарфарин паяр кхьин. Предложенийра дефис ишлемишун. Гафар ва предложенияр ц1арц1ай ва полядай акъуд тавуна дуьз кхьин. Гьалат1ар ахъай тавуна михьйдаказ кхьин.
28 - тарс (44 - чин). Ачух тушир [т] сес, Т, т гьарфар (давамарун).	Шикилрихъ галаз таниш хьун. [Т] сес гафара чара авун, характеристика гун, гьарф къалурун, гафара ц1ийи сес чир хьун, чирай гьарф квай слогар ва	28 – тарс (24 - чин). Гъвеч1и т гьарф. Ч1ехи Т гьарф. Ч1ехи ва гъвеч1и Т, т	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гьил кхьинар ийиз гьазурун. Кхьинрин гигиенадин кьайдаяр тамамарун.

Ц1ийи гъарф квай гафарф к1елун. Предложенияр ва куьруь текст к1елун. Предложенияр интонациядалди к1елун. Дефис, запятой ва эвер гуниш лишанар ишлемишун. Зи Ватан.	гафар к1елун. Муаллимдихъ галаз хордалди ва кьилди-кьилди т гъарф лугъун. Сес сивяй дуьз акъудиз тун. Гафара [г] сесинин чка къалурун (сифте кьиле, юкьва, эхирда). Схемайра ачух ва ачух тушир сесер гъи рангуналди ганват1а тайинарун. Гафар ат1ай гъарфарилай туьк1уьриз к1елун. Предложенияр слограалди к1елун. Слогрин къадар тайинарун. Предложенийрин эхирда пауза хуьн. Ганвай гафарилай предложенияр туьк1уьрун. Гафар группайриз паюн. Текст к1елун. Текстиниз кьил гун. Текстинин кьилин фикир тайинарун. Текстина авай гафарал гъарфар гилиг хъувун. Текст жуван гафаралди суьгъбет авун. Муаллимдин суалриз жавабар гун. Шиир интонациядалди к1елун. Шикилдай аялрин къугъунрикай суьгъбет туьк1уьрун. Суьгъбетдиз кьил гун. Суьгъбетдин кьилин мана тайинарун. Суьгъбет жуван гафаралди хълагъун. Суьгъбет	гъарфар гекъигун. Печатдин ва ц1арц1ин гъарфар. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин. Дефис ишлемишун	Гъарфарин элементар т, Т дуьз лугъун. Нехишра экъуьрун. Гъарфарин паяр кхьин. Печатдин Т гъарф къалурун. Гъвеч1и ва ч1ехи т, Т гъарфар кхьин. Чешнеда ганвайвал т, Т гъарфарин паяр, гъарфар, гафар ва предложенияр кхьин. Кхьенвай гъарф анализ авун. Кхъей гъарфар, гафар сад-садахъ гекъигун ва гуьрчег кхъейбурал (точка) ишара эцигун, абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Гъарфарин паяр кхьин. Предложенийра дефис ишлемишун. Гафар ва предложенияр ц1арц1ай ва полядай акъуд тавуна дуьз кхьин. Гъалат1ар ахъай тавуна михьидаказ кхьин.
--	--	---	---

	шикилдихъ кьазват¹а гекъигун. Муаллимдин суалриз жавабар гун. «Гьарфарин кассада» ц¹ийиз чирай гьарфунин чка тайинарун. Алатай гьарфар тикрарун.		
29 – тарс (45 - чин). Ачух тушир [п] сес, П, п гьарфар. Ц¹ийи гьарф квай гафарф к¹елун. Предложенияр ва куъруь текст к¹елун. Предложенияр интонациядалди к¹елун. Гафар гзафвилин кьадарда ишлемишун. Дуствилин хизан.	Шикилрихъ галаз таниш хьун. [П] сес гафара чара авун, характеристика гун, гьарф къалурун, гафара ц¹ийи сес чир хьун, чирай гьарф квай слогар ва гафар к¹елун. Муаллимдихъ галаз хордалди ва кьилди-кьилди п гьарф лугъун. Сес сивай дуьз акъудиз тун. Гафара [п] сесинин чка къалурун (сифте кьиле, юкьва, эхирда). Схемайра ачух ва ачух тушир сесер гьи рангуналди ганват¹а тайинарун. Гафар ат¹ай гьарфарилай туьк¹уьриз к¹елун. Гафар слогралди к¹елун. Слогрин кьадар тайинарун. Теквилин кьадарда ганвай гафар гзафвилин кьадард элкьуьрна к¹елун. Предложенияр интонациядалди пауза хвена к¹елун. Схемада ц¹ийи гьарфунин чка (сифте кьиле, юкьва, эхирда) тайинарун.	29 – тарс (25 - чин). Гъвеч¹и п гьарф. Ч¹ехи П гьарф. Ч¹ехи ва гъвеч¹и П, п гьарфар гекъигун. Печатдин ва ц¹арц¹ин гьарфар. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин.	Кхьидайла дуьз ацукъиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гъил кхьинар ийиз гъазурун. Кхьинрин гигиенадин кьайдаяр тамамарун. Гьарфарин элементар п, П дуьз лугъун. Нехишра экъуьрун. Гъвеч¹и ва ч¹ехи п, П гьарфар кхьин. Печатдин П гьарф къалурун Чешнеда ганвайвал п, П гьарфар, гафар ва предложенияр кхьин. Кхьенвай гьарф анализ авун. Кхьей гьарфар, гафар сад-садахъ гекъигун ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун, абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Гьарфара экъуьрун. Гафар ва предложенияр ц¹арц¹ий ва полядай акъуд тавуна дуьз кхьин. Гъалат¹ар ахъай тавуна михьйдаказ кхьин.

	Предложенияр кк1ана к1елун. Ганвай шикилдай суьгьбет туьк1уьрун. Суьгьбетдиз кьил гун. Суьгьбетдин кьилин мана тайинарун. Суьгьбет жуван гафаралди хьлагьун. Муаллимдин суалриз жавабар гун. Суьгьбет шикилдихъ кьазват1а гекьигун. «Гьарфарин кассада» ц1ийиз чирай гьарфуни чка тайинарун. Алатай тарсара чирай гьарфар тикрарун.		
30 – тарс (46 - 47 чинар). Ачух тушир [д] сес, Д, д гьарфар. Ц1ийи гьарф квай гафарф к1елун. Предложенияр ва куьруь текст к1елун. Предложенияр интонациядалди к1елун. Гафар гзафвилин кьадарда ишлемишун. Духтурдин пеше.	Шикилрихъ галаз таниш хьун. [Д] сес гафара чара авун, характеристика гун, гьарф кьалурун, гафара ц1ийи сес чир хьун, чирай гьарф квай слогар ва гафар к1елун. Муаллимдихъ галаз хордалди ва кьилди-кьилди д гьарф лугьун. Гафара [д] сесинин чка (сифте кьиле, юкьва, эхирда) кьалурун. Схемайра ачух ва ачух тушир сесер гьи рангуналди ганват1а тайинарун. Гафар ат1ай гьарфарилай туьк1уьриз к1елун. Гафар группайриз паюн.	30 – тарс (26 - 27 чинар). Гьвеч1и д гьарф. Ч1ехи Д гьарф. Ч1ехи ва гьвеч1и Д, д гьарфар гекьигун. Печатдин ва ц1арц1ин гьарфар. Слогар кхьин. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин.	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз кьаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гьил кхьинар ийиз гьазурун. Кхьинрин гигиенадин кьайдаяр тамамарун. Гьарфарин элементар д, Д дуьз лугьун. Нехишра экьуьрун. Гьвеч1и ва ч1ехи д, Д гьарфар кхьин. Печатдин Д гьарф кьалурун. Чешнеда ганвайвал д, Д гьарфар, гафар ва предложенияр кхьин. Хас т1варар (инсанрин) ч1ехи гьарфунилай кхьин. Кхьенвай гьарф анализ авун.

	Гафар слогради к1елун. Гзафвили кьадарда авай гафар к1елун. Предложенияр интонациядалди к1елун. Схеада ц1ийи гьарфунин чка (сифте кыле, юкьва, эхирда) тайинарун. Сес сивяй дуьз акъудиз тун. Текст к1елун. Текстинин кылин мана тайинарун. Текст пауза аваз к1елун. Текст шикилдив ва адаз ганвай т1варц1ихъ кьазват1а гекъигун. Суалриз жавабар гун. Ганвай шикилдай суьгьбет туьк1уьрун. Суьгьбетдиз кыл гун. Суьгьбетдин кылин мана тайинарун. Суалриз жавабар гун. Жуван фикрар лугъун. «Гьарфарин кассада» ц1ийиз чирай гьарфунин чка тайинарун. Алатай тарсара чирай а, и, у, е, о, м, л, ш, ш, с, р, в, з, х, ф, к, г, б, й, т, п, д гьарфар тикрарун.		Кхьей гьарфар, гафар сад-садахъ гекъигун ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун, абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Гьарфара ва нехишра экъуьрун. Гафар ва предложенияр ц1арц1яй ва полядай акъуд тавуна дуьз кхьин. Гьалат1ар ахъай тавуна михьйдаказ кхьин.
31 – тарс (48 - чин). Ачух тушир [ж] сес, Ж, ж гьарфар. Ц1ийи гьарф квай	Шикилрихъ галаз таниш хьун. [Ж] сес гафара чара авун, характеристика гун, гьарф къалурун, гафара ц1ийи сес чир хьун, чирай гьарф квай слогар ва	31 – тарс (27 - 28 чинар). Гьвеч1и ж гьарф. Ч1ехи Ж гьарф. Ч1ехи ва гьвеч1и Ж, ж гьарфар гекъигун. Печатдин	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гьил кхьинар ийиз гьазурун. Кхьинрин гигиенадин кьайдаяр тамамарун.

гафар к1елун. Предложенияр ва куъруъ текст к1елун. Предложенияр интонациядалди к1елун. Хуъруън агъсакъалар.	гафар к1елун. Слогар кк1ана к1елун. Муаллимдихъ галаз хордалди ва кьилди-кьилди ж гьарф лугъун. Сес сивай дуъз акъудиз тун. Гафарал суалар эцигун. Суалриз жавабар гун. Гафара [ж] сесинин чка (сифте кьиле, юкъва, эхирда) къалурун. Схемайра ачух ва ачух тушир сесер гьи рангуналди ганват1а тайинарун. Гафар ат1ай гьарфарилай туьк1уьриз к1елун. Предложенияр интонациядалди к1елун. Схемада ц1ийи гьарфунин чка (сифте кьиле, юкъва, эхирда) тайинарун. Текст к1елун. Текстинин кьилин мана тайинарун. Текст пауза аваз, интонациядалди к1елун. Текст шикилдив ва адаз ганвай т1варц1ихъ къазват1а гекъигун. Суалриз жавабар гун. Текст жуван гафаралди лугъун. Жуван фикирар лугъун. «Гьарфарин кассада» ц1ийиз чирай гьарфунин чка тайинарун. Алатай тарсара чирай гьарфар тикрарун.	ва ц1арц1ин гьарфар гекъигун. Слогар кхьин. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин. Хас т1варар кхьин (инсанрин). Кхьинра дефис, запятой ва суалдин лишанар ишлемишун.	Гьарфарин элементар д, Д дуъз лугъун. Нехишра ва гьарфара экъуьрун. Гъвеч1и ва ч1ехи д, Д гьарфар кхьин. Кхьенвай гьарф анализ авун. Печатдин Д гьарф къалурун. Чешнеда ганвайвал д, Д гьарфар, гафар ва предложенияр кхьин. Хас т1варар ч1ехи гьарфунилай кхьин (инсанрин). Предложенидин эхирда эвер гунин лишан ишлемишун. Кхьей гьарфар, гафар сад-садахъ гекъигун ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун, абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Гьарфара ва нехишра экъуьрун. Гафар ва предложенияр ц1арц1ай ва полядай акъуд тавуна дуъз кхьин. Гъалат1ар ахъай тавуна михьидакъаз кхьин.
---	---	--	---

32 – тарс (49 - чин). Ачу [йэ], сес Е, е гьарфар. Цлийи гьарф квай гафар к¹елун. Предложенияр ва куъруъ текст к¹елун. Предложенияр интонациядалди к¹елун. Диде виридалайни играми инсан.	Шикилрихъ галаз таниш хьун. [йэ] сес гафара чара авун, характеристика гун, гьарф къалурун, гафара цлийи сес чир хьун, чирай гьарф квай слогар ва гафар к¹елун. Слогар к¹лана к¹елун. Муаллимдихъ галаз хордалди ва к¹илди-к¹илди е гьарф лугъун. Сес сивай дуъз акъудиз тун. Гафар слогриз ва сесериз анализ авун. [Йэ] сес гафунин сифте к¹иле ва эхирда дуъшуъш жезвай гафар кхьин. Гафара сесеринни гьарфарин къадаррин гъавурда тун. Е гьарф гафунин сифте к¹иле, юкъва ва эхирда авай гафар к¹елун. Схемадай слогар к¹елун. Сюжет авай щикилдай суъг¹бет туьк¹уьрун. Суъг¹бетдиз к¹ил гун. Суъг¹бетдин к¹илин мана тайинарун. Суъг¹бет жуван гафаралди лугъун. Муаллимдин суалриз жавабар гун. Суъг¹бетда предложенийрин серг¹ятар вилив хуьн. Ганвай шикил суъг¹бетдив къазват¹а гек¹игун. Жуван фикирар лугъун.	32 – тарс (29 - 30 чинар). Гъвеч¹и е гьарф. Ч¹ехи Е гьарф. Ч¹ехи ва гъвеч¹и Е, е гьарфар гек¹игун. Печатдин ва ц¹арц¹ин гьарфар. Слогар кхьин. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин. Хас т¹варар кхьин (инсанрин).	Кх¹идайла дуъз ацук¹из, ручка дуъз къаз, тетрадь дуъз эцигиз чирун; г¹ил кх¹инар ийиз гъазурун. Кх¹инрин гигиенадин къайдаяр тамамарун. Гьарфарин элементар е, Е дуъз лугъун. Нехишра ва гьарфара эк¹уьрун. Гъвеч¹и ва ч¹ехи е, Е гьарфар кхьин. Кх¹енвай гьарф анализ авун. Печатдин Е гьарф къалурун. Чешнеда ганвайвал е, Е гьарфар, гафар ва предложенияр кхьин. Хас т¹варар ч¹ехи гьарфунилай кхьин (инсанрин). Гьарфарин къат¹ар кхьин. Кх¹ей гьарфар, гафар сад-садахъ гек¹игун ва гуърчег кх¹ейбурал (точка) ишара эцигун, абуруз килигиз гуърчегдаказ кхьин. Гьарфара ва нехишра эк¹уьрун. Гафар ва предложенияр ц¹арц¹ий ва полядай ак¹уд тавуна дуъз кхьин. Г¹алат¹ар ах¹ай тавуна мих¹идаказ кхьин.
---	--	--	---

	«Гьарфарин кассада» цийиз чирай гьарфунин чка тайинарун. Алатай тарсара чирай гьарфар тикраарун.		
33 – тарс (50 - чин). Ачух [o] сес, О, о гьарфар. Цийи гьарф квай гафар келун. Предложенияр ва куьруь текст келун. Предложенияр интонациядалди келун.	Шикилрихъ галаз таниш хьун. [О] сес гафара чара авун, характеристика гун, гьарф къалурун, гафара цийи сес чир хьун, чирай гьарф квай слогар ва гафар келун. Слогар кклана келун. Муаллимдихъ галаз хордалди ва кылди-кылди о гьарф лугьун. Сес сивай дуьз акъудиз тун. Гафара [o] сес чара авун ва адан чка (сифте кыле, юкьва, эхирда) тайинарун. Атлай гьарфарилай гафар туьк1уьрун. Слогар келун. Гафар слогралди келун. Предложенияр кклана келун. Предложенияр пауза хвена келун. Гафар группайриз паюн. Схемайра ачух ва ачух тушир сесер гы рангаралди ганват1а тайинарун. Ганвай гафарилай предложенияр туьк1уьрун. Шикилдай суьгьбет туьк1уьрун. Суьгьбетдиз кыл гун.	33 – тарс (30 - 31 чинар). Гъвеч1и о гьарф. Ч1ехи О гьарф. Ч1ехи ва гъвеч1и О, о гьарфар гекъигун. Печадин ва цларц1ин гьарфар гекъигун. Слогар кхьин. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин. Хас т1варар кхьин (инсанрин).	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гыл кхьинар ийиз гъазурун. Кхьинрин гигиенадин кьайдаяр тамамарун. Гьарфарин элементар о, О дуьз лугьун. Нехишра ва гьарфара экъуьрун. Гъвеч1и ва ч1ехи о, О гьарфар кхьин. Кхьенвай гьарф анализ авун. Печадин О гьарф къалурун. Чешнеда ганвайвал о, О гьарфар, гафар ва предложенияр кхьин. Фамилияр ч1ехи гьарфунилай кхьин. Гьарфарин кьат1ар кхьин. Кхьей гьарфар, гафар сад-садахъ гекъигун ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун ва абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Гьарфара ва нехишра экъуьрун. Гафар ва предложенияр цларц1яй ва полядай акъуд тавуна дуьз кхьин. Гьалат1ар ахъай тавуна михьидакъаз кхьин.

	Суьгьбетдин кьилин мана тайинарун. Жуван фикирар лугьун. Муаллимдин суалриз жавабар гун. «Гьарфарин кассада» цлийиз чирай гьарфунин чка тайинарун. Алатай тарсара чирай а, а, у, е, о, м, л, н, ш, с, р, в, з, х, б, й, т, п, д, ж гьарфар тикрарун.		
34 – тарс (51 - 52 чинар). Ачух тушир [ч] сес , Ч, ч гьарфар. Цлийи гьарф квай гафар к1елун. Предложенияр ва куьруь текстер к1елун. Предложенияр интонациядалди к1елун. К1валин кьушар.	Шикилрихъ галаз таниш хьун. [Ч] сес гафара чара авун, характеристика гун, гьарф кьалурун, гафара цлийи сес чир хьун, чирай гьарф квай слогар ва гафар к1елун. Слогар к1лана к1елун. Муаллимдихъ галаз хордалди ва кьилди-кьилди ч гьарф лугьун. А1ай гьарфарикай гафар туьк1уьрун. Сес сивяй дуьз акьудиз тун. Кьвед-пуд слогдин гафар слогралди к1елун. Схемада ганвай гафар лугьун ва гафара Ч гьарфунин чка тайинарун. (сифте кьиле, юкьва, эхирда). Ачух ва ачух тушир сесер гьи рангуналди ганват1а тайинарун. Ганвай гафар слогралди к1елун.	34 – тарс (32 - чин). Гьвеч1и ч гьарф. Ч1ехи Ч гьарф. Ч1ехи ва гьвеч1и Ч, ч гьарфар гекьигун. Печатдин ва ц1арц1ин гьарфар. Слогар кхьин. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин. Дефис ишлемишун. Предложенидин эхирда суалдин ишара.	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз кьаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гьил кхьинар ийиз гьазурун. Кхьинрин гигиенадин кьайдаяр тамамарун. Гьарфарин элементар ч, Ч дуьз лугьун. Нехишра ва гьарфара экьуьрун. Гьвеч1и ва ч1ехи ч, Ч гьарфар кхьин. Печатдин Ч гьарф кьалурун. Кхьенвай гьарф анализ авун. Чешнеда ганвайвал ч, Ч гьарфар, гафар ва предложенияр кхьин. Предложенида суалдин ишара эцигун. Гафарин арайра дефис ишлемишун. Кхьей гьарфар, гафар сад-садахъ гекьигун ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун, абуруз

	Гафар группайриз паюн. Ганвай шикилдай суьгьбет туьк1уьрун. Суьгьбетдин кьилин мана тайинарун. Ам жуван гафаралди лугьун. Шикил суьгьбетдив кьазват1а гекьигун. Муаллимдин суалриз жавабар гун. Жува к1вале диде-бубадиз гьихьтин куьмекар гузват1а лугьун. К1валин кьушарихъ гьик1 гелкьазват1а суьгьбет авун. Текст туьк1уьрун. Текстиниз кьил гун. Текстинин кьилин фикир тайинарун. Текст жуван гафаралди суьгьбет авун. Муаллимдин суалриз жавабар гун. Жуван фикирар лугьун. «Гьарфарин кассада» ц1ийиз чирай гьарфунин чка тайинарун. Алатай тарсара чирай гьарфар тикрарун.		килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Гьарфара ва нехишра экьуьрун. Гафар ва предложенияр ц1арц1ай ва полядай акьуд тавуна дуьз кхьин. Гьалат1ар ахъай тавуна михьйдаказ кхьин.
35 – тарс (52 - чин). Ачух тушир [ч] сес, Ч, ч гьарфар (давамарун).	Шикилрихъ галаз таниш хьун. [Ч] сес гафара чара авун, характеристика гун, гьарф кьалурун, гафара ц1ийи сес чир хьун, чирай гьарф квай слогар ва гафар к1елун. Слогар кк1ана к1елун. Муаллимдихъ галаз	35 – тарс (Гьилин хат1арин 2 – пай). (1 – 2 чинар). Гьвеч1и ч гьарф. Ч1ехи Ч гьарф (давамарун). Ч1ехи ва гьвеч1и Ч, ч гьарфар гекьигун. Печатдин	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз кьаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гьил кхьинар ийиз гьазурун. Кхьинрин гигиенадин кьайдаяр тамамарун. Гьарфарин элементар ч, Ч дуьз лугьун. Печатдин Ч гьарф

Цлийи гьарф квай гафар клелун. Предложенияр ва куьруь текстер клелун. Предложенияр интонациядалди клелун. Чайхана	хордалди ва кьилди-кьилди ч гьарф лугьун. Атай гьарфаридай гафар туьк1уьрун. Сес сивай дуьз акьудиз тун. Схемада ганвай гафар лугьун ва гафара Ч гьарфунин чка тайинарун. (сифте кьиле, юкьва, эхирда). Ачух ва ачух тушир сесер гьи рангуналди ганват1а тайинарун. Ганвай гафар слогралди к1елун. Гафар группайриз паюн. К1вале ишлемишзавай хуьрекдин къапарин т1варар лугьун. Ганвай шикилдай суьгьбет туьк1уьрун. Суьгьбетдин кьилин мана тайинарун. Ам жуван гафаралди лугьун. Шикил суьгьбетдив къазват1а гекьигун. Муаллимдин суалриз жавабар гун. Жуван фикирар лугьун. «Гьарфарин кассада» цлийиз чирай гьарфунин чка тайинарун. Алатай тарсара чирай гьарфар тикрарун.	ва ц1арц1ин гьарфар. Слогар кхьин. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин. Предложенидин эхирда эвер гунин ишара. Кагъаз кхьин.	къалурун. Гьарфарин паяр кхьин. Нехишра ва гьарфара экьуьрун. Гьвеч1и ва ч1ехи ч, Ч гьарфар кхьин. Кхьенвай гьарф анализ авун. Чешнеда ганвайвал ч, Ч гьарфар, гафар ва предложенияр кхьин. Саламдин чар. Текст сифте клелун ва ахпа кхьин. Предложенида эвер гунин ишара эцигун. Кхьей гьарфар, гафар сад-садахь гекьигун ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун, абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Гафар ва предложенияр ц1арц1ай ва полядай акьуд тавуна дуьз кхьин. Гьалат1ар ахьай тавуна михьидаказ кхьин.
36 – тарс (53 - 54 чинар). Ачух тушир [ц] сес,	Шикилрихь галаз таниш хьун. [Ц] сес гафара чара авун, характеристика гун, гьарф	36 – тарс (2 – 3 чинар). Гьвеч1и ц гьарф. Ч1ехи Ц гьарф .	Кхьидайла дуьз ацуькьиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гьил кхьиначар ийиз гьазурун.

Ц, ц гъарфар. Цийи гъарф квай гафар к1елун. Предложенияр ва куьруь текстер к1елун. Предложенияр интонациядалди к1елун. Зегьметди инсан уяхарда.	къалурун, гафара цийи сес чир хьун, чирай гъарф квай слогар ва гафар к1елун. Слогар кклана к1елун. Муаллимдихъ галаз хордалди ва кьилди-кьилди ц гъарф лугьун. Ат1ай гъарфарилай гафар туьк1уьрун. Сес сивай дуьз акьудиз тун. Схемада ганвай гафар слогралди к1елун. Суалдин ишараяр алай чкайрал герек гъарфар эхцигна слог к1елун. Схемада ганвай гафар лугьун ва гафара Ч гъарфунин чка тайинарун. (сифте кьиле, юкьва, эхирда). Ачух ва ачух тушир сесер гьи рангуналди ганват1а тайинарун. Ганвай шикилдай суьгьбет к1елун. Суьгьбетдин кьилин мана тайинарун. Ам жуван гафаралди лугьун. Шикил суьгьбетдив къазват1а гекьигун. Муаллимдин суалриз жавабар гун. Жуван фикирар лугьун. Зегьмет клан хьуникай, адал инсанди абур гьидайди гъавурда тун.	Ч1ехи ва гъвеч1и Ц, ц гъарфар гекьигун. Печатдин ва ц1арц1ин гъарфар гекьигун. Слогар кхьин. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин.	Кхьинрин гигиенадин къайдаяр тамамарун. Гъарфарин элементар ц, Ц дуьз лугьун. Гъарфарин паяр кхьин. Нехишра ва гъарфара экьуьрун. Гъвеч1и ва ч1ехи ц, Ц гъарфар кхьин. Басмадин Ц гъарф къалурун. Кхьенвай гъарф анализ авун. Чешнеда ганвайвал ц, Ц гъарфар, гафар ва предложенияр дуьз кхьин. Кхьей гъарфар, гафар, предложенияр сад-садахъ гекьигун ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун ва абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Гафар ва предложенияр ц1арц1ай ва полядай акьуд тавуна дуьз кхьин. Гъалат1ар ахъай тавуна михьидаказ кхьин.
--	---	--	---

	«Гьарфарин кассада» цлийиз чирай гьарфунин чка тайинарун . Алатай тарсара чирай гьарфар тикраарун .		
37 – тарс (53 - 54 чинар). Ачух тушир [ц] сес, Ц, ц гьарфар (давамарун). Цлийи гьарф квай гафар к1елун. Предложенияр ва куьруь текстер к1елун. Предложенияр интонациядалди к1елун. Бубайрин мисалар.	Шикилрихъ галаз таниш хьун. [Ц] сес гафара чара авун, характеристика гун, гьарф къалурун, гафара цлийи сес чир хьун, чирай гьарф квай слогар ва гафар к1елун. Слогар кклана к1елун. Муаллимдихъ галаз хордалди ва кьилди-кьилди ц гьарф лугьун. Ат1ай гьарфарикай гафар туьк1уьрун. Сес сивяй дуьз акьудиз тун. Схемадиз ва шикилдиз килигна предложение туьк1уьрун. Предложенида шумуд гаф ават1а, гафуна шумуд слог ават1а тайинарун. Бубайрин мисалар к1елун. Предложенийра ахъайнавай гафар жува давамар хьувун. Зегьметдикай жуваз чидай мисалар лугьун. Зегьметдал рик1 хьун. Ганвай гафарал суалар эцигун. Гафара гьарфунин чка тайинарун. Суьгьбет туьк1уьрун. Суьгьбетдиз	37 – тарс (3 – 4 чинар). Гьвеч1и ц гьарф. Ч1ехи Ц гьарф (давамарун) . Ч1ехи ва гьвеч1и Ц, ц гьарфар гекьигун. Печатдин ва ц1арц1ин гьарфар гекьигун. Слогар кхьин. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин.	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гьил кхьинар ийиз гьазурун. Кхьинрин гигиенадин кьайдаяр тамамарун. Гьарфарин элементар ц, Ц дуьз лугьун. Печатдин Ц гьарф къалурун. Гьарфарин паяр кхьин. Нехишра ва гьарфара экьуьрун. Гьвеч1и ва ч1ехи ц, Ц гьарфар кхьин. Печатдин Ц гьарф къалурун. Кхьенвай гьарф анализ авун. Чешнеда ганвайвал ц, Ц гьарфар, гафар ва предложенияр дуьз кхьин. Кхьей гьарфар, гафар, предложенияр сад-садахъ гекьигун ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун, абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Гафар ва предложенияр ц1арц1яй ва полядай акьуд тавуна дуьз кхьин. Гьалат1ар ахъай тавуна михьйдаказ кхьин.

	т1вар гун. Суьгьбетдин кьилин фикир тайинарун. Суьгьбет жуван гафаралди лугьун. Суалриз жавабар гун. Жуван фикирар лугьун. «Гьарфарин кассада» ц1ийиз чирай гьарфунин чка тайинарун. Алатай тарсара чирай <u>а, и, у, е, о, м, л, н, ш, с, р, в, з, х, ф, к, г, б, й, т, п, д, ж, ч, ц</u> гьарфар тикрарун.		
38 – тарс (55 - чин). Ачух сес [йа], Я, я гьарфар. Ц1ийи гьарф квай гафар к1елун. Предложенияр ва куьруь текстер к1елун. Предложенияр интонациядалди к1елун. Аялрин яслида. Миск1алар.	Шикилрихъ галаз таниш хьун. [йа] сес гафара чара авун, характеристика гун, гьарф кьалурун, гафара ц1ийи сес чир хьун, чирай гьарф квай слогар ва гафар к1елун. Слогар кк1ана к1елун. Муаллимдихъ галаз хордалди ва кьилди-кьилди я гьарф лугьун. Ат1ай гьарфарикай гафар туьк1уьрун. Сес сивяй дуьз акьудиз тун. Гафар слогриз ва сесериз анализ авун. [йа] сес гафунин сифте кьиле ва юкьва дуьшуьш жезвай гафар кхьин. Гафара сесеринни гьарфарин кьадаррин гьавурда тун. Я гьарф гафунин сифте кьиле, юкьва ва эхирда авай гафар	38 – тарс (3 - 4 чинар). Гьвеч1и я гьарф. Ч1ехи Я гьарф. Ч1ехи ва гьвеч1и Я, я гьарфар гекьигун. Печатдин ва ц1арц1ин гьарфар. Слогар кхьин. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин. Дефис ва суалдин ишараяр ишлемишун.	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз кьаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гьил кхьинар ийиз гьазурун. Кхьинрин гигиенадин кьайдаяр тамамарун. Гьарфарин элементар я, Я дуьз лугьун. Печатдин Я гьарф кьалурун Гьарфарин паяр кхьин. Нехишра ва гьарфара экьуьрун. Гьвеч1и ва ч1ехи я, Я гьарфар кхьин. Печатдин Я гьарф кьалурун. Кхьенвай гьарф анализ авун. Чешнеда ганвайвал я, Я гьарфар, гафар ва предложенияр дуьз кхьин. Предложенияр тамамдиз кхьин. Кхьей гьарфар, гафар, предложенияр сад-садахъ гекьигун ва гуьрчег

	к1елун. Текст к1елун. Текстинин кылин мана тайинарун. Ам жуван гафаралди лугьун. Текстинин кыл адан манадив кьазват1а тайинарун. Жуван фикирар лугьун. Муаллимдин суалриз жавабар гун. Миск1алар к1елун. Миск1алриз жавабар гун. Жуваз чидай миск1алар лугьун ва абуруз жавабар жагьурун. «Гьарфарин кассада» ц1ийиз чирай гьарфунин чка тайинарун. Алатай тарсара чирай гьарфар тикрарун.		кхьейбурал (точка) ишара эцигун, абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Гафар ва предложенияр ц1арц1ай ва полядай акъуд тавуна дуьз кхьин. Гьалат1ар ахъай тавуна михьйдаказ кхьин.
39 – тарс. (56 - чин). Ачух [йу] сес, Ю, ю гьарфар. Ц1ийи гьарф квай гафар к1елун. Предложенияр ва куьруь текстер к1елун. Предложенияр интонацидалди к1елун.	Шикилрихъ галаз таниш хьун. [йу] сес гафара чара авун, характеристика гун, гьарф кьалурун, гафара ц1ийи сес чир хьун, чирай гьарф квай слогар ва гафар к1елун. Слогар кк1ана к1елун. Муаллимдихъ галаз хордалди ва кылди-кылди ю гьарф лугьун. Ат1ай гьарфарикай гафар туьк1уьрун. Сес сивай дуьз акъудиз тун. Гафар слогриз ва сесериз анализ	39 – тарс (9 - 10 чинар). Гъвеч1и ю гьарф. Ч1ехи Ю гьарф. Ч1ехи ва гъвеч1и Ю, ю гьарфар гекъигун. Печатдин ва ц1арц1ин гьарфар. Слогар кхьин. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин. Дефис ва эвер гунин ишараяр ишлемишун.	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз кьаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гьил кхьинар ийиз гъазурун. Кхьинрин гигиенадин кьайдаяр тамамарун. Гьарфарин элементар ю, Ю дуьз лугьун. Печатдин Ю гьарф кьалурун. Гьарфарин паяр кхьин. Гафара, гьарфара экъуьрун. Чирай гьарфар гьалат1ар квачиз кхьин. Кхьей гьарфар, гафар, предложенияр сад-садахъ гекъигун

Майдин суварар.	авун. [йу] сес гафунин сифте кыле, юкьва ва эхирда дуьшуьш жезвай гафар жагьурун. Ю гьарфуни кьве сес кьалурдайдан гьавурда тун. Гафар кӀелун ва гьарфаринни сесерин кьадар тайинарун. Текст кӀелун. Текстинин кылин мана тайинарун. Ам жуван гафаралди лугьун. Текстинин кыл адан манадив кьазватӀа тайинарун. Жуван фикирар лугьун. Муаллимдин суалриз жавабар гун. Предложенияр интонацядалди кӀелун. «Гьарфарин кассада» цӀийиз чирай гьарфунин чка тайинарун. Алатай тарсара чирай гьарфар тикрарун.		ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун, абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Эвер гунин предложенияр кхьин. Пунктуациядин лишанар дуьз ишлемишун. Гафар ва предложенияр цӀарцӀай ва полядай акъуд тавуна дуьз кхьин. ГьалатӀар ахъай тавуна михьйдаказ кхьин.
40 – тарс. (57 - чин). Ачух [йо] сес, Ё, ё гьарфар. ЦӀийи гьарф квай гафар кӀелун. Предложенияр ва куьруь текстер	Шикилрихъ галаз таниш хьун. [Ёо] сес гафара чара авун, характеристика гун, гьарф кьалурун, гафара цӀийи сес чир хьун, чирай гьарф квай слогар ва гафар кӀелун. Слогар кӀлана кӀелун. Муаллимдихъ галаз хордалди ва кьилди-кьилди ё	40 – тарс (11 - 12 чинар). ГьвечӀи ё гьарф. ЧӀехи Ё гьарф . ЧӀехи ва гьвечӀи Ё, ё гьарфар гекьигун. Печатдин ва цӀарцӀин гьарфар. Слогар кхьин. Гафар кхьин.	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз кьаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гьил кхьинар ийиз гьазурун. Кхьинрин гигиенадин кьайдаяр тамамарун. Гьарфарин элементар ё, Ё дуьз лугьун. Печатдин Ё гьарф кьалурун Гьарфарин паяр кхьин.

к1елун. Предложенияр интонациядалди к1елун. Ёлка.	гъарф_лугъун. Ат1ай гъарфарикай гафар туьк1уьрун. Сес сивяй дуьз акъудиз тун. Гафар слогриз, слогар сесериз паюн ва [йо] сес чара авун. Ё гъарф анжах урус ч1алай чи ч1алаз атанвай гафара ишлемишдайдан гъавурдик кутун.сес гафунин сифте кыле, юкьва ва эхирда дуьшуьш жезвай гафар жагъурун. Ё гъарфуни кьве сес къалурдайдан гъавурда тун. Гафар к1елун ва гъарфаринни сесерин къадар тайинарун. Текст к1елун. Текстинин кылин мана тайинарун. Ам жуван гафаралди лугъун. Текстинин кьил адан манадив къазват1а тайинарун. Шикил текстинихъ галаз къазват1а гекъигун. Жуван фицирар лугъун. Муаллимдин суалриз жавабар гун. Предложенияр интонациядалди к1елун. «Гъарфарин кассада» ц1ийиз чирай гъарфуни чка тайинарун. Алатай тарсара чирай а, и, у, е, о, я, ю, ё, м, л, н, ш, с, р, в, з, х, ф, к,	Предложенияр кхьин. Эвер гунин ишараяр ишлемишун.	Гъарфара, нехишра экъуьрун. Чирай гъарфар гъалат1ар квачиз кхьин. Кхьей гъарфар, гафар, предложенияр сад-садахъ гекъигун ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун, абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Эвер гунин предложенияр кхьин. Пунктуациядин лишанар дуьз ишлемишун. Гафар ва предложенияр ц1арц1ай ва полядай акъуд тавуна дуьз кхьин. Гъалат1ар ахъай тавуна михьидакъаз кхьин.
---	--	--	---

	г, б, й, т, п, д, ж, ч, ц гьарфар тикрарун.		
41 – тарс. (58 - чин). ъ гьарф чирун. (клев лишан). Цлийи гьарф квай гафар клелун. Предложенияр ва куьруь текстер клелун. Предложенияр интонациядалди клелун. Муьминни Муьминат.	Шикилрихъ галаз таниш хьун. ъ гьарф къалурун. Ва – ваъ, я – яъ гафар сад-садав гекъигун, ъ сес чара авун. ъ гьарф къалурун. Муьмин, Муьминат, подъезд гафар слогриз, слогар сесериз паюн, ъ чара авун. ъ гьарф квай гафар атлай гьарфарилай туьклъурун. Съезд, подъезд хьтин урус члалай атанвай гафара ъ ишлемишуникай практикадин чирвал гун. (Клев лишан) ъ гьарф квай гафар клелун. Текст клелун. Текстинин кьилин мана ачухарун. Текст суьгьбет авун. Суалриз жавабар гун. Шикилдай суьгьбет туьклъурун. Адаз кьил гун. Суьгьбетдин кьилин фикир тайинарун. Ам жуван гафаралди лугьун. Суалриз жавабар гун. « Гьарфарин кассада » цлийиз чирай гьарфунин чка тайинарун.	41 – тарс. (12 - чин). ъ гьарф чирун. Члехи ва гьвечли Ъ, ъ гьарфар гекъигун. Слогар кхьин. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин.	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гьил кхьинар ийиз гъазурун. Кхьинрин гигиенадин кьайдаяр тамамарун. Нехишра, гьарфара экъуьрун. Хас тлварар члехи гьарфунилай кхьин (инсанрин). ъ квай гафар, предложенияр кхьин. Чирай гьарфар гьалатлар квачиз кхьин. Кхьей гьарфар, гафар, предложенияр сад-садахъ гекъигун ва гуьчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун ва абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Гафар ва предложенияр цларцлай ва полядай акъуд тавуна дуьз кхьин. Гьалатлар ахъай тавуна михьйдаказ кхьин.
42 – тарс. (59 - чин). ь гьарф чирун (хьуьтуьл лишан).	Шикилрихъ галаз таниш хьун. ь гьарф къалурун. Гафара ь гьарф чара авун. Урус члалай атанвай	42 – тарс. (13 - чин). ь гьарф чирун.	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гьил кхьинар ийиз гъазурун.

Цііи гьарф квай гафар к1елун. Предложенияр ва куьруь текстер к1елун. Предложенияр интонациядалди к1елун. Текст к1елун.	альбом, школьник, больница, тетрадь хьтин гафара ь ишлемишун лазим тирди практикадин рекьяй чирун. Лагерь, конькияр гафар слогриз пайна ат1ай гафарикай туьк1уьрун. Абур сифте слогралди, ахпа кк1ана санал к1елун. (хьуьтуьл лишан) ь гьарф квай гафар к1елун. Текст к1елун. Текстинин кьилин мана ачухарун. Текст суьгьбет авун. Суалриз жавабар гун. Ам жуван гафаралди лугьун. Текстина ахьайнавай гафара кими гьарфар кухтун. Шикилдай суьгьбет туьк1уьрун. Адаз кьил гун. Суьгьбетдин кьилин фикир тайинарун. Ам жуван гафаралди лугьун. Суалриз жавабар гун. «Гьарфарин кассада» ціийиз чирай гьарфунин чка тайинарун.	Ч1ехи ва гьвеч1и Ь, ь гьарфар гекьигун. Слогар кхьин. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин.	Кхьинрин гигиенадин кьайдаяр тамамарун. Нехишра, гьарфара экьуьрун. Хас т1варар ч1ехи гьарфунилай кхьин (инсанрин). ь квай гафар, предложенияр кхьин. Урус ч1алай атанвай гафар кхьин. Варцарин т1варар кхьин. Чирай гьарфар гьалат1ар квачиз кхьин. Кхьей гьарфар, гафар, предложенияр сад-садахь гекьигун ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун, абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Гафар ва предложенияр ц1арц1ай ва полядай акьуд тавуна дуьз кхьин. Гьалат1ар ахьай тавуна михьидаказ кхьин.
43 – тарс. (60 - чин). Ачух [ы] сес, ы гьарф. Цііи гьарф квай гафар к1елун.	Шикилрихъ галаз таниш хьун. ы гьарф кьалурун. Муаллимдихъ галаз хордалди ва кьилди-кьилди ы гьарф лугьун. Гафара [ы] сес чара авун. Урус ч1алай атанвай выставка, дежурный, лыжаяр	43 – тарс. (14 - чин). ы, ы, гьарф чирун ва кхьин. Ч1ехи ва гьвеч1и Ы, ы гьарфар. Слогар кхьин. Гафар кхьин.	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз кьаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гьил кхьинар ийиз гьазурун. Кхьинрин гигиенадин кьайдаяр тамамарун. Нехишра, гьарфара экьуьрун.

Предложенияр ва куъруъ текстер к1елун. Предложенияр интонациядалди к1елун. Текст к1елун.	гафар слогриз ва сесериз анализ авун. [ы] сес квай гафар жагъурун, абур слогриз паюн. Предложение ат1ай гъарфикай туьк1уьрун. Абур сифте слогралди, ахпа кк1ана санал к1елун. ы гъарф квай гафар к1елун. Текст к1елун. Текстинин кылин мана ачухарун. Текст ганвай шикилдихъ къазват1а гекъигун. Текст суьгъбет авун. Суалриз жавабар гун. Ам жуван гафаралди лугъун. Текстина ахъайнавай гафара кими гъарфар кухтун. Шикилдай суьгъбет туьк1уьрун. Адаз кьил гун. Суьгъбетдин кылин фикир тайинарун. Ам жуван гафаралди лугъун. Суалриз жавабар гун. «Гъарфарин кассада» ц1ийиз чирай гъарфунин чка тайинарун. Алатай тарсара чирай а, и, у, е, о, я, ю, ё, м, л, н, ш, с, р, в, з, х, ф, к, г, б, й, т, п, д, ж, ч, ц, ь, ь гъарфар тикрарун.	Предложенияр кхьин.	Гъарфарин къат1ар кхьин. Хас т1варар ч1ехи гъарфунилай кхьин (инсанрин). ы квай гафар, предложенияр ц1ийи ц1арц1ай кхьин. Чирай гъарфар гъалат1ар квачиз кхьин. Кхъей гъарфар, гафар, предложенияр сад-садахъ гекъигун ва гуьрчег кхъейбурал (точка) ишара эцигун, абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Гафар ва предложенияр ц1арц1ай ва полядай акъуд тавуна дуьз кхьин. Гъалат1ар ахъай тавуна михьйдаказ кхьин.
44 – тарс. (61 - чин). Ачух [уь] сес, Уь, уь гъарфар.	Шикилрихъ галаз таниш хьун. Уь гъарф къалурун. Муаллимдихъ галаз хордалди ва кьилди-кьилди	44 – тарс. (15 - чин). Уь, уь гъарфар кхьиз чирун.	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гъил кхьинар ийиз гъазурун.

Цііи гьарф квай гафар к1елун. Предложенияр ва куьруь текстер к1елун. Предложенияр интонациядалди к1елун. Чуьхуьнагар.	уь гьарф лугьун. Гафарай [уь] сес чара авун, и сес квай гафар лугьуз тун. Уьзуьм, уьнуьг, уьрдег, уьтуь гафар слогриз паюн, абур ат1ай гьарфарилай туьк1уьрун, сифте слогралди, ахпа кк1ана санал к1елун. [Уь] сес сивай дуьздаказ акьудиз чирун. Ганвай гафарай [уь] сесинин чка тайинарун (сифте кьиле, юкьва ва эхирда). Гафар слогриз ва сесериз анализ авун. Схемада ачух ва ачух тушир сесер гьи рангуналди ганват1а тайинарун. Гафарикай предложенияр туьк1уьрун. Гафар группайриз паюн. Текст к1елун. Текстиниз кьил гун. Текстинин кьилин мана ачухарун. Текст ганвай шикилдихъ кьазват1а гекьигун. Текст суьгьбет авун. Муалимдин суалриз жавабар гун. Ам жуван гафаралди лугьун. «Гьарфарин кассада» ціийиз чирай гьарфуниин чка тайинарун. Алатай тарсара чирай гьарфар тикрарун.	Ч1ехи ва гьвеч1и Уь, уь гьарфар гекьигун. Печатдин ва царц1ин гьарфар. Слогар кхьин. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин.	Кхьинрин гигиенадин кьайдаяр тамамарун. Нехишра, гьарфара экьуьрун. Гьарфарин кьат1ар кхьин. Уь квай гафар, предложенияр ціийи царц1ай кхьин. Чирай гьарфар гьалат1ар квачиз кхьин. Кхьей гьарфар, гафар, предложенияр сад-садахъ гекьигун ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун, абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Гафар ва предложенияр царц1ай ва полядай акьуд тавуна дуьз кхьин. Гьалат1ар ахъай тавуна михьйдаказ кхьин.
---	--	---	--

45 – тарс. (62 - чин). Ачух [уь] сес, Уь, уь гьарфар (давамарун). Цийи гьарф квай гафар кӀелун. Предложенияр ва куьруь текстер кӀелун. Предложенияр интонациядалди кӀелун. Чи хуьр.	Шикилрихъ галаз таниш хьун. Уь гьарфуниз характеристика гун. Уь гьарф къалурун. Муаллимдихъ галаз хордалди ва къилди-къилди уь гьарф лугьун. Гафарай [уь] сес чара авун, и сес квай гафар лугьуз тун. Хуьр, чуьнгуьр, муьжуьд, куьчеяр гафар слогриз паюн, абур атлай гьарфарикай туькӀуьрун, сифте слогралди, ахпа кӀлана санал кӀелун. [Уь] сес сивяй дуьздаказ акьудиз чирун. Ганвай гафарай [уь] сесинин чка тайинарун (сифте кьиле, юкьва ва эхирда). Гафар слогриз ва сесериз анализ авун. Схемада ачух ва ачух тушир сесер гьи рангуналди ганватӀа тайинарун. Ганвай шикилдай суьгьбет туькӀуьрун. Суьгьбетдиз кьил гун. Суьгьбетдин кьилин мана тайинарун. Ам жуван гафаралди суьгьбет авун. Муаллимдин суалриз жавабар гун. Текст кӀелун. Текстинин кьилин мана ачухарун. Текст ганвай шикилдихъ къазватӀа гекьигун. Текст суьгьбет авун. Муалимдин	45 – тарс. (16 - чин). Уь гьарф чирун (давамарун). ЧӀехи ва гьвечӀи Уь, уь гьарфар гекьигун. Печатдин ва цӀарцӀин гьарфар. Слогар кхьин. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин.	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гьил кхьинар ийиз гьазурун. Кхьинрин гигиенадин кьайдаяр тамамарун. Нехишра, гьарфара экьуьрун. Гьарфарин къатӀар кхьин. Уь гьарф чӀехи гьарфунилай кхьин. Уь гьарф квай гафар ва предложенияр цӀийи цӀарцӀай кхьин. Чирай гьарфар гьалатӀар квачиз кхьин. Кхьей гьарфар, гафар, предложенияр сад-садахъ гекьигун ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун, абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Гафар ва предложенияр цӀарцӀай ва полядай акьуд тавуна дуьз кхьин. ГьалатӀар ахьай тавуна михьйдаказ кхьин.
--	--	---	--

	суалриз жавабар гун . Ам жуван гафаралди лугъун. «Гьарфарин кассада» цлийиз чирай гьарфуни чка тайинарун . Алатай тарсара чирай гьарфар тикрарун .		
46 – тарс. (63 - чин). Ачух тушир [гъ] сес, Гъ, гъ гьарфар. Цлийи гьарф квай гафар клелун. Предложенияр ва куьруь текстер клелун. Предложенияр интонациядалди клелун. Багъманчи.	Шикилрихъ галаз таниш хъун. Гъ гьарфуниз характеристика гун. Гъ гьарф къалурун. Муаллимдихъ галаз хордалди ва кьилди-кьилди гъ гьарф лугъун. Слогар клелун. Гафарай [гъ] сес чара авун , и сес квай гафар лугъуз тун. Багъ, Агъалар, багъманчи гафар слогриз паюн , абурун къадар тайинарун, абур атлай гьарфарилай туьклъуьрун , сифте слогралди, ахпа кклана санал клелун. [гъ] сес сивай дуьздаказ акъудиз чирун. Ганвай гафарай [гъ] сесинин чка тайинарун (сифте кьиле, юкъва ва эхирда). Гафар слогриз ва сесериз анализ авун . Схемада ачух ва ачух тушир сесер гьи рангуналди ганватла тайинарун . Гафарилай предложенияр туьклъуьрун. Гафар группайриз паюн. Ганвай шикилдай суьгьбет	46 – тарс. (17 - чин). Гъ гьарф чирун (давамарун). Члехи ва гъвечли Гъ, гъ гьарфар гекъигун. Печатдин ва цларцлин гьарфар. Слогар кхьин. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин.	Кхьидайла дуьз ацукъиз , ручка дуьз къаз , тетрадь дуьз эцигиз чирун ; гьил кхьинар ийиз гъазурун . Кхьинрин гигиенадин къайдаяр тамамарун . Нехишра, гьарфара экъуьрун . Гьарфарин къатлар кхьин . Гъ гьарф гъвечли гьарфунилай кхьин. Гъ гьарф квай гафар ва предложенияр цлийи цларцлай кхьин . Чирай гьарфар гьалатлар квачиз кхьин . Кхьей гьарфар, гафар, предложенияр сад-садахъ гекъигун ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун , абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин . Гафар ва предложенияр цларцлай ва полядай акъуд тавуна дуьз кхьин . Гьалатлар ахъай тавуна михьйдаказ кхьин .

	туьк1уьрун. Суьгьбетдин кьилин мана тайинарун. Суьгьбет ганвай т1варц1ихъ кьазват1а гекъигун. Ам жуван гафаралди суьгьбет авун. Муаллимдин суалриз жавабар гун. Текст к1елун. Текстинин кьилин мана ачухарун. Текст ганвай шикилдихъ кьазват1а гекъигун. Текст суьгьбет авун. Муалимдин суалриз жавабар гун. Ам жуван гафаралди лугъун. «Гьарфарин кассада» ц1ийиз чирай гьарфуни чка тайинарун. Алатай тарсара чирай гьарфар тикрарун.		
47 – тарс. (64 - чин). Ачух тушир [гъ] сес, Гъ, гъ гьарфар (давамарун). Ц1ийи гьарф квай гафар к1елун. Предложенияр ва куьруь текстер к1елун. Предложенияр интонациядалди к1елун.	Шикилрихъ галаз таниш хьун. Гъ гьарфуниз характеристика гун. Гъ гьарф кьалурун. Муаллимдихъ галаз хордалди ва кьилди-кьилди гъ гьарф лугъун. Слогар к1елун. Гафарай гъ сес чара авун, и сес квай гафар лугъуз тун. Муьгъ, Гъулан, гьаргъалаг гафар слогриз паюн, абурун кьадар тайинарун. Гафар ат1ай гьарфарикай туьк1уьрун, сифте слогралди, ахпа кк1ана санал к1елун. [Гъ] сес	47 – тарс. (18 - чин). Гъ гьарф чирун (давамарун). Ч1ехи ва гъвеч1и Гъ, гъ гьарфар гекъигун. Печатдин ва ц1арц1ин гьарфар. Слогар кхьин. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин.	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз кьаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гьил кхьинар ийиз гъазурун. Кхьинрин гигиенадин кьайдаяр тамамарун. Нехишра, гьарфара экъуьрун. Гьарфарин кьат1ар кхьин. Гъ гьарф ч1ехи гьарфунилай кхьин. Гъ гьарф квай гафар ва предложенияр ц1ийи ц1арц1яй кхьин. Чирай гьарфар гьалат1ар квачиз

Муьгъ.	сивяй дуьздаказ акъудиз чирун. Ганвай гафарай [гъ] сесинин чка тайинарун (сифте кыле, юкьва ва эхирда). Гафар слогриз ва сесериз анализ авун. Ганвай шикилдай суьгъбет туьк1уьрун. Суьгъбетдин кылин мана тайинарун. Суьгъбет ганвай т1варц1ихъ кьазват1а гекъигун. Ам жуван гафаралди суьгъбет авун. Муаллимдин суалриз жавабар гун. Текст к1елун. Текстинин кылин мана ачухарун. Текст ганвай шикилдихъ кьазват1а гекъигун. Текст суьгъбет авун. Муалимдин суалриз жавабар гун. Ам жуван гафаралди лугъун. «Гьарфарин кассада» ц1ийиз чирай гьарфуни чка тайинарун. Алатай тарсара чирай гьарфар тикрарун. Жуван алакьунриз къимет гун.		кхьин. Кхьей гьарфар, гафар, предложенияр сад-садахъ гекъигун ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун, абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Гафар ва предложенияр ц1арц1яй ва полядай акъуд тавуна дуьз кхьин. Гьалат1ар ахъай тавуна михьйдаказ кхьин.
48 – тарс. (65 - чин). Ачух тушир [къ] сес, Къ, къ гьарфар. Ц1ийи гьарф квай	Шикилрихъ галаз таниш хьун. Къ гьарфуниз характеристика гун. Къ гьарф къалурун. Муаллимдихъ галаз хордалди ва кьилди-кьилди къ гьарф лугъун. Слогар к1елун.	48 – тарс. (19 - чин). Къ гьарф чирун (давамарун). Ч1ехи ва гъвеч1и Къ, къ гьарфар гекъигун. Печатдин	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гьил кхьинар ийиз гьазурун. Кхьинрин гигиенадин кьайдаяр тамамарун.

гафар к1елун. Предложенияр ва куьруь текстер к1елун. Предложенияр интонациядалди к1елун. Къазар.	Гафарай [къ] сес чара авун, и сес квай гафар лугьуз тун. Къаш, къужа, къазарин гафар слогриз паюн, абурун къадар тайинарун. Гафар ат1ай гьарфарилай туьк1уьрун, сифте слогралди, ахпа кк1ана санал к1елун. [Къ] сес сивяй дуьздаказ акъудиз чирун. Ганвай гафарай [къ] сесинин чка тайинарун (сифте кыле, юкьва ва эхирда). Гафар слогриз ва сесериз анализ авун. Схемайра ачух ва ачух тушир сесер гьи рангаралди ганват1а къалурун. Текст к1елун. Текстиниз къил гун. Текстина предложенийрин къадар тайинарун. Предложеняр гафариз, гафар слогриз паюн. Текст к1елун. Текстинин кылин мана ачухарун. Текст ганвай шикилдихъ къазват1а гекъигун. Текст суьгьбет авун. Муалимдин суалриз жавабар гун. Ам жуван гафаралди лугьун. «Гьарфарин кассада» ц1ийиз чирай гьарфуни чка тайинарун. Алатай тарсара чирай гьарфар тикрарун.	ва ц1арц1ин гьарфар. Слогар кхьин. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин.	Нехишра, гьарфара экъуьрун. Гьарфарин кьат1ар кхьин. Къ гьарф ч1ехи ва гьвеч1и гьарфунилай кхьин. Къ гьарф квай гафар ва предложенияр ц1ийи ц1арц1яй кхьин. Хас т1варар ч1ехи гьарфунилай кхьин. Чирай гьарфар гьалат1ар квачиз кхьин. Кхьей гьарфар, гафар, предложенияр сад-садахъ гекъигун ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун, абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Гафар ва предложенияр ц1арц1яй ва полядай акъуд тавуна дуьз кхьин. Гьалат1ар ахъай тавуна михьйдаказ кхьин.
--	--	--	--

	Жуван алакьунриз къимет гун.		
49 – тарс. (66 - чин). Ачух тушир [къ] сес, Къ, къ гъарфар (давамарун). Цлийи гъарф квай гафар клелун. Предложенияр ва куьруь текстер клелун. Предложенияр интонациядалди клелун. Къенин йикъалай чун школьникар я.	Шикилрихъ галаз таниш хъун. Къ гъарфуниз характеристика гун. Къ гъарф къалурун. Муаллимдихъ галаз хордалди ва къилди-къилди къ гъарф лугъун. Слогар клелун. Гафарай [къ] сес чара авун, и сес квай гафар лугъуз тун. Къимет, къугъун, йикъалай гафар слогриз паюн, абурун къадар тайинарун. Гафар атлай гъарфарилай туьклъурун, сифте слогради, ахпа кклана санал клелун. [Къ] сес сивай дуьздаказ акъудиз чирун. Ганвай гафарай [къ] сесинин чка тайинарун (сифте къиле, юкъва ва эхирда). Гафар слогриз ва сесериз анализ авун. Схемайра ачух ва ачух тушир сесер гъи рангаралди ганватла къалурун. Текст клелун. Текстиниз къил гун. Текстина предложенийрин къадар тайинарун. Предложенияр гафариз, гафар слогриз паюн. Текст клелун. Текстинин къилин мана ачухарун. Текст ганвай шикилдихъ къазватла гекъигун.	49 – тарс. (20 - чин). Къ гъарф чирун (давамарун). Члехи ва гъвечли Къ, къ гъарфар гекъигун. Печатдин ва цларцлин гъарфар. Слогар кхьин. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин. Хас тлварар члехи гъарфунилай кхьин (инсанрин).	Кхьидайла дуьз ацукъиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гъил кхьинар ийиз гъазурун. Кхьинрин гигиенадин къайдаяр тамамарун. Нехишра, гъарфара экъуьрун. Гъарфарин къатлар кхьин. Къ гъарф члехи ва гъвечли гъарфунилай кхьин. Къ гъарф квай гафар ва предложенияр цлийи цларцлай кхьин. Хас тлварар члехи гъарфунилай кхьин. Предложенийрин сергъятар дуьз къалурун. Чирай гъарфар гъалатлар квачиз кхьин. Кхъей гъарфар, гафар, предложенияр сад-садахъ гекъигун ва гуьрчег кхъейбурал (точка) ишара эцигун, абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Гафар ва предложенияр цларцлай ва полядай акъуд тавуна дуьз кхьин. Гъалатлар ахъай тавуна михьидакъ кхьин.

	Текст суьгьбет авун. Муалимдин суалриз жавабар гун. Ам жуван гафаралди лугьун. «Гьарфарин кассада» цлийиз чирай гьарфунин чка тайинарун. Алатай тарсара чирай гьарфар тикрарун. Жуван алакьунриз къимет гун.		
50 – тарс. (67 - чин). Ачух тушир [хъ] сес, Хъ, хъ гьарфар. Цлийи гьарф квай гафар клелун. Предложенияр ва куьруь текстер клелун. Предложенияр интонациядалди клелун. Хьархьу тар.	Шикилрихъ галаз таниш хьун. Хъ гьарфуниз характеристика гун. Хъ гьарф къалурун. Муаллимдихъ галаз хордалди ва къилди-къилди хъ гьарф лугьун. Слогар клелун. Гафарай [хъ] сес чара авун, и сес квай гафар лугьуз тун. Хъач, мехьер, хьиреяр гафар слогриз паюн, абурун къадар тайинарун. Гафар атлай гьарфарилай туьклъуьрун, сифте слогралди, ахпа кклана санал клелун. [Хъ] сес сивяй дуьздаказ акъудиз чирун. Ганвай гафарай [хъ] сесинин чка тайинарун (сифте кьиле, юкьва ва эхирда). Гафар слогриз ва сесериз анализ авун. Схемайра ачух ва ачух тушир сесер гьи рангаралди ганватла къалурун. Текст клелун. Текстиниз къил гун.	50 – тарс. (21 - чин). Хъ гьарф чирун (давамарун). Члехи ва гъвечли Хъ, хъ гьарфар гекъигун. Печатдин ва царцлин гьарфар. Слогар кхьин. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин.	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гьил кхьинар ийиз гъазурун. Кхьинрин гигиенадин къайдаяр тамамарун. Нехишра, гьарфара экъуьрун. Гьарфарин къатлар кхьин. Хъ гьарф члехи ва гъвечли гьарфунилай кхьин. Къ гьарф квай гафар ва предложенияр цлийи царцляй кхьин. Тикрар жезвай гафар юкьва дефис аваз кхьин. Предложенийрин сергьятар дуьз къалурун. Чирай гьарфар гьалатлар квачиз кхьин. Кхьей гьарфар, гафар, предложенияр сад-садахъ гекъигун ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун, абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин.

	Текстина предложенийрин къадар тайинарун. Предложенияр гафариз, гафар слогриз паюн. Текстинин къилин мана ачухарун. Текст ганвай шикилдихъ къазватла гекъигун. Текст суьгъбет авун. Муалимдин суалриз жавабар гун. Ам жуван гафаралди лугъун. «Гъарфарин кассада» цлийиз чирай гъарфунин чка тайинарун. Алатай тарсара чирай гъарфар тикрарун. Жуван алакьунриз къимет гун.		Гафар ва предложенияр цларцлйй ва полядай акъуд тавуна дуьз кхьин. Гъалатлар ахъай тавуна михьйдаказ кхьин.
51 – тарс. (68 - чин). Ачух тушир [хъ] сес, Хъ, хъ гъарфар (давамарун). Цлийи гъарф квай гафар клелун. Предложенияр ва куьруь текстер клелун. Предложенияр интонациядалди клелун. Виридалайни хъсанди.	Шикилрихъ галаз таниш хъун. Хъ гъарфуниз характеристика гун. Хъ гъарф къалурун. Муаллимдихъ галаз хордалди ва къилди-къилди хъ гъарф лугъун. Слогар клелун. Гафарай [хъ] сес чара авун, и сес квай гафар лугъуз тун. Хъел, хъуьруьн, къекъуьн гафар слогриз паюн, абурун къадар тайинарун. Гафар атлай гъарфарилай туьклъуьрун, сифте слогралди, ахпа кклана санал клелун. [Хъ] сес сивйй дуьздаказ акъудиз чирун. Ганвай гафарай	51 – тарс. (22 - чин). Хъ гъарф чирун (давамарун). Члехи ва гъвечли Хъ, хъ гъарфар гекъигун. Печатдин ва цларцлин гъарфар. Слогар кхьин. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин.	Кхьидайла дуьз ацукъиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гъил кхьинар ийиз гъазурун. Кхьинрин гигиенадин къайдаяр тамамарун. Нехишра, гъарфара экъуьрун. Гъарфарин къатлар кхьин. Хъ гъарф члехи ва гъвечли гъарфунилай кхьин. Хъ гъарф квай гафар ва предложенияр цлийи цларцлйй кхьин. Тикрар жезвай гафар юкъва дефиз аваз кхьин. Предложенийрин сергъятар дуьз къалурун.

	[хъ] сесинин чка тайинарун (сифте кбиле, юкьва ва эхирда). Гафар слогриз ва сесериз анализ авун. Схемайра ачух ва ачух тушир сесер гы рангаралди ганват1а къалурун. Текст интонациядалди к1елун. Текстина предложенийрин къадар тайинарун. Предложенияр гафариз, гафар слогриз паюн. Текстинин кылин мана ачухарун. Текст ганвай шикилдихъ къазват1а гекъигун. Текст суьгьбет авун. Муалимдин суалриз жавабар гун. Ам жуван гафаралди лугьун. «Гьарфарин кассада» ц1ийиз чирай гьарфунин чка тайинарун. Алатай тарсара чирай а, и, у, е, о, я, ю, ё, ы, уь, м, л, н, ш, с, р, в, з, х, ф, к, г, б, й, т, п, д, ж, ч, ц, ь, ь, гь, къ, хъ гьарфар тикрарун. Жуван алакьунриз къимет гун.		Чирай гьарфар гьалат1ар квачиз кхьин. Кхьей гьарфар, гафар, предложенияр сад-садахъ гекъигун ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун, абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Гафар ва предложенияр ц1арц1яй ва полядай акъуд тавуна дуьз кхьин. Гьалат1ар ахъай тавуна михьйдаказ кхьин.
--	--	--	--

52 – тарс. (69 - чин). Ачух тушир [гъ] сес, Гъ, гъ гъарфар. Цлийи гъарф квай гафар клелун. Предложенияр ва куъруь текстер клелун. Предложенияр интонациядалди клелун. Гъайванханада.	Шикилрихъ галаз таниш хъун. Гъ гъарфуниз характеристика гун. Гъ гъарф къалурун. Муаллимдихъ галаз хордалди ва къилди-къилди гъ гъарф лугъун. Слогар клелун. Гафарай [гъ] сес чара авун, и сес квай гафар лугъуз тун. Гъафте, гъайван, гъайбатлу гафар слогриз паюн, абурун къадар тайинарун. Гафар атлай гъарфарикай туьклъуьрун, сифте слогралди, ахпа кклана санал клелун. [Гъ] сес сивяй дуьздаказ акъудиз чирун. Ганвай гафарай [гъ] сесинин чка тайинарун (сифте кбиле, юкъва ва эхирда). Гафар слогриз ва сесериз анализ авун. Схемайра ачух ва ачух тушир сесер гъи рангаралди ганватла къалурун. Текст клелун. Текстина предложенийрин къадар тайинарун. Предложенияр гафариз, гафар слогриз паюн. Текстинин къилин мана ачухарун. Текст ганвай шикилдихъ къазватла гекъигун. Текст суьгъбет авун. Муалимдин суалриз жавабар гун. Ам жуван	52 – тарс. (23 - чин). Гъ гъарф чирун (давамарун). Члехи ва гъвечли Гъ, гъ гъарфар гекъигун. Печатдин ва цларцлин гъарфар. Слогар кхьин. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин. Хас тлварар члехи гъарфунилай кхьин (инсанрин). Эвер гунин лишанар ишлемишун.	Кхьидайла дуьз ацукъиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гъил кхьинар ийиз гъазурун. Кхьинрин гигиенадин къайдаяр тамамарун. Нехишра, гъарфара экъуьрун. Гъарфарин къатлар кхьин. Гъ гъарф члехи ва гъвечли гъарфунилай кхьин. Гъ гъарф квай гафар ва предложенияр цлийи цларцляй кхьин. Хас тлварар члехи гъарфунилай кхьин. Эвер гунин лишанар ишлемишун. Предложенийрин сергъятар дуьз къалурун. Чирай гъарфар гъалатлар квачиз кхьин. Кхъей гъарфар, гафар, предложенияр сад-садахъ гекъигун ва гуьрчег кхъейбурал (точка) ишара эцигун, абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Гафар ва предложенияр цларцляй ва полядай акъуд тавуна дуьз кхьин. Гъалатлар ахъай тавуна михьйдаказ кхьин.
--	--	--	--

	гафаралди лугъун . К1валин ва тамун гъайванрикай суьгъбет авун. « Гъарфарин кассада » ц1ийиз чирай гъарфунин чка тайинарун . Алатай тарсара чирай гъарфар тикрарун . Жуван алакьунриз къимет гун .		
53 – тарс. (70 - чин). Ачух тушир [хъ] сес, Хъ, хъ гъарфар. Ц1ийи гъарф квай гафар к1елун. Предложенияр ва куьруь текстер к1елун. Предложенияр интонациядалди к1елун. Михьи кхьинрин тарс.	Шикилрихъ галаз таниш хъун. Хъ гъарфуниз характеристика гун. Хъ гъарф къалурун. Муаллимдихъ галаз хордалди ва къилди-къилди хъ гъарф лугъун . Слогар к1елун. Гафарай [хъ] сес чара авун , и сес квай гафар лугъуз тун. Михьи, михьивал, кхьихъ гафар слогриз паюн , абурун къадар тайинарун. Гафар ат1ай гъарфарикай туьк1уьрун , сифте слогралди, ахпа кк1ана санал к1елун. [Хъ] сес сивай дуьздаказ акъудиз чирун. Ганвай гафарай [хъ] сесинин чка тайинарун (сифте къиле, юкъва ва эхирда). Гафар слогриз ва сесериз анализ авун . Схемайра ачух ва ачух тушир сесер гъи рангаралди ганват1а къалурун . Текст к1елун . Текстина предложенийрин къадар	53 – тарс. (24 - чин). Хъ гъарф чирун (давамарун). Ч1ехи ва гъвеч1и Хъ, Хъ гъарфар гекъигун. Печатдин ва ц1арц1ин гъарфар гекъигун. Слогар кхьин. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин. Хас т1варар ч1ехи гъарфунилай кхьин (инсанрин, хуьрерин). Эвер гунин ишара ишлемишун.	Кхьидайла дуьз ацукьиз , ручка дуьз къаз , тетрадь дуьз эцигиз чирун ; гъил кхьинар ийиз гъазурун . Кхьинрин гигиенадин къайдаяр тамамарун . Нехишра, гъарфара экъуьрун . Гъарфарин къат1ар кхьин . Хъ гъарф ч1ехи ва гъвеч1и гъарфунилай кхьин . Хъ гъарф квай гафар ва предложенияр ц1ийи ц1арц1ай кхьин . Хас т1варар ч1ехи гъарфунилай кхьин . Предложенийрин сергъятар дуьз къалурун . Предложенийрин эхирра суалдин ишараяр эцигун . Чирай гъарфар гъалат1ар квачиз кхьин . Кхьей гъарфар, гафар, предложенияр сад-садахъ гекъигун ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун , абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин .

	тайинарун. Предложенияр гафариз, гафар слогриз паюн. Текстинин кылин мана ачухарун. Текст ганвай шикилдихъ кызватла гекъигун. Текст суьгъбет авун. Муалимдин суалриз жавабар гун. Ам жуван гафаралди лугъун. Сагъламвиликай суьгъбет авун. «Дидедин куьмекчияр» кыл гана суьгъбет туьк1уьрун. «Гьарфарин кассада» ц1ийиз чирай гьарфуни чка тайинарун. Алатай тарсара чирай гьарфар тикрарун. Жуван алакьунриз кьимет гун.		Гафар ва предложенияр ц1арц1ай ва полядай акъуд тавуна дуьз кхьин. Гьалатлар ахъай тавуна михьидакъаз кхьин.
54 – тарс. (71 - чин). Ачух тушир [кь] сес, Кь, кь гьарфар. Ц1ийи гьарф квай гафар к1елун. Предложенияр ва куьруь текстер к1елун. Предложенияр интонациядалди к1елун. Кьин кьун.	Шикилрихъ галаз таниш хьун. Кь гьарфуниз характеристика гун. Кь гьарф кьалурун. Муаллимдихъ галаз хордалди ва кылди-кылди кь гьарф лугъун. Слогар к1елун. Гафарай [кь] сес чара авун, и сес квай гафар лугъуз тун. Кьиф, макьар, ракъ, кьаркъулув гафар слогриз паюн, абурун кьадар тайинарун. Гафар атлай гьарфарикай туьк1уьрун, сифте слогралди, ахпа кк1ана санал	54– тарс. (25 - чин). Кь гьарф чирун. Ч1ехи ва гьвеч1и Кь, кь гьарфар гекъигун. Печатдин ва ц1арц1ин гьарфар. Слогар кхьин. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин. Хас т1варар ч1ехи гьарфунилай кхьин (инсанрин).	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз кьаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гьил кхьинар ийиз гьазурун. Кхьинрин гигиенадин кьайдаяр тамамарун. Нехишра, гьарфара экъуьрун. Гьарфарин кьатлар кхьин. Кь гьарф ч1ехи ва гьвеч1и гьарфунилай кхьин. Кь гьарф квай гафар ва предложенияр ц1ийи ц1арц1ай кхьин. Хас т1варар ч1ехи гьарфунилай кхьин.

	к1елун. [Къ] сес сивяй дуьздаказ акъудиз чирун. Ганвай гафарай [къ] сесинин чка тайинарун (сифте кыиле, юкьва ва эхирда). Гафар слогриз ва сесериз анализ авун. Гафар группайриз паюн. Схемайра ачух ва ачух тушир сесер гыи рангаралди ганват1а къалурун. Текст к1елун. Текстина предложенийрин къадар тайинарун. Предложенияр гафариз, гафар слогриз паюн. Текстинин кыилин мана ачухарун. Текст ганвай шикилдихъ къазват1а гекъигун. Текст суьгьбет авун. Муалимдин суалриз жавабар гун. Ам жуван гафаралди лугъун. Шикилдай суьгьбет туьк1уьрун. Жегьил аскеррикай суьгьбет авун. «Гьарфарин кассада» ц1ийиз чирай гьарфуниин чка тайинарун. Алатай тарсара чирай гьарфар тикрарун. Жуван алакьунриз къимет гун.		Предложенийрин сергьятар дуьз къалурун. Чирай гьарфар гьалат1ар квачиз кхьин. Кхьей гьарфар, гафар, предложенияр сад-садахъ гекъигун ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун, абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Гафар ва предложенияр ц1арц1ай ва полядай акъуд тавуна дуьз кхьин. Гьалат1ар ахъай тавуна михьйдаказ кхьин.
--	--	--	--

55 – тарс. (72 - чин). Ачух тушир [кь] сес, Кь, кь гьарфар (давамарун). Цлийи гьарф квай гафар клелун. Предложенияр ва куьруь текстер клелун. Предложенияр интонациядалди клелун. Мисалар гьун. Кьасуман кьун.	Шикилрихъ галаз таниш хьун. Кь гьарфуниз характеристика гун. Кь гьарф кьалурун. Муаллимдихъ галаз хордалди ва кьилди-кьилди кь гьарф лугьун. Слогар клелун. Гафарай [кь], сес чара авун, и сес квай гафар лугьуз тун. Кьасум, кьамухъди, кьилихъди гафар слогриз паюн, абурун кьадар тайинарун. Гафар атлай гьарфарикай туьклъуьрун, сифте слогралди, ахпа кклана санал клелун. [Кь] сес сивяй дуьздаказ акъудиз чирун. Ганвай гафарай [кь] сесинин чка тайинарун (сифте кьиле, юкьва ва эхирда). Гафар слогриз ва сесериз анализ авун. Гафар группайриз паюн. Текст клелун. Текстинин кьилин мана ачухарун. Текст ганвай шикилдихъ кьазватла гекъигун. Текст суьгьбет авун. Муалимдин суалриз жавабар гун. Ам жуван гафаралди лугьун. Шикилдай суьгьбет туьклъуьрун. Суьгьбетдиз кьил гун. Суьгьбетдтн кьилин фикир тайинарун. Жуван фикирар лугьун. Муаллимдин	55 – тарс. (25 - чин). Кь гьарф чирун. Члехи ва гьвечли Кь, кь гьарфар гекъигун. Печатдин ва цларцлин гьарфар. Слогар кхьин. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин. Хас тлварар члехи гьарфунилай кхьин (инсанрин). Дефис ишлемишун.	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз кьаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гьил кхьинар ийиз гьазурун. Кхьинрин гигиенадин кьайдаяр тамамарун. Нехишра, гьарфара экъуьрун. Гьарфарин кьатлар кхьин. Кь гьарф члехи ва гьвечли гьарфунилай кхьин. Кь гьарф квай гафар ва предложенияр цлийи цларцляй кхьин. Хас тлварар члехи гьарфунилай кхьин. Предленифра дефис ишлемишун. Предложенийрин сергьятар дуьз кьалурун. Чирай гьарфар гьалатлар квачиз кхьин. Кхьей гьарфар, гафар, предложенияр сад-садахъ гекъигун ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун, абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Гафар ва предложенияр цларцляй ва полядай акъуд тавуна дуьз кхьин. Гьалатлар ахъай тавуна михьидаказ кхьин.
---	--	---	--

	суалриз жавабар гун. Мисалар ва гысабунар лугъун. « Гьарфарин кассада » цлийиз чирай гьарфуни чка тайинарун . Алатай тарсара чирай гьарфар тикрарун . Жуван алакьунриз къимет гун .		
56 – тарс. (73 - чин). Ачух тушир [к1] сес, К1, к1 гьарфар. Цлийи гьарф квай гафар клелун. Предложенияр ва куьруь текстер клелун. Предложенияр интонациядалди клелун. Мисалар гъун. Низ гзаф кланда?	Шикилрихъ галаз таниш хъун. К1 гьарфуниз характеристика гун. К1 гьарф къалурун. Муаллимдихъ галаз хордалди ва къилди-къилди к1 гьарф лугъун . Слогар клелун. Гафарай [к1] сес чара авун , и сес квай гафар лугъуз тун. К1ар, к1араб, к1арасар, кук1варун гафар слогриз паюн , абурун къадар тайинарун. Гафар атлай гьарфарилай туьк1уьрун , сифте слогралди, ахпа кк1ана санал к1елун . [К1] сес сивяй дуьздаказ акъудиз чирун. Ганвай гафарай [к1] сесинин чка тайинарун (сифте къиле, юкъва ва эхирда). Гафар слогриз ва сесериз анализ авун . Гафар группайриз паюн . Шиир пунктуациядин лишанар хвена интонациядалди к1елун . Текст к1елун . Текстинин къилин	56 – тарс. (26 - чин). К1 гьарф чирун. Ч1ехи ва гъвеч1и К1, к1 гьарфар гекъигун. Печатдин ва ц1арц1ин гьарфар. Слогар кхьин. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин. Дефис ишлемишун.	Кхьидайла дуьз ацукьиз , ручка дуьз къаз , тетрадь дуьз эцигиз чирун ; гъил кхьинар ийиз гъазурун . Кхьинрин гигиенадин къайдаяр тамамарун . Нехишра, гьарфара экъуьрун . Гьарфарин къат1ар кхьин . К1 гьарф ч1ехи ва гъвеч1и гьарфунилай кхьин . К1 гьарф квай гафар ва предложенияр цлийи ц1арц1яй кхьин . Предложенифра дефис ишлемишун. Предложенийрин сергъятар дуьз къалурун. Чирай гьарфар гъалат1ар квачиз кхьин . Кхъей гьарфар, гафар, предложенияр сад-садахъ гекъигун ва гуьрчег кхъейбурал (точка) ишара эцигун , абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин . Гафар ва предложенияр ц1арц1яй ва

	мана ачухарун. Текст ганвай шикилдихъ къазватла гекъигун. Текст суьгъбет авун. Муалимдин суалриз жавабар гун. Ам жуван гафаралди лугъун. Шикилдай суьгъбет туьк1уьрун. Суьгъбетдиз кьил гун. Суьгъбетдтн кьилин фикир тайинарун. Жуван фикирар лугъун. Муаллимдин суалриз жавабар гун. Дидедикай жуван фикирар лугъун. «Гьарфарин кассада» ц1ийиз чирай гьарфуни чка тайинарун. Алатай тарсара чирай гьарфар тикрарун. Жуван алакьунриз къимет гун.		полядай акъуд тавуна дуьз кхьин. Гъалатлар ахъай тавуна михьидакъаз кхьин.
--	--	--	---

57 – тарс. (74 - чин). Ачух тушир [п1] сес, П1, п1 гьарфар. Ц1ийи гьарф квай гафар к1елун. Предложенияр ва куьруь текстер к1елун. Миск1алар гьун. П1инидин багъ.	Шикилрихъ галаз таниш хьун. П1ини, п1узарар, п1инияр гафар слогриз, слогар сесериз паюн ва п1 сес чара авун. П1 гьарф кьалурун. Аялрив кьилди-кьилди ва муаллимдихъ галаз хордалди лугьуз тун. Ганвай гафарай [п1] сесинин чка тайинарун (сифте кьиле, юкьва ва эхирда). Текст к1елун. Текстинин кьилин мана ачухарун. Текстинин кьил адан манадив кьазват1а гекьигун. Текст суьгьбет авун. Муаллимдин суалриз жавабар гун. Шикилдай суьгьбет туьк1уьрун. Суьгьбетдиз кьил гун. Суьгьбетдин кьилин мана ачухарун. Суьгьбет авун. Жуван фикирар лугьун. Миск1алриз жавабар гун. «Гьарфарин кассада» ц1ийиз чирай гьарфуниин чка тайинарун. Алатай тарсара чирай а, и, у, е, о, я, ю, ё, ы, уь, м, л, н, ш, с, р, в, з, х, ф, к, г, б, й, т, п, д, ж, ч, ц, ь, ь, гъ, къ, хь, гь, хь, къ, к1, п1 гьарфар тикрарун. Жуван алакьунриз къимет гун.	57 – тарс. (27 - 28 чинар). П1 гьарф чирун. Ч1ехи ва гьвеч1и П1, п1 гьарфар гекьигун. Печатдин ва ц1арц1ин гьарфар гекьигун. Слогар кхьин. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин. Дефис ишлемишун.	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гьил кхьинар ийиз гьазурун. Кхьинрин гигиенадин кьайдаяр тамамарун. Нехишра, гьарфара экьуьрун. Гьарфарин кьат1ар кхьин. П1 гьарф ч1ехи ва гьвеч1и гьарфунилай кхьин. П1 гьарф квай гафар ва предложенияр ц1ийи ц1арц1яй кхьин. Предложенифра дефис ишлемишун. Предложенийрин сергьятар дуьз кьалурун. Чирай гьарфар гьалат1ар квачиз кхьин. Кхьей гьарфар, гафар, предложенияр сад-садахъ гекьигун ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун, абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Гафар ва предложенияр ц1арц1яй ва полядай акьуд тавуна дуьз кхьин. Гьалат1ар ахьай тавуна михьйдаказ кхьин.
---	--	--	--

58 – тарс. (75 - чин). Ачух тушир [т1] сес, Т1, т1 гъарфар. Ц1ийи гъарф квай гафар клелун. Предложенияр ва куъруъ текстер клелун. Миск1алар гъун. Т1амайрин уст1ар.	Шикилрихъ галаз таниш хъун. Т1ал, т1иб, т1анур, ст1ал гафарай [т1] сес чара авун ва т1 гъарф къалурун. Гафар ат1ай гъарфарикай туьк1уьрун. Гафар слогриз, слогар сесериз паюн ва [т1] сес чара авун. Т1 гъарф къалурун. Аялрив къилди-къилди ва муаллимдихъ галаз хордалди лугъуз тун. Гафар кк1ана клелун. Ганвай гафарай [т1] сесинин чка тайинарун (сифте кбиле, юкъва ва эхирда). Схемайра ачух ва ачух тушир сесер гъи рангаралди ганват1а къалурун. Текст интонациядалди клелун. Текст ролриз пайна клелун. Текстинин килин мана ачухарун. Текстинин кбил адан манадив къазват1а гекъигун. Текст суьгъбет авун. Муаллимдин суалриз жавабар гун.	58 – тарс. (28 - 29 чинар). Т1 гъарф чирун. Ч1ехи ва гъвеч1и Т1, т1 гъарфар гекъигун. Печатдин ва ц1арц1ин гъарфар гекъигун. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин. Хас т1варар ч1ехи гъарфунилай кхьин (инсанрин).	Кхьидайла дуьз ацукъиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гъил кхьинар ийиз гъазурун. Кхьинрин гигиенадин къайдаяр тамамарун. Нехишра, гъарфара экъуьрун. Гъарфарин къат1ар кхьин. Т1 гъарф ч1ехи ва гъвеч1и гъарфунилай кхьин. Т1 гъарф квай гафар ва предложенияр ц1ийи ц1арц1яй кхьин. Предложенийрин сергъятар дуьз къалурун. Чирай гъарфар гъалат1ар квачиз кхьин. Кхьей гъарфар, гафар, предложенияр сад-садахъ гекъигун ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун, абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Гафар ва предложенияр ц1арц1яй ва полядай акъуд тавуна дуьз кхьин. Гъалат1ар ахъай тавуна михьйдаказ кхьин.
--	---	---	---

	Шикилдай суьгьбет туьк1уьрун. Суьгьбетдиз кьил гун. Суьгьбетдин кьилин мана ачухарун. Суьгьбет авун. Жуван фикирар лугьун. Миск1алриз жавабар гун. «Гьарфарин кассада» ц1ийиз чирай гьарфуниин чка тайинарун. Алатай тарсара чирай гьарфар тикрарун. Жуван алакьунриз къимет гун.		
59 – тарс. (76 - чин). Ачух тушир [т1] сес, Т1, т1 гьарфар (давамарун). Ц1ийи гьарф квай гафар к1елун. Предложенияр ва куьруь текстер к1елун. Миск1алар гьун. Т1анурдин фу.	Шикилрихъ галаз таниш хьун. Т1анур, т1унут1, Фат1имат гафарай[т1] сес чара авун ва [т1] гьарф къалурун. Ганвай гафар ат1ай гьарфарикай туьк1уьрун. Гафар слогриз, слогар сесериз паюн ва [т1] сес чара авун. Т1 гьарф къалурун. Аялрив кьилди-кьилди ва муаллимдихъ галаз хордалди лугьуз тун. Гафар кк1ана к1елун. Ганвай гафарай [т1] сесинин чка тайинарун (сифте кьиле, юкьва ва эхирда). Клеткайра ачух ва ачух тушир сесер гьи рангаралди ганват1а	59 – тарс. (28 - 29 чинар). Т1 гьарф (давамарун). Ч1ехи ва гьвеч1и Т1, т1 гьарфар гекъигун. Печатдин ва ц1арц1ин гьарфар. Гьарфар кхьин. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин. Хас т1варар ч1ехи гьарфунилай кхьин (инсанрин). Мисалар кхьин.	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гьил кхьинар ийиз гьазурун. Кхьинрин гигиенадин кьайдаяр тамамарун. Нехишра, гьарфара экъуьрун. Гьарфарин кьат1ар кхьин. Т1 гьарф ч1ехи ва гьвеч1и гьарфунилай кхьин. Т1 гьарф квай гафар ва предложенияр ц1ийи ц1арц1яй кхьин. Мисалар кхьин. Предложенийрин сергьятар дуьз къалурун. Чирай гьарфар гьалат1ар квачиз кхьин. Кхьей гьарфар, гафар, предложенияр сад-садахъ гекъигун

	къалурун. Гафар группайриз паюн. Текст к1елун. Текстинин кылин мана ачухарун. Текстинин кыл адан манадив къазват1а гекъигун. Текст суьгъбет авун. Муаллимдин суалриз жавабар гун. Ганвай шикилдай суьгъбет туьк1уьрун. Суьгъбетдин кылин мана ачухарун. Суьгъбет авун. Жуван фикирар лугъун. Миск1алриз жавабар гун. «Гъарфарин кассада» ц1ийиз чирай гъарфунин чка тайинарун. Алатай тарсара чирай гъарфар тикрарун. Жуван алакьунриз къимет гун.		ва гуьрчег кхъейбурал (точка) ишара эцигун, абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхъин. Гафар ва предложенияр ц1арц1ай ва полядай акъуд тавуна дуьз кхъин. Гъалат1ар ахъай тавуна михьйдаказ кхъин.
--	--	--	---

60 – тарс. (77 - чин). Ачух тушир [ц1] сес, Ц1, ц1 гьарфар. Ц1ийи гьарф квай гафар к1елун. Предложенияр ва куьруь текстер к1елун. Миск1алар гьун. Вац1.	Шикилрихъ галаз таниш хьун. Ц1ай, ц1иц1, вац1, ц1амар гафарай[ц1] сес чара авун ва[ц1] гьарф къалурун. Ганвай гафар ат1ай гьарфарилай туьк1уьрун. Гафар слогриз, слогар сесериз паюн ва [ц1] сес чара авун. Ц1 гьарф къалурун. Аялрив кьилди-кьилди ва муаллимдихъ галаз хордалди лугьуз тун. Гафар кк1ана к1елун. Ганвай гафарай [ц1] сесинин чка тайинарун (сифте кьиле, юкьва ва эхирда). Клеткайра ачух ва ачух тушир сесер гьи рангаралди ганват1а къалурун. Гафар группайриз паюн. Текст к1елун. Текстинин кьилин мана ачухарун. Текстинин кьил адан манадив къазват1а гекьигун. Текст суьгьбет авун. Муаллимдин суалриз жавабар гун. Ганвай шикилдай суьгьбет туьк1уьрун. Суьгьбетдин кьилин мана ачухарун. Суьгьбет	60 – тарс. (30 - чин). Гьвеч1и ва ч1ехи Ц1, ц1 гьарфар. Ч1ехи ва гьвеч1и Ц1, ц1 гьарфар гекьигун. Печатдин ва ц1арц1ин гьарфар. Гьарфар кхьин. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин. Хас т1варар ч1ехи гьарфунилай кхьин (инсанрин, хуьрерин). Мисалар кхьин.	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гьил кхьинар ийиз гьазурун. Кхьинрин гигиенадин кьайдаяр тамамарун. Нехишра, гьарфара экьуьрун. Гьарфарин кьат1ар кхьин. Ц1 гьарф ч1ехи ва гьвеч1и гьарфунилай кхьин. Ц1 гьарф квай гафар ва предложенияр ц1ийи ц1арц1яй кхьин. Мисалар кхьин. Предложенийрин сергьятар дуьз къалурун. Чирай гьарфар гьалат1ар квачиз кхьин. Кхьей гьарфар, гафар, предложенияр сад-садахъ гекьигун ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун, абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Гафар ва предложенияр ц1арц1яй ва полядай акъуд тавуна дуьз кхьин. Гьалат1ар ахъай тавуна михьидаказ кхьин.
--	--	--	--

	авун. Жуван фикирар лугъун. Миск1алриз жавабар гун. «Гъарфарин кассада» ц1ийиз чирай гъарфунин чка тайинарун. Алатай тарсара чирай гъарфар тикрарун. Жуван алакьунриз къимет гун.		
61 – тарс. (78 - чин). Ачух тушир [ц1] сес, Ц1, ц1 гъарфар (давамарун). Ц1ийи гъарф квай гафар клелун. Предложенияр ва куъруь текстер клелун. Миск1алар гъун.	Шикилрихъ галаз таниш хъун. Ц1егъ, бац1и, верц1и, ц1акул гафарай [ц1] сес чара авун ва ц1 гъарф къалурун. Ганвай гафар ат1ай гъарфарикай туьк1уьрун. Гафар слогриз, слогар сесериз паюн ва ц1 сес чара авун. Ц1 гъарф къалурун. Аялрив кьилди- кьилди ва муаллимдихъ галаз хордалди лугъуз тун. Гафар кк1ана клелун. Ганвай гафарай [ц1] сесинин чка тайинарун (сифте кьиле, юкьва ва эхирда). Клеткайра ачух ва ачух тушир сесер гьи рангаралди ганват1а къалурун. Гафар сифте слогралди, ахпа кк1ана клелун. Гафар группайриз паюн. Текст клелун. Текстинин кьилин	61 – тарс. (30 - чин). Ч1ехи ва гъвеч1и Ц1, ц1 гъарфар. Ч1ехи ва гъвеч1и Ц1, ц1 гъарфар гекъигун. Печатдин ва ц1арц1ин гъарфар гекъигун. Гъарфар кхьин. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин. Хас т1варар ч1ехи гъарфунилай кхьин (инсанрин, хуьрерин, фамилияр). Мисалар кхьин.	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гъил кхьинар ийиз гъазурун. Кхьинрин гигиенадин къайдаяр тамамарун. Нехишра, гъарфара экъуьрун. Гъарфарин къат1ар кхьин. Ц1 гъарф ч1ехи ва гъвеч1и гъарфунилай кхьин. Ц1 гъарф квай гафар ва предложенияр ц1ийи ц1арц1яй кхьин. Мисалар кхьин. Предложенийрин сергъятар дуьз къалурун. Чирай гъарфар гъалат1ар квачиз кхьин. Кхьей гъарфар, гафар, предложенияр сад-садахъ гекъигун ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун, абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Гафар ва предложенияр ц1арц1яй ва

	мана ачухарун . Текстинин кьил адан манадив кьазватла гекъигун . Текст суьгъбет авун . Муаллимдин суалриз жавабар гун . Ганвай шикилдай суьгъбет туьк1уьрун . Суьгъбетдин кьилин мана ачухарун. Суьгъбет авун. Жуван фикирар лугъун. « Гьарфарин кассада » ц1ийиз чирай гьарфунин чка тайинарун . Алатай тарсара чирай гьарфар тикрарун . Жуван алакьунриз къимет гун .		полядай акъуд тавуна дуьз кхьин . Гьалатлар ахъай тавуна михьйдаказ кхьин .
62 – тарс. (79 - чин). Ачух тушир [ч1] сес, Ч1, ч1 гьарфар. Ц1ийи гьарф квай гафар клелун. Предложенияр ва куьруь текстер клелун. Миск1алар гъун. Ч1ижерхъан.	Шикилрихъ галаз таниш хъун . Ч1иж, ч1ижерхъан, ч1ал гафарай [ч1] сес чара авун ва ч1 гьарф къалурун . Ганвай гафар атлай гьарфарилай туьк1уьрун . Гафар слогриз, слогар сесериз паюн ва[ч1] сес чара авун. Ч1 гьарф къалурун . Аялрив кьилди-кьилди ва муаллимдихъ галаз хордалди лугъуз тун . Гафар кл1ана клелун . Ганвай гафарай [ч1] сесинин чка тайинарун (сифте кьиле, юкьва ва эхирда). Клеткайра ачух ва ачух тушир	62 – тарс. (31 - чин). Ч1ехи ва гъвеч1и Ч1, ч1 гьарфар. Ч1ехи ва гъвеч1и Ч1, ч1 гьарфар гекъигун. Печатдин ва ц1арц1ин гьарфар гекъигун. Гьарфар кхьин. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин. Хас т1варар ч1ехи гьарфунилай кхьин (инсанрин, хуьрерин, фамилияр). Мисалар кхьин.	Кхьидайла дуьз ацукьиз , ручка дуьз къаз , тетрадь дуьз эцигиз чирун ; гьил кхьиначар ийиз гъазурун . Кхьинрин гигиенадин кьайдаяр тамамарун . Нехишра, гьарфара экъуьрун . Гьарфарин кьатлар кхьин . Ч1 гьарф ч1ехи ва гъвеч1и гьарфунилай кхьин . Ч1 гьарф квай гафар ва предложенияр ц1ийи ц1арц1яй кхьин . Мисалар кхьин. Предложенийрин сергьятар дуьз къалурун. Чирай гьарфар гьалатлар квачиз кхьин . Кхьей гьарфар, гафар,

	сесер гьи рангаралди ганватла къалурун. Гафар сифте слогралди, ахпа кклана к1елун. Гафар группайриз паюн. Ч1ижерикай чаз вуч хийир аватла, адакай суьгьбет авун. Текст к1елун. Текстинин кылин мана ачухарун. Текстинин кыл адан манадив къазватла гекъигун. Текст суьгьбет авун. Муаллимдин суалриз жавабар гун. Ганвай шикилдай суьгьбет туьк1уьрун. Суьгьбетдин кылин мана ачухарун. Суьгьбет авун. Жуван фикирар лугьун. «Гьарфарин кассада» ц1ийиз чирай гьарфуни чка тайинарун. Алатай тарсара чирай гьарфар тикрарун. Жуван алакьунриз къимет гун.		предложенияр сад-садахъ гекъигун ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун, абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Гафар ва предложенияр ц1арц1ай ва полядай акъуд тавуна дуьз кхьин. Гьалатлар ахъай тавуна михьидакъаз кхьин.
63 – тарс. (80 - чин). Ачух тушир [ч1] сес, Ч1, ч1 гьарфар (давамарун). Ц1ийи гьарф квай гафар к1елун. Предложенияр ва куьруь текстер	Шикилрихъ галаз таниш хьун. Ч1ив-ч1ирив, ч1улав, ч1ук, кич1, мич1 гафарай [ч1] сес чара авун ва ч1 гьарф къалурун. Ганвай гафар атлай гьарфарикай туьк1уьрун. Гафар слогриз, слогар сесериз паюн ва [ч1] сес чара авун. Ч1 гьарф къалурун. Аялрив	63 – тарс. (31- 32 чинар). Ч1ехи ва гьвеч1и Ч1, ч1 гьарфар. Ч1ехи ва гьвеч1и Ч1, ч1 гьарфар гекъигун. Печатдин ва ц1арц1ин гьарфар гекъигун.	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гьил кхьинар ийиз гъазурун. Кхьинрин гигиенадин къайдаяр тамамарун. Нехишра, гьарфара экъуьрун. Гьарфарин къатлар кхьин. Ч1 гьарф ч1ехи ва гьвеч1и

к1елун. Миск1алар гъун. Шиир.	кьилди-кьилди ва муаллимдихъ галаз хордалди лугъуз тун. Гафар сифте слогралди, ахпа кк1ана к1елун. Ганвай гафарай [ч1] сесинин чка тайинарун (сифте кьиле, юкьва ва эхирда). Клеткайра ачух ва ачух тушир сесер гьи рангаралди ганват1а къалурун. Гафар сифте слогралди, ахпа кк1ана к1елун. Гафар группайриз паюн.	Гьарфар кхьин. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин. Хас т1варар ч1ехи гьарфунилай кхьин (инсанрин, хуьрерин, фамилияр). Мисалар кхьин.	гьарфунилай кхьин. Ч1 гьарф квай гафар ва предложенияр ц1ийи ц1арц1яй кхьин. Мисалар кхьин. Предложенийрин сергьятар дуьз къалурун. Чирай гьарфар гьалат1ар квачиз кхьин. Кхьей гьарфар, гафар, предложенияр сад-садахъ гекъигун ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун, абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Гафар ва предложенияр ц1арц1яй ва полядай акъуд тавуна дуьз кхьин. Гьалат1ар ахъай тавуна михьйдаказ
	Шиир к1елиз. Миск1алриз жавабар жагъурун. Ганвай шикилдай суьгьбет туьк1уьрун. Суьгьбетдин кьилин мана ачухарун. Суьгьбет авун. Жуван фикирар лугъун. «Гьарфарин кассада» ц1ийиз чирай гьарфуни чка тайинарун. Алатай тарсара чирай гьарфар тикрарун. Жуван алакьунриз къимет гун.		кхьин.
64 – тарс. (81 - чин).	Шикилрихъ галаз таниш хьун.	64 – тарс. (32 чин).	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка

Ачух тушир [щ] сес, Щ, щ гъарфар. Цлийи гъарф квай гафар клелун. Предложенияр ва куьруь текстер клелун. Мисклалар гъун. Емишар ва салан майваяр.	Щётка, ящик, заведующий гафарай [щ] сес чара авун ва щ гъарф къалурун. Ганвай гафар атлай гъарфикай туьклъурун. Гафар слогриз, слогар сесериз паюн ва [щ] сес чара авун. Щ гъарф къалурун. Аялрив кьилди-кьилди ва муаллимдихъ галаз хордалди лугъуз тун. Гафар сифте слогралди, ахпа кклана клелун. Ганвай гафарай [щ] сесинин чка тайинарун (сифте кьиле, юкьва ва эхирда). Клеткайра ачух ва ачух тушир сесер гъи рангаралди ганватла.	Члехи ва гъвечли Щ, щ гъарфар. Члехи ва гъвечли Щ, щ гъарфар гекъигун. Печатдин ва цларцлин гъарфар гекъигун. Гъарфар кхьин. Гафар кхьин.	дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гъил кхьинар ийиз гъазурун. Кхьинрин гигиенадин къайдаяр тамамарун. Нехишра, гъарфара экъуьрун. Гъарфарин къатлар кхьин. Щ гъарф члехи ва гъвечли гъарфунилай кхьин. Щ гъарф квай гафар ва предложенияр цлийи цларцляй кхьин. Чирай гъарфар гъалатлар квачиз кхьин. Кхьей гъарфар, гафар, предложенияр сад-садахъ гекъигун ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун, абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин.
	къалурун. Гафар сифте слогралди, ахпа кклана клелун. Гафарикай предложенияр туьклъурун. Гафар группайриз паюн. Текст клелун. Текстинин кьилин мана ачухарун. Текстинин кьил манадихъ къазватла гекъигун. Текст суьгъбет авун. Муаллимдин суалриз жавабар гун. Жуван фикирар лугъун. Ганвай шикилдай суьгъбет туьклъурун. Суьгъбетдин кьилин		Гафар ва предложенияр цларцляй ва полядай акъуд тавуна дуьз кхьин. Гъалатлар ахъай тавуна михьидаказ кхьин.

	мана ачухарун . Жуван фикирар лугъун. Михъивилерикай суьгьбетар авун . «Гъарфарин кассада» цлийиз чирай гъарфунин чка тайинарун . Алатай тарсара чирай гъарфар тикрарун . Жуван алакьунриз къимет гун .		
65 – тарс. (82 - чин). Ачух [э] сес, Э, э гъарфар. Цлийи гъарф квай гафар к1елун. Предложенияр ва куьруь текстер к1елун. Мисалар гъун. Герой Валентин Эмиров.	Шикилрихъ галаз таниш хъун. Эхирдай, эвелдай, Эсмер, гафарай [э] сес чара авун ва э гъарф къалурун. Ганвай гафар атлай гъарфарикай туьк1уьрун. Гафар слогриз, слогар сесериз паюн ва [э] сес чара авун. Э гъарф къалурун. Аялрив кьилди-кьилди ва муаллимдихъ галаз хордалди лугъуз тун. Гафар сифте слогралди, ахпа кк1ана к1елун. Ганвай гафарай [э] сесинин чка тайинарун (сифте кьиле, юкьва ва эхирда). Гафар сифте слогралди, ахпа кк1ана к1елун. Текст к1елун. Текстинин кьилин мана ачухарун. Текстинин кьил манадихъ къазват1а гекъигун.	65 – тарс. (5 - чин). Ч1ехи ва гъвеч1и Э, э гъарфар. Ч1ехи ва гъвеч1и Э, э гъарфар гекъигун. Печатдин ва ц1арц1ин гъарфар. Гъарфар кхьин. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин. Хас т1варар ч1ехи гъарфунилай кхьин (шаиррин, игитрин).	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз къаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гъил кхьинар ийиз гъазурун. Кхьинрин гигиенадин къайдаяр тамамарун. Нехишра, гъарфара экъуьрун. Гъарфарин къат1ар кхьин. Э гъарф ч1ехи ва гъвеч1и гъарфунилай кхьин. Э гъарф квай гафар ва предложенияр цлийи ц1арц1яй кхьин. Чирай гъарфар гъалат1ар квачиз кхьин. Кхьей гъарфар, гафар, предложенияр сад-садахъ гекъигун ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун, абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Гафар ва предложенияр ц1арц1яй ва полядай акъуд тавуна дуьз кхьин. Гъалат1ар ахъай тавуна михьйдаказ

	Текст суьгьбет авун. Муаллимдин суалриз жавабар гун. Жуван фикрар лугьун. Геройдин кьегьалвеликай суьгьбет авун. Мисалар гьун. Ганвай шикилдай суьгьбет туьк1уьрун. Суьгьбетдин кьилин мана ачухарун. Суьгьбетдиз кьил гун. Муаллимдин суалриз жавабар гун. «Гьарфарин кассада» ц1ийиз чирай гьарфунин чка тайинарун. Алатай тарсара чирай гьарфар тикрарун. Жуван алакьунриз кьимет гун.		кхьин.
66 – тарс. (82 - чин). Ачух тушир [э] сес, Э, э гьарфар (давамарун). Ц1ийи гьарф квай гафар к1елун. Предложенияр ва куьруь текстер к1елун. Мисалар гьун. Герой Эсед Салигьов.	Шикилрихъ галаз таниш хьун. Эсед, Эмин, эзберун, эбеди гафарай [э] сес чара авун ва э гьарф кьалурун. Ганвай гафар ат1ай гьарфарикай туьк1уьрун. Гафар слогриз, слогар сесериз паюн ва [э] сес чара авун. Э гьарф кьалурун. Аялрив кьилди-кьилди ва муаллимдихъ галаз хордалди лугьуз тун. Гафар сифте слогралди, ахпа кк1ана к1елун. Ганвай гафарай [э] сесинин чка	66 – тарс. (5 - чин). Ч1ехи ва гьвеч1и Э, э гьарфар (давамарун). Ч1ехи ва гьвеч1и Э, э гьарфар гекьигун. Печатдин ва ц1арц1ин гьарфар. Гьарфар кхьин. Гафар кхьин. Предложенияр кхьин. Хас т1варар ч1ехи гьарфунилай кхьин (шаиррин, игитрин).	Кхьидайла дуьз ацукьиз, ручка дуьз кьаз, тетрадь дуьз эцигиз чирун; гьил кхьинар ийиз гьазурун. Кхьинрин гигиенадин кьайдаяр тамамарун. Нехишра, гьарфара экьуьрун. Гьарфарин кьат1ар кхьин. Э гьарф ч1ехи ва гьвеч1и гьарфунилай кхьин. Э гьарф квай гафар ва предложенияр ц1ийи ц1арц1яй кхьин. Чирай гьарфар гьалат1ар квачиз кхьин. Кхьей гьарфар, гафар,

	тайинарун (сифте кьиле, юкьва ва эхирда). Гафар сифте слогралди, ахпа кк1ана к1елун. Гафарикай предложенияр туьк1уьрун. Гафар группайриз паюн. Текст к1елун. Текстинин кьилин мана ачухарун. Текстинин кьил манадихъ кьазват1а гекъигун. Текст суьгьбет авун. Муаллимдин суалриз жавабар гун. Ганвай шикилдай суьгьбет туьк1уьрун. Суьгьбетдин кьилин мана ачухарун. Жуван фикирар лугьун. Игитдин кьегьалвеликай суьгьбет авун. Мисалар гьун. «Гьарфарин кассада» ц1ийиз чирай гьарфунин чка тайинарун. Алатай тарсара чирай гьарфар а, и, у, е, о, я, ю, ё, ы, уь, э, м, л, н, ш, с, р, в, з, х, ф, к, г, б, й, т, п, д, ж, ч, ц, ь, ь, гь, кь, хь, гь, хь, кь, к1, п1, т1, ц1, ц1, щ тикрарун. Жуван алакьунриз къимет гун.		предложенияр сад-садахъ гекъигун ва гуьрчег кхьейбурал (точка) ишара эцигун, абуруз килигиз гуьрчегдаказ кхьин. Гафар ва предложенияр ц1арц1ай ва полядай акьуд тавуна дуьз кхьин. Гьалат1ар ахъай тавуна михьйдаказ кхьин.
--	---	--	---

67 – тарс. Лезги ч1алан алфавит. Лезги ч1алан алфавит дуьз лугьун.	Лезги ч1алан вири гьарфар дуьз лугьун. Алфавит к1елун. Лезги ч1алан алфавитдин кьадар лугьун. Жуван алакьунриз кьимет гун.	67 – тарс. И тарсунилай башламишна аялри шуьк1уь ц1арц1ин тетрадь ишемишда.	
--	--	---	--

I класс

(15 сят. Гьафтеда 2,5 сят)

Тематикадин планирование	Аялрин к1валахдин характеристика
Гаф. Предложение. Текст.	
Гаф. Ч1ала гафарин везифа. Гаф ч1алан рахунрин уьлчме я. Гафар ибарада сад-садахъ галаз кьадайбур хьана к1анда. Предложение са акьалт1ай фикир лугьузвай гафарин к1ват1ал. Рахунрай предложенияр чара авун. Предложенида гафар чеб-чпихъ галаз алакьада хьун. Инсанрин т1вараринни фамилийрин кьиле ч1ехи гьарф. Гьайванриз ганвай лак1абрин, шегьерринни хуьрерин, вац1арин т1варарин кьиле ч1ехи гьарф. Предложенидин кьиле ч1ехи гьарф. Предложенидин эхирда пунктуациядин лишанар (точка, суалдин ва эвер гуниг ва суалдин ишараяр). Текст (умуми малумат). Текстина предложенияр манадихъ кьайвал хьун. Текстинин кьил. Ахтармишунин диктант.	Предложенида гафарин кьадар тайинарун. Предложенидай гафар чара авун. Инсанрин арада рахунар. Рахунрин уьлчмеяр. Гафар ибарада сад-садахъ галаз кьадайбур хьун. Текстинай, рахунрай предложение чара авун. Ам кьилдин гафарикай туьк1уьрун. Форма дегиш хьанвай (деформированный) предложенийри - кай текст туьк1уьрун. Предложенида гафар кьакьатна кхьин. Предложенийрин сергьятар тайинарун. Рахунра предложенидин эхирда интонация хуьн. Инсанрин т1вараринни фамилийрин кьиле ч1ехи гьарф ишлемишун. Гьайванриз ганвай лак1абрин, шегьерринни хуьрерин, вац1арин т1варарин кьиле ч1ехи гьарф ишлемишун. Предложенидин кьиле авай гаф ч1ехи гьарфунилай кхьин. Предложенидин эхирда суалдин ва эвер гуниг лишанар (точкадилай алава) эцигдайда хъ галаз танишарун. Текст ва предложение кьат1униз хьун. Текстиниз т1вар хкягьун. Гафарин к1ват1алрикай предложение чара авун. Аялрин чирвилериз кьимет гун.
Сесер ва гьарфар.	

Сесер ва гьарфар. Ачух ва ачух тушир сесер, абурун арада тафават. Ачух ва ачух тушир сесер гьарфаралди кьалурун. Къуша сесер къвезвай гафар. Туьк1уьр хьанвай (составной) гь, гь, кь, кь, хь, хь, уь, т1, ц1, п1, ч1, к1 гьарфар ишлемишун. Урус ч1алан гафара ё, й, щ, о, ь гьарфар ишлемишун. Лабиал сесер гъв, к1в, хв, кв, св, гв, тв, т1в, хв, къв, цв, кьв, хьв, абур сивяй дуьз акъудун. Гаф ва слог. Гафунин кьат1 са ц1арц1яй муькуь ц1арц1из акъудун. <i>Ч1ал гегьеншарун.</i> Шикилдиз килигиз ва даях гафар кваз текст туьк1уьрун.	Сесер ва гьарфар кьат1униз хьун. Гафунай ачух ва ачух тушир сесер чеб-чпивай чара авун. Гафунай ачух сесер чара авун ва абур дуьз лугьун. Ачух тушир сесер гафунай чара авун. Къуша сесер къвезвай гафар дуьз лугьун ва гуьзетун. Туьк1уьр хьанвай гьарфар сивяй дуьз акъудун ва гуьзетун. ё, й, щ, о, ь гьарфар дуьз лугьун ва урус ч1алан гафара абур дуьз кхьин. Лабиал сесер сивяй дуьз лугьун ва акъудун. Гаф ва слог чеб-чпивай кьат1униз хьун. Гафар слогриз пайиз хьун. Гафуна авай слогрин кьадар тайинарун. Ачух ва ачух тушир сесерин кьадардиз килигна слогар кьалурун. Слогрикай гафар туьк1уьрун. Гафунин кьат1 са ц1арц1яй муькуь ц1арц1из дуьз акъудун. Гафар са ц1арц1яй муькуь ц1арц1из слогаралди акъудун. Шикилдиз килигиз ва даях гафар ишлемишиз текст туьк1уьрун.
Ч1алан паяр	
Зат1ар кьалурдай ва вуж? вуч? вужар? вучар? суалриз жаваб гудай гафар. Зат1ари ийизвай гьерекаатар кьалурдай ва вуч ийизва? вуч авуна? вуч ийида? вуч жезва? вуч хьана? вуч жеда? суалриз жаваб гудай гафар.	Зат1ар кьалурда ва вуж? вуч? вужар? вучар? суалриз жаваб гудай гафарихъ галаз таниш хьун. Гафар жуьреба-жуьре к1ват1алриз чара авун. Гафарарал суалар эцигиз алакьун. Зат1ари ийизвай гьерекаатар кьалурдай ва вуч ийизва? вуч авуна? вуч ийида? вуч жезва? вуч хьана? вуч жеда? суалриз жаваб гудай гафарихъ галаз таниш хьун. Гафар жуьреба-жуьре к1ват1алриз чара авун. Абурал суалар эцигиз

Затларин лишанар къалурдай ва гъихътин? гъи? суалриз жаваб гудай гафар. Гафарал суалар эцигиз алакьун. Ахтармишунин диктант.	алакьун. Затларин лишанар къалурдай ва гъихътин? гъи? суалриз жаваб гудай гафар ва абур жуьреба-жуьре к1ват1алриз чара авун. Гафарал суалар эцигиз алакьун. Аялрин чирвилериз кьимет гун.
---	---

II КЛАСС (68 сят. Гъафтеда 2 сят)

Тематикадин планирование	Аялдин к1валахдин характеристика
Тикрарун (5 сят)	
1 – классда чирай материал тикрарун. <i>Ч1ал гегьенишарун.</i> « Гатун каникулар » темадай гьикая туьк1уьрун.	Алатай классда аялри чирай вири материал тикрарун. Муаллимдин куьмекдалди ганвай темадай гьикая туьк1уьрун.
Сесер ва гьарфар (25 сят)	
Сесер ва гьарфар. Ачух ва ачух тушир сесер ва абурун арада тафават. Ачух ва ачух тушир сесер гьарфаралди къалурун. Къуша сесер къвезвай гафар. Туьк1уьр хьанвай (составной) гъ, гъ, къ, къ, хъ, хъ, уь, т1, ц1, п1, ч1, к1 гьарфар ишлемишун. Ачух ва ачух тушир сесерни гьарфар: э, й, е, я, ю; о, ё, ы, ь, ь ишлемишун. Гужлу ва зайиф сесер. Лабил сесер гъв, к1в, хв, кв, св, гв, тв, т1в, хв, къв, цв, къв, хъв, абур сивай дуьз акъудун. <i>Ч1ал гегьенишарун.</i> Классди	Сесер ва гьарфар къат1униз хьун. Ачух ва ачух тушир сесерин арада авай тафават (сесер ван жеда, гьарфар кхьида) чир хьун. Ачух ва ачух тушир сесер чеб-чпивай чара авун ва гьарфаралди абур къалурун. Къуша гьарфар къведай гафар дуьз лугьун ва кхьин. Туьк1уьр хьанвай (составной) гьарфар квай гафар дуьз кхьин. е, ю, я, й, ь, ь гьарфар квай гафар дуьз кхьин. Гужлу ва зайиф сесер чир хьун. Лабил сесер гъв, к1в, хв, кв, св, гв, тв, т1в, хв, къв, цв, къв, хъв квай гафар дуьз лугьун ва кхьин. Муаллимдин куьмек галаз классди санал

санал шикилдай гыкая туьк1уьрун. Ахтармишунин диктант. Слог. Гафар слогриз пай хьун. Гаф слогралди са ц1арц1ай муькуь ц1арц1из акъудун. Лабиал сесер квай гафар са ц1арц1ай муькуь ц1арц1из акъудун. Алфавит. Алфавит чир хьун. Гафар алфавитдин къайдада эцигиз алакьун. Словардихъ галаз к1валахдайла алфавит ишлемишун. Ударение. Ударение алай ва алачир слогар тайинариз алакьун. Словардихъ галаз к1валах. <i>Ч1ал гегьеншарун.</i> Текстинихъ галаз к1валах. Текстина ганвай суалриз жавабар гун. Ахтармишунин диктант.	даях гафар ишлемишиз гыкая туьк1уьрун. Къачур чирвилер ахтармишун ва къимет гун. Гафар слогриз паюн. Гафуна слогрин къадар тайинарун. Гафунин къат1 са ц1арц1ай муькуь ц1арц1из слогралди акъудун. Лабиал сесер квай гафар са ц1арц1ай муькуь ц1арц1из дуьз акъудун. Алфавит гына ва вуч патал гереке ят1а, гъавурда тун. Гъарфар дуьз лугьун ва абур алфавитдин къайдада лугьун. Ганвай гафар алфавитдин къайдада эцигун. Словардихъ галаз к1валахдайла алфавитдикай чирвилер ишлемишун. Ударение къвезвай гаф тайинарун. Ударение алай ва алачир слог тайинарун. Орфографиядин словардихъ галаз к1валахун ва гьалтзавай четин гафар жагъурун. Текстинихъ галаз к1валахун. Тектинин тема ва кылин мана тайинарун. Текстина ганвай суалриз жавабар гун ва даях гафар ишлемишиз текст туьк1уьрун. Къачур чирвилер ахтармишун ва къимет гун.
Гаф ва адан мана – метлеб (3 сят).	
Яшайишда ч1алан метлеб. Кхьинрин ва сивин рахунрин винел гуьзетунар. Эдеблу рахунар. Танишвал гудайла, ишлемишдай гафар ва ибараяр. Разивал къалурдай гафар. <i>Ч1ал гегьеншарун.</i> Суалрин куьмекдалди текст туьк1уьрун.	Словардай гафунин мана-метлеб тайинарун. Гафунин мана-метлебдин гъавурда тун. Сивин, кхьинрин рахунар къат1униз хьун. Эдеблу гафарихъ танишарун. Танишвал гудайла, разивал къалурдайла ишлемишдай гафарихъ, ибарайрихъ ва предложенийрихъ галаз танишарун. Текстиниз т1вар гун. Ганвай суалрай текст туьк1уьрун ва галай-галайвал мана кхьин.

Предложение рахунрин уълчме я (12 сят).	
Суалдиз тамам предложенийралди жаваб гун. Предложенида никай ва квекай раханват1а, тайинарун. Предложенида никай ва квекай раханват1а къалурнавай гафар чара авун. Предложение т1уьк1уьриз алакьун. Предложенида гафарин арада алакъя (суалар эцигиз) тайинарун. Предложенидин кылин членар: подлежащее ва сказуемое. Предложенидин эхирда точка, суал гунин ва эвер гунин лишанар эцигун. Предложенидин кыле ч1ехи гьарф. <i>Ч1ал гегьенишарун.</i> Ганвай «Къизилдин зул» шикилдай классди санал суьгьбет туьк1уьрун.	Гафарал суалар дуьз эцигун, тамам предложенийралди жаваб гун. Предложенида никай ва квекай раханват1а, чир хьун. Никай ва квекай раханват1а къалурнавай гафар тайинарун. Гафарилай манадихъ къадаивал предложениар туьк1уьрун. Суалрин куьмекдалди предложенида гафарин арада алакъяар тайинарун. Предложенидин кылин членар (подлежащее ва сказуемое) чара авун. Предложенидин эхирда лазим тир (точка, суал гунин ва эвер гунин) пунктуациядин лишан эцигун. Предложенидин кыле ч1ехи гьарф ишлемишун. «Къизилдин зул» кыл ганвай шикилдиз килигун. Шикилдай даях гафар ишлемишиз суьгьбет туьк1уьрун.
Ч1алан паяр (1 сят).	
Существительнидикай, глаголдикай, прилагательнидикай ва т1варц1иэвздикай умуми малуматар.	Ч1алан паярихъ галаз (зат1ар, зат1арин лишанар ва гьерекатар) суалар ва абуруз жаваб гудай гафар-т1варар чир хьун.
Существительное ва адан мана-метлеб (7 сят).	
Существительнидин мана-метлеб ва абуруз къведай (<i>вуж?</i> <i>вуч?</i> <i>вужар?</i> <i>вучар?</i>) суалар. Инсанрин т1вараринни фамилийрин кыле ч1ехи гьарф. Гъайванриз ганвай лак1абрин, шегьерринни хуьрерин т1варарин кыле ч1ехи гьарф. Существительниярь къадарриз	Существительнидин мана-метлебдин гъавурда тун. Существительниярь тир гафарал суалар эцигун. <i>Вуж?</i> <i>вужар?</i> суалдиз жаваб гудай гафар <i>вуч?</i> <i>вучар?</i> суалдиз жаваб гудайбурувай чара авун. Инсанрин т1варар, фамилиярь, шегьерринни хуьрерин, вац1арин т1варар, гъайванрин лак1абар ч1ехи гъафунилай кхьин. Существительныйрин къадар

дегиш хьун (танишвал). Гзафвилин кьадардин эхирар - ар, ер, -яр (практикадин рекъай). <i>Ч1ал гегьеншарун.</i> Текстинихъ галаз к1валах. Ганвай суалрай галай-галайвал текст туьк1уьрун. Ахтармишунин диктант.	(теквиилин ва гзафвилин) тайинарун. Существительный кьадарриз дегишарун (ктаб - ктабар). Гзафвилин кьадардин эхирар дуьз кхьин. Текстинихъ галаз к1валахун. Темадин кьил ва кьилин фикир тайинарун. Текстиниз кьил гун. Ганвай суалриз жавабар гун. Туьк1уьрнавай текст тетрадра кхьин. Кхьенвай текст ахтармишун. Чирвилериз къимет гун ва ахтармишун.
Прилагательное (танишвал) (3 сят).	
Прилагательныйрин мана-метлеб ва абуруз (гьихьтин? гьи?) кьведай суалар. Прилагательныйр существитель - нийрихъ галаз алакьада хьун. Прилагательныйрин теквилин ва гзафвилин кьадар. Прилагательнидин мукьва ва акси гафар (практикадин рекъай гуьзетун). <i>Ч1ал гегьеншарун.</i> Жуван хсуси гуьзетунрин бинедаллаз (к1валин гьайвандикай ва к1валин цуькведикай) шикилар лугьунин текст туьк1уьрун.	Прилагательнидин мана-метлебдин гъавурда тун, абурал суалар эцигун. Прилагательныйр рахунра ишлеми - шун. Текстинай прилагательныйр чара авун. Прилагательныйр существительныйрихъ галаз ишлемишун. Прилагательныйрин кьадар тайинарун. Прилагательныйр кьадарриз дегишарун. Прилагательныйриз акси ва мукьва манаяр авай гафар жагьурун. Муаллимдин куьмек галаз ганвай шикилдай ва я жуван хсуси гуьзетунрин бинедаллаз прилагательныйр ишлемишиз текст туьк1уьрун. Тапшуругъ тамамардайла жуван агалкьунар ахтармишун.
Глагол (танишвал) (5 сят).	
Глаголдин мана-метлеб ва адаз кьведай (вуч ийизва? вуч авуна? вуч ийида? вуч жезва? вуч хьана? вуч жеда?) суалар. Глаголар ч1ала ишлемишун. Глаголдин вахтар (практикадин рекъай гуьзетун).	Прилагательнидин мана-метлебдин гъавурда тун, абурал суалар эцигун. Текстинай суалрин куьмекдалди глаголар жагьурун. Глагол предложенида гьи ч1алан пай ят1а, тайинарун. Глаголдин вахтарикай умуми малуматар гун. Глаголдин вахтар тайинарун. Глаголар вахтарин формайра эцигун. Глаголар вахтариз

Глаголдин мукъва ва акси гафар.	дегишарун. Тайин тир вахтунин глаголрин мисалар гъун. Тайин тир вахтунин глаголар ишлемишун. Текстинай глаголдин мукъва ва акси гафар жагъурун ва абур дуъз кхьин.
Т1варц1иевезар (танишвал) (2 сят).	
Т1варц1иевезрин мана-метлеб ва адан суалар. Т1варц1иевезар ч1ала ишлемишун. Ксарин т1варц1иевезар (практикадин рекъай гуъзетун). <i>Ч1ал гегъенишарун.</i> Текстинихъ галаз к1валах. Ахтармишунин диктант.	Т1вац1иевезрин мана – метлеб ва адан къведай суалар чир хъун. Т1варц1иевезар ва существительния къат1униз хъун. Текстинай ксарин т1варц1иевезар жагъурун. Текстинихъ галаз к1валахун. Тикрар жезвай существительния ксарин т1варц1иевезриз элкъуьрун. Предложенийрикай текст туьк1уьрун, адан къил гун, текст паяриз паюн, туьк1уьрнавай текст вири кхьин. Шикилдай диалог туьк1уьрун, анай т1варц1иевезар жагъурун ва рахунра адан чка тайинарун. Чирвилериз къимет гун ва ахтармишун.
Тикрарун. 5	

III КЛАСС

(68 сят. Гъафтеда 2 сят)

Тематикадин планирование	Аялрин к1валахдин характеристика
2 - класса к1елай материал тикрарун (5 сят).	
Гаф, текст ва предложение рахунрин улчмеяр я.	Текст ва предложение, текст ва манасуз предложенийрин к1ват1ал чеб-чпивай къат1униз хъун. Текстинин тема ва къилин фикир тайинарун. Ганвай текстиниз т1вар гун ва текстинин мана ганвай т1варц1яй тайинарун. Текстинин паяр чара авун. Текстинин жуьреяр къат1униз хъун: хабардин, шикилар лугъунин, фикирар лугъунин. Текстинин жуьре тайинарун. Туьк1уьрнавай текст

Затлар, затларин лишанар ва гьерекаатар къалурдай гафар. Сесер ва гьарфар. Ачух ва ачух тушир сесер. Къуша сесер къвезвай гафар. Лабиал сесер, абур сивяй дуъз акъудун. <i>Чал гегьеншарун.</i> Класеди санал ганвай шикилдай са гъвечи суьгьбет туьк1уьрун.	кхьин. Тексинай затлар, затларин лишанар ва гьерекаатар къалурдай гафар жагъурун ва абурал суалар эцигиз хьун. Гафара сесеринни гьарфарин къадар тайинарун. Гафар слогриз паюн. Къуша сесер къвезвай гафар ва лабиал сесер дуъз лугъун ва кхьин. Ганвай шикилдиз суьгьбет туьк1уьриз, туьк1уьрнавай текст ахъаюн.
Предложение. Алакьалу ибара (10 сят).	
Мана-метлебдиз килигна простой предложенийрин жуьреяр: хабардин, суалдин ва буйругъдин. Эвер гунин предложение. И жуьрейрин предложения туьк1уьрун. Предложенийрин эхирда эцигдай пунктуациядин лишанар. Предложенидин килин членар: подлежащее ва сказуемое. Предложенидин къвед лагъай дережадин членар (чеб-чпивай чара тавуна). Предложенида гафарин арада алакьа. Гегьенш ва гегьенш тушир предложенияр. Простой ва сложный предложенияр. Сложный предложенида пунктуациядин лишанар. Алакьалу ибара (гафарин жуьтер). Алакьалу ибарада килин ва табий гафар. Суалрин куьмекдалди алакьалу ибарада ва	Предложение гафарин к1ват1алрикай чара авун. Мана-метлебдиз килигна предложенийрин жуьрейрин (терминар галачиз) винел гуьзетунар, текстинай абур жагъурун ва и жуьрейрин предложения туьк1уьрун. Предложенийрин эхирда пунктуациядин лишанар дуъз эцигун. Предложенидин килин членар (диб) жагъурун. Грамматикадин дибдикай ц1арар ч1угун. Предложенидин килин ва къвед лагъай дережадин членар къат1униз хьун ва чара авун. Предложенида гафарин арада алакьаяр тайинарун. Гегьенш тушир предложенияр къвед лагъай дережадин членар кваз гегьеншарун. Гегьенш ва гегьенш тушир предложенияр туьк1уьрун. Текстинай гегьенш ва гегьенш тушир предложенияр чара авун. Простой ва сложный предложенияр къат1уз хьун. Сложный предложенида пунктуациядин лишанарин гъавурда тун. Къве простой предложенидикай са сложный предложение туьк1уьрун. Предложение ва гафарин ибара къат1униз хьун. Предложенида гафарин ибараяр чара авун. Ибарада суалрин куьмекдалди килин ва табий гафар тайинарун.

предложенида гафарин арада алакъя. <i>Ч1ал гегъенишарун.</i> Ганвай темадай формаяр дегиш хъанвай гафарикай ва гъак1ни шикилдай предложенияр туьк1уьрун. Ахтармишунин диктант.	Шикилда формаяр дегиш хъанвай гафарикай, ибарайрикай предложенияр туьк1уьрун. Къилин ва табий гафар тайинарун. Чирвилериз къимет гун ва ахтармишун.
Гаф. Гафунин туьк1уьр хъун (10 сят).	
Мукъва гафар. Гафунин туьк1уьр хъун. Диб ва эхир, дувул, суффикс, префикс. Гафунай дувул, префикс ва эхир чара авунин регъят дуьшуьшар (гуьзетунар). Са дувулдин гафар жагъуриз алакъун. Суффиксринни префиксрин куьмекдалди ц1ийи гафар туьк1уьрун. <i>Ч1ал гегъегшарун.</i> Ганвай шикилдай сочинение туьк1уьрун.	Мукъва гафар жагъурун. Гафара гафунин диб чара авун. Гафунин эхир чара авун. Гафуна суффиксдин ва префиксдин мана-метлебдин гъавурда тун. Гафара суффикс ва приставка чара авун. Суффиксдин ва префиксдин куьмекдалди ц1ийи гафар арадал гъун. Са дувулдин гафар жагъурун. Гаф дегиш хъайила, суффиксда авай ачух сес дегиш жедай дуьшуьшрин гъавурда тун. Туьк1уьр хъуниз килигна гафар разбор авун. Шикилдиз килигун, шикилдиз килигиз жуван фикирар лугъун, мана анализ авун, шикилдиз килигиз (муаллимдин куьмек галаз) текст туьк1уьрун.
Лексика (2 сят).	
Гафунин лексикадин мана-метлеб (умуми малуматар). Са мана ва гзаф манаяр авай гафар. Гафунин асул ва куьчуьрмишнавай манаяр. Синонимар. Антонимар. Словардихъ галаз к1валах. <i>Ч1ал гегъенишарун.</i> Ганвай текстинай сугъбет туьк1уьрун. Издожение.	Текстин ганвай тийижир гафар чир хъун, словардай абурун мана-метлеб чирун. Гзаф манаяр авай гафар, дуьз ва куьчуьрмишнавай манада авай гафар чир хъун. Предложенийрай, текстинай антонимар ва синонимар жагъурун, гафариз синонимар ва антонимар хкъагъун. Орфографиядин, антонимрин ва синонимрин словарихъ галаз к1валах авун, анай герек тир малуматар жагъурун. Синонимар ва антонимар кваз (муаллимдин куьмекдалди) ганвай шикилдай сугъбет туьк1уьриз. Къачур чирвилер ахармишун ва нетижайриз къимет гун.
Ч1алан паяр (1 сят).	

Существительнидикай, прилагательнидикай, глаголдикай, числительнидикай, наречидикай⁹, т1варц1извезрикай¹⁰ умуми малуматар.	К1елай ч1алан паяр тайинариз чир хьун. Гафар ч1алан (существительное, прилагательное, глагол, числительное, т1варц1извезар, наречие) паяриз паюн (классифицировать авун). К1елай ч1алан паярай мисалар гьун. Шикилдай текст туьк1уьрун, туьк1уьрай суьгьбетда гьихьтин ч1алан паяр ишлемишнават1а, тайинарун.
Существительное (12 сят).	
Существительнидин мана-метлеб. Существительнидин суалар ва предложенида адан везифаяр. Хас ва умуми существительния. Хас т1варарин кыле ч1ехи гьарф. Существительнидин теквилин ва гзафвилин кьадар. Существительния кьадарриз дегиш хьун. <i>Ч1ал гегьеншарун.</i> Текстинихъ галаз к1валах. Текст рик1ел аламуькдаывал кхьин. Существительнидин падежар. Существительния дибдин падежриз дегиш хьун. Мукьва ва акси (синонимар ва антонимар) метлебар авай существительния ч1ала ишлемишун. <i>Ч1ал гегьеншарун.</i> Ганвай шикилдай суьгьбет туьк1уьрун. Ахтармишунин диктант.	Существительния муькуь ч1алан паярин арада чир хьун. Существительнидин лексикадин мана-метлеб тайинарун. Хас ва умуми существительния чир хьун, хас существительнийрин мана-метлеб тайинарун. Хас существитель - нияр ч1ехи гьарфунилай кхьин. Существительнийрин кьадар тайинарун. Существительния кьадарриз дегиш хьун. Текстинихъ галаз к1валахун: текстинин тема, кылин мана ва жуьре тайинарун, пландихъ галаз кьадаывал текстинин паяр чара авун, четин гафар кхьин, текст рик1ел аламуькдаывал кхьин. Существительния падежриз дегишарун. Падежрин т1варар рик1ел хуьн. Существительнийриз мукьва ва акси гафар (синонимар ва антонимар) жагъурун ва абур ч1ала дуьз ишлемишун. Существительния морфологиядин рекьяй разбор авун. Муаллимдин куьмек галаз ганвай шикилдай суьгьбет туьк1уьрун. Текст лугьуз кхьиз тун ва кхьейди ахтармишун.
Прилагательное (5 сят).	
Прилагательнидикай мана-метлеб. Прилагательнидин суалар ва предложенида адан	Прилагательния амай ч1алан паярин арада чир хьун. Прилагательнидин лексикадин мана-метлеб тайинарун.

⁹ Наречидикай чирвилер йисан кьене гуьзетуналди кыле тухуда.

¹⁰ Т1варц1извездикай чирвилер йисан кьене гуьзетуналди кыле тухуда.

везифаяр. Мукъва ва акси метлебар авай прилагательный (синонимар ва антонимар) ч1ала ишлемишун. <i>Ч1ал гегъенишарун.</i> Илимдин стилда са набататдикай текст туьк1уьрун. Прилагательныйрин теквилин ва гзафвилин къалар. Прилагательный кьадарриз дегиш хьун. Прилагательный дибдин падежриз дегиш хьун.	Предложенида прилагательныйрин везифа тайинарун. Прилагательныйриз мукъва ва акси (синонимар ва антонимар) жагъурун ва ч1ала абур ишлемишун. Илимдин стилда са набататдикай текст туьк1уьрун, анай прилагательный жагъурун. Прилагательныйрин кьадар тайинарун ва прилагательный кьадарриз дегишарун. Текстинай прилагательный жагъурун ва абур кьадар тайинарун. Прилагательный дибдин падежриз дегишарун. Прилагательныйрин падеж тайинарун ва абур дуьз кхьин. Прилагательный морфологиядин рекъай разбор авун.
Числительное (3 сят).	
Числительныйдин мана-метлеб. Предложенида адан везифаяр. Кьадардин ва кьайдадин чис - лительный. Бязи числитель - ный дуьз кхьин. <i>Ч1ал гегъенишарун.</i> Текстинихъ галаз к1валах. Ахтармишунин диктант.	Числительный амай ч1алан паярин арада чир хьун. Предложенида числительныйдин везифаяр тайинарун. Кьадардин ва кьайдадин числительный чара авун ва абур дуьз кхьин. Ганвай текстинай кьадардин ва кьайдадин числительный жагъурун ва абур чара авун. Числительный морфологиядин рекъай разбор авун. Къачур чирвилер ахармишун ва нетижайриз къимет гун.
Т1варц1иевезар (3 сят).	
Ксарин ва суалдин т1варц1иевез - рикай (<i>вуж? вуч?</i>) умуми малумат. Ксарин ва суалдин т1варц1иевезар дибдин падежриз дегиш хьун ва падежрин эхирар дуьз кхьин.	Т1варц1иевезар амай ч1алан паярин арада чир хьун. Ксарин ва суалдин т1варц1иевезар чара авун. Ксарин ва суалдин т1варц1иевезар падежриз дегишарун. Падежрин эхирар дуьз кхьин. Тестина тикрар жезвай существительный т1варц1иевезриз элкьуьрун ва абур дуьз кхьин. Т1варц1иевезар морфологиядин рекъай разбор авун.
Глагол (12 сят).	
Глаголдин мана-метлеб ва адаз къведай суалар. Предложенида	Глагол амай ч1алан паярин арада чир хьун. Глаголдин лексикадин мана-

глаголдин везифаяр. Глаголдин мурадвиллин форма. Глаголдин инкарвиллин форма (умуми малуматар). <i>Чал гегъенишарун.</i> Сюжет авай шикилдай текст туьк1уьрун. Глаголар вахтар. Гилан вахт. Алатай вахт. Къвезмай вахт. Глаголрин вахтарин эхирар дуьз кхьин. Ахтармишунин диктант.	метлеб тайинарун. Глаголдин суалриз дуьз жавабар гун. Предложенида глаголдин везифаяр чир хьун. Мурадвиллин формадин глаголар чара авун. Мурадвиллин формада авай глаголриз акси метлеб авай глаголар жагъурун. Инкарвиллин формада авай глаголрай суффиксар ва префиксар чара авун. Муаллимдин куьмек галаз сюжет авай шикилдай текст туьк1уьрун. Глаголдин вахтар чир хьун. Глаголрикай вахтарин формаяр арадал гьун. Глаголар вахтариз дегишарун. Глаголрин вахтар тайинарун. Глаголрин вахтарин эхирар дуьз кхьин. Глагол морфологиядин рекъяй разбор авун. Къачур чирвилер ахтармишун.
Тикрарун (5 сят).	

IV - КЛАСС
(68 сят. Гьафтеда 2 сят)

Тематикадин планирование	Аялрин к1валахдин характеристика
Тикрарун (5 сят).	
Алатай классра чирай материал тикрарун. Гаф, предложение, текст. рахунрин уьлчмеяр я. Сесер ва гьарфар, абурун арада тафават. Ачух ва ачух тушир сесер. Къуша сесер къвезвай гафар. Туьк1уьр хьанвай (составной) гьарфар. Ачух ва ачух тушир сесерни гьарфар: э, й, е, я, ю; о, ё, ь, ь гьарфар ишлемишун. Гужлу ва зайиф сесер. Лабиал	Гаф, предложение, текст рахунрин уьлчмеяр я. Сесеринни гьарфарин арада авай тафават чир хьун. Къуша сесер къвезвай гафар дуьз кхьин. Туьк1уьр хьанвай гьарфар дуьз лугьун ва кхьин. Ачух ва ачух тушир сесерни гьарфар дуьз ишлемишун. Гужлу ва зайиф сесер чир хьун. Лабиал

сесер, абур сивяй дуьз акъудун. Предложенида гафарин арада алакъя (суалрин куьмекдалди) тайинарун (хуралай). Предложение ч1алан уьлчме я. Предложенийрин жуьреяр: хабардин, суалдин, буйругъдин. Эвер гунин предложение. Предложенидин эхирда пунктуациядин лишанар. Предложенидин кылин ва кьвед лагъай дережадин членар. Предложенийрин эхирда пунктуациядин лишанар. Ахтармишунин диктант.	сесер сивяй дуьз лугъун ва дуьз кхьин. Суалрин кумекдалди предложенида гафарин алакъя тайинарун. Текстинай предложенияр жагъурун ва лугъунин тегьердиз, мана-метлебдиз килигна абурун жуьреяр тайинарун. Лугъунин тегьердиз ва мана-метлебдиз килигна предложенияр туьк1уьрун. Сивин рахунра предложенидин эхирда интонациядиз фикир гун. Предложенидин кылин членар чара авун ва предложенида абур жагъурунин къайдайрин гъавурда тун. Предложенида кылин ва кьвед лагъай дережадин членар къат1уз хьун. Предложенийрин эхирда пунктуациядин лишанар дуьз эцигун. Къачур чирвилер ахтармишун ва къимет гун.
Предложение (15 сят).	
Предложенидин кылин членар: подлежащее ва сказуемое. Предложенидин кьвед лагъай дережадин членрикай умуми малуматар. Анжах кылин членрикай туьк1уьр хьанвай предложенияр, кьвед лагъай дережадин членар кухтуна, гегьеншарун. Манадин жигъетдай алакъалу ибара (гафарин жуьтер) чара авун ва са гафунилай муькуь гафунал суал эцигун. К1елай ч1алан паяр тир гафарилай гафарин жуьтер туьк1уьрун. <i>Ч1ал гегьеншарун.</i> Темадай предложенияр туьк1уьрун; форма дегиш хьанвай (деформированный) текст гуьнгуьна хтун; суалрин куьмекдалди текст кхьин.	Предложенидин кылин членар чара авун ва кьвед лагъай дережадин членар жагъурунин къайдайрин гъавурда тун. Предложенидин кьвед лагъай дережадин членрикай малуматар гун. Предложенидин кылин ва кьвед лагъай дережадин членар чара авун. Анжах кылин членрикай туьк1уьр хьанвай предложенияр, кьвед лагъай дережадин членар кухтуна, гегьеншарун. Гаф, алакъалу ибара ва предложение чеб-чпив гекъигун. Ибарада са гафунилай муькуь гафунал суал эцигун. Ибарада гафарин арада авай алакъаяр суалрин куьмекдалди тайинарун. Предложенийрай алакъалу ибараяр чара авун. Предложенияр предложенийрин членриз разбор авун. Предложенияр туьк1уьрун ва абуруз къимет гун. Текстинин мана-метлеб гуьнгуьна хтун. Текстинин мана галай-галайвал ачухарна агакъарун ва кхьин.

Са жинсинин членар квай предложенийрикай умуми малуматар. Союзар (ва, -ни, амма) галай ва галачир са жинсинин членрин арада запятой. Са жинсинин членар квай предложенияр туьк1уьриз алакьарун ва абур дуьз к1елун. Сложный предложеникай умуми малумат. Кьве простой предложенидикай туьк1уьр хьанвай сложный предложение. Сложный предложенида пунктуацядин лишанар. <i>Ч1ал гегьеншарун.</i> Жува-жуваз туьк1уьрнавай пландай галай-галайвал текст кхьин. Ахтармишунин диктант.	Са жинсинин членар квай предложенияр чир хьун ва абур текстинай жагьурун. Са жинсинин членар предложенида гьи член ят1а, тайинарун. Предложенида са жинсинин членар ва лугьунин тегьер (интонация) вилив хуьн. Са жинсинин членар квай предложенияр туьк1уьриз алакьун ва абур дуьз к1елун. Союзар (ва, -ни, амма) галай са жинсинин членрин арада запятояр дуьз эцигун. Простой ва сложный предложенияр чеб-чпив гекьигун. Са жинсинин членар квай простой предложение ва сложный предложение чеб-чпивай кьат1уз хьун. Кьве простой предложенидикай хьанвай сложный предложенидин арада запятояр дуьз эцигун. Сложный предложенида грамматикадин дибар чара авун. Сложный предложенияр туьк1уьрун. Жува-жуваз туьк1уьрнавай пландай мана ачухардай текст агакьарна кхьин. Кьачур чирвилер ахтармишун ва кьимет гун.
Текст (5 сят).	
Текст. Текстинин лишанар: текстина предложенийрин манадин садвал, текстинин кьил, кьилин фикир, текстинин план. Ганвай текстиниз план туьк1уьрун. Текст туьк1уьр хьунин винел к1валах: кьил гун, предложенийрин кьайда ва тестинин паяр (абзацар) корректировать авун. <i>Ч1ал гегьеншарун.</i> Мана ачу - хардай текст галай-галайвал кхьин. Текстерин жуьреяр: галай - галайвал мана ачухарунин, шикилар лугьунин, фикирар лугьунин. <i>Ч1ал гегьеншарун.</i> Хкянавай	Текстинин тема ва кьилин мана тайинарун. Текстиниз кьил гун. Текст ва адаз ганвай т1вар кьадайвал хьун. Текстинин паяр чара авун. Текстинин план туьк1уьрун. Текст туьк1уьр хьунин нормаяр (галай-галайвал ачухардай, темадив кьадайвал, логикадин ва мсб.) чеб-чпив кьадайвал хьун. Текст жува-жуваз кхьиз гьазур хьун. Текстинин мана галай-галайвал ачухарун, кхьей тектиниз кьимет гун. Тектинин жуьреяр чеб-чпив гекьигун: галай-галайвал ачухардай, шикилар лугьудай, фикирар лугьудай. Жуьреба-жуьре стилрин текстер чеб-чпив гекьигун. Хкянавай темадай суьгьбет туьк1уьрун ва

темадай хуралай суьгьбет туьк1уьрун.	кхьин.
Ч1алан паяр. Существительное (15 сят).	
Существительнидин мана-метлеб. Существительнидин суалар ва предложенида адан везифаяр. Существительнидин кьадар. -Вал суффикс квай существительнияр гзафвили кьадарда. Гзафвили кьадардин эхирдиз -ар, -яр кьведай существительнияр. Существительнияр падежриз дегиш хьун. Дибдин падежрин т1варар ва суалар. Асул падеж. Актив падеж. Талукьвили падеж. Гунугин падеж. Существительнийрин падеж - рин эхирар дуьз кхьин. Чкадин падежрикай умуми малуматар. Чкадин падежра существительнияр дуьз лугьуз, к1елиз ва кхьиз. Морфологиядин рекьяй существительнияр разбор авун. <i>Ч1ал гегьеншарун.</i> Жува-жуваз туьк1уьрнавай пландай мана ачухарзавай текст галай-галайвал кхьин. Контрольный диктант.	Существительнидин мана-метлеб ачухарун. Существительнидин суалар чир хьун ва предложенида адан везифаяр тайинарун. -Вал суффикс квай существительнияр гзафвили кьадарда дуьз кхьин. Гзафвили кьадардин эхирдиз -ар, -яр кьведай существительнияр кьалурун. Существительнияр гзафвили кьадарда эцигун. Существительнияр падежриз дегиш хьун. «Существительнидин дибдин падежар» таблицади хь галаз к1валахун. Дибдин падежрин т1варар ва суалар чир хьун. Асул падеж ва адаз кьведай суалар. Актив падеж ва адаз кьведай суалар. Талукьвили падеж ва адаз кьведай суалар. Гунугин падеж ва адаз кьведай суалар. Существительнийрин падежрин эхирар дуьз кхьин. Чкадин падежрикай умуми малуматар гун ва абурун эхирар дуьз лугьун ва кхьин. Существительнияр галай-галайвал разбор ийиз чир хьун. Мана ачухарзавай текст галай-галайвал кхьин. Къачур чирвилер ахтармишун ва къимет гун.
Прилагательное (5 сят).	
Прилагательнидин мана-метлеб. Прилагательнидин суалар ва предложенида адан везифаяр. Прилагательнийрин кьадар. Прилагательнияр дибдин падежриз дегиш хьун. Падежрин эхирар дуьз кхьин. Прилагательнияр гзафвили	Прилагательнидин мана-метлеб, адан суалар ва предложенида адан везифаяр тайинарун. Текстинай прилагательнияр жагъурун. Прилагательнияр кьадарриз ва падежриз дегиш хьун. Прилагательнияр существительнийри хь галаз ишлемишун. Прилагательнияр суффиксрин куьмекдалди арадиз атун. Прилагательнияр гзафвили

къадарда падежрин формайра у хвена кхьин (ярубур - ярубур). Морфологиядин рекъай прилагательнияр разбор авун. <i>Ч1ал гегъенишарун.</i> Мана ачухарзавай текст галай-галайвал кхьин; шикилдай текст туьк1уьрун. Изложение.	къадарда падежрин формайра дуьз кхьин. Прилагательнияр галай-галайвал разбор авун ийиз алакьун. Мана ачухарзавай текст жува-жуваз кхьиз гъазур хьун ва кхьин. Кхъей текст ахтармишун. Муаллимдин куьмек галаз шикилдай текст туьк1уьрун. Къачур чирвилериз къимет гун.
Т1варц1иевезар (3 сят).	
Т1варц1иевезрин мана-метлеб ва предложенида адан везифаяр. Ксарин ва суалдин т1варц1иевезрикай (<i>вуж? вуч?</i>) умуми малумат. Ксарин ва суалдин т1варц1иевезар падежриз дегиш хьун ва падежрин эхирар дуьз кхьин. Т1варц1иевезар ч1ала ишлемишун. Морфологиядин рекъай т1варц1иевезар разбор авун. <i>Ч1ал гегъенишарун.</i> Диалог кваз шикилдиз килигиз рахунрин суьгъбет туьк1уьрун; мана ачухардай галай-галайвал текст туьк1уьрун; жуван дустуниз мубарак авунин кагъаз (открытка) кхьин.	Т1варц1иевезар амай ч1алан паярин арада къат1уз хьун. Текстинай т1варц1иевезар жагъурун. Ксарин ва суалдин т1варц1иевезар падежриз дегиш хьун. Ксарин ва суалдин т1варц1иевезрин падеж тайинарун. Т1варц1иевезрин эхирар дуьз кхьин. Т1варц1иевезар рахунра ишлемишун. «Т1варц1иевезар» таблицадахъ галаз к1валахун, ксарин т1варц1иевезар морфологиядин разбор ийиз алакьун. Са гъвеч1и текст-диалог туьк1уьрун, т1варц1иевезар дуьз ишлемишнават1а, ахтармишун. Текстинин мана галай-галайвал ачухарна кхъена гун. 8 - Мартдиз талукъарнавай тебрикдин кагъаз (открытка) кхьин.
Глагол (15 сят).	
Глаголдин мана-метлеб ва предложенида адан везифаяр. Глаголдин асул форма. Глаголдин асул форма падежриз дегиш хьун. Асул формада глаголрин эхирар дуьз кхьин.	Текстина ва маса гафарин арада глаголар къат1уз хьун. Глаголдин грамматикадин лишанар (предложенида вахт ва везифа) тайинарун. Текстина ганвай глаголар вахтариз дегишарун. Асул формада авай глаголар чара авун. Асул формадин глаголар теквилин ва гзафвилин къадарра дибдин падежриз дегишарун. Асул формада глаголрин эхирар дуьз кхьинин къайдаяр чирун хьун. Асул формада авай глаголар префиксрин

Глаголдин мурадвилин форма. Глаголдин инкарвилин форма. Глаголдин префиксар ва суффиксар. Куьмекчи глаголар. Глаголар дуьз кхьин. <i>ЧIал гегьеншарун.</i> Текстинихъ галаз кIвалах. Галай-галайвал мана ачухарда текст кхьин. Морфологиядин рекъай глагол разбор авун. Ахтармишунин диктант.	куьмекдалди арадал гьун. Глаголар мурадвилин формада эцигиз кхьин. Мурадвилин формада авай глаголриз къаншар метлеб авай глаголар жагъурун. Глаголар инкарвилин формада эцигиз алакьун. Инкарвилин формада авай глаголар суффиксдин ва префиксдин куьмекдалди арадиз гьун. Куьмекчи глаголар чир хьун ва абур дуьз кхьин. Текстинихъ галах кIвалахун: текст туькIуьрун, тексинин жуьре, тема, кьилин фикир, тектинин паяр тайинарун; план туькIуьрун, гьар са паюнай глаголар кхьин, кхьенвай даях гафар (глаголар) кваз текстинин мана галай-галайвал кхьин. «Глагол» таблицадинхъ галаз кIвалахун, глагол морфологиядин разбор ийиз алакьун. Къачур чирвилер ахтармишун ва къимет гун.
Наречие¹¹.	
Наречидикай умуми малумат. Наречидин суалар ва предложенида адан везифа. Наречияр чIала ишлемишун. Наречияр дуьз кхьин. Изложение. <i>ЧIал гегьеншарун.</i> Муаллимди ганвай шикилдай сочинение-отзыв кхьин.	Наречидикай умуми малуматар гун. Текстинай наречияр жагъурун. Наречидин грамматикадин лишанар анализ авун. Предложенида ва текстина наречидин везифаяр тайинарун. ТуькIуьр хьанвай ва тикрар жадай наречияр дуьз кхьин. Жуван чирвилерин нетижайриз къимет гун. Муаллимди ганвай шикилдай сочинение-отзыв вирида санал гьялун, жуван фикирар лугьун, шикилдай хсуси текст-отзыв туькIуьрун.
Гафарин винел кIвалах¹².	
ЧIала синонимар, антонимар, са мана ва гзаф манаяр авай, дуьз ва куьчуьрмишнавай	Предложенияр туькIуьрун, чеб-чпиз мукьва ва акси метлебар авай существительнияр, глаголар, прилагательнияр, тIварцIиевезар, числительнияр ва наречияр ишемишиз

¹¹ Практикадин рекъай танишарда. Ктабдай текстер анализ ийидайла, чирвилерин дережа ахтармишдач.

¹² Гафарин кIвалах аялрихъ галаз йисан кьене тухуда.

манаяр авай гафар ишлемишун. Абур дуьз кхьин.	алакьун ва абур дуьз кхьин .
Тикрарун (5 сят).	

ЛИТЕРАТУРАДАЙ КІЕЛУНИН КІВАЛАХДИН ПРОГРАММА

ГЪАВУРДА ТВАДАЙ ЧАР

Учебный предметдин умуми характеристика

И ківалахдин программа сифтегъан умуми образованидин рекъай государстводин къвед лагъай несилдин (поколенидин) Федеральный стандартдин, Россиядин гражданин руьгъдинни ахлакъдин жигъетдай вилик тухунин, ватанперес яз адан къамат арадал гъунин Концепциядин, гъакІни сифтегъан умуми образованиди гун гуьзлемишзавай нетижайрин бинедаллаз туькІуьрнавайди я.

Литатурадин кІелун – гъвечІи школьник гъазурунин системада къилин предметрикай сад я. Лезги чІал чирунихъ галаз санал ада функциональный савадлувал арадал гъизва, санлай къачурла аял тербиялумишуниз ва адан зигъин артух хъуниз куьмек гузва. Литературадин кІелунин курс агалкъунралди чируни сифтегъан школадин маса предметрайни хъсан нетижаяр таъминарзава.

Тарсар лезги чІалал гузвай сифтегъан школада литературадин кІелунин курс чирунин метлеб агъадихъ ганвай нетижайрихъ агакъуникай ибарат я:

* гъвечІи школьника савадлу авунин системада бинедин вердишвал хъиз аннамишна, дуьз, зарбдиз ва эсерлудаказ кІелиз чирун; кІелунин кругозор арадал гъун ва куьмек галачиз кІелунин ківалахдин тежриба къачун; рахунин ківалахдин вири жуьреяр хъсанарун; гъар жуьре информацийрихъ галаз ківалахунин вердишвал къачун;

*художественный яратмишунин ва чирвилер къачунин алакьунриз, художественный эсерар кІелдайла эсер авуниз вилик фидай къуват гун,

гафунин искусстводив эстетикадин къайдада эгечлун; тарсарин, илимдин ва чирвилер гудай текстерихъ галаз клвалахунин эвелимжи вердишвилер къачун;

* клелуниз ва ктабдиз интерес авунин тербия гун; гъвечли школьникрин ахлакьдин тежриба девлетлу авун, писвални хъсанвал вуч затлар ятла аннамишиз чирун; ахлакьдин гъиссериз, гзаф миллетар авай Россиядин халкъарин культурадиз гъуьрмет авуниз къуват гун.

Сифтегъан классра литературадай клелун чирунин эвелимжи **метлеблувал** гъвечли школьникдин клелчидин (читательский) компетентность, ада вич гъавурда авай, яратмишунин клвалах алакьдай клелчи хъиз аннамишун арадал гъуникай ибарат я. Клелчидин компетентность лагъайтла, клелунин техника, клелайдан ва я яб гайидан къавурда акьунин къайдаяр чир хъуни, ктабрикай чирвилер хъуни ва абур куьмек галачиз хкъягъиз алакьуни, ктабдихъ дуьнья ва жув чирдай алатдихъ хъиз руьгьдин игътияж хъуни тайинарзава.

Савадлу авунин «Филология» областдик акатзавай предметрикай литературадин клелунин курсуни къетлен жуьреда агъадихъ галай **месэлаяр** гъялуниз таъсир ийизва:

1. *Текст клелунин ва адан гъавурда акьунин общекультурный вердишвилер къачун; клелуниз ва ктабдиз интерес ийидай тербия гун.*

И месэла гъялуни эвелин эвел аннамишна клелунин вердишвал (клелунин процессдиз интерес авун ва гъар жуьредин литературадин эсерар клелунин игътияж) арадал гъизва, идани гъвечли школьникди маса предметрайни агалкъунралди чирвилер къачун члехи дережада аваз таъминарзава, яни литературадин клелунин предметдин мана-метлеб чирунин нетижада школьникри текстер аннамишна клелунин вердишвилер къачузва.

1 – 4 классар патал литературадин клелунин курс юкъван образование гузвай школада литературадин ара тагана давам жезвай курсунин сад лагъай дережа тирвилай, и этапда аннамишна ван алаз ва

жувакди к1елунин вердишвилер арадал гъунихъ галаз санал 6 – 10 йис авай аялрин т1еам акакъдай литература чируниз гъазурвални аквазва.

2. Рахунин, кхьинин ва коммуникативный культура чирун.

И месэла гъялун гъар жуьре текстерал к1валахиз, ктабдай кьил акъудиз, ам жув элкъурна кьунвай дуьньядикай чирвилер артухарун патал ишлемишиз чир хъунихъ галаз алакълу я. Чирвилер гунин нетижада гъвеч1и школьникри диалогда иштиракзава, монологдин къайдадин рахунар туьк1урзава (эсеррин ва хсуси тежрибадин бинедаллаз), жуьреба-жуьре процессар ва обьектар гекъигзава ва абурукай суьгъбетзава, учебникдин справкайрин аппарат патан куьмек галачиз ишлемишзава, словаррай, справочникрай ва энциклопедийрай информация жагъурзава.

3. Художественный литературада кълурнавай гъакъикъатдив эстетикадин къайдада эгеч1унин тербия гун.

И месэла гъялуни художественный эсерда искусстводин кьет1ен жуьредин гъавурда хъиз акъуниз, адан художественный кьиметлувал тайинариз алакълуниз ва эсер ийидай такъатар анализ авуниз (т1еам акакъдай дережада) куьмек гузва. Гафунин искусство гъак1ни искусстводин маса жуьрейрив (живопись, театр, кино, музыка) гекъигиз, гъар жуьре жанрайрин, ишлемишнавай художественный такъатрин мукъавал ва чаравал жагъуриз алакълуниз къуват гузва.

4. Гъвеч1и школьникдин ахлакъдин гъисс ва «эстетикадин т1еам» арадал гъун; эсердин руьгъдин метлебдин гъавурда акъун.

Художественный эсердин кьет1енвилер, адан руьгъдин метлеблувал, гъвеч1и к1елчидин инсанвилин къаматдиз ийизвай таъсир гъисаба кьунивди, и месэла гъялунихъ кьет1ен метлеб жезва. Художественный эсердал к1валахунин процессда гъвеч1и школьникди вич элкъурна кьунвай дуьньядихъ галаз алакълу ийизвай ахлакъдин ва ягъ-намусдин кьилин кьиметлувал авай чирвилер ва гъак1ни эсердин игитрин хъсан ва пис гъерекатар, вакъиаяр анализ авунин вердишвал къачузва. Эсердин сюжетдин вири хилерин гъерекатрин «гъиссерин рангарин» мелеблублин гъавурда

акъуни ада уьмуьрда вич тухвана кландай къайдайрин тербия къачуниз куьмекзава.

Сад лагъай классда литературадин клелунай чирвилер къачун эгечлуни «Савадлувал чирун» курсунилай башламишзава. Ам тахминан клелунин 23 гъафтеда, гъар гъафтеда 5 сят аваз (лезги члалайни литературадин клелунай тарсарин пландин сятер сад ийизва) давам жеда, имни чирвилер къачуз агакъунин темпдиз, ученикрин хсуси къетленвилериз ва тарсар гудайла ишлемишзавай такъатрин къетленвилериз килигна тайинарзавайди я. Чешне яз къалурнавай программада савадлувал чирун гъам литературадин клелунин, гъамни лезги члалан курсара гъатнава. Савадлувал чирунин курсунилай гуьгъуьниз литературадин клелун ва лезги члал къилди чириз эгечда.

Члалан жуьреяр клвалахдин разделдик агъадихъ галай жуьреяр акатзава: аудирование (яб акалун), клелун, лугъун (ихтилат авун), кхьин (члалан кхьинар). И разделди аялрин члал гегъеншарда ва сивин рахунрин культура гегъеншарда.

Яб акалунин (аудирование) ва ван хьунин, яни ихтилатар ван хьунин (лугъунин, суьгъбетчидин, гъар жуьредин текстер клелунин) алакьунар чир хьун.

Клелун (клелунин культура). Гъавурдик кваз дуьз, эсер ийидайвал тамам гафаралди бес къадардин йигинвал аваз клелун. Клелдайла манадиз важиблу гафар чара авун, предложенийрин ва текстинин паярин арада паузаяр хуьн. Клелзавай текстинин мана-метлебдиз килигна лазим интонация (ериш, манадин, ударение, паузаяр, тегьер, ван) хкъягъун.

Текст гъавурдик кваз жува-жуваз явашдиз клелун.

Рахунар (рахунрин культура). Жуьреба - жуьре текстерин бинедаллаз спецификадин алакьунар тайинарда: диалогда иштирак авун (тектинай суалар гун ва абуруз жавабар гун); монолог арадал гъун (хсуси мецин келимаяр арадал гъун патал члал гуьрчегардай алатар ишлемишун ва хкъягъун); автордин фикирар, текстинин къилин манна-метлеб ачухарун.

Кхьинар (кхьинрин культура). Кхьинрин чӀалал кӀвалахдайла, аялриз чир хьун лазим я: текст-хабардин, текст-шикилар лугьунин, текст-фикир-лугьунин; хсуси мини-сочинение (шикилдай суьгьбет) дуьзмишун, отзыйв кхьин.

Читательский кӀвалахдин жуьреяр. И кӀвалахди агьадихъ галай алакьунар истемишзава: художественный эсерда, научно-популярный тестина чӀал гурчегардай алатар чир хьун (технология ишлемиш тавуна); авторди къалурнавай уьмуьдин шикилар цӀийи хьувун; художественный, учебный ва научно-популярный текстера себебдинни силисдинни алакьяр тайинарун; эсерра автордин килигунрин ва акунрин гьавурдик хьун; (муаллимдин куьмекдалди) автордин кьилин фикир чара авун. КӀелун патал ктабрин списокдикай менфят къачуз ва лазим ктаб хкягьиз алакьун.

Аялри кӀелна кӀанзавай литературадин разделдик школадин яшда (гьвечӀи классрин) авай аялар патал хкянавай тестинин мана-метлебдин гьавура аваз хьун; 6 – 9 яшда авай аялрин къатӀунриз килигна аялрин литература фад гьавурда гьатдайди хьун. Ганвай разделдик акатзава: фольклор, XIX – XX ва алай девирдин аялрин лезги литературадин классикар.

1 – КЛАСС.

Гатфар.

Гатфарихъ тӀебиатдин шикилрикай ва Дагьустандин тӀебиатдин гуьрчегвилерикай: багъда, чуьлда, тама гатфар алукуьникай, гьайванринни къушарин уьмуьрдикай, сифте цуькверикайни пешерикай, инсандин зегьметдикай, аялрин гатфарин къугьунрикай туькӀуьрнавай гьикаяяр, шиирар, мисалар, мискӀалар.

Г у ъ з е т у н а р. Гьаваяр чими хьун, живер цӀурун, тарари тӀур авун, пеш ахьяюн, къушар хтун. Гатфарихъ инсанрин зегьмет.

ТӀ е б и а т д и н э к с к у р с и я.

Чи хизан.

Дидедиз, бубадиз, хзанриз, аялриз бахшнавай, диде-бубадиз куъмек гуниз, жувалай ч1ехибуруз гъурмет авуниз, гъвеч1ибурухъ гелкъуьниз, к1вале авай ч1ехибурун зегъметдиз, юлдашриз, к1елзавай аялрин дуствилиз талукъарнавай шиирар, гъикаяяр.

Зи дустар.

Дустарикай, дустарин уьмуьрдикай, к1валахдикай, абурун дуствиликайни юлдашвиликай, хъсан ва пис къилихрикай, гъакъикъи юлдашрикай кхъенвай шиирар, гъикаяяр, баснияр.

ГЪАЙВАНАР ВА КЪУШАР.

Гъайванрикайни къушарикай, абурун уьмуьрдикай шиирар ва махар. Гъайванрихъ ва къушарихъ галаз рафтарвилер, абурун къайгъударвал авун къалурзавай эсерар.

МАХАР.

Гъайванрикай, лезги ва я уьлкведин маса халкъарин махар.

2 – КЛАСС.

ГАТУН ЯРГЪИ ИЕР ЙИКЪАР АКЪАТНА. ЧАЗ ЗУЛ ЖЕДА.

Гад рик1ел хкун. Гатун яргъи йикъарикай, ч1ехибурунни аялрин к1валахрикай ва машгъулатрикай шиирар, гъикаяяр, махар.

Гуьзетунар. Гъавадин температура хкаж хъунин, салан майвайрин бегъер гъунин винел гуьзетунар, гъатуз гъайванрин уьмуьрдални инсанрин к1валахрал гуьзетунар.

Экскурсия. Тамуз, чуьлдиз, дагъдин чкадиз, чкадин набататрихъ галаз таниш хъун патал экскурсия.

АТАНА ЗУЛ, АТАНА.

Зулун т1ебиатдикай, зулун лишанрикай, зулун багъдикай, чуьлдикай, тамукай, гъайванрикай, зулун аялрин къугъунрикай, инсанрин к1валахрикай шиирар, гъикаяяр, мисалар ва миск1алар.

Гуьзетунар. Гъаваяр серин хьунин, тарарин пешер дегиш хьунин, кьушар чими уьлквейриз куьч хьунин винел гуьзетунар. Пешерин коллекция к1ват1ун. Фад пеш авадардай набататрин винел гуьзетунар. Зулуз инсанрин к1валахар.

Экскурсия. «Зул» темадай т1ебиатдин экскурсия.

ГЪАЙВАНАР ЧИ ДУСТАР Я.

Гъайванрикай, абурун уьмуьрдикай гьикаяяр, шиирар, махар, мисалар ва миск1алар. Гъайванрихъ галаз рафтарвал, абурун къайгъударвал авун кьалурзавай эсерар.

ЗЕГЬМЕТДИ ЧАЗ ГУДА ВИРИ.

Жуьреба-жуьре к1валахрикайни пешейрикай, инсандин уьмуьрда зегьметдин метлеблубликай эсерар.

ДУСТ АЯЛАР.

Алрин уьмуьрдикайни к1валахрикай, дуствиликайни юлдашвиликай, чпелай ч1ехибуруз гьуьрмет авуникай гьикаяяр, шиирар ва макъалаяр.

Т1ЕБИАТДИ ЛАЦУ ЯРГЪАН ГАЛЧУКНА.

Хъуьт1уьн т1ебиатдикай, хъуьт1уьз аялрин кьугъунрикайни машгъулатрикай, инсанрин кеспийрикай, хъуьт1уьн багъдикай, чуьлдикайни тамукай, гъайванринни кьушарин уьмуьрдикай шиирар, гьикаяяр, мисалар, миск1алар.

Гуьзетунар. Хъуьт1уьз набататринни гъайванрин, инсанри ийидай к1валахрин винел гуьзетунар.

Экскурсия. «Хъуьт1уьз набататар» темадай экскурсия.

ХИЗАН, ШКОЛА, ЮЛДАШАР.

Дидедиз, бубадиз, хзанриз, аялриз бахшнавай, диде-бубадиз куьмек гуниз, жувалай ч1ехибуруз гьуьрмет авуниз, гъвеч1ибурухъ гелкьуьниз, к1вале авай ч1ехибурун зегьметдиз, школадиз юлдашриз к1елзавай аялрин дуствилиз талукъарнавай шиирар, гьикаяяр.

ХЪАНА КЪВАН ХЪАНАЧ КЪВАН.

К1валин ва тамун гъайванрикай, абурун дуствиликай ва душманвиликай суьгъуьрдин ва яшайишдин махар.

ХЪСАНВАЛ-ПИСВАЛ, МЕРГЪАМАТЛУВАЛ.

Къегъал, дамах гвачир, зегъметдални к1елунрал рик1 алай, къайгъудар инсанрикай, иллаки аялрикай, абурун хъсан ва пис къилихрикайни к1валахрикай, гъакъикъи юлдашрикайни мергъяматлувиликай кхъенвай шиирар, гъикаяяр, баснияр.

АКВАЗ-ТАКВАЗ ЧУБАРУКАР ХТАНА. АКВАЗ-ТАКВАЗ МАСАН ГАТФАР АТАНА.

Гатфарихъ т1ебиатдин шикилрикай ва Дагъустандин т1ебиатдин гуьрчегвиликай: багъда, чуьлда, тама гатфар алукуьникай, гъайванринни къушарин уьмуьридикай, сифте цуькверикайни пешерикай, инсандин зегъметдикай, аялрин гатфарин къугъунрикай туьк1уьрнавай гъикаяяр, шиирар, мисалар ва миск1алар.

Дидедийриз, бадейриз, вахариз, дишегълийрин зегъметдиз бахшнавай шиирар ва гъикаяяр.

Гуьзетунар. Гъаваяр чими хъун, живер ц1урун, тарари т1ур авун, пеш ахъаюн, къушар хътун. Гатфарихъ инсанрин зегъмет.

Т1ебиатдин экскурсия.

ЧАН ЗИ ХАЙИ ДИДЕ ВАТАН.

Чи Ватандикай, чи шегъеррикайни хуьрерикай, инсанрин к1валахрикайни дуствиликай, абурун хушбахт уьмуьридикай шиирар ва гъикаяяр.

3 – КЛАСС.

АЖЕБ ХЪСАН ЗАТ1 Я МЕКТЕБ.

Мектебдикай, ктабрикай, акъулдинни камалдин рекъе хъуникай шиирар.

1-СЕНТЯБРЬ - ЧИРВИЛЕРИН ЮГЪ.

Тарсарикай, муаллимдикай, клелунрикайни чирвилерикай шиирар, макъалаяр, мисалар ва мисклалар.

ГАД ВА ЗУЛ.

Гад риклел хкун. Гатун ва зулун тлебиатдикай, лишанрикай, клвалахрикайни аялрин кьугъунрикай, тлебиатдикай кхъенвай шиирар, гыкаяяр, макъалаяр, мисалар, мисклалар.

КЪУЪД.

Хъуьтлуькай, хъуьтлуьн аялрин кьугъунрикайни члехибурун кеспийрикай, тамукайни багъдикай, гъайванрикайни, набататрикай эсерар.

МАХАРИННИ РИВАЯТРИН УЪЛКВЕДА.

Дагъустандин ва чи уълкведин стха миллетрин махар. Шиирралди туьклъурнавай махар, баснияр ва риваятар.

ТЛЕБИАТДИЗ КЪВЕЗВА ГАТФАР.

Гатфариз тлебиатдин шикилар. Гатфариз инсанрин клвалахриз, абурун тлебиатдихъ галаз авай рафтарвилиз, гатфариз гъайванрин, кьушарин уьмуьрдиз талукъарнавай гыкаяяр, шиирар, мисалар ва мисклалар, махар.

ЧИ АЯЛРИН КЪУГЪУНАР.

Аялрин уьмуьрдикай, абурун кьугъунрикай, кьугъунриз бахшнавай шиирар, махар ва гыкаяяр.

ХАЛКЪАРИН ЧЛЕХИ СУВАРАР.

Уълкведин баркаллу кьушунриз, солдатризни генералриз, летчикриз, дяведин ветеранрин ислягъвилиз бахшнавай шиирар, гыкаяяр ва макъалаяр.

4 – КЛАСС.

ЗИ ЧИЛ - ЗИ ВАТАН.

Чи ватандиз, адан кьегъал ватандашризни баркаллу клвалахриз бахшнавай гыкаяяр. Йисан жуьреба-жуьре вахтунда тлебиатдикайни ислягъвиликай, чи республикадин ва Лезгистандин тарихдикайни уьмуьрдикай гыкаяяр, шиирар, мисалар, мисклалар.

ХАС ИНСАНРИН ЛИШАНАР.

Юлдашрикай, инсанрин арада гъурметдикай, инсанриз хас лишанриз талукъарнавай гыкаяяр, макъалаяр, шиирар, мисалар, миск1алар.

ХАЛКЪДИН МЕЦИН ЯРАТМИШУНАР.

Лезгийрин ва маса халкъарин махар, къисаяр. Махара, кисайра, манийра, мисалрани миск1алра халкъдин яшайиш, жуван халкъдиз, чилиз Ватандиз к1анивал къалурун.

Ч1ЕХИ ИМТИГЪАНРИН ВАХТУНДА.

Ватандин Ч1ехи дяведа халкъдин игитвилерикай, дяведа чанар гъайиф татанвай рухвайрикай гыкаяяр, шиирар ва макъалаяр.

КЪУЪД.

Хъуьт1уьн т1ебиатдин шикилриз, инсанрин к1валахризни аялрин машгъулатриз бахшнавай гыкаяяр, шиирар.

ГАТФАР.

Гатфарин т1ебиатдин шикилрикай, инсанрин к1валахрикай, аялрин къуьгъунрикай гыкаяяр, шиирар, мисалар, миск1алар.

Классдилай къеце к1елун.

2 – КЛАСС

Йисан вахтарикай, т1ебиатдикай, гъайванрикай, зегъметдикай, аялрикайни абурун машгъулатрикай, юлдашрикай, инсанрин арада гъурметдикай эсерар. Халкъдин мецин яратмишунрин эсерер: махар, мисалар, миск1алар.

К1елдай материал¹³: аялаар патал акъуднавай художественный (8 – 30 чин авай) ктабар, «Курд» журнал. Аялри чпи-чпиз к1елун патал 1 – 5 чин авай ктабар.

К1елунин тематика: классда к1елунин тематикадиз килигна, Ватандикай, аялрикай, т1ебиатдикай, гъайванрикай ва мсб.

¹³ Классдилай къеце к1валах къве гъафтеда садра (10 – 15 минутда) тухуда.

Ктабдихъ галаз к1валах: (чирвилер, алакьунар, вердишвилер); ктабдин важиблун паяр (жилд, чинар) чир хьун.

Ц1ийи ктабдихъ галаз (автордин т1вар, эсердин т1вар, шикилар) таниш хьун. Никай ва увекай к1елнат1а (яб ганат1а), жаваб гуз алакьун. Муаллимдин суалрин куьмекдалди к1елай ктабдин (эсердин) манна-метлеб мягкемарун. Иштиракзавай ксарин хесетриз, крариз кьимет гун. Ктабрин выставкадихъ, к1елун лазим тир ктабрин т1варар авай плакатдихъ (I зур йис), лап регьят карточкайрихъ галаз (II зур йис) таниш хьун.

К1елай эсеррай бязи шикилар сегьнеламишун.

«Кард» журнал к1елун.

3 – КЛАСС

Хайи Ватандин т1ебиатдикай, йисан вахтарикай, зегьмнтдикай, дуствиликай, халкъдин хъсан адетрикайни суваррикай, адан кьегьал рухвайрикайни рушарикай, аялрин к1валахрикай гьикаяяр, шиирар, макъалаяр, махар, мисалар, миск1алар.

К1елунин тематика: лезги, урус, Дагьустандин халкъарин литературайрай (1 – 100 чин авай) аялар патал ктабар, «Кард» журнал, «Самур», «Дагьустандин дишегъли» журналрин аялар патал разделар.

К1елунин тематика: классда к1елунин тематикадив кьадайвал, игитрикай, зегьметдикайни т1ебиатдикай, аялрикай ва мсб.

Ктабдихъ галаз к1валах (чирвилер, алакьунар, вердишвилер): ктабдин паяр (жилд, кьилер, сифте гаф), чир хьун. Паяриз килигна таниш тушир ктабдин мана-метлеб (яни ам квекай ят1а) тайинариз алакьун. Классдилай кьеце к1елунин темадиз талукъ ктаб ва я эсер хкягъиз алакьун. I зур йиса нубатдин тарсуналди 8 – 15 чин, II зур йисан 15 – 20 чин авай ктаб к1елун. Муаллимдин суалрин куьмекдалди к1елай ктабдин ва я эсердин мана-метлеб хълагьун.

Мана-метлебдин жигъетдай важиблун пай чара ийиз ва ам хълагъиз алакьун. К1елун патал ктабрин списокдикай менфят кьачуз алакьун.

4 – КЛАСС

Йисан жуьреба – жуьре вахтара тӀебиатдикайни ислягъвиликай, чи республикадин ва Лесгистандин тарихрикайни уьмуьрдикай, дустарикайни юлдашрикай, тӀебиат хуьникай, дуствиликай эсерар. Халкъдин мецин яратмишунар.

КӀелунин материал: школадин яшда (гъвечӀи классрин) авай аялар патал литература, «Кард» журнал ва газетрин аялриз талукъ разделар.

КӀелунин тематика: классда кӀелунин тематикадин къадайвал, чи Ватандикай, адан алай девирдикай, халкъдин баркаллу зегъметдикай ва мсб. эсерар, халкъдин мецин яратмишунрин чешнеяр.

Ктабдихъ галаз кӀвалах (чирвилер, алакьунар ва вердишвилер): тайин темадиз талукъ ктаб хкъгъиз алакьун. Классдилай къеце кӀелунин тарсунин темадиз килигна, масадан куьмек галачиз жува-жуваз, ктаб (эсерар) хкъгъун ва кӀелун. КӀелай эсердин ва я чӀукунин куьруь манна-метлеб хълагъун.

Аялар патал кхъенвай ктабрехъ галаз танишвал ва абур тарсара ишлемишиз алакьун.

Аялар патал газетар, журналар «Кард» ва мсб. датӀана кӀелун. Ктабдин тӀварцӀиз, жилдиниз, къвед лагъай жилдиниз, кьилериз, сифте гафуниз, шикилриз килигна, ктабдин тахминан мана-метлеб тайинарун. Библиотекадай лазим ктаб хкъгъиз алакьун. Классдилай къеце кӀелунин дневник туькӀуьриз ва ам ацӀуриз алакьун.

Литературоведческий пропедевтика. Литературоведческий пропедевтика разделда аялриз литературадин жанрайрикай ва жуьрейрикай, чӀал гуьрчегарзавай алатрикай практикадин рекъай сифтегъан танишвилер гун.

Аялрин яратмишунрин кӀвалах (литературадин эсеррин бинедаллаз). Аялрин яратмишунрин кӀвалахда литературадин эсерда текстерин интерпретация: ролриз пайна кӀелун; чӀукар сегънеламишун; жуван гафаралди шикилар чӀугун ва мсб. чирун. Жуьреба – жуьре йисан

вахтара тӀебиатдин гьерекаатар къалурун, инсанрин гуьгьуьлар къатӀуз чир хьун, жуван фикирар лугьуз алакьун, жуван рафтарвал тайинариз алакьун.

Учебный планда литературадай кӀелунин чка.

Сифтегьан школада «Литературадай кӀелун» чирун патал 321 сят чара авунва. 1 – классда – 15 сят (гьафтеда 2,5 сят, 34 кӀелунин гьафте), 2 – 4 классра литературадай кӀелун тарсара 102 сят (гьафтеда 3 сят, гьар са классда 34 кӀелунин гьафте) тухуда.

Программади сифтегьан школа куьтягьзавай аялар агьадихь галай личностдин (хсуси), предметрин алакьада авай алакьайрин ва предметрин нетижайрин алакьунрал таъминарзава

Хсуси (личностный) нетижаяр.

1. Жуван Ватандал, Россиядин халкъдал ва Россиядин тарихдал дамах авунин гьисс арадал гьун.
2. Масадан фикирдив, маса халкъарин тарихдив ва культурадив гьуьрметдивди эгечӀиз чирун.
3. КӀелунин кӀвалахдин мотивриз ва кӀелунин хсуси метлебдиз къуват гун.
4. Ахлакъдин къайдайрин бинедаллаз жуван амалрин ва крарин гьакьиндай хсуси жавабдарвилиз, масадал вегьин тавуниз къуват гун.
5. Эстетикадин гьиссер арадал гьун.
6. Этикадин гьиссериз, масадав регьим рикӀел алаз эгечӀуниз, чара инсанрин гьавурда акьуниз ва абурун рикӀикай хабар къуниз къуват гун.
7. Санал кӀвалахунин вердишвилериз къуват гун; алакьайра инсанвал хуьз алахьун; гьуьжет алай агьвалатрай экъечӀдай рекьер жагьурун.
8. Яратмишунин зегьметдин мотивация хьун, хатасуз ва сагьлам уьмуьр тухудай ниятар арадал гьун.

Метапредметдин арада авай алакбайрин نتیжаяр

1. Гьар жуьрейрин ва жанрайрин текстерин манадин гьавурда акъаз к1елиз чир хьун, коммуникациядин месэлайрив къадайвал аннамишна рахунар туьк1уьрун, хуралай ва кхьенвай текстар туьк1уьрун.

2. Чирвилер къачунин ва коммуникациядин месэлаяр гьялдайла рахунин такьатар активнидаказ ишлемишун.

3. Рахазвайдаз яб гуниз ва диалог тухуниз гьазурвал хьун, гьар жуьредин фикирар хьун мумкин тирди хиве къун, жуван фикир лугьун ва адан гьавурда тваз алакьун.

4. Гекъигунин, анализдин, синтездин, умуми авунин, классификация авунин, аналогар ва себебринни نتیжайрин алакбаяр тайинариз, веревирдер туьк1уьриз чир хьун.

5. Объектрин ва предметрин кар алай алакбаяр къалурзавай (рафтарвал авун, культура, яратмишунин к1валах; ктабар, автор, мана-метлеб; художественный текст ва мсб.) са ва гзаф предметрин бинедин понятияр чир хьун; гуманитарно-эстетикадин циклдин предметрин арада авай алакба аннамишун.

6. Чирвилер къачунин к1валахдин نتیжаяр ва месэлаяр къабулиз ва хуьз алакьун.

7. Эцигнавай месэладихъ галаз алакьалу яз чирвилер къачунин к1валах пландик кутадай, адал гуьзчивал тухудай ва адаз къимет гудай алакьунар арадал гьун.

Предметдин نتیжаяр

1. Литературадин гьавурда милли ва дуьньядин культурадин вакъиадин, ахлакъдин эменни ва адетар хуьдай ва несилрал агакъардай такьатдин хьиз гьавурда акьун.

2. Ктабдив культурадин виридалайни багъа аманатдив хьиз эгеч1ун арадал гьун.

3. Художественный эсерив гафунин искусстводив хьиз эгечлун арадал гъун.

4. Урусрин члехи литературадин ва гзаф миллетрин Россиядин халкъарин литературадин руьгьдинни ахлакъдин къиметлувал аннамишун.

5. Жуван зигьин хци хъун патал вахт-вахтунда клелунин важиблувал аннамишун; дуьньядикай, Дагъустандин ва Россиядин тарихрикай ва культурайрикай, этикадин эвелан дибрикай, писвиликайни хъсанвиликай, ахлакъдикай чирвилер гун; вахт-вахтунда клелунин игьтияж арадал гъун.

6. Клелунин ролдин гъавурда акъун; клелунин гъар жуьреяр ишлемишун (танишардай, чирвилер къачудай, хкъягна клелун, жагъурун патал клелун); гъар жуьре текстерин мана-метлеб ва къетленвал аннамишна къатлуниз чир хъун ва абуруз къимет гун, веревирд авуна иштиракун, игитрин гьерекатриз ахлакъдин къимет гун.

7. Образование къачун двамарун патал лазим клелунин, умуми рахунин дережадиз акъатун, яни ван алаз ва жувакди клелиз, интерпретация авунин, анализдин ва художественный, илимдин ва тарсарин текстер литературоведенидин эвелимжи понятийрин куьмекдалди дегишарунин эвелимжи приемар чир хъун.

8. Чарадан куьмек галачиз клелдай ктаб хкъягъиз алакъун, и карда тематикадин ва алфавитдин каталогар, клелун меслятзавай литературадин сиягъ ишлемишун, жуван клелунин клвалахдиз къимет гун, адак дегишвилер кутун, гъавурда акъун ва алава информация къачун патал баянрин чешмеяр ишлемишун.

КУРСУНИН МАНА-МЕТЛЕБ

Члалан ва клелунин клвалахрин жуьреяр.

Яб акалунин (аудированин) алакъунар.

Суьгьбетчидин рахунрихъ ва текстерихъ яб акалун. Манадин гъавурда дуьз акъун, яб акалай художественный эсердин текстиниз суалар эцигун, адан суалриз дуьз жавабар гун, вакъияяр галай-галайвал тайинарун.

Автордин стилдин кьетленвилер, ачух рахунрин алакьунар гуьзетун.

К1елун.

Ван акъудна к1елун.

К1елунин йигинвал кьвез-кьвез артухарун, к1елунин эсерлувал хкаждай рекьерикай менфят кьачун. Дуьз ва фад-фад к1елунин алакьунар мадни вилик тухун. Орфоэпиядин ва интонациядин нормаяр вилив хуьн. К1елдайла, предложенидин эхирдин интонация ва предложенийрин арада пауза хуьз алакьун. Гафарин манаяр ачухарун, манадин жигьетдай чеб-чпиз мукьва ва акси гафар жагьуриз, текстинай мисалар гьиз, эсердин кьилин мана тайинариз ва ам агакьариз алакьун.

Гъавурдик кваз, дуьз, эсер ийидайвал тамам гафаралди бес кьадардин йигинвал аваз са минутда аялривай алакьун лазим я:

1 – классда 20-25 гаф

2 – классда 30-40 гаф

3 – классда 50-60 гаф

4 – классда 70-80 гаф.

Жува - жувакди к1елун.

Эсер жува-жувакди фад кьиле гьатдайвал к1елиз алакьун, адан кьадар ва жанр фикирад кьун. К1елунин жуьреяр (чирзавай, таниш тир, килигнавай, хкянавай) тайинарун. Текстинай герек тир малуматар, кьилин мана жагьуриз алакьун. Гьар жуьредин к1елунрин кьетленвилер фикирда кьун: делилар (фактар), шикилар лугьунин, алава рахунар ва мсб.

Гьар жуьредин текстерихь галаз к1валах.

Гьар жуьредин (художественный, научно-популярный ва учебный) текстерикай умуми чирвилер гун ва абур гекьигун. Текстерин жуьреяр арадиз атун, абурун мурад ва месэлаяр.

Тайин темадиз талукь ктаб хкягьиз алакьун. Темадиз килигна, масадан куьмек галачиз жува-жуваз, ктаб (эсерар) жагьурун ва к1елун. К1елай эсердин ва я ч1укунин куьруь мана-метлеб хьлагьун. Ктабдин т1варц1из,

жилдиниз, кьвед лагъай жилдиниз, кьилериз, сифте гафуниз, шикилриз килигна, ктабдин тахтинан мана-метлеб тайинарун.

Темадин кьилин мана, адан кьурулуш жува-жуваз тайинарун; текст манайриз пайиз, абуруз кьилер гуз чирун. Гьар жуьредин малуматрихъ галаз к1валахиз чирун.

Вирида санал иштирак авун: суалриз жавабар гуз алакьун, са темадай рахун, юлдашдин рахунрихъ яб акалун, суьгьбет фидай арада текст ишлемишиз алава яз жавабар гун. Справочникрикай ва маса иллюстративный материалрикай менфят къачун.

II - КЛАСС

Рахунрин ч1ал. Текстинин мана- метлебдай суалриз жавабар гун, текстинай суалриз жавабар жагъурун, к1елай эсердиз кьимет гун. Текстинин мана-метлеб муаллимрин суалрин ва я учебникда ганвай пландин куьмекдалди хълагъун.

Гафаралди текстиниз талукъ шикилар ч1угун. Гьикаядин текстинин мана-метлеб галай-галайвал ва тикрарунар квачиз тамамдиз ахъаюн.

Эсердиз талукъ шикилдин мана-метлеб ачухарун, текстинай адаз талукъ предложенияр жагъурун.

Текст паяриз паюн, абуруз кьилер гунн, муаллимдин куьмекдалди к1елайдан кьилин фикир тайинарун.

Текстинин художественный кьетленвилерин ва ч1ал гуьрчегардай алатрин винел гуьзетунар тухун: эпитетар, гекьигунар, метафораяр жагъурун (терминар галачиз).

Мукьва манаяр авай гафар гекьигун, гзаф манаяр авай бязи гафарихъ галаз таниш хъун, муаллимдин куьмекдалди текстина кьиле физвай крариз, иштиракзавай ксариз, т1ебиатдин шикилриз талукъ гафар (абуруз кьимет гузвй) жагъурун ва абурун куьмекдалди шикилар ч1угун.

Гафар дуьз лугъун ва к1елун.

III - КЛАСС

Художественный эсерда кыле физвай вакъиайрин галай-галайвал, абурун арада алакъаяр тайинарун. Текстинин мана-метлебдиз талукъ жаваб, текстинай хкяна клелна, тестикуарун. Маса куьмек галачиз текст паяриз паюн, абурукай важиблуди хкягъун ва муаллимдин куьмекдалди вири эсердин кылин фикир тайинарун.

Клелай текстинин план туьклуьрун, муаллимдин куьмекдаалди адан манна-метлеб хълагъун, текстиниз гафаралди шикилар члуьгун.

Гафаралди шикилар члуьгунин къайда ишлемишна, клелай текстинин манна-метлеб тамамдмз ва хкяна хълагъун.

Жуван гуьзетунрал бинелу хъана ва я коладин яшайишдай гыкая туьклуьрун. Гыкаяда жуьреба-жуьре члал гуьрчегардай гафар ва я ибараяр, синонимар, лазим предложения рва интонация ишлемишун. Иштиракзавай ксар, вакъиаяр къалурун, тлебиатдин шикилар гун патал авторди ишлемишзавай гафар ва ибараяр масадан куьмек галачиз жагъурун.

Иштиракзавай ксарин клвалахриз кьимет гун (муаллимдин куьмекдалди).

Литературадин члалал рахаз чир хъун. Художественный эсердин члалан бязи къетленвилерихъ галаз (жанрайриз килигна) таниш хъун: махуна тежедай крар хъун, басняда айгъам хъун, шиирда рифма.

IV – КЛАСС

Клелай эсердин кылин метлеб ачухарун, ам жуван гафаралди лугъун. Текстинин паярин манадин жигъетдай алакъаяр тайинарун, гыкаядин ва я макъаладин план туьклуьрун.

Жува-жуваз туьклуьрнавай пландин бинеда алаз, тамамдиз, хкяна ва куьруьз текстинин манна-метлеб ахъай хъувун. Мана-метлеб хълагъдайла, галай-галайвал хуьн. Шикил кхьинин ва жуван фикир лугъунин элементар кваз тлебиатдин, иштиракзавай касдин акунрин, диалог гыкая авунал дегишарна, текстинин манна-метлеб ахъай хъувун.

Гыкаяда иштиракзавай ксарин ч1алан винел гуьзетунар, абурун крар гекъигун, къалурзавай вакъиайрихъ ва иштиракзавай ксарихъ галаз автордин ва жуван рафтарвал тайинарун.

Текстина ишлемишнавай гафарин манаяр чир хьун, абур жуван рахунра ишлемишун, иштиракзавай ксар, вакъиаяр ва мсб. ачухдиз къалурун патал ишлемишнавай гафар, ибараяр (эпитетар, тешпигъар, мягкем ибараяр, метафораяр) жагъурун.

Иштиракзавай ксарилай садан т1варц1ихъай, ихтилатчидин т1вар дегишарна, масадан т1варц1ихъай текстер чара ийиз алакьун.

Аялрин гафарин къадар артмишун ва ч1ал гегъеншарун.

Библиографиядин культура.

Къет1ен жуьредин искусстводин ктаб. Герек тир чирвилерин чешме. Ктабар: учебный (герек тир чирвилер гудай), художественный, справочный. Ктабдин элементар: ктабдин т1варц1из, жилжиниз, къвед лагъай жилдиниз, сифте гафуниз, шикилриз килигна ктабдин тахминан мана-метлеб тайинарун. Библиотекадай лазим ктаб хкъагъиз алакьун. Аялар патал журналар к1елун.

Ктабрин жуьреяр (печатдай акъуднавай): ктаб-эсердин, ктаб-, к1ват1алдин, ктаб-сочиненийрин к1ват1ал, газетар-журналар, справочника, словарар, энциклопедияр.

Ганвай списокдай аялрин ктабар картотекадай жагъурун, библиотекада авай аялрин ктабрикай менфят къачун.

Художественный эсердин тестинихъ галаз к1валах.

Эсердиз ганвай къилин (т1варц1ин) гъавурдик хьун; мана-метлеб чир хьун (суалдиз жаваб: «Вучиз авторди эсердиз ихътин т1вар ганва?»). Текстинин художественный къет1енвилер, ч1ал гуьрчегардай алатар чир хьун.

Текстина кыле физвай крар галай-галавал тайинариз алакьун. Эсерда иштиракзавай ксарин хесетриз къимет гун, ч1ал гуьрчегардай алатар

(эпитет, гекъигун, гирербола) текстина ишлемишиз. Иштиракзавай ксар, тлебиат, вакъиа къалурун патал авторди ишлемишзавай гафар ва ибараяр тектинай жагъуриз алакьун. Метлебдин ва крар кыле физвай къайдадин рекъый галай-галайвал (муаллимдин куьмек галаз) тайинарун. Гыкаяда иштиракзавай ксарин ч1алан винел гуьзетунар, абурун крар гекъигун, къалурзавай вакъиайрихъ ва иштиракзавай кварихъ галаз автордин ва жуван рафтарвал тайинарун.

Гыкаяда иштиракзавай ксариз ва кылихриз кымет гун (шикил, кылих, вакъиа, суьгъбет), адан кылел атай вакъиа ва вич тухузвай къайда анализ ийиз алакьун. Текстинин художественный кьетленвилерин ва ч1ал гуьрчегардай алатрин винел гуьзетунар тухун: эпитетар, гекъигунар, метафораяр жагъурун. Художественный эсердин (галай-галайвал, хкяна ва куьруь) кылин мана-метлеб тайинариз ва суьгъбет ийиз алакьун.

Текст галай-галайвал суьгъбет авун: ч1укунин кылин фикир тайинарун, герек тир гафар чара авун, вакъиадиз кыл гун ва галай-галайвал суьгъбет авун; текст паяриз паюн, текстиниз санал важиблу кыл гун, гьар са паюниз кыл гун, план туьк1уьрун – сифте суалдин предложенийрин къайдада, ахпа хабардин предложенийрал кхьенвай план туьк1уьрун, жуван гафаралди куьрелди суьгъбет ийиз алакьун.

Ганвай текстинин к1ус жува-жуваз суьгъбет авун: эсерда иштиракзавай ксариз кымет гуз, гьерекат кыле физвай чка лугъуз алакьун. Иштиракзавай ксар, тлебиат, вакъиаяр къалурун патал авторди ишлемишнавай гафар ва ибараяр жагъуриз алакьун, тексина гафарин метлебар тайинариз алакьун.

Учебный ва научно-популярный текстинихъ галаз к1валах.

Эсердиз ганвай т1варц1ин гъавурдик хьун; мана-метлебдин гъавурда хьун (суалдиз жаваб: «Вучиз авторди эсердиз ихътин т1вар ганва?»). Учебный ва илимдинни-популярный текстерин художественный кьетленвилер тайинарун (малуматар агакьарун). Текстинин кылин фикир

тайинарун. Текст паяриз паюн. Микротемаяр тайинарун. Герек тир гафар. Тестинин модель ва схема. Текст арадал атунин къайдаяр. Текст галай-галайвал суьгъбет ийиз алакьун. Текст куьруьдаказ суьгъбет ийиз (текстинай кылин гафар хкягъиз) алакьун.

Рахунар (рахунрин ч1алан культура).

Диалог ч1алан жуьре яз чирун. Диалогдин акахьунин кьет1енвилер: текстинин мана-метлебдай суалриз жавабар гун, текстинай суалриз жавабар жагъурун, эхирдал кьван юлдашдихъ яб акалун, к1елай эсердиз кьимет гун, жуван фикир лугъун. Эдеблу рахунар ишлемишун. Т1алабун, тавакьу кьалурдай гафар ишлемишун.

Монолог ч1алан жуьре яз лугъун. Кылин манадин гъавурдик хьун. Гафаралди текстиниз талукъ шикилар ч1угун. Гьикаядин текстинин мана-метлеб галай-галайвал ва тикрарунар квачиз ахъаюн. Эсердиз талукъ шикилдин мана-метлеб ачухарун. Мукьва манаяр авай гафар гекъигун, гзаф манаяр авай гафар чир хьун, текстинай кьиле физвай крариз, иштиракзавай ксариз, т1ебиатдин шикилриз талукъ гафар (абуруз кьимет гузвай) чир хьун ва абурун куьмекдалди шикилар ч1угун.

К1елнавай эсердикай, ганвай темадикай ва я шикилдай са куьруь сочинение лугъун.

Кхьинар (кхьинрин ч1алан культура).

Кхьинрин ч1алан нормаяр: т1вар мана-метлебдив кьадайвал (тема дуьздал акъудун, кьиле физвай гьерекатрин чка, иштиракзавай ксарин кылихар) хьун, кхьинра ч1ал гуьрчегардай алатар (синонимар, антонимар, гекъигунар) ишлемишна мини-сочиненияр (хабардин, фикирар лугъунин, шикилар лугъунин, фикирар лугъунин), ганвай темадай суьгъбет ва отзыв кхьин.

Аялри к1елна к1анзавай литература.

Халкьдин сивин яратмишунрин эсерар. Гъвеч1и школьникдиз таниш тир, чизвай лезги ва дагъустандин ва маса хакъарин шаирринни классикрин эсерар. Аялар гьеле школадиз кьведалди тежрибада авай, хъсандиз чизвай

эсерар; сифтегъан школадин яшда авай аялриз тайинарнай; юкъван школада к1елна к1анзавай ктабар фикирна къун.

Жуьреба-жуьре ктабар аваз хьун: тарихдин, суьгьуьрдин, гьакъикъи тушир (фантастикадин) научно-популярнй, справочно-энциклопедически литература; вахт-вахтунда акъудзавай аялар патал ктабар (хкяна).

Аялри к1елна к1анзавай ктабрин килин тема: Ватандикай, т1ебиатдикай, аялрикай, чи гъвеч1и стхайрикай, хъсанваликай ва писвеликай, хъуьруьнрикай (юмордикай) эсерар.

Литературоведческий пропедевтика (практикадай менфят къачун).

Муаллимдин куьмек галаз художественный текстина ишлемишнавай гафарин манаяр чир хьун, абур жуван рахунра ишлемишун, иштиракзавай ксар, вакъиаяр ва масабур ачухдиз къалурун патал ишлемишнавай гафар, ибараяр (эпитетар, тешпигъар, антонимар, синонимар, гекъигунар, метафораяр, мягкем ибараяр) жагъурун.

Литературадин манадин гъавурда гъатун: художественный эсер, художественный образ (къамат), гафунин искусство, суьгъбетчи, тема, сюжет; эсерда иштиракзавай кас, адан шикил, къамат, ихтилатар, вакъиаяр, фикирар; геройдихъ галаз автордин алакъа.

Хабардин (гъикаядин), шикилар лугъунин (суьрет, т1ебиатдин сачкадин акунар, интерьер), фикирар лугъунин (геройдин монолог, геройдин диалог) гъикая туьк1уьр хъуникай чирвилер.

Прозадин ва шииррин ч1ал: шииррин эсеррин кьет1енвилер (ритма, рифма) чир хьун ва чара ийиз алакъун.

Историко-литературадин мана: фольклор, автордин художественный эсерар (тафават, чаравал).

Эсеррин жанрадин жуьреяр. Гъвеч1и фольклордин жуьреяр (къеп1инин килихъ ядай манияр, мисалар, миск1алар); килин мана тайинарун ва ам чир хьун. Махар (гъайванрикай, суьгьуьрдин, яшайишдин). Махарин

художественный кьетленвилер: лексика, туьклуьр хьун (композиция).
Литературадин (автордин) махар.

Махунин, баснядин, шииррин бязи кьетленвилерихъ галаз (суьгьуьр, айгьам, иштиракзавайбур, метлеб, везин) практикадин рекьяй танишарун.

Аялрин яратмишунрин к1валах (литературадин эсеррин бинедаллаз).

Аялрин яратмишунрин к1валахра литературадин эсерра текстинин интерпретация: ролриз пайна клелун, сегьнеламишун; сивин шикилар ч1угун, элементар кваз изложение кхьин, художественный эсердин бинедаллаз жуван текст туьклуьриз алакьун.

Сифтегьан школада **чирвилер гунин нетижади** гуьгьуьннин савадлувал кьачуниз ученикрин гьазурвал, литературадай вилик финин лазим дережа таьминарда, а дережани ихьтин алакьунри кьалурзава:

* жув элкьуьрна кьунвай дуьньядикай чирвилер кьачунин карда литературадин клелуни кьазвай чка ва адан роль аннамишун, инсандин акьул-камал (умуми) арадал гьунин карда литературадин клелунин метлеблублин гьавурда акьун;

* литературадин текстинал адан эстетикадин (литература искусстводин са жуьре хьиз, литература искусстводин муькуь жуьрейрив гекьигун) ва ахлакьдин (вуч важиблу ят1а чир хьун, ахлакьдал бинеламиш хьун) метлеблувал фикирда аваз к1валахун;

* анализ ва гекьигунар жанр тайинарун, игитрин характеристика гун, текстинин гьавурда тун патал ишлемишун;

* лазим информация художественный, тарсарин ва вирибур патал илимдин текстера жагьурун;

* справочникрал ва энциклопедийрал к1валахун.

ТЕМАТИКАДИН ПЛАНИРОВАНИЕ

I КЛАСС

(15 сят)

Тематикадин планирование	Аялрин к1валахдин характеристика
Тарсуниз гъахъун.	
Литературадай к1елун учебникдихъ галаз танишарун. Учебникда авай лишанрин метлебрин гъавурда тун. Учебникдин мана. Словарь.	Учебникдай кыл акъудиз хъун . Учебникда ганвай кылерай герек кыл жагъурун . Ктабда авай лишанрин метлебрин гъавурдик кваз хъун . Мана-метлебдин гъавурдик кваз хъун . Словардай тийижир гафар жагъурун .
Гатфар (3 сят).	
Гатфарихъ т1ебиатдин шикилрикай ва Дагъустандин т1ебиатдин гуърчегвилерикай: багъда, чуьлда, тама гатфар алукуьникай, гъайванринни къушарин уьмуърдикай, сифте цуькверикайни пешерикай, инсандин зегъметдикай, аялрин гатфарин къугъунрикай туьк1уърнавай гъикаяяр, шиирар, мисалар, миск1алар.	Разделдин мана тайинарун . К1елай текстиниз талукъ суалриз жавабар гун . Шикилриз килигна текстинин мана-метлеб хълагъун . Кылдин текстенриз кылер гун , абурун мана ачухарун . К1елунин игътияжвилин вердишвилер кутун , таниш ктабар амайбурувай чара авун . Яб гайи эсердин геройрин т1варар лугъун ; к1елай эсеррай гафар, келимаяр ч1ала, рахунра ишлемишун . Т1ебиатдикай, гатфарикай, гъайванрикай, къушарикай гъвеч1и шиирар хуралай чирун ва абур к1евиз ва эсер ийидайвал к1елун . Рахунрин кьет1енвилерихъ (гафар дуьз ва бес къадарда к1евиз лугъун, рахунин ериш) галаз танишарун . <i>Гуьзетунар.</i> Гъаваяр чими хъун, живер ц1урун, тарари т1ур авун, пеш ахъаюн, къушар хтун, гатфарихъ инсанрин зегъметдин винел гуьзетунар туху Жув ахтармишун ва жува-жуван агалкуьнриз къимет гун . Т1 е б и а т д и н э к с к у р с и я кыле тухун .

Чи хизан (3 сят).	
Дидедиз, бубадиз, хзанриз, аялриз бахшнавай, диде-бубадиз куьмек гуниз, жувалай ч1ехибуруз гьуьрмет авуниз, гьвеч1ибурухь гелкъуьниз, к1вале авай ч1ехибурун зегьметдиз, юлдашриз, к1елзавай аялрин дуствилиз талукьарнавай шиирар, гьикаяяр.	Разделдин мана тайинарун . К1елай текстиниз талукь суалриз жавабар гун . Шикилриз килигна мана-метлеб хълагьун , кьилдин текстенрин кьилер гун , абурун мана ачухарун . Яб гайи эсеррин т1варар лугьун ; к1елай эсеррай т1варар, келимаяр ч1ала, рахунра ишлемишун . К1елай эсерар ишлемишиз, жуван хизандикай, к1вале авай ч1ехибурун зегьметдикай, абуруз гьуьрмет авуникай суьгьбет авун . Жув ахтармишун ва жува-жуван агалкъунриз кьимет гун .
Зи дустар (3 сят).	
Дустарикай, дустарин уьмуьрдикай, к1валахдикай, абурун дуствиликайни юлдашвиликай, хьсан ва пис кьилихрикай, гьакьикьи юлдашрикай кхьенвай шиирар, гьикаяяр, баснияр.	Разделдин мана тайинарун . Гьикаядин текстинин мана галай-галайвал ван акьудна жува-жуваз к1елун . К1елунин ериш, дуьзвал, эсерлувал са кьадар артух авун . Лазим тир пауза хуьн . Гьикаядин текстинин мана-метлеб галай-галайвал ва тикрарунар квачиз тамамдиз ахъаюн . Гьикаядин кьат1 жува давамарун . К1елай текстиниз талукь суалриз жавабар гун . Жуван дустуникай, адан уьмуьрдикай, хьсан ва пис кьилихрикай суьгьбет авун . Дустуни авур к1валахдин, кардин гьавурда тун . Шиирар хуралай лугьун .
ГЪАЙВАНАР ВА КЪУШАР (3 сят.)	
Гъайванрикайни къушарикай, абурун уьмуьрдикай шиирар ва махар. Гъайванрихъ ва къушарихъ галаз рафтарвилер, абурун къайгьударвал авун кьалурзавай эсерар.	Разделдин мана тайинарун . К1елай материалдиз талукь суалриз жавабар гуз алакъун . Текстинин паяриз ганвай шикилра вуч ават1а, гьадакай жуван гафаралди суьгьбет ийиз алакъун . Муаалимдиз суалриз жавабар гунин рекьелди к1елай текстинин мана-метлеб хълагьиз алакъун . Мах ахъайиз алакьунва ана иштиракзавайбурун кьилихриз, гьеректриз кьимет гун . К1ел авур текстинихъ галаз алакьалу яз, жуваз акур крарикай, кьилел атай вакъиадикай гьвеч1и гьикая ахъайиз алакъун .
МАХАР (3 сят).	
Гъайванрикай лезги ва я уьлкведин маса халкъарин	Разделдин мана тайинарун . Т1варц1из, шикилриз килигна лазим ктаб хкягьун .

махар.	Ктабрин выставкадихъ, к1елун меслят кьалурнавай ктабрин т1варар авай плакатдихъ галаз таниш хьун . Текст гъавурдик кваз дуьз, ачухдиз ва лазим тир кьван к1еви ванцелди к1елун . Шикилдин пландин бинедаллаз мах галай-галайвал суьгьбет авун . Махунин мана-метлебдай суалриз жавабар гун . Махунин геройриз, иштиракзавай ксарин к1валахриз къимет гун , абурун хесетар ачухарунин гафар ва ибараяр жагъурун . К1елай эсерриз план туьк1уьрун ; адан мана-метлеб куьруьдаказ ахъай хьувун . Сада-садан (юлдашдин) к1елунар ахтармишун ва жуван агалкъунриз къимет гун..
--------	---

II КЛАСС

(102 сят)

(77 сят эсерар чирунин ва абурун винел к1валах авунин + 9 сят ч1ал гегьеншарунин + 16 сят классдилай къеце к1елунин к1валахриз гуда).

Тематикадин планирование	Аялрин к1валахдин характеристика
Тарсуниз гъахьун (1 сят).	
Литературадай к1елун учебникдихъ галаз танишарун. Учебникда авай лишанрин метлебдин гъавурда тун. Инсандин уьмуьрда лезги ч1алан чка. Учебникдин кьилер. Словарь.	Литературадай к1елун учебникдай кьил акъудиз хьун . Шикилриз килигун , абурун мана учебникда ганвай текстинихъ галаз къазват1а гекъигун . Тапшуругъар тамамардайла учебникда авай лишанрин метлебар чир хьун ва абур ишлемишун . Кьилерихъ галаз танишарун, ана авай лазим эсер жагъурун. Манадин гъавурдик кваз хьун . Учебникдин эхир кьиле ганвай словарикай менфят къачун .
ГАТУН ЯРГЪИ ИЕР ЙИКЪАР АКЪАТНА, ЧАЗ ЗУЛ ЖЕДА (8 сят	

+2 сят).	
Гад рик1ел хкун. Гатун яргъи йикъарикай, ч1ехибурунни аялрин к1валахрикай ва машгъулатрикай шиирар, гыкаяяр, махар.	Къилерихъ галаз танишвал, анай лазим тир эсер жагъурун. Гъавурдик кваз, дуъз ва ц1алц1амдиз слогралди ва бязи гафар тамамдиз к1елун. Текстинин мана-метлебдай суалриз жавабар гун, текстинай суалриз жавабар жагъурун, к1елай эсердиз къимет гун. Текстинин мана-метлеб муаллимдин суалрин ва я учебникда ганвай пландин куъмекдалди хълагъун. Гафаралди текстиниз талукъ шикилар ч1угун. <i>Гуъзетунар.</i> Гъавадин температура хкаж хъунин, салан майвайрин бегъер гъунин винел гуъзетунар, гъатуз гъайванрин уьмуърдални инсанрин к1валахар гуъзетунар. <i>Экскурсия.</i> Тамуз, чуьлдиз, дагъдин чкадиз, чкадин набататрихъ галаз таниш хъун патал экскурсия. «Кард» журналдай ва я «Ша чна к1елин» к1ват1алдай эсерар к1елун. Гатукай, т1ебиатдикай, аялрикай эсерар к1елун ва мана чир хъун. Ц1ийи ктабдихъ галаз таниш хъун. Автордин т1вар, эсердин т1вар чир хъун ва шикилрихъ галаз таниш хъун, шикилда квекай ихтилат физват1а тайинарун. Ктабдин важиблу паяр (жилдер, чинар) чир хъун.
АТАНА ЗУЛ, АТАНА (8 сят +2 сят).	
Зулун т1ебиатдикай, зулун лишанрикай, зулуз багъдикай, чуьлдикай, тамукай, гъайванрикай, зулуз зулуз аялрин къугъунрикай, инсанрин к1валахрикай шиирар, гыкаяяр, мисалар ва миск1алар. Ч1ал гегъеншарун. «Къизилдин зул» шикилдай суьгъбет туьк1уьрун.	Къилерихъ галаз танишвал, анай лазим тир эсер жагъурун. Шиир шаирдин гъевесдалди, интонациядалди к1елун. К1елай шиирдин гъавурдик кваз хъун. Мана-метлебдай суалриз жавабар гун, Шиирдай суалриз жавабар жагъурун, К1елай эсердиз къимет гун. Текстинин мана-метлеб муаллимдин суалрин ва я учебникда ганвай пландин куъмекдалди хълагъун.

	Гафаралди шикилдиз талукъ шикилар ч1угун. Эсердин текстинин мана-метлеб галай-галайвал ва тикрарунар квачиз тамамдиз ахъаюн. Текст паяриз паюн, абуруз кьилер гун, муаллимдин куьмекдалди к1елайдан кьилин фикир тайинарун. Эсердин художественный кьет1енвилери ва ч1ал гуьрчегардай алатрин винел гуьзетунар тухун: эпитетар, гекъигунар, метафораяр жагъурун (терминар галачиз). Мукъва манаяр авай гафар гекъигун, гзаф манаяр авай бязи гафарихъ галаз таниш хьун. Муаллимдин куьмекдалди эсерда кьиле физвай иштиракзавай ксариз, т1ебиатдин шикилриз талукъ гафар (абуруз кьимет гузвай) жагъурун ва абурун куьмекдалди шикилар ч1угун. Гафар дуьз лугъун ва к1елун. Зулун т1ебиатдиз, зулун лишанриз талукъ шикилдин мана-метлеб ачухарун, текстинай адаз талукъ ибараяр ва предложенияр жагъурун. К1елунин карда предложенидин эхирдин ва са жинсинин членрин интонацияр ва пауза хуьн. «Къизилдин зул» темадай шиирар хъсан к1елзавайбурун арада конкурс тухун. <i>Гуьзетунар.</i> Гъаваяр серин хьунин, тарарин пешер дегиш хьунин, къушар чими уьлквейриз куьч хьун. Пешерин коллекция к1ват1ун.. Фад пеш авадардай набататрин винел гуьзетунар. Зулуз инсанрин к1валахар. <i>Экскурсия.</i> «Зул» темадай т1ебиатдиз экскурсия. «Кард» журналдай ва я «Ша чна к1елин» к1ват1алдай эсерар к1елун. Зулукай, т1ебиатдикай, аялрикай к1елун ва мана чир хьун. Ц1ийи ктабдихъ галаз таниш хьун. Автордин т1вар, эсердин т1вар чир хьун ва шикилрихъ галаз таниш хьун, шикилда ихтилат квекай физват1а
--	--

	тайинарун. Муаллимдин суалрин куьмекдалди к1елай ктабдин (эсердин) мана-метлеб мягкемарун. Никай ва квекай к1елна1а (яб ганат1а), жаваб гуз алакьун. Ксариз кьимет гун. Ктабдин важиблун паяр (жилдер, чинар) чир хьун.
ГЪАЙВАНАР ЧИ ДУСТАР Я (6 + 1).	
Гъайванрикай, абурун уьмуьрдикай гьикаяяр, шиирар, махар, мисалар ва миск1алар. Гъайванрихъ галаз рафтарвал, абурун къайгъударвал авун кълурзавай эсерар.	Къилерихъ галаз танишвал, анай лазим тир эсер жагъурун. Текстинин мана-метлебдай суалриз жавабар гун, текстинай суалриз жавабар жагъурун, к1елай эсердиз кьимет гун. Текстинин мана-метлеб муаллимдин суалрин ва я учебникда ганвай пландин куьмекдалди хълагъун. Гафаралди гъайванрикай, абурун уьмуьрдикай, къайгъударвилерикай шикилар ч1угун. Эсердин текстинин мана-метлеб галай-галайвал ва тикрарунар квачиз тамамдиз ахъаюн. Эсердин лишанриз талукъ шикилдин мана-метлеб ачухарун, текстинай адаз талукъ ибараяр ва предложенияр жагъурун. Текст паяриз паюн, абуруз къилер гун, муаллимдин куьмекдалди к1елайдан къилин фикир тайинарун. Текстинин художественный къетленвилерин ва ч1ал гуьрчегардай алатрин винел гуьзетунар тухун. Муаллимдин куьмекдалди гъайванрин шикилриз талукъ гафар (абуруз кьимет гузвай) жагъурун ва абурун куьмекдалди шикилар ч1угун. Гафар дуьз лугъун ва к1елун. Текст сегьнеламишун. «Кард» журналдай ва я «Ша чна к1елин» к1ват1алдай эсерар к1елун. Гъайванрикай, абурун уьмуьрдикай эсерар к1елиз ва ахъайиз алакьун. Эсердин автордин ва бегенмиш хъайи ктабдин т1варар чир хьун. Муаллимдин суалрин куьмекдалди к1елай ктабдин (эсердин) мана-метлеб мягкемарун. Никай ва квекай к1елнат1а (яб ганат1а), жаваб гуз алакьун. Крариз кьимет гун. К1елай махунай бязи

	шикилар сегънеламишун. Ктабдихъ гелкъуьн. Ктабдин важиблук паяр (жилдер, чинар) чир хьун.
ЗЕГЪМЕТДИ ЧАЗ ГУДА ВИРИ (8 + 2).	
Жуьреба-жуьре к1валахрикайни пешейрикай, инсандин уьмуьрда зегъметдин метлеблубликай эсерар.	Кьилерихъ галаз танишвал, анай лазим тир эсер жагъурун. Текстина гьалтзавай четин гафар мукъва ва я акси мана гузвай гафунин куьмекдалди ачухариз алакъун. Гъавурда гьат тийизвай гафар, масадан куьмек галачиз, тексиной жагъуриз алакъун. Эсерда иштиракзавай ксариз, вакъиайриз характеристика гузвай гафар муаллимдин куьмекдалди текстиной жагъурун. Текст суалрин куьмекдалди тамам паяриз пайиз алакъун. К1елай эсердиз сифте суалдин предложенийрин кьайдада, ахпа хабардин предложенийрал кхьенвай план туьк1уьрун. Эсерда иштиракзавай ксарин хесетриз, абурун зегъметдиз кьимет гуз алакъун. К1елай эсер (сюжетдин гьикая, эсерриз ганвай шикил) сифте кьилий муаллимдин суалрин куьмекдалди, ахпа жуван гафаралди суьгъбет хъувун. Текст сегънеламишун. Текст паяриз паюн, абуруз кьилер гун, муаллимдин куьмекдалди к1елай текстинин кьилин фикир тайинарун. Зегъмет ч1угун инсандин лап ч1ехи буржи тирди тайинарун. Текстинин художественный кьет1енвилерин ва ч1ал гуьрчегардай алатрин винел гуьзетунар тухун. Муаллимдин куьмекдалди эсерда ганвай шикилриз талукъ гафар (абуруз кьимет гузвай) жагъурун ва абурун куьмекдалди шикилар ч1угун. Гафар дуьз лугъун ва к1елун. Литературадин ч1алан нормаяр хвена, гъавурдик кваз, дуьз, ачухдиз ва лазим тир кьван к1еви ван аваз гафаралди к1елун. «Кард» журналдай ва я «Ша чна к1елин»

	к1ват1алдай эсерар к1елун. Инсандин уьмуьрда зегьметдин метлеблубликай к1елиз ва ахъайиз алакьун. Эсердин автордин т1вар чир хьун. Муаллимдин суалрин куьмекдалди к1елай ктабдин (эсердин) мана-метлеб мягькемарун. Никай ва квекай к1елнат1а (яб ганат1а), жаваб гуз алакьун. Инсанрин к1валахризни пешейриз къимет гун. Ктабрин выставкадихъ, к1елун лазим ктабрин т1варар авай плакатдихъ галаз таниш хьун. Ктабдин важиблу паяр (жилдер, чинар) чир хьун. Ктабдихъ гелкъуьн.
ДУСТ АЯЛАР (8 + 1).	
Аялрин уьмуьрдикайни к1валахрикай, дуствиликай - ни юлдашвиликай, чпелай ч1ехибуруз гьуьрмет авуникай гьикаяяр, шиирар ва макъалаяр. Ч1ал гегьеншарун. «<i>Зи рик1 алай дуст</i>» темадай сочинение туьк1уьрун.	Кьилерихъ галаз танишвал, анай лазим тир эсер жагьурун. Художественный эсер гьавурдик кваз, дуьз, ачухдиз ва лазим тир кьван к1еви ван аваз гафаралди к1елун. К1елзавай текстинин манадилаь аслу яз, герек гафар кьет1ендаказ к1елун ва вучиз и гафар кьилдин интонациядалди чара ийизват1а, гьадан гьавурда тваз алакьун. Муаллимдин суьгьбетдихъ ва к1елунин тегьердихъ яб акализ алакьун. Халисан дуст гьихьтинди хьана к1андат1а, аялрихъ галаз веревирд авун. Эсер к1елун, гуьгьуьлар къалурун, к1елай эсердикай жуван фикирар лугьун. Эсердин тема ва кьилин фикир тайинарун. Эсердин мана мисалрихъ гекьигун. Эсердай план туьк1уьрун. Текст сегьнеламишун. Жуван жавабриз къимет гун. Жув ахтармишун ва жува-жуван агалкъунриз къимет гун. К1елайди жува-жуваз веревирд авун. Кьве касди санал к1валахиз чирун, к1елайди веревирд авун, сада-садахъ галаз меслят авун. «Кард» журналдай ва я «Ша чна к1елин» к1ват1алдай эсерар к1елун. К1елай эсердин фикир тайинарунин алакьун гегьеншарун. Аялрин уьмуьрдикай,

	абурун к1валахрикайни дуствиликай эсерар к1елун ва абурун кылин фикир тайинарун. Эсердин автордин т1вар чир хьун. Муаллимдин суалрин куьмекдалди к1елай ктабдин (эсердин) мана-метлеб мягькемарун. Никай ва квекай к1елнат1а (яб ганат1а), жаваб гуз алакьун. Иштиракзавай ксарин хесетриз, крариз къимет гун. Ктабрин выставкадихъ, к1елун лазим ктабрин т1варар авай плакатдихъ галаз таниш хьун. Ктаб к1елунин гигиенадин къайдаяр вилив хуьн. Ктабдин важиблу паяр (жилдер, чинар) чир хьун. Ктабдихъ гелкьуьн.
Т1ЕБИАТДИ ЛАЦУ ЯРГЪАН ГАЛЧУКНА (10 + 2).	
Хьуьт1уьн т1ебиатдикай, хьуьт1уьз аялрин кьугъунрикайни машгъулатрикай, инсанрин кеспийрикай, хьуьт1уьн багъдикай, чуьлдикайни тамукай, гъайванринни кьушарин уьмуьрдикай шиирар, гъикаяяр, мисалар, миск1алар. Ч1ал гегьеншарун. «Къуьд» шикилдай суьгьбет туьк1уьрун.	Кылерихъ галаз танишвал, анай лазим тир эсер жагъурун. Шииррин к1ват1алриз килигун, к1ват1алдин т1варц1ай шииррин мана-метлеб тайинарун. Художественный эсер ван акъудна кыле гъатдаивал дикъетдалди к1елун. Миск1алар ва жавабар чир хьун. Художественный текст ван акъудна эсер ийидаивал к1елун. Мисалар эсердин кылин фикирдихъ галаз гекъигун. Тектинин план туьк1уьрун, муаллимдин куьмекдалди адан мана-метлеб хълагъун, текстиниз гафаралди шикилар ч1угун. Текстинин художественный кьет1енвилерин ва ч1ал гуьрчегардай алатрин винел гуьзетунар тухун: эпитетар, гекъигунар, метафораяр жагъурун (терминар галачиз). Мукьва манаяр авай гафар гекъигун, гзаф манаяр авай гафар бязи гафарихъ галаз таниш хьун, муаллимдин куьмекдалди хьуьт1уьн т1ебиатдин шикилриз талукъ гафар (абуруз къимет гузвай) жагъурун ва абурун куьмекдалди шикилар ч1угун. Гафар дуьз лугъун ва к1елун. К1елунин карда предложенидин эхирдин ва са жинсинин членрин интонацияр ва пауза

	хуьн. <i>Гуьзетунар.</i> Хьуьтлуьз набататринни гьайванрин, инсанри ийидай к1валахрин винел гуьзетунар тухун. <i>Экскурсия.</i> «Хьуьтлуьз набататар» темадай экскурсия. К1елай эсердин кылин фикир тайинару - нин алакьун гегьеншарун. Т1варц1из, шикилриз килигна лазим ктаб хкягьун. «Кард» журналдай ва я «Ша чна к1елин» к1ват1алдай эсерар к1елун, адан мана-метлеб чир хьун. Крариз кьимет гун. К1елзавай махунин, эсердин т1вар, автордин т1вар чир хьун. Шикилрихъ галаз таниш хьун. Ктаб к1елунин гигиенадин кьайдаяр хуьн. Ктабдин важиблу паяр (жилдер, чинар) чир хьун.
ХИЗАН, ШКОЛА, ЮЛДАШАР (8 + 2).	
Дидедиз, бубадиз, хзанриз, аялриз бахшнавай, диде-бубадиз куьмек гуниз, жувалай ч1ехибуруз гьуьрмет авуниз, гьвеч1ибурухъ гелкьуьниз, к1вале авай ч1ехибурун зегьметдиз, школадиз юлдашриз к1елзавай аялрин дуствилиз талукьарнавай шиирар, гьикаяяр. Ч1ал гегьеншарун. «<i>Чихизан темадай</i>» темадай сочинение туьк1уьрун.	Кылерихъ галаз танишвал, анай лазим тир эсер жагьурун. Художественный эсердин гьавурдик кваз, дуьз, ачухдиз ва лазим тир кьван к1еви ван аваз гафаралди к1елун. Эсерда кыле физвай вакьияяр галай-галайвал тайинарун. План туьк1уьрун. Пландай галай-галайвал эсер туьк1уьрун. Эсердин герояр тайинарун, абурун кьамат ва кылихар кьалурун. Эсердин геройдихъ галаз жуван рафтарвал кьалурун, абуру авур к1валахдиз кьимет гун. Гафаралди текстиниз талукъ шикилар ч1угун. Гьикаядин текстинин мана-метлеб галай-галайвал ва тикрарунар квачиз тамамдиз ахьаюн. Эсердиз талукъ шикилдин мана-метлеб ачухарун, текстинай адаз талукъ ибараяр ва предложенияр жагьурун. Текстиниз талукъ четин гафарин винел к1валах авун. Мисалк1алриз жавабар гун. Ганвай темадай куьруь суьгьбет

	туьк1уьриз алакьун. Жуван агалкьунар ахтармишун ва къимет гун. К1елай эсердин кьилин фикир тайинару - нин алакьун гегьеншарун. Т1варц1из, шикилриз килигна лазим ктаб хкягьун. «Кард» журналдай ва я «Ша чна к1елин» к1ват1алдай эсерар к1елун, адан мана- метлеб чир хьун. Аялри чпи-чпиз к1елун патал 1 - 5 чин авай ктабар к1елун. Хзандикай, школадикай, юлдашрикай суьгбет авун, абурун крариз къимет гун. К1елзавай эсердин т1вар, автордин т1вар чир хьун. Шикилрихъ галаз таниш хьун. Ктаб к1елунин гигиенадин къайдаяр хуьн. Ктабдин важиблу паяр (жилдер, чинар) чир хьун. Ктабдихъ гелкьуьн.
ХЪАНА КЪВАН ХЪАНАЧ КЪВАН (6 + 1).	
К1валин ва тамун гъайванрикай, абурун дуствиликай ва душманвиликай суьгьуьрдин ва яшайишдин махар. Ч1ал гегьеншарун. «<i>Зи рик1</i> <i>алай мах</i>» темадай суьгьбет туьк1уьрун.	Кьилерихъ галаз танишвал, анай лазим тир эсер жагьурун. Ктабрин выставкадихъ, к1елун лазим ктабрин т1варар авай плакатдихъ галаз (I зур йис), лап регьят карточкайрихъ галаз (II зур йис) таниш хьун. Мах ван акьуд тавуна, жува-жувакди к1елун. Гафаралди текстиниз талукъ шикилар ч1угун. Махунин мана-метлеб галай-галайвал ва тикрар квачиз тамамдиз ахъаюн. Текст паяриз паюн, абуруз кьилер гун, муаллимдин куьмекдалди махунин кьилин фикир тайинарун. Эсердиз талукъ шикилдин мана-метлеб ачухарун, текстинай адаз талукъ предложенияр жагьурун. Муаллимдин куьмекдалди текстина кьиле физвай крариз, вакъиайриз, иштиракзавай ксариз талукъ гафар (абуруз къимет гузвай) жагьурун ва абурун куьмекадди шикилар ч1угун. Текстиниз талукъ суалриз масадан куьмек галасиз жавабар гуз, мах хъийиз хьун. Художественный эсердин ч1алан бязи

	къетленвилерихъ галаз (жанрайриз килигна) таниш хьун: махуна тежедай крар хьун, басняда айгьам хтун, шиирда рифма. Члал гуьрчегардай алатрин винел гуьзетунар тухун. Клелзавай текстиниз талукъ суаларни тапшуругъар тамамарун, текстиниз талукъ четин гафарин винел к1валах авун. Клелай махунин кьилин фикир тайинарунин алакьун гегьеншарун. Ктабдихъ галаз таниш хьун. Ктабдин т1вар, эсердин т1вар чир хьун. Шикилрихъ галаз таниш хьун. Никай ва квекай раханат1а (яб ганат1а) таниш хьун. иштиракзавайбурун хесетриз ва крариз къимет гун. Муаллимдин суалрин куьмекдалди клелай махунин мана-метлеб мягькемарун. Клелай махунин бязи шикилар сегьнеламишун Ктабдин важиблу паяр (жилдер, чинар) чир хьун..
ХЪСАНВАЛ-ПИСВАЛ, МЕРГЪЯМАТЛУВАЛ (5 + 1).	
Къегьал, дамах гвачир, зегьметдални клелунрал рик1 алай, кьайгъудар инсанрикай, иллаки аялрикай, абурун хъсан ва пис кьилихрикайни к1валахрикай, гьакьикъи юлдашрикайни мергъяматлу-виликай кхьенвай шиирар, гьикаяяр, баснияр.	Кьилерихъ галаз танишвал, анай лазим тир эсер жагъурун. Ктабрин выставкадихъ, клелун лазим ктабрин т1варар авай плакатдихъ галаз (I зур йис), лап регьят карточкайрихъ галаз (II зур йис) таниш хьун. Эсердин кьилин фикир тайинарун. Муаллимдин куьмекдалди текстинай иштиракзавай ксарин к1валахдиз, абурун кьилихриз (хъсан ва пис) талукъ гафар ва абурун куьмекдалди шикилар ч1угун. Эсердиз ганвай кьилин гъавурда тун. Жува кьил гун. Клелдайла абурун гуьгьуьлар къалурун. Эсерда иштиракзавай ксарин хесетриз къимет гун. Эсер ролриз пайна к1елун. Эсердин текстинин мана-метлеб галай-галайвал ва тикрарунар квачиз тамамдиз ахъаюн. Эсердин мана-метлебдай суалриз жавабар гун, текстинай суалриз жавабар жагъурун

	ва к1елай эсердиз къимет гун. Текстиниз талукъ четин гафарин винел к1валах авун. «Кард» журналдай ва я «Ша чна к1елин» к1ват1алдай эсерар к1елун, адан мана-метлеб чир хьун. Хьсан ва пис къилихриз къимет гун. Зегьметдални к1елунрал рик1 алай юлдашрикай эсерар к1елун. К1елзавай эсердин т1вар, автордин т1вар чир хьун. Шикилрихъ галаз таниш хьун. Ктаб к1елунин гигиенадин къайдаяр хуьн. Ктабдин важиблу паяр (жилдер, чинар) чир хьун. Ктабдихъ гелкъуьн.
АКВАЗ-ТАКВАЗ ЧУБАРУКАР ХТАНА, АКВАЗ-ТАКВАЗ МАСАН ГАТФАР АТАНА (6 +1).	
Гатфарихъ т1ебиатдин шикилрикай ва Дагъустандин т1ебиатдин гуьрчегвиликай: багъда, чуьлда, тама гатфар алукуьникай, гъайванринни кьушарин уьмуьрдкай, сифте цуькверикайни пешерикай, инсандин зегьметдикай, аялрин гатфарин кьугъунрикай туьк1уьрнавай гьикаяяр, шиирар, мисалар ва миск1алар. Дидейриз, бадейриз, вахариз, дишегълийрин зегьметдиз бахшнавай шиирар ва гьикаяяр. Ч1ал гегьеншарун. «Гатфар алукуьна» темадай сочинение туьк1уьрун.	Кьилерихъ галаз танишвал, анай лазим тир эсер жагъурун. Ктабрин выставкадихъ, к1елун лазим ктабрин т1варар авай плакатдихъ галаз, лап регъят карточкайрихъ галаз таниш хьун. Шиирар дуьз, гъавурдик кваз, ачухдиз, ван хкажна ва бес кьадардин зарблувал аваз к1елун. Шиирда шардин гуьгъуьлар ачухарун. Миск1алриз жавабар чир хьун. Жува к1елай миск1алрин бинедаллаз миск1алар туьк1уьрун. Гатфарин т1ебиатдин шикилар гун. Текстиниз талукъ шикилар ч1угун. Кьилин фикир тайинарун. Муаллимдин куьмекдалди текстинай кьиле физвай крариз, иштиракзавай ксариз, т1ебиатдин шикилриз талукъ гафар (абуруз кьимет гузвай) жагъурун ва абурун куьмекдалди шикилар ч1угун. Текстинин художественный кьет1енвилерин ва ч1ал гуьрчегардай алатрин винел гуьзетунар тухун: эпитетар, гекъигунар, метафораяр жагъурун (терминар галачиз). К1елзавай текстиниз суаларни тапшуругъар тамамариз чир хьун, текстиниз талукъчетин гафарин винел

	к1валах авун. Жуван жавабриз къимет гун. Жуван к1елунар ахтармишун ва къи - мет гун. Жуван агалкъунриз къимет гун. <i>Гуьзетунар.</i> Гъаваяр чими хьун, живер ц1урун, тарари т1ур авун, пеш ахъаюн, къушар хътун. Гатфарихъ инсанрин зегьмет. <i>Т1ебиатдин экскурсия.</i> «Гатфариз набататар» темадай экскурсия къиле тухун. Ц1ийи ктабдихъ галаз таниш хьун. аялар патал акъуднавай художественный (8 - 30 чин авай) ктабар, «Кард» журнал, «Ша чна к1елин» к1ват1алдай т1ебиатди кай, т1ебиатда жезвай дегишвилерикай-ни гуьрчегвиликай, гъайванрикайни къу - шарикай ва абурун уьмуьрдикай эсерар к1елун. Муаллимдин суалдин куьмекдалди к1елай эсердин мана-метлеб мягькемарун. Ктабдин важиблу паяр (жилдер, чинар) чир хьун. Ктабдихъ гелкъуьн.
ЧАН ЗИ ХАЙИ ДИДЕ ВАТАН (3 +1).	
Чи Ватандикай, чи шегьеррикайни хуьрерикай, инсанрин к1валахрикайни дуствиликай, абурун хушбахт уьмуьрдикай шиирар ва гыкаяяр.	Къилерихъ галаз танишвал, анай лазим тир эсер жагъурун. Шиирар дуьз, гъавурдик кваз, ачухдиз, ван хкажна ва бес къадардин зарблувал аваз к1елун. Текстинин художественный къет1енвилерин винел гуьзетунар тухун. К1елай эсеррин бинедаллаз жуван Ватандикай суьгьбет авун. Т1варц1ай эсердин мана-метлеб чирун. Шиирар сада садаз к1елун. Шиирар хьуралай чир хьун. К1ват1ал-к1ват1ал (групповой) хъана к1валахун, сада-садаз шиирар к1елун. Жуван гьиссер, Ватандихъ галаз жуван рафтарвилер фикирда къуна Ватандикай са гъвеч1и суьгьбет туьк1уьрун. Ватан клан хьунин руьгь кутун, гуьзелвилел къимет эцигиз чирун. Масадан куьмек галачиз текстинай четин

	гафар жагъурун. Суалрин куьмекдалди текст тамам паяриз паюн. Шикилар ч1угун. Жув ахтармишун ва жуван агалкъунриз къимет гун. Ц1ийи ктабдихъ галаз таниш хьун. аялар патал акъуднавай художественный (8 - 30 чин авай) ктабар, «Кард» журнал, «Ша чна к1елин» к1ват1алдай хайи Ватандикай, инсанрин к1валахрикайни дуствиликай, эсерар к1елун. Муаллимдин суалдин куьмекдалди к1елай эсердин мана-метлеб мягъкемарун. Ктабдин важиблу паяр (жилдер, чинар) чир хьун. Ктабдихъ гелкъуьн.
--	--

III КЛАСС (102 сят)

(77 сят - эсерар чирунин ва абурун винел к1валах авунин + 9 сят
ч1ал гегъеншарунин + 16 сят классдилай къеце к1елунин
к1валахриз гуда).

Тематиадин планирование	Аялрин к1валахдин характеристика
Тарсуниз гъахьун (1 сят)	
Литературадай к1елун учебник дихъ галаз танишарун. Инсандин уьмуьрда лезги ч1алан чка. Учебникда авай лишанрин метлебдин гъавурда тун. Учебникдин мана-метлеб. Словарь.	Литературадай к1елун учебникдай кьил акъудиз хьун. Тапшуругъар тамамардайла учебникда авай лишанрин метлебар чир хьун ва абур ишлемишун. Кьилериз килигна ктабдай жува лазим эсер, са автордин эсерар, са темадиз талукъ эсерар жагъуриз чир хьун. Эсердин т1варц1ин бинадаллаз текстинин кьилин мана-метлеб чир хьун. Учебникдин эхир кьиле ганвай словардикай менфят къачун. Учебник туьк1уьр хьун, адан важиблу паяр (жилдер, чинар) чир хьун.
АЖЕБ ХЪСАН ЗАТ1 Я МЕКТЕБ (2 сят).	

Мектебдикай, ктабрикай, акьулдинни камалдин рекье хьуникай шиирар.

Ч1ал гегьеншарун. «*Чи школа*» темадай сочинение кхьин.

Кьилериз килигна ктабдай жува лазим эсер, са автордин эсерар, са темадиз талукь эсерар **жагьурун**.

Гъавурдик кваз, дуьз, эсер ийидайвал тамам гафаралди бес кьадардин йигинвал аваз **к1елун**.

Эсерда кьиле физвай вакъиайрин галай-галайвал, абурун арада авай алакьаяр **тайинарун**.

К1елай текстинин план **туьк1уьрун**, муаллимдин куьмекдалди адан адан мана-метлеб хьлагьун.

Текстиниз гафаралди шикилар **ч1угун**.

Художественный эсердин ч1алан бязи кьет1енвилерихъ галаз (жанрайриз килигна) **таниш хьун**.

Ч1ал гуьрчегардай гафар ва я ибараяр, синонимар, лазим предложенияр ва интонация **ишлемишун**.

Текстиниз талукь тапшуругьар масадан куьмек галачиз **тамамарун**.

Дестедин к1валахда **иштирак авун**, сада-садаз текст **к1елун**.

Юлдашихъ галаз **меслят авун**, суьгьбетчидихъ **яб акалун**, масадан фикирриз гьуьрмет **ийиз алакьун**.

Жув **ахтармишун** ва жува-жуван агалкьунриз жува **кьимет гун**.

Ктабрин паяр (жилд, кьилер, сифте гаф, эхиримжи гаф) **чир хьун**.

Муаллимди кьалурай темадай жува-жуваз ктаб (10-100 чин авай) жагьурун; муаллимдин куьмек галачиз тарсарилай кьеце гьафтеда 1 - 3 чин авай ктаб к1елун.

Муаллимдин суалдиз жаваб яз жува-жуваз к1елай ктабдай са ч1ук хкягьун ва адан мана-метлеб хьлагьун. Классдилай кьеце к1елунин тарсара таниш тушир писателдин 1 - 3 ктаб чир хьун. Эсердин мана-метлеб чир хьун, мана-метлеб хьлагьун. План туьк1уьрун, пландай суьгьбет авун. Суалриз жавабар гун. Ктабдин т1вар, эсердин автор чир хьун, абур карточкайрал кхьиз алакьун. «Ша чна к1елин», «Кард», «Самур», «Дагьустандин

	дишегъли» журналрин аялар патал разделар к1елун.
1-СЕНТЯБРЬ - ЧИРВИЛЕРИН ЮГЪ (3 сят +2 сят).	
Тарсарикай, муаллимдикай, к1елунрикайни чирвилерикай шиирар, макъалаяр, мисалар ва миск1алар. .	Къилериз килигна ктабдай жува лазим эсер, са автордин эсерар, са темадиз талукъ эсерар жагъурун. Жуван гуьзетунрал бинелу хъана ва я школадин яшайишдай гыкая туьк1уьрун. Эсерра жуьреба-жуьре ч1ал гуьрчегардай гафар ва я ибараяр, синонимар, лазим предложения рва интонация ишлемишун. Иштиракзавай вакъиаяр къалурун патал авторди ишлемишзавай гафар ва ибараяр масадан куьмек галачиз жагъурун. Иштиракзавай ксарин к1валахриз къимет гун (муаллимдин куьмекдалди). Гафаралди шикилар ч1угунин къайда ишлемишун ва к1елай текстинин мана-метлеб тамамдиз ва хкъана хълагъун. Текстиниз талукъ тапшуругъар масадан куьмек галачиз тамамарун. Жув ахтармишун ва жува-жуван агалкъунриз жува къимет Ктабрин паяр (жилд, къилер, сифте гаф, эхиримжи гаф) чир хъун. Муаллимди къалурай темадай жува-жуваз ктаб (10-100 чин авай) жагъурун; муаллимдин куьмек галачиз тарсарилай къеце гъафтеда 1 - 3 чин авай ктаб к1елун. Муаллимдин суалдиз жаваб яз жува-жуваз к1елай ктабдай са ч1ук хкъагъун ва адан мана-метлеб хълагъун. Классдилай къеце к1елунин тарсара таниш тушир писателдин 1 - 3 ктаб чир хъун. Эсердин мана-метлеб чир хъун, мана-метлеб хълагъун. План туьк1уьрун, пландай суьгъбет авун. Суалриз жавабар гун. Ктабдин т1вар, эсердин автор чир хъун, абур карточкайрал кхьиз алакъун. «Шачна к1елин», «Кард», «Самур», «Дагъустандин дишегъли» журналрин аялар патал разделар к1елун.
ГАД ВА ЗУЛ (21 сят + 3 сят).	
Гад рик1ел хкун. Гатун ва зулун	Къилериз килигна ктабдай жува лазим

т1ебиатдикай, лишанрикай,
к1валахрикайни аялрин
кьугъунрикай, т1ебиатдикай
кхьенвай шиирар, гьикааяр,
макьалаяр, мисалар, миск1алар
Ч1ал гегьеншарун. «Къизилдин
зул» темадай сочинение кхьин.

эсер, са автордин эсерар, са темадиз талукъ
эсерар **жагъурун.**
К1елзавай текстинин мана-метлебдиз
килигна лазим интонация (ериш, манадин
ударение, паузаяр, тегьер, ван) **хкягъун.**
Текст гьалат1ар ва тикрарунар квачиз кваз
тамам гафаралди **к1елун.**
Текстинин мана-метлебдиз талукъ жаваб,
текстинай хкяна к1елна, **тестикъарун.**
Масадан куьмек галачиз текст паяриз
паюн, абурукай важиблуди **хкягъун** ва
муаллимдин куьмекдалди вири эсердин
кьилин фикир **тайинарун.**
Текстинай план **туьк1уьрун.**
Муаллимдин куьмекдалди адан мана-
метлеб **хълагъун.**
Текстиниз гафаралди шикилар **ч1угун.**
Жуван гуьзетунрал бинелу хъана
т1ебиатдикай гьикая **туьк1уьрун.**
Эсерра жуьреба-жуьре ч1ал гуьрчегардай
гафар ва я ибараяр, синонимар, лазим
предложенияр ва интонация **ишлемишун.**
Иштиракзавай ксар, вакъияяр **къалурун,**
т1ебиатдин шикилар гун патал авторди
ишлемишзавай гафар ва ибараяр масадан
куьмек галачиз **жагъурун.**
Миск1алриз жавабар **гун.** Мисалар чир
хьун.
Художественный эсердин ч1алан бязи
къет1енвилерихъ галаз (жанрайриз
килигна) **таниш хьун.**
Ч1ук **сегьнеламишун.** Гатун ва зулун
т1ебиатдин шикилар **ч1угун.**
К1ват1ал хъана (групповой) ва кьве касди
текстинин фрагментар **к1елун.**
Юлдашдихъ галаз **меслят авун,**
суьгьбетчидихъ **яб акалун,** жуван фикирар
лугъун.
Жув **ахтармишун** ва жува-жуван
агалкъунриз жува **къимет гун.**
Ктабрин паяр (жилд, кьилер, сифте гаф,
эхиримжи гаф) **чир хьун.**
Муаллимди къалурай темадай жува-жуваз
ктаб (10-100 чин авай) **жагъурун;**
муаллимдин куьмек галачиз тарсарилай

	къеце гъафтеда 1 - 3 чин авай ктаб к1елун. Муаллимдин суалдиз жаваб яз жува-жуваз к1елай ктабдай са ч1ук хкягъун ва адан мана-метлеб хълагъун. Классдилай къеце к1елунин тарсара таниш тушир писателдин 1 - 3 ктаб чир хъун. Эсердин мана-метлеб чир хъун, мана-метлеб хълагъун. План туьк1уьрун, пландай суьгъбет авун. Суалриз жавабар гун. Ктабдин т1вар, эсердин автор чир хъун, абур карточкайрал кхьиз алакъун. «Ша чна к1елин», «Кард», «Самур», «Дагъустандин дишегъли» журналрин аялар патал разделар к1елун.
КЪУЪД (20 сят + 3 сят)	
Хъуьт1уькай, хъуьт1уьн аялрин къугъунрикайни ч1ехибурун кеспийрикай, тамукайни багъдикай, гъайванрикайни, набататрикай эсерар. Ч1ал гегъеншарун. «Къуьд алуьна» темадай сочинение кхьин.	Къилериз килигна ктабдай жува лазим эсер, са автордин эсерар, са темадиз талукъ эсерар жагъурун. Текст гъалат1ар ва тикрарунар квачиз кваз тамам гафаралди к1елун. Шиирдин текстиниз килигна, хъуьт1уьн т1ебиатдин шикилар ч1угун. Шиир хуралай лугъун. Иштиракзавй ксарин к1валахриз килигна къимет гун (муаллимдин куьмекдалди). Эсерра жуьреба-жуьре ч1ал гуьрчегардай гафар ва я ибараяр, синонимар, лазим предложенияр ва интонация ишлемишун. Иштиракзавай ксар, вакъияяр къалурун, т1ебиатдин шикилар гун патал авторди ишлемишзавай гафар ва ибараяр масадан куьмек галачиз жагъурун. Художественный эсердин ч1алан бязи къет1енвилерихъ галаз (жанрайриз килигна) таниш хъун. Масадан куьмек галачиз текст паяриз паюн, адаз къилер гун. План туьк1уьрун, пландай суьгъбет авун. Муаллимдин куьмекдалди вири эсердин къилин фикир тайинарун. Текстиниз гафаралди шикилар ч1угун. К1ват1алдин к1валахда (группада) иштирак авун, к1ват1алдин к1валахда сада-садаз шиирар к1елун, жуван

	агалкьунриз кьимет гун. Ктабрин паяр (жилд, кьилер, сифте гаф, эхиримжи гаф) чир хьун. Муаллимди кьалурай темадай жува-жуваз ктаб (10-100 чин авай) жагьурун; муаллимдин куьмек галачиз тарсарилай кьеце гьафтеда 10 - 15 чин авай ктаб келун. Муаллимдин суалдиз жаваб яз жува-жуваз келай ктабдай са члук хкягьун ва адан мана-метлеб хьлагьун. Класдилай кьеце келунин тарсара таниш тушир писателдин 1 - 3 ктаб чир хьун. Эсердин мана-метлеб чир хьун, мана-метлеб хьлагьун. План туьклуьрун, пландай суьгьбет авун. Суалриз жавабар гун. Ктабдин тлар, эсердин автор чир хьун, абур карточкайрал кхьиз алакьун. «Ша чна келин», «Кард», «Самур», «Дагьустандин дишегьли» журналрин аялар патал разделар келун..
МАХАРИННИ РИВАЯТРИН УЬЛКВЕДА (8 сят + 2 сят).	
Дагьустандин ва чи уьлкведин стхамиллетрин махар. Шиирралди туьклуьрнавай махар, баснир ва риваятар. Чал гегьеншарун. «<i>Зи рик1 алай мах</i>» темадай сочинение кхьин.	Кьилериз килигна ктабдай жува лазим эсер, са автордин эсерар, са темадиз талукь эсерар жагьурун. Эсер дуьз, келзавайдан гьавурдик кваз, эсер ийидай гьалда, лазим тир йигивал аваз, тамам гафаралди келун. Художественный эсердин члалан кьетленвилер тайинарун. Иштиракзавай ксариз, гьайванриз гьик1 килигзаватла, гьам чара авун. Текст манадин жигьедай акьалтлай паяриз паюн. Келай махунин мана-метлеб куьрелди суьгьбет хьийиз ва гьикаядихъ жуван эхир гилиг хьувун. Жува авур гуьзетунрикай гьикая туьклуьрун. Шикилриз килигиз, абурукай суьгьбет авун. Келай эсердиз талукь яз гузвай суалриз жавабар туьклуьрун. Махунин, баснядин, шиирдин бязи кьетленвилерихъ галаз (суьгьуьр, айгьам, иштиракзавайбур, метлеб, везин) таниш хьун. Махуна кьиле физвай крарин галай-

	галайвал тайинарун. Гыкаядин паюнин ва я вири текстинин мана-метлеб муаллимдин куьмекдалди кылин фикир чара авун. К1елайдан куьруь манна-метлеб ахъаюн. К1елунихъ галаз алакъалу яз жуван гуьзетунрикай суьгьбет авун. Эсердиз ганвай шикилрай адан мана-метлеб ахъаюн. Иштиракзавай ксар, т1ебиат, вакъиаяр къалурун патал авторди ишлемишзавай гафар ва ибараяр жагъурун. Текстина гафарин метлебар тайинарун. Мах ролриз пайна, эсер ийидай гьалда к1елун. Эсердин ч1ук сегънеламишун. Ктабрин паяр (жилд, кылер, сифте гаф, эхиримжи гаф) чир хъун. Муаллимди къалурай темадай жува-жуваз ктаб (10-100 чин авай) жагъурун; муаллимдин куьмек галачиз тарсарилай къеце гъафтеда 10 - 15 чин авай ктаб к1елун. Муаллимдин суалдиз жаваб яз жува-жуваз к1елай ктабдай са ч1ук хкягъун ва адан мана-метлеб хълагъун. Классдилай къеце к1елунин тарсара таниш тушир писателдин 1 - 3 ктаб чир хъун. Эсердин мана-метлеб чир хъун, мана-метлеб хълагъун. План туьк1уьрун, пландай суьгьбет авун. Суалриз жавабар гун. Ктабдин т1вар, эсердин автор чир хъун, абур карточкайрал кхьиз алакъун. «Ша чна к1елин», «Кард», «Самур», «Дагъустандин дишегъли» журналрин аялар патал разделар к1елун.
Т1ЕБИАТДИЗ КЪВЕЗВА ГАТФАР (12 сят + 2 сят).	
Гатфариз т1ебиатдин шикилар. Гатфариз инсанрин к1валахриз, абурун т1ебиатдихъ галаз авай рафтарвилиз, гатфариз гъайванрин, къушарин уьмуьрдиз талукъарнавай гыкаяяр, шиирар, мисалар ва миск1алар, махар. Ч1ал гегъеншарун. «Гатфарин к1валахар» темадай сочинение	Кылериз килигна ктабдай жува лазим эсер, са автордин эсерар, са темадиз талукъ эсерар жагъурун. Эсер дуьз, к1елзавайдан гъавурдик кваз, эсер ийидай гьалда, лазим тир йигивал аваз, тамам гафаралди к1елун. Шиирда кыле физвай вакъиайрин галай-галайвал, абурун арада алакъаяр тайинарун.

КХЫН.

Масадан куьмек галачиз текст паяриз **паюн**, абурукай важиблуди **хкягьун** ва муаллимдин куьмекдалди вири эсердин кьилин фикир **тайинарун**. Гафаралди шикилар ч1угунин кьайда **ишлемишна**, к1елай текстинин мана-метлеб тамамдиз ва **хкяна хьлагьун**. Жуван гуьзетунрал бинелу хьана ва я школадин яшайишдай гьикая **туьк1уьрун**. Махара жуьреба-жуьре ч1ал гуьрчегардай гафар я ибараяр, синонимар, лазим предложенияр ва интонация **ишлемишун**. Иштиракзавай ксар, вакъияяр кьалурун, т1ебиатдин шикилар гун патал авторди ишлемишзавай гафар ва ибараяр масадан куьмек галачиз **жагьурун**. Иштиракзавай ксарин к1валахриз **къимет гун** (муаллимдин куьмекдалди). Художественный эсердин ч1алан бязи кьет1енвилерихъ галаз (жанрайриз килигна) **таниш хьун**. Миск1алриз жавабар **гун**. Мисалар **гьун**. Гатфарин **шикилар ч1угун**. Шиир **хурулай лугьун**. Шиирдиз жува-жуваз суалар **туьк1уьрун**. Жавабриз **къимет гун**. Жуван к1елунриз ва агалкьунриз **къимет гун**. Текстиниз талукъ тапшуругьар масадан куьмек галачиз **тамамарун**. Ктабрин паяр (жилд, кьилер, сифте гаф, эхиримжи гаф) **чир хьун**. Муаллимди кьалурай темадай жува-жуваз ктаб (10-100 чин авай) жагьурун; муаллимдин куьмек галачиз тарсарилай кьеце гьафтеда 10 - 15 чин авай ктаб к1елун. Муаллимдин суалдиз жаваб яз жува-жуваз к1елай ктабдай са ч1ук хкягьун ва адан мана-метлеб хьлагьун. Классдилай кьеце к1елунин тарсара таниш тушир писателдин 1 - 3 ктаб чир хьун. Эсердин мана-метлеб чир хьун, мана-метлеб хьлагьун. План туьк1уьрун, пландай суьгьбет авун. Суалриз жавабар гун. Ктабдин т1вар, эсердин автор чир

	хьун, абур карточкайрал кхьиз алакьун. «Ша чна к1елин», «Кард», «Самур», «Дагъустандин дишегъли» журналрин аялар патал разделар к1елун.
ЧИ АЯЛРИН КЪУГЪУНАР (3 сят + 2 сят).	
Аялрин уьмуьрдикай, абурун къугъунрикай, къугъунриз бахшнавай шиирар, махар ва гьикаяяр.	Къилериз килигна ктабдай жува лазим эсер, са автордин эсерар, са темадиз талукъ эсерар жагъурун. Эсер дуьз, к1елзавайдан гъавурдик кваз, эсер ийидай гьалда, лазим тир йигивал аваз, тамам гафаралди к1елун. К1елзавай эсерда кьиле физвай вакъиайрин галай-галайвал, абурун арада алакъаяр тайинарун. Текст масадан куьмек галачиз паяриз паюн, абурукай важиблуди хкягъун ва муаллимдин куьмекдалди вири эсердин кьилин фикир тайинарун. Аялрин уьмуьрдикай, абурун къугъунрикай гьикая туьк1уьрун. Гьикаядай жуьреба-жуьре ч1ал гуьрчегардай гафар ва я ибараяр, лазим предложенияр, интонация ишлемишун. Аялрин къугъунриз, к1валахриз къимет гун. Иштиракзавай аялар, вакъиаяр къалурун патал авторди ишлемишзавай гафар ва ибараяр масадан куьмек галачиз жагъурун. Текстиниз талукъ тапшуругъар масадан куьмек галачиз тамамарун. К1ват1алдин к1валахда (группада) иштирак авун, к1ват1алдин к1валахда сада-садаз шиирар к1елун, жуван агалкъунриз къимет гун. Ктабрин паяр (жилд, кьилер, сифте гаф, эхиримжи гаф) чир хьун. Муаллимди къалурай темадай жува-жуваз ктаб (10-100 чин авай) жагъурун; муаллимдин куьмек галачиз тарсарилай кьеце гъафтеда 1 - 3 чин авай ктаб к1елун. Муаллимдин суалдиз жаваб яз жува-жуваз к1елай ктабдай са ч1ук хкягъун ва адан мана-метлеб хълагъун. Классдилай кьеце к1елунин тарсара таниш тушир

	писателдин 10 - 15 ктаб чир хьун. Эсердин мана-метлеб чир хьун, мана-метлеб хьлагьун. План туьк1уьрун, пландай суьгьбет авун. Суалриз жавабар гун. Ктабдин т1вар, эсердин автор чир хьун, абур карточкайрал кхьиз алакьун. «Ша чна к1елин», «Кард», «Самур», «Дагьустандин дишегъли» журналрин аялар патал разделар к1елун.
ХАЛКЪАРИН Ч1ЕХИ СУВАРАР (8 сят + 2 сят).	
Уьлкведин баркаллу кьушунриз, солдатризни генералриз, летчикриз, дяведин ветеранрин ислягъвилиз бахшнавай шиирар, гьикаяяр ва макъалаяр. Ч1ал гегьеншарун. «<i>Чаз ислягъвал к1ан я</i>» темадай сочинение кхьин.	Кьилериз килигна ктабдай жува лазим эсер, са автордин эсерар, са темадиз талукь эсерар жагьурун. Эсер дуьз, к1елзавайдан гъавурдик кваз, эсер ийидай гьалда, лазим тир йигивал аваз, тамам гафаралди к1елун. Ветеранриз, ислягъвилиз, баркаллу рухвайриз бахшнавай шиирар к1елун. Эсердин т1варц1из килигна текстинин мана-метлеб лугьун. Групповой к1валахда иштиракун, сада-садаз шиирар к1елун. Са гьвеч1и ч1ук сегьнеламишун. Баркаллу рухвайрикайни ветеранрикай суьгьбет туьк1уьрун, жуван гьиссер, к1анивал, гьурметлувал къалурун. Жув ахтармишун ва жуван агалкьунриз къимет гун. Ктабрин паяр (жилд, кьилер, сифте гаф, эхиримжи гаф) чир хьун. Муаллимди къалурай темадай жува-жуваз ктаб (10-100 чин авай) жагьурун; муаллимдин куьмек галачиз тарсарилай кьеце гьафтеда 1 - 3 чин авай ктаб к1елун. Муаллимдин суалдиз жаваб яз жува-жуваз к1елай ктабдай са ч1ук хкягьун ва адан мана-метлеб хьлагьун. Классдилай кьеце к1елунин тарсара таниш тушир писателдин 10 - 15 ктаб чир хьун. Эсердин мана-метлеб чир хьун, мана-метлеб хьлагьун. План туьк1уьрун, пландай суьгьбет авун. Суалриз жавабар гун. Ктабдин т1вар, эсердин автор чир хьун, абур карточкайрал кхьиз алакьун. «Ша чна к1елин», «Кард», «Самур», «Дагьустандин

	дишегъли» журналрин аялар патал разделар к1елун.
--	---

IV - КЛАСС (102 сят)

(77 сят эсерар чирунин ва абурун винел к1валах авунин + 9
сят ч1ал гегъеншарунин + 16 сят классдилай къеце к1елунин
к1валахриз гуда)

Тематиадин планирование	Аялрин к1валахдин характеристика
ТАРСУНИЗ ГЪАХЪУН (1 сят)	
Литературадай к1елун учебник дихъ галаз танишарун. Учебникда авай лишанрин метлебдин гъавурда тун. Учебникдин мана- метлеб. Учебник туьк1уьр хъун ва адан шиклар. Словарь.	Литературадай к1елун учебникдай кьил акъудиз хъун. Тапшуругъар тамамардайла учебникда авай лишанрин метлебар чир хъун ва абур ишлемишун. Къилериз килигна ктабдай жува лазим эсер, са автордин эсерар, са темадиз талукъ эсерар жагъуриз чир хъун. Эсердиз ганвай т1варц1ин бинадаллаз къилин мана-метлеб чир хъун. Учебникдин эхир кьиле ганвай словардикай менфят къачун. Учебник туьк1уьр хъун, адан важиблу паяр (жилдер, чинар) чир хъун.
ЗИ ЧИЛ - ЗИ ВАТАН (20 сят + 4 сят).	
Чи ватандиз, адан къегъал ватандашризни баркаллу к1валахриз бахшнавай гьикаяяр. Йисан жуьреба-жуьре вахтунда т1ебиатдикайни ислягъвиликай, чи республикадин ва Лезгистандин тарихдикайни уьмуьрдикай гьикаяяр, шиирар, мисалар, миск1алар. Ч1ал гегъеншарун. «Зи Ватан» темадай сочинение кхьин.	Къилериз килигна учебникдихъ галаз к1валах ийиз алакъун , учебникдай (суалар ва тапшуругъар, абзацар, текстиниз талукъ гафар ва мсб.) масадан куьмек галачиз, менфят къачуз алакъун. К1елай эсердин кьилин метлеб ачухарун , ам жуван гафаралди лугъун. Текстинин паярин манадин жигъетдай алакъаяр тайинарун , гьикаядин ва я макъаладин план туьк1уьрун. Жува-жуваз туьк1уьрнавай планднн бинедаллаз, тамамдиз, хкъана ва куьруьз текстинин мана-метлеб ахъай хъувун. Эсердин мана-метлеб хълагъдайла, галай-

	галайвал хуън. Шикил кхьинин ва жуван фикир лугьунин элементар кваз т1ебитдин, иштиракзавай касдин акунрин, диалог гыкая авунал дегишарна, текстинин мана-метлеб ахъай хъувун. Иштиракзавай ксариз характеристика, кьимет гун патал текстинай материал хкудун ва ам жуван гафаралди хълагьун. Аялрин к1елуниз авай гьевес гегьеншарун ва деринарун. Масадан куьмек галачиз т1ебиатдикай, Ватандикай, халкьдин баркаллу зегьметдикай эсерар к1елун. Ктабдин т1варц1из, жилдиниз, кьвед лагъай жилдиниз, кьилериз, сифте гафуниз, шикилриз килигна, ктабдин тахминан ман-метлеб тайинарун. Аялар патал кхьенвай ктабрихъ галаз танишвал ва абур тарсара ишлемишиз алакьун. Аялар патал газетар, журналар, «Кард» ва мсб. галаз танишвал ва абур дат1ана к1елун. Библиотекадай лазим ктаб хкягъиз алакьун.
ХАЛИС ИНСАНВИЛИН ЛИШАНАР (16 сят + 3 сят).	
Юлдашрикай, инсанрин арада гьуьрметдикай, инсанрин хас лишанриз талукьарнавай гыкаяяр, макъалаяр, шиирар, мисалар, миск1алар. Ч1ал гегьеншарун. «<i>Зи рик1 алай дуст</i>» темадай сочинение кхьин.	Кьилериз килигна учебникдихъ галаз к1валах ийиз алакьун, учебникдай (суалар ва тапшуругъар, абзацар, текстиниз талукь гафар ва мсб.) масадан куьмек галачиз, менфят кьачуз алакьун. Эсерда кьиле физвай вакъияйрин галай-галайвал, абурун алакьаяр тайинарун. Инсанрин арада авай гьуьрметдикай, инсанрин хас лишанриз ч1укар текстинай хкяна к1елна, текстикьарун. Масадан куьмек галачиз текст паяриз паюн, абур-кай важиблуди хкягъун ва муаллимдин куьмекдалди вири эсердин кьилин фикир тайинарун. К1елай эсердин план туьк1уьрун, муаллимдин куьмекдалди адан мана-метлеб хълагьун, тектиниз гафаралди шикилар ч1угун. Жуван гуьзетунрал бинелу хъана юлдашдикай, инсанрин арада гьуьрметдикай гыкая туьк1уьрун. Гыкаяда жуьреба-жуьре ч1ал гуьрчегар-дай гафар ва ибараяр, синонимар

	ишлемишун. Иштиракзавай ксар къалурун ва абуруз къимет гун (муаллимдин куьмек галаз). Литературный ч1алал рахаз чир хьун. Аялрин к1елуниз авай гьевес гегьеншарун ва деринарун. Масадан куьмек галачиз т1ебиатдикай, Ватандикай, халкъдин баркаллу зегьметдикай эсерар к1елун. Абурун мана метлеб чир хьун. Ктабдин т1варц1из, жилдиниз, къвед лагъай жилдиниз, къилериз, сифте гафуниз, шикилриз килигна, ктабдин тахминан ман-метлеб тайинарун. Аялар патал кхьенвай ктабрихъ галаз танишвал ва абур тарсара ишлемишиз алакьун. Аялар патал газетар, журналар, «Кард» ва мсб. галаз танишвал ва абур дат1ана к1елун. Библиотекадай лазим ктаб хкягъиз алакьун.
ХАЛКЪДИН МЕЦИН ЯРАТМИШУНАР (8 сят + 2 сят).	
Лезгийрин ва маса халкъарин махар, къисаяр. Махара, кисайра, манийра, мисалрани миск1алра халкъдин яшайиш, жуван халкъдиз, чилиз Ватандиз к1анивал къалурун.	Къилериз килигна учебникдихъ галаз к1валах ийиз алакьун, учебникдай (суалар ва тапшуругъар, абзацар, текстиниз талукъ гафар ва мсб.) масадан куьмек галачиз, менфят къачуз алакьун. Эсерда кхиле физвай вакъияйрин галай-галайвал, абурун алакъаяр тайинарун. Гъайванрин хас лишанриз ч1укар тексти - най хкяна к1елна, текстикъарун. Масадан куьмек галачиз текст паяриз паюн, абуру - кай важиблуди хкягъун ва муаллимдин куьмекдалди вири эсердин килин фикир тайинарун. К1елай эсердин план туьк1уьрун, муаллимдин куьмекдалди адан мана-метлеб хълагъун, тектиниз гафаралди шикилар ч1угун. Жуван гуьзетунрал бинелу хъана гъайванрикай, абурун яшайишдикай гъикая туьк1уьрун. Гъикаяда жуьреба-жуьре ч1ал гуьрчегардай гафар ва ибараяр, синонимар ишлемишун. Иштиракзавайбур къалурун ва абуруз къимет гун (муаллимдин куьмек галаз). Вакъияяр къалурун, т1ебиатдин шикилар гун патал авторди ишлемишзавай гафар ва

	ибараяр масадан куьмек галачиз жагьурун. Литературный ч1алал рахаз чир хьун. Художественный эсердин ч1алан бязи кьет1енвилерихъ галаз (жанрайриз килигна) махуна жедай крар хьун, басняда айгьам хьун таниш хьун. Аялрин к1елуниз авай гевес гегьеншарун ва деринарун. Масадан куьмек галачиз лезгийрин ва маса халкъарин махар ва кьисаяр к1елун. Абурун мана-метлеб чир хьун. Ктабдин т1варц1из, жилдиниз, кьвед лагъай жилдиниз, кьилериз, сифте гафуниз, шикилриз килигна, ктабдин тахминан ман-метлеб тайинарун. Аялар патал кхьенвай ктабрихъ галаз танишвал ва абур тарсара ишлемишиз алакьун. Аялар патал газетар, журналар, «Кард» ва мсб. галаз танишвал ва абур дат1ана к1елун. Библиотекадай лазим ктаб хкягъиз алакьун.
Ч1ЕХИ ИМТИГЪАНРИН ВАХТУНДА (16 сят + 3 сят).	
Ватандин Ч1ехи дяведа халкъдин игитвилерикай, дяведа чанар гъайиф татанвай рухвайрикай гьикаяяр, шиирар ва макъалаяр. Ч1ал гегьеншарун. «Абуру Ватан патал чан гайиди я» темадай сочинение кхьин.	Кьилериз килигна учебникдихъ галаз к1валах ийиз алакьун, учебникдай (суалар ва тапшуругъар, абзацар, текстиниз талукъ гафар ва мсб.) масадан куьмек галачиз, менфят къачуз алакьун. Гъавурдик кваз, дуьз, эсер ийидайвал тамам гафаралди бес къадардин йигинвал аваз к1елун. Эсерда суьгьбет ийизвай вакъияяр вахтунихъ ва абур арадиз атунин себебрихъ галаз гьик1 алакьалу ят1а, гъабурукай, масадан куьмек галачиз, кьил акъудиз алакьун. К1елай текстинин план жува-жуваз туьк1уьрун, Ватандин Ч1ехи дяведа халкъарин игитри, дяведа чанар гайи рухвайри авур кьегъалвилериз кьимет гуз алакьун, вакъияяр къалурун, текстинай мисалар гъиз текстикъарун. Ватандин Ч1ехи дяведин игитрикай, абуру авур к1валахрикай гьикая туьк1уьрун, шикилар ч1угун. Ч1ал гуьрчегардай гафар ва ибараяр, синонимар, лазим предложенияр ва интонация ишлемишун.

	Аялрин к1елуниз авай гьевес гегьеншарун ва деринарун. Масадан куьмек галачиз лезгийрин ва маса халкъарин махар ва къисаяр к1елун. Абурун мана-метлеб чир хьун. Ктабдин т1варц1из, жилдиниз, къвед лагъай жилдиниз, къилериз, сифте гафуниз, шикилриз килигна, ктабдин тахминан ман-метлеб тайинарун. Аялар патал кхьенвай ктабрихъ галаз танишвал ва абур тарсара ишлемишиз алакьун. Аялар патал газетар, журналар, «Кард» ва мсб. галаз танишвал ва абур дат1ана к1елун. Библиотекадай лазим ктаб хкъагъиз алакьун.
КЪУЪД (4 сят + 2 сят).	
Хъуьт1уьн т1ебиатдин шикилриз, инсанрин к1валахризни аялрин машгъулатриз бахшнавай гыкаяяр, шиирар. Ч1ал гегьеншарун. <i>«Зи рик1 алай йисан вахт»</i> темадай сочинение кхьин.	Къилериз килигна учебникдихъ галаз к1валах ийиз алакьун, учебникдай (суалар ва тапшуругъар, абзацар, текстиниз талукъ гафар ва мсб.) масадан куьмек галачиз, менфят къачуз алакьун. Гъавурдик кваз, дуьз, эсер ийидайвал тамам гафаралди бес къадардин йигинвал аваз к1елун. Эсерда суьгъбет ийизвай вакъияяр вахтунихъ ва абур арадиз атунин себебрихъ галаз гык1 алакьалу ят1а, гъабурукай, масадан куьмек галачиз, къил акъудиз алакьун. К1елай текстинин план жува-жуваз туьк1уьрун. Жуван гуьзетунрал бинелу хъана хъуьт1уьн т1ебиатдикай, инсанрин к1валахрикай ва машгъулатрикай гыкая туьк1уьрун, шикилар ч1угун. Ч1ал гуьрчегардай гафар ва ибараяр, синонимар, лазим предложенияр ва интонация ишлемишун. Иштиракзавай ксар, вакъияяр къалурун, т1ебиатдин шикилар гун патал авторди ишлемишзавай гафар ва ибараяр масадан куьмек галачиз жагъурун. Иштиракзавай ксарин к1валахриз къимет гун (муаллимдин куьмекдалди). Эсердин мана0метлебдин гъавурдик хьун.ва ам жуван гафаралди хълагъиз алакьун. Литературный ч1алади рахаз чир хьун. Аялрин к1елуниз авай гьевес гегьеншарун

	ва деринарун. Масадан куьмек галачиз лезгийрин ва маса халкъарин махар ва къисаяр кӀелун. Абурун мана-метлеб чир хьун. Ктабдин тӀварцӀиз, жилдиниз, къвед лагъай жилдиниз, къилериз, сифте гафуниз, шикилриз килигна, ктабдин тахминан ман-метлеб тайинарун. Аялар патал кхьенвай ктабрихъ галаз танишвал ва абур тарсара ишлемишиз алакьун. Аялар патал газетар, журналар, «Кард» ва мсб. галаз танишвал ва абур датӀана кӀелун. Библиотекадай лазим ктаб хкъагъиз алакьун.
ГАТФАР (12 сят + 2 сят).	
Гатфарин тӀебиатдин шикилрикай, инсанрин кӀвалахрикай, аялрин къуьгъунрикай гыкаяяр, шиирар, мисалар, мискӀалар. ЧӀал гегъеншарун. «<i>Чаз гатфар алукъна</i>» темадай сочинение кхьин.	Къилериз килигна учебникдихъ галаз кӀвалах ийиз алакъун, учебникдай (суалар ва тапшуругъар, абзацар, текстиниз талукъ гафар ва мсб.) масадан куьмек галачиз, менфят къачуз алакьун. Гъавурдик кваз, дуьз, эсер ийидайвал тамам гафаралди бес къадардин йигинвал аваз кӀелун. Эсерда суьгъбет ийизвай вакъияяр вахтунихъ ва абур арадиз атунин себебрихъ галаз гыкӀ алакьалу ятӀа, гъабурукай, масадан куьмек галачиз, къил акъудиз алакъун. КӀелай текстинин план жува-жуваз туькӀуьрун. Жуван гуьзетунрал бинелу хъана гатфарикай, гатфарин тӀебиатдикай, инсанрин кӀвалахрикай ва машгъулатрикай гыкая туькӀуьрун, шикилар чӀугун. ЧӀал гуьрчегардай гафар ва ибараяр, синонимар, лазим предложенияр ва интонация ишлемишун. Иштиракзавай ксар, вакъияяр къалурун, тӀебиатдин шикилар гун патал авторди ишлемишзавай гафар ва ибараяр масадан куьмек галачиз жагъурун. Иштиракзавай ксарин кӀвалахриз къимет гун (муаллимдин куьмекдалди). Эсердин мана-метлебдин гъавурдик хьун ва ам жуван гафаралди хълагъиз алакьун. Литературный чӀалади рахаз чир хьун. Аялрин кӀелуниз авай гевес гегъеншарун

	ва деринарун. Масадан куьмек галачиз гатфарикай, гатфарин т1ебиатдикай, инсанрин к1валахрикай, аялрин кьугьунрикай эсерар к1елун. Абурун мана-метлеб чир хьун. Ктабдин т1варц1из, жилдиниз, кьвед лагъай жилдиниз, кьилериз, сифте гафуниз, шикилриз килигна, ктабдин тахминан мана-метлеб тайинарун. Аялар патал кхьенвай ктабрихъ галаз танишвал ва абур тарсара ишлемишиз алакьун. Аялар патал газетар, журналар, «Кард» ва мсб. галаз танишвал ва абур дат1ана к1елун. Библиотекадай лазим ктаб хкягъиз алакьун.
--	---

КЪИЛЕР

чин

ЛЕЗГИ ЧІАЛАН ПРОГРАММА

1.Гъавурда твадай чар	4
2.Курсунин умуми характеристика	5
3.Учебный планда лезги чІалан чка	13
4. Нетижаяр	14
5. Курсунин мана-метлеб	17
6. Лезги чІалан системадин курс	21
7. Тематикадин планирование	37

ЛИТЕРАТУРАДАЙ КІЕЛУНИН ПРОГРАММА

1. Гъавурда твадай чар	
Учебный предметдин умуми характеристика	142
2.Учебный планда литературадай кІелунин чка	154
3. Нетижаяр	154
3. Курсунин мана-метлеб	156
4. Тематикадин планирование	165

